

**REACTUALIZARE PUG ȘI RLU
COMUNA SÂNCRAIU DE MUREȘ,
JUDEȚUL MUREȘ**



MEMORIU GENERAL

Denumirea proiectului:

**REACTUALIZARE PLAN URBANISTIC GENERAL ȘI REGULAMENT LOCAL DE URBANISM,
COMUNA SÂNCRAIU DE MUREȘ, JUDEȚ MUREȘ**

Beneficiar:

PRIMĂRIA COMUNEI SÂNCRAIU DE MUREȘ





Str. Principală nr. 197A, localitatea Sâncraiu de Mureș, județ Mureș








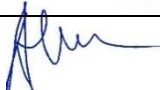
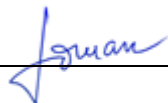





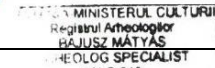
Contract nr.: **17973 / 2021**

Proiect nr.: **150 / 2021**

Volum I: **MEMORIU GENERAL**

Proiectant general: **SC ECO MAPS SRL**

| | |
|---|--|
| <p>Director General CĂLIN ROMAN</p> |  |
| <p>Șef de proiect: arh. LAURA BAURDA</p> |  |
| <p>Colectiv de elaborare: dr. urbanist MIHAI RADU VÂNTURACHE</p> |  |
| <p>arh. specialist MC CĂTĂLINA DANA PREDA</p> |  |

| | |
|-------------------------------------|--|
| dr. geo. urb. CIPRIAN MOLDOVAN |   |
| ing. ADRIAN PODARU |  |
| ing. expert trafic CĂLIN-IOAN ȘERBU |   |
| dr. geograf CRISTINA VÎRTAN |   |
| dr. geograf ANA-MARIA CORPADE |  |
| geograf DANIELA ROMAN |  |
| dr. economist MARIUS CRISTEA |   |
| geograf BUFNEA LOREDANA |  |
| dr. fil. VLAD ROMAN |  |
| arheolog BAJUSZ MATYAS |   |

Cluj-Napoca, aprilie 2026

CUPRINS

| | | |
|------------|---|-----------|
| 1 | INTRODUCERE | 7 |
| 1.1 | Date de recunoaștere a documentației | 7 |
| 1.2 | Obiectul lucrării | 7 |
| ○ | Solicitări ale temei-program: | 7 |
| ○ | Principalele obiective:..... | 7 |
| ○ | Prevederi ale programului de dezvoltare a localităților, inițiat și aprobat de Consiliul Local: .. | 8 |
| ○ | Ediții anterioare ale PUG:..... | 8 |
| 1.3 | Surse documentare | 8 |
| ○ | Lista studiilor și proiectelor elaborate anterior PUG:..... | 8 |
| ○ | Lista studiilor de fundamentare întocmite concomitent cu PUG:..... | 9 |
| ○ | Suportul topografic al PUG: | 9 |
| ○ | Bibliografie | 9 |
| 2 | STADIUL ACTUAL AL DEZVOLTĂRII..... | 12 |
| 2.1 | Date generale; evoluția localităților | 12 |
| ○ | Așezarea geografică | 12 |
| ○ | Istoric | 13 |
| ○ | Statutul administrativ al comunei Sâncraiu de Mureș | 15 |
| ○ | Dinamica populației | 17 |
| ○ | Evoluția localităților | 20 |
| 2.2 | Elemente ale cadrului natural | 25 |
| ○ | Localizare și relief | 25 |
| ○ | Geologia..... | 28 |
| ○ | Solurile..... | 30 |
| ○ | Hidrografia..... | 31 |
| ○ | Clima..... | 32 |
| ○ | Impactul schimbărilor climatice | 34 |
| ○ | Vegetația pe teritoriul comunei..... | 35 |
| ○ | Fauna..... | 36 |
| ○ | Zone naturale protejate | 37 |
| 2.3 | Relații în teritoriu și optimizarea acestora | 39 |
| ○ | Implicații directe în modul de amenajare a teritoriului și de dezvoltare a comunei Sâncraiu de Mureș..... | 39 |
| ○ | Relații cu exteriorul | 40 |
| ○ | Relații în teritoriul administrativ..... | 41 |
| ○ | Optimizarea relațiilor în teritoriu | 42 |
| 2.4 | Activități economice și perspective de dezvoltare | 44 |
| ○ | Agricultura | 48 |
| ○ | Silvicultura..... | 58 |
| ○ | Turismul..... | 59 |
| ○ | Structura ocupațională a populației..... | 62 |
| 2.5 | Elemente demografice și sociale. Evoluția populației..... | 66 |
| ○ | Structura populației pe grupe de vârstă..... | 67 |
| ○ | Structura populației pe sexe | 69 |

| | | |
|--------------|--|------------|
| ○ | Structura etnico-confesională a populației..... | 70 |
| ○ | Mișcarea naturală a populației | 71 |
| ○ | Mișcarea migratorie a populației | 73 |
| ○ | Structura educațională a populației..... | 76 |
| 2.6 | Circulația și propuneri de organizare..... | 81 |
| ○ | Circulația rutieră | 81 |
| ○ | Disfuncționalități | 82 |
| ○ | Propuneri de organizare a circulației | 83 |
| 2.7 | Bilanțuri teritoriale; intravilan existent și propus..... | 84 |
| ○ | Bilanțul pe trupuri și localități | 84 |
| ○ | Extinderi / excluderi propuse | 85 |
| ○ | Bilanțul pe localități și zone funcționale..... | 86 |
| 2.8. | Zone cu riscuri naturale și măsuri propuse..... | 88 |
| ○ | Metodologia de realizare a hărților de risc | 88 |
| ○ | Riscuri geografice | 91 |
| ○ | Măsuri propuse | 99 |
| 2.8 | Echipare edilitară existentă și propuneri de dezvoltare..... | 100 |
| ○ | Situația echipării edilitare în comună | 100 |
| ○ | Propuneri de dezvoltare a echipării edilitare în comună..... | 108 |
| ○ | Energia regenerabilă | 111 |
| 2.9 | Probleme de mediu. Protecția mediului..... | 113 |
| ○ | Calitatea apei..... | 113 |
| ○ | Calitatea aerului | 113 |
| ○ | Zgomot și vibrații..... | 114 |
| ○ | Calitatea solului | 114 |
| ○ | Calitatea componentei biotice..... | 114 |
| ○ | Procese generatoare de poluare și măsuri de protecție | 115 |
| ○ | Risc tehnologic asociat amplasamentelor de tip SEVESO | 115 |
| ○ | zone naturale protejate:..... | 116 |
| ○ | Patrimoniul cultural | 116 |
| ○ | Patrimoniul arheologic..... | 118 |
| ○ | Patrimoniul arhitectural | 131 |
| 2.10. | Disfuncționalități la nivelul teritoriului comunei..... | 151 |
| ○ | Circulație..... | 151 |
| ○ | Fond construit și utilizarea terenurilor..... | 152 |
| ○ | Mediu | 153 |
| ○ | Spații plantate, agrement, perdele de protecție | 154 |
| ○ | Protejarea zonelor cu valoare de patrimoniu și pe baza normelor sanitare în vigoare față de construcții / culoare tehnice cu destinație specială, zone poluate | 155 |
| 2.11 | Necesități și opțiuni ale populației..... | 157 |
| ○ | PUG - Instrument de implementare a politicilor de dezvoltare locală | 157 |
| ○ | Domeniile strategice ale dezvoltării locale | 157 |
| ○ | Actorii implicați în procesul de implementare a PUG..... | 157 |
| ○ | Etape relevante ale PUG care solicită consultarea cetățenilor..... | 158 |
| ○ | Modalități de implicare a cetățenilor | 158 |

| | |
|--|------------|
| 2.12. Diagnosticul prospectiv | 160 |
| ○ Prognoza demografică | 160 |
| ○ Scenarii de dezvoltare demografică | 161 |
| ○ Prognoza economică | 162 |
| ○ Scenarii de dezvoltare economică..... | 163 |
| 2.13. Reglementări urbanistice, zonificare | 164 |
| ○ Zone de protecție a monumentelor istorice: | 164 |
| ○ Zone naturale protejate în UAT Sâncraiu de Mureș: | 165 |
| ○ Zone de protecție sanitare cu regim sever: | 165 |
| ○ Zone de protecție sanitare între locuințe și alte funcțiuni:..... | 165 |
| ○ Zone de protecție față de construcții și culoare tehnice:..... | 166 |
| ○ Zone de risc tehnologic asociate amplasamentelor de tip SEVESO | 166 |
| ○ Zone cu interdicție definitivă de construire: | 166 |
| ○ Zone cu interdicție de construire: | 167 |
| 2.14 Obiective de utilitate publică în comună | 168 |
| ○ Identificarea tipului de proprietate asupra terenurilor | 169 |
| ○ Determinarea circulației juridice a terenurilor între deținători, în vederea realizării noilor obiective de utilitate publică: | 169 |
| 3 ELEMENTE DE MOBILITATE URBANĂ EXISTENTE ȘI PROPUSE..... | 170 |
| 3.1 Elemente de mobilitate existente | 170 |
| 3.2 Elemente de mobilitate propuse | 176 |
| 4 STRATEGIA DE DEZVOLTARE SPAȚIALĂ | 178 |
| 4.1 Elemente-cheie care structurează dezvoltarea spațială a comunei | 178 |
| 4.2 Principii în formularea strategiei spațiale și viziune generală | 180 |
| 4.3 Obiective generale..... | 181 |
| 5 POLITICI ȘI PROGRAME DE INVESTIȚII PUBLICE NECESARE PENTRU IMPLEMENTARE | 182 |
| 5.1 Corelarea obiectivelor și politicilor PUG cu documente strategice de nivel superior | 185 |
| 6 LISTA PRINCIPALELOR PROIECTE DE DEZVOLTARE ȘI RESTRUCTURARE | 189 |
| 7 PLANUL DE ACȚIUNE PENTRU IMPLEMENTARE ȘI PROGRAMUL DE INVESTIȚII PUBLICE PROPUSE PRIN PUG..... | 194 |
| 7.1 Scop și metodologie de implementare | 194 |
| 7.2 Guvernanță, responsabilități și mecanism de coordonare | 194 |
| 7.3 Etapizare și logică de implementare (2026–2036)..... | 195 |
| ○ Plan de acțiune pe termen mediu (2026–2030) | 196 |
| ○ Plan de acțiune pe termen lung (2031–2036) | 199 |

1 INTRODUCERE

1.1 Date de recunoaștere a documentației

Denumirea proiectului:

REACTUALIZARE PLAN URBANISTIC GENERAL ȘI REGULAMENT LOCAL DE URBANISM, COMUNA SÂNCRAIU DE MUREȘ, JUD. MUREȘ

Satele: Sâncraiu de Mureș, Nazna.

Termen de valabilitate: 10 ani de la data aprobării cu HCL

1.2 Obiectul lucrării

○ Solicitări ale temei-program:

culegerea de date și informații privind situația existentă și potențialul socio-economic al localităților componente ale comunei:

- reactualizarea datelor și a planurilor;
- încadrarea în prevederile PATJ;
- studiul relațiilor intra și intercomunale;
- premise de dezvoltare (puncte tari și puncte slabe);
- prezentarea situației existente.

actualizarea intravilanelor satelor componente, pe baza hărților de risc:

- evoluția / dinamica;
- tendințele actuale;
- zonificarea teritoriului în funcție de riscurile geografice.

întocmirea Planului Urbanistic General pentru toate localitățile comunei

- disfuncționalități și priorități;
- propuneri și reglementări – zonificare funcțională;
- obiective de utilitate publică și circulația terenurilor;
- echiparea tehnico-edilitară.

structurarea Regulamentului Local de Urbanism:

- sinteza informației și a datelor pentru elaborarea regulamentului;
- ierarhizarea priorităților de acțiune.

○ Principalele obiective:

- optimizarea relațiilor localităților cu teritoriul lor administrativ și județean;
- valorificarea potențialului natural, economic și uman;
- stabilirea modului de utilizare a terenurilor și condițiilor de conformare a construcțiilor;
- stabilirea și delimitarea:
 - zonelor funcționale;
 - zonelor construibile;
 - zonelor cu interdicție temporară sau definitivă de construire;
 - zonelor protejate / de protecție;
- organizarea și dezvoltarea căilor de comunicații;
- modernizarea și dezvoltarea echipării edilitare;
- identificarea proprietății terenurilor;
- identificarea obiectivelor de utilitate publică;
- realizarea suportului reglementar – RLU;

- **Prevederi ale programului de dezvoltare a localităților, inițiat și aprobat de Consiliul Local:**
 - solicitări privind alocarea de terenuri suplimentare pentru locuințe și funcțiuni complementare, instituții/servicii publice, unități turistice/de agrement, spații verzi, unități agro-industriale, gospodărie comunală;
 - extindere rețele tehnico-edilitare;
 - realizare autostradă Brașov-Borș;
- **Ediții anterioare ale PUG:**
 - Schițe de sistematizare, elaborate de I.P.J. Mureș, 1972, 1980 și 1983;
 - Stabilirea perimetrelor construibile ale localitatilor, conf. Deciziei 223 / 1983 a C.P.J. Mureș;
 - PUG Sâncraiu de Mureș, elaborat de SC Proiect SRL, 2007.

1.3 Surse documentare

- Direcția Județeană de Statistică Mureș;
- Consiliul Județean Mureș;
- OCPI Mureș;
- Consiliul Local Sâncraiu de ureș;
- Ministerul mediului, apelor și pădurilor (pentru siturile din rețeaua Natura 2000);
- Direcția Apele Române Mureș;
- CIMEC;
- LMI 2015;
- Repertoriul arheologic al județului Mureș.
- Documente cartografice(harti istorice)

Surse arhivistice

- Recensământ 2011: Populație, gospodării și clădiri la recensământul din anul 2011 - rezultate preliminare. Tab. 2. Romania pe județe, municipii și orașe, comune.
- Recensăminte ale populației pe teritoriul Transilvaniei, în perioada 1850-1910, Varga E. Árpád.

Surse cartografice

- Pentru partea de cartografie ce ilustrează evoluția istorică a ansamblului, principalele surse folosite sunt arhivele cartografice electronice ce reunesc numeroase hărți ale Transilvaniei, din perioada secolelor XVIII-XIX: <https://maps.arcanum.com/en/>
- O importantă sursă de informare au fost și hărțile. Cele istorice, precum și planurile directoare de tragere sau cele sovietice, au fost descărcate de pe site-ul web: <http://www.geo-spatial.org/download>

Alte surse

- Lista monumentelor istorice – editată 2015.
- Rapoartele de cercetare arheologică publicate în Cronica Cercetărilor Arheologice din România.
- Baza de date a Repertoriului Arheologic Național (RAN).
- Repertoriului Arheologic al județului Mureș.
- Ghid de arhitectură pentru încadrarea în specificul local din mediul rural – Zona Câmpia Transilvaniei.
 - **Lista studiilor și proiectelor elaborate anterior PUG:**
 - Dezvoltarea rurală în România – Program Phare, 1998;
 - PATJ Mureș, elaborat de SC InterProiect SRL Cluj, SC Urbana SA București, SC Experiment Proiect SRL Cluj, 1998 –1999;
 - SF autostrada Brașov – Borș, elaborat de Search Corporation;

- Programul de dezvoltare rurală 2007-2013;
 - **Lista studiilor de fundamentare întocmite concomitent cu PUG:**
 - Reambulare topografică;
 - Condiții geotehnice și hidrogeologice;
 - Protecția mediului natural și construit;
 - Procesele generatoare de riscuri geografice;
 - Infrastructura tehnico-edilitară;
 - Tipuri de proprietate;
 - Activități economice;
 - Socio-demografia;
 - Ancheta socială;
 - **Suportul topografic al PUG:**
 - Hărți, scara 1 : 5.000 și 1 : 25.000, sursa Consiliul Sâncraiu de Mureș;
 - Ortofotoplanuri, în sistem de proiecție Stereo 70;

Elementele preluate de pe hărțile topografice au fost reactualizate, conform situației existente, în anul 2021.
 - **Bibliografie**
 - Balintoni, Ioan (1997), Geotectonica terenurilor metamorfice din România, Editura Carpatica, Cluj-Napoca;
 - Bărbulescu, C., Motca, Gh. (1987), Pajiștile de deal din România, Ed. Ceres, București.
 - Busuioc A. și Von Storch (1996 a), *Changes in the winter precipitation in Romania and its relation to the large scale circulation*, Tellus 48 A, 538-552;
 - Busuioc A., Caian M., Bojariu R., Boroneanț C., Cheval S., Baci M., Dumitrescu A., (2009), *Scenarii de schimbare a regimului climatic în România în perioada 2001-2030*, Administrația Națională de Meteorologie, București;
 - Busuioc A., Caian M., Cheval S., Bojariu R., Boroneanț C., Baci M., Dumitrescu A., (2010), *Variabilitatea și schimbarea climei în România*, Pro Universitaria Press, București;
 - Busuioc A., Dumitrescu Al. Soare E., Orzan A. (2007), *Summer anomalies in 2007 in the context of extremely hot and dry summer in Romania*, Romanian Journal of Meteorology, vol. 1. No 1-2, 1-17;
 - Ciucur Dumitru, Gavrilă Ilie, Popescu Constantin, (2001), Economie, Manual universitar, Editura Economică, București;
 - Ciupagea, D., Paucă, M., Ichim, Tr. (1970), *Geologia Depresiunii Transilvaniei*, Ed. Academiei R.S.R., București;
 - Crețoiu, Gh., Cornescu V., Bucur, I., (2011), Economie, Editura C.H. Beck, București;
 - Croitoru A.-E., Holobaca I.-H., Lazar C., Moldovan F., Imbroane A. (2012b), *Air temperature trend and the impact on winter wheat phenology in Romania*, Climatic Change, 111, p. 393–410, DOI: 10.1007/s10584-011-0133-6;
 - Croitoru A.-E., Piticar A. (2013), *Changes in daily extreme temperatures in the extra-Carpathians regions of Romania*, International Journal of Climatology, 33, p. 1987-2001, doi: 10.1002/joc.3567;
 - Croitoru A.-E., Piticar A., Dragotă C.-S., Burada C.D., (2013c). *Recent changes in reference evapotranspiration in Romania*, Global and Planetary Change, 111:127–132. doi:10.1016/j.gloplacha.2013.09.004;
 - Croitoru A.-E., Piticar A., Imbroane A.M., Burada D.C., (2013b), *Spatiotemporal distribution of aridity indices based on temperature and precipitation in the extra-Carpathian regions of Romania*, Theoretical and Applied Climatology, 112, p. 597-607;
 - Croitoru AE (2014), *Final report of the project Extreme weather events in Romania: heatwaves. Features, causes, impact* (grant GTC-34025);

- Csürös, I. (1973), *Az Erdely – Mezöseg Elövilagarol*, Tudományos Könyvkiado, Bukarest;
- Drugescu, C. (1994), *Zoogeografia României*, Ed. ALL, București;
- Dușmănescu D., *Baze de date*, Editura Universității din Ploiești, 2005;
- Erdeli, G. (2009) – *Geografia populației mondiale*, Ed. Universitară, București;
- Gusti, Dimitrie, Constantin Orghidan, Mircea Vulcănescu, Virgiliu Leonte (1938-1943) – *Enciclopedia României*, Imprimeria Națională, București;
- Ionescu, I., (2004), *Fotogrametrie inginerească*, Editura MatrixROM, București;
- Kearey, Philip (1996), *Dictionary of Geology*, Published by Penguin Books, London;
- Linder, L. (2003), *Digital Photogrammetry. Theory and Applications*. Springer Verlag Berlin Heidelberg New York;
- Lipsey, Richard G., Chrystal, Alec K., (1999), *Economia pozitivă*, Editura Economică, București;
- Lipsey, Richard G., Chrystal, Alec K., (2002) *Principiile economiei*, Editura Economică, București;
- Meszaros, Nicolae, Mac, Ioan (1995), *Paleogeografia României*, Cluj Napoca;
- Mihăilescu, V. (1969), *Geografia fizică a României*, Ed. Științifică, București;
- Morariu, Tb., Posea, Gr., Mac, I. (1980), *Regionarea Depresiunii Transilvaniei*, în: st. Cerc. Geof., geol., geogr., t. XXVII, nr. 2, București.
- Mungiu-Pupazan C., Ilie Băbăiță, (2008), *Microeconomie*, Editura Academica Brâncuși, Târgu Jiu;
- Mutihac, Vasile (1990), *Structura geologică a teritoriului României*, Editura Tehnică, București;
- Neaguț, S. (2011) – *Geografie umană*, Ed. Academiei Române, București;
- Pascu, M. (1983), *Apele subterane din România*, Ed. Tehnică, București;
- Pociovălișteanu, Diana-Mihaela, (2007), *Teorie economică generală. Elemente de microeconomie*, Editura Universitaria, Craiova;
- Popescu Constantin, Gavrilă Ilie, Ciucur Dumitru, (2005), *Teorie economică generală, Microeconomie*, Editura ASE, București;
- Posea, Grigore, Popescu, Nicolae, Ielenicz, Mihai (1974), *Relieful României*, Editura Științifică, București;
- Puiu, Ș (1980), *Pedologie*, Editura Ceres, București;
- Pușcariu-Soroceanu, Evd. et al. (1963), *Pășunile și fânețele din R.P.R.*, Ed. Academiei;
- Resmeriță, I., Csuros, Șt., Spârchez, Z. (1968), *Vegetația, ecologia și potențialul productiv pe versanții din Podișul Transilvaniei*, Ed. Academiei R.S.R., București. Samuelson P., Nordhaus, W., (2001), *Economie*, Ed. Teora, București;
- Savu, Al. (1980), *Depresiunea Transilvaniei (regionare fizico-geografică)*. Puncte de vedere, în: *Studia UBB, ser. Geol. – geogr.*, T. XXV, Fasc. 2, Cluj-Napoca.
- Săndulescu, Mircea (1984), *Geotectonica României*, Editura Tehnică, București;
- Suci, Coriolan (1967), *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București;
- Stiglitz, J., Walsh, C., (2005), *Economie*, Editura Economică, București;
- Surd, V. (2004) - *Geodemografie*, Universitatea Babeș Bolyai, Cluj-Napoca;
- Turdeanu, L., (1997), *Fotogrametrie analitică*, Editura Academiei Române;
- Ungureanu, A., Muntele, I. (2006) - *Geografia populației*, Ed. Sedcom Libris, Iași;
- Veress, Andrei (1933), *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*. vol. VI. Acte și scrisori (1600-1601). București, Ed. Cartea Românească.
- Williams, Andrew, *O introducere în GIS*, Kingston College;
- Ujvari, I.(1972), *Geografia apelor României*, Editura Științifică, București;
- *** Raportul IPCC 2021, Schimbări climatice, disponibil la adresa:

-
- <https://www.ipcc.ch/2021/08/09/ar6-wg1-20210809-pr/>;
- ***2011, Reactualizare și corelare P.A.T.J. existent cu secțiunile P.A.T.N. aprobate.
 - ***1983, Geografia României, Geografia Fizică, vol I, Editura Acad. R.S.R., București.
 - *** (1987), *Geografia României*, vol. III, *Carpații Românești*.
 - *** <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/>;
 - *** 2105 Lista monumentelor istorice, <http://www.cultura.ro/lista-monumentelor-istorice>.

2 STADIUL ACTUAL AL DEZVOLTĂRII

2.1 Date generale; evoluția localităților

Amplasarea: **România, Regiunea de dezvoltare Centru, jud. Mureș**

Coordonate: **46°55'02"N, 24°52'55"E**

Suprafața teritoriului administrativ: **20,59 kmp**

Număr de localități: **2**

Reședința de comună: **sat Sâncraiu de Mureș**

Populația totală stabilă (rezultate RPL 2011): **7.489 locuitori**

Număr total clădiri (rezultate RPL 2011): **2.509**

Număr total locuințe (rezultate RPL 2011): **2.617**

Număr total gospodării (rezultate RPL 2011): **2.459**

Anii primei mențiuni documentare a localităților comunei:

- Sâncraiu de Mureș: **1293**
- Nazna: **1453**

Caracterul funcțional:

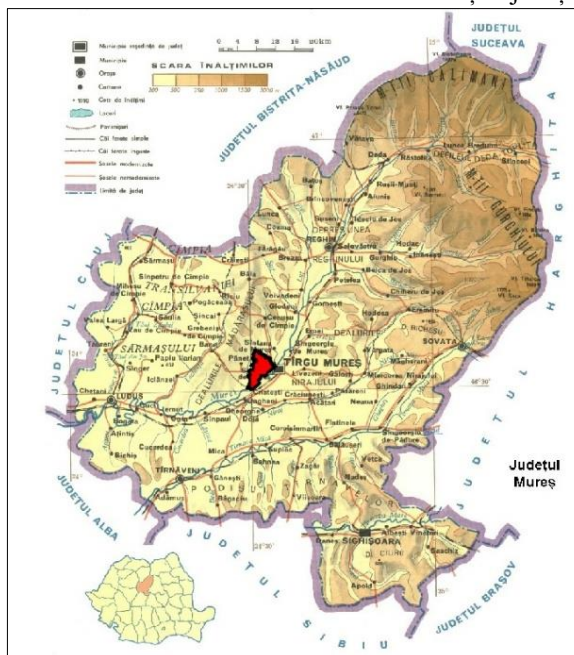
- industrial
- foarte dezvoltat sectorul serviciilor: comerț, transporturi, sănătate;
- Zone naturale protejate – ROSCI0367 - Râul Mureș între Morești și Ogra, (7.26 ha);
- Monumente istorice clasate conform LMI 2015:
 - Monumente de arhitectură categoria A: **2 obiective**
 - Monumente de arheologie categoria B: **4 obiective**
 - Situri arheologice categoria B: **3 obiective**

o Așezarea geografică

Comuna Sâncraiu de Mureș este așezată pe malul drept al râului Mureș, la vest de municipiul Târgu Mureș și este formată din două sate: Nazna și Sâncraiu de Mureș (reședința).

Din punct de vedere administrativ comuna Sâncraiu de Mureș se învecinează la nord și est cu municipiul Târgu Mureș, la sud cu comuna Cristești și la vest cu Pănet.

Figura 1 – Localizarea comunei Sâncraiu de Mureș în județul Mureș



Sursa: www.wikipedia.org

○ **Istoric**

Evoluția intravilanului în localitatea Sâncraiu de Mureș

Evoluția intravilanului localității Sâncraiu de Mureș ilustrează transformarea progresivă a unei vetre rurale tradiționale într-un teritoriu suburban complex, integrat funcțional în dinamica urbană a municipiului Târgu Mureș. Primele ridicări topografice habsburgice, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, surprind un nucleu de așezare bine conturat, dezvoltat de-a lungul văii Sâncraului și al drumului principal ce corespunde actualului DJ152A.

Vatra istorică era concentrată în jurul bisericii reformate și prezenta o structură lineară, cu parcele alungite și înguste, orientate perpendicular pe axul de circulație. În apropiere se aflau terenurile agricole, delimitate de mici fâșii de pădure și de lunca Mureșului, formând un peisaj rural echilibrat, caracteristic Depresiunii colinare a Transilvaniei.

Figura 2 – Evoluția intravilanului în localitatea Sâncraiu de Mureș (inclusiv Cornătel [Egerszeg])



Sursa: Prelucrare proprie

În secolul al XIX-lea, hărțile austro-ungare atestă o densificare treptată a vetrei și apariția unor

mici extensii laterale, în special spre sud, unde terenurile joase permiteau o dezvoltare mai amplă. Localitatea Cornățel (Egerszeg), situată la vest, a funcționat ca sat dependent, legat economic și social de Sâncrai, fiind în cele din urmă absorbită administrativ în prima jumătate a secolului XX. Această unificare a dus la extinderea naturală a intravilanului și la o consolidare a rețelei de drumuri locale, care a devenit scheletul de organizare a dezvoltărilor ulterioare.

După 1950, în contextul industrializării Târgu Mureșului, s-a produs o schimbare majoră: fronturile construite au depășit limitele istorice ale vetrei, ocupând lunca Mureșului și conectându-se treptat la rețeaua urbană. Hărțile militare din 1978 surprind deja o structură de tip suburban, cu zone rezidențiale compacte și un început de expansiune industrială spre sud.

După 1990, extinderea intravilanului a fost accelerată de presiunea locuirii și de conversia terenurilor agricole, proces ce a condus la contopirea spațială dintre Sâncrai și Nazna. Vatra istorică rămâne identificabilă prin parcelarul inițial și prin reperele religioase, însă a devenit parte integrantă a unui peisaj urbanizat, aflat într-o continuă transformare morfologică și funcțională.

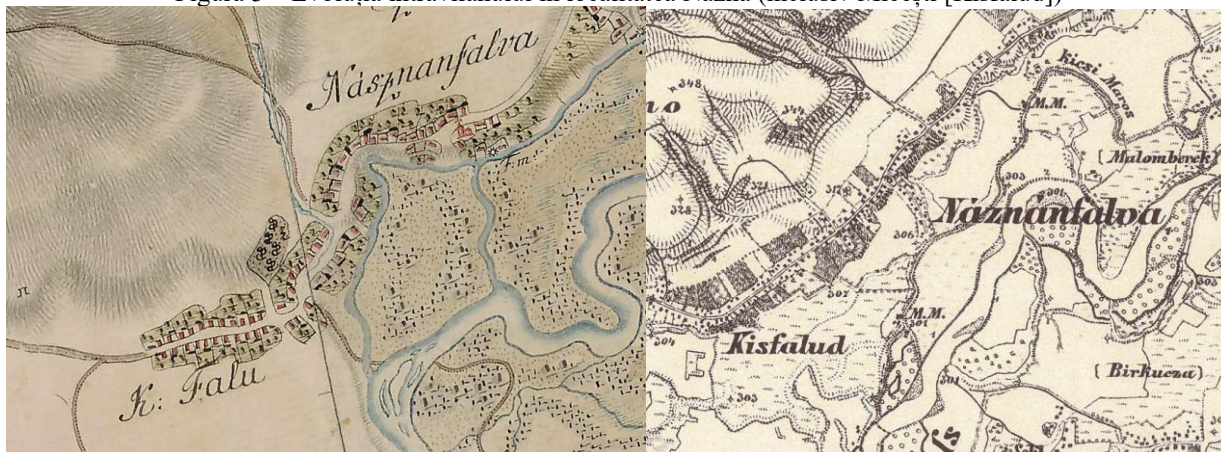
Evoluția intravilanului în localitatea Nazna

Evoluția intravilanului din Nazna indică trecerea de la o vatră rurală de luncă, structurată pe brațele meandrate ale Mureșului și pe Valea Sâncraiuului, la un țesut suburban compact, conectat funcțional de dinamica Târgu Mureșului. Primele ridicări habsburgice fixează două nuclee: Naznanfalva pe terasa înaltă din stânga văii, cu parcele lungi, orientate perpendicular pe aliniamentul străzii principale, și Kisfalud (Micești) ca sat-soră, dezvoltat în aval, pe un prag mai jos al luncii. Această dualitate explică organizarea timpurie în „șiruri” paralele față de albie și dependența de vadurile și morile de pe Mureș.

În secolul al XIX-lea, hărțile austro-ungare arată densificarea moderată a Naznei pe direcția est-vest, odată cu regularizarea traseelor de acces și apariția unui nucleu de servicii rurale. Micești rămâne o anexă demografică și economică, cu dezvoltare în lungul drumului de luncă. Integrarea administrativă ulterioară a Miceștiului în Nazna a unificat cele două vetre, iar fronturile construite au început să se lege în jurul unei axe principale și a rețelei de drumuri agricole.

Cartografia militară de la 1978 surprinde saltul morfologic: intravilanul iese din limitele tradiționale, colonizează suprafețe joase cu acces la infrastructura principală și introduce primele rupturi de scară între gospodăriile liniare istorice și noile clădiri cu amprente mari. După 1990, dinamica suburbană accelerează conversia terenurilor agricole în loturi rezidențiale, cu o tramă mai regulată, alveolară pe versanții către nord și mai geometrică pe platoul de sud-vest. Extinderile recente se aliniază la accesibilitatea către Sâncraiu de Mureș și către coridorul industrial sudic, crescând contiguitatea dintre vetre. Vatra istorică a Naznei rămâne recognoscibilă prin parcajul lung și îngust, prin orientarea față de vale și prin câteva repere religioase; coerența este însă estompată de inserții noi, de densități sporite și de presiunea funcțiunilor de margine legate de mobilitate și depozitare.

Figura 3 – Evoluția intravilanului în localitatea Nazna (inclusiv Micești [Kisfalud])





Sursa: Prelucrare proprie

○ Statutul administrativ al comunei Sâncraiu de Mureș

Evoluția apartenenței administrative a comunei Sâncraiu de Mureș urmează fidel transformările teritoriale și politice ale regiunii Mureșului. În secolul al XVI-lea localitatea apare integrată în Scaunul Mureș (Maroszek), structură tipică organizării secuiești. Mențiunile din 1567 și 1602 o confirmă în cadrul Scaunului secuiesc Mureș, ceea ce atestă funcționarea regulilor tradiționale de autonomie și organizare comunitară.

La începutul secolului al XVIII-lea, satul este consemnat în Scaunul Mureșului de Mijloc (Közép-Maros szék). Această împărțire, deși menținea o formă de continuitate, reflecta totodată încercarea autorităților habsburgice de a controla mai strict teritoriile secuiești. În perioada 1785–1790, includerea în Districtul Târgu Mureș marchează începutul unei tranziții către o administrare de tip imperial, unde scaunele pierd teren în fața noilor circuite birocratice.

Secolul al XIX-lea aduce o succesiune rapidă de încadrare în diverse plăși: Mezőbánd, Mező-Kövesd sau Mezőmadaras. Schimbările frecvente nu exprimau o instabilitate locală, ci reflectau politica de reorganizare administrativă menită să îmbunătățească colectarea fiscală și supravegherea militară. După 1876, odată cu reforma comitatelor din Ungaria, Sâncraiu de Mureș este fixat în Comitatul Mureș-Turda, mai întâi în Plasa Mezőbánd, apoi în Plasa Mureșului de Jos.

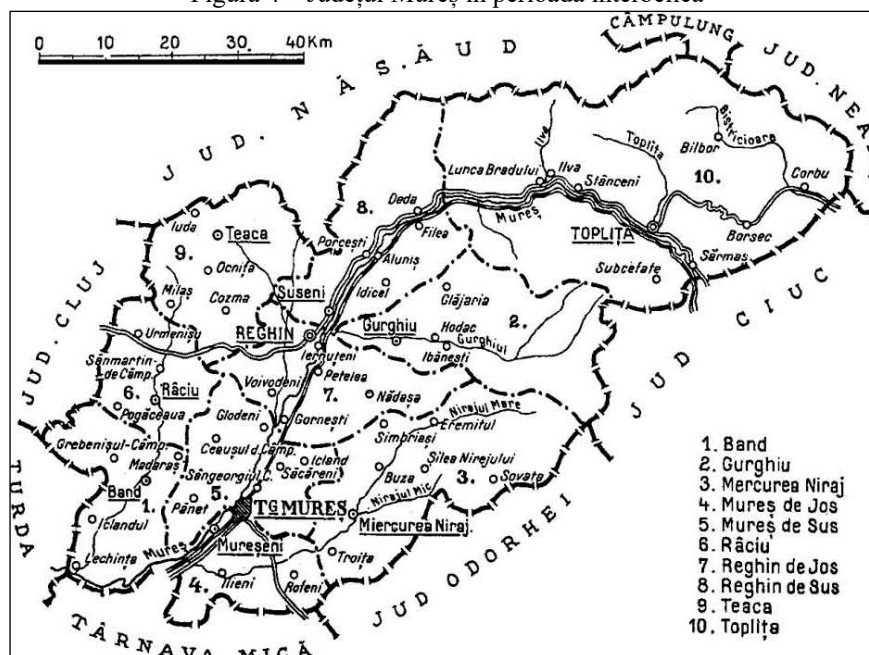
După 1918, integrarea în statul român a dus la o nouă etapă: între 1919 și 1925 comuna aparținea județului Mureș-Turda, plasa Mureș de Jos, iar ulterior a trecut la plasa Mureș de Sus. În perioada interbelică, delimitările au fost simplificate, localitatea fiind încadrată în plasa Mureș.

Dictatul de la Viena din 1940 a produs o revenire temporară sub administrația maghiară, în Plasa Mureșului de Sus, până în martie 1945. După acest moment, comuna a revenit în structurile județului Mureș, dar reforma administrativă din 1950 a desființat plășile și a introdus raioanele. În consecință, Sâncraiu de Mureș a fost inclus succesiv în Raionul Târgu Mureș al Regiunii Mureș, apoi al Regiunii Autonome Maghiare și, după 1960, al Regiunii Mureș-Autonomă Maghiară.

Reforma din 1968 a readus sistemul județean, iar comuna a fost inclusă în județul Mureș, apartenență care s-a păstrat neschimbată până astăzi. Din punct de vedere istoric, apartenența administrativă a comunei Sâncraiu de Mureș este următoarea:

- 1529 – Scaunul Mureș
- 1567 – Scaunul Mureș
- 1602 – Scaunul secuiesc Mureș
- 1713 – Scaunul Mureșului de Mijloc
- 1785–1790 – Districtul Târgu Mureș, al V-lea district al Transilvaniei
- 1800, 1817 – Sedes Siculic. Maros, In Circulo Inferiori, Processu Mezöbándiensi (Scaunul secuiesc Mureș, în Districtul de Jos, Procesul Mezöbánd)
- 1839 – Plasa Mezöbánd
- 1850–1854 – Ținutul militar Odorhei, Maros / Districtul Târgu Mureș, subdistrictul Mező-Kövesd
- 1854–1860 – Districtul Târgu Mureș, Plasa Mezőmadaras
- 1873 – Plasa Mezöbánd
- 1877 – Comitatul Mureș-Turda, Plasa Mezöbánd
- 1880 – Comitatul Mureș-Turda, Plasa Valea Mureșului
- 1882–1918 – Comitatul Mureș-Turda, Plasa Mureșului de Jos
- 1919–1925 – Județul Mureș-Turda, plasa Mureș de Jos
- 1925–1930 – Județul Mureș, plasa Mureș de Sus
- 1930–1940 – Județul Mureș, plasa Mureș
- 1940–1944 – Comitatul Mureș-Turda, Plasa Mureșului de Sus
- 1944 nov. 14 – 1945 mart. 13 – SzKK (Consiliul Național Secuiesc)
- 1945–1950 – Județul Mureș, plasa Mureșul de Sus
- 1950–1952 – RMSȘ raion Târgu Mureș (Regiunea Mureș, Raionul Târgu Mureș)
- 1952–1960 – RAM raion Tîrgu Mureș (Regiunea Autonomă Maghiară, Raionul Târgu Mureș)
- 1960–1968 – RMAM raion Tîrgu Mureș (Regiunea Mureș-Autonomă Maghiară, Raionul Târgu Mureș).

Figura 4 – Județul Mureș în perioada interbelică



Enciclopedia României, 1938-1943

○ Dinamica populației

Structura etnică a comunei Sâncraiu de Mureș a cunoscut o transformare profundă de-a lungul ultimelor două secole, pe fondul modificărilor politice, al mobilității sociale și al proceselor de suburbanizare accelerate în perioada postcomunistă.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, populația totală oscila în jurul a 1.600–2.000 locuitori, cu o repartizare relativ echilibrată între români și maghiari. În 1850 românii reprezentau circa 50,4% din total (849 persoane), iar maghiarii 27%, restul fiind germani și alte etnii, între care un grup rom de aproximativ 10%. Structura rămâne apropiată în 1880 și 1890, când proporția românilor crește ușor (58%), iar a maghiarilor se stabilizează în jurul a 40%. Această coexistență echilibrată descrie caracterul mixt al localității, specific zonei periurbane a municipiului Târgu-Mureș.

Populația pe naționalități la recensămintele istorice

| Anul | Total | Români | Maghiari | Germani | Romi | Alte etnii |
|------|-------|--------|----------|---------|------|------------|
| 1850 | 1682 | 849 | 455 | - | 177 | 201 |
| 1880 | 1473 | 856 | 492 | 1 | - | 124 |
| 1890 | 1864 | 1083 | 778 | 1 | - | 2 |
| 1900 | 1988 | 1228 | 720 | 27 | - | 13 |
| 1910 | 2205 | 1366 | 834 | 4 | - | 1 |
| 1920 | 2262 | 1380 | 864 | 9 | - | 9 |
| 1930 | 2757 | 1748 | 785 | 1 | 205 | 18 |
| 1941 | 2914 | 1366 | 1533 | 4 | 8 | 3 |
| 1956 | 2932 | 1530 | 1395 | 5 | - | 2 |
| 1966 | 5548 | 2836 | 2692 | 17 | 1 | 1 |
| 1977 | 7139 | 4178 | 2932 | 12 | 17 | - |
| 1992 | 6127 | 3671 | 2251 | 4 | 201 | - |
| 2002 | 6268 | 3847 | 2078 | 7 | 334 | 2 |
| 2011 | 7489 | 4671 | 2254 | 13 | 312 | 239 |
| 2021 | 10403 | 7018 | 2205 | * | 229 | 951 |

Sursa: <https://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm>, RPL 2011, RPL 2021

La începutul secolului XX, românii devin majoritari clari: 1.228 din 1.988 locuitori (circa 62%), în timp ce maghiarii scad sub 37%. După 1910, evoluția rămâne lentă, dar constantă. În 1920 românii ating 61%, iar după Marea Unire și integrarea în statul român, procesul de consolidare a majorității se accentuează: în 1930 aceștia ajung la 63,4%, în contextul creșterii demografice generale (+500 locuitori față de 1920).

Cea mai semnificativă ruptură apare după 1945. Recensămintele din 1956 și 1966 arată o expansiune rapidă a populației, dar și o reducere a distanței dintre cele două grupuri: în 1956, românii erau 52,1%, maghiarii 47,6%; în 1966, ponderea românilor urcă la 51,1%, dar creșterea absolută a ambelor categorii (peste 2.800 fiecare) indică o dublare a populației în contextul industrializării și extinderii urbane a municipiului Târgu-Mureș. După 1970, procesul de urbanizare devine determinant. În 1977 populația totală depășește 7.000 locuitori, românii atingând 58,6%, iar maghiarii 41%. În 1992, la începutul tranziției postcomuniste, proporția românilor scade temporar la 59,9%, pe fondul emigrației și redistribuirii locative, dar tendința revine ascendentă după 2000. În 2011 românii reprezintă 62,4%, iar maghiarii 30,1%, diferență care se accentuează până în 2021, când românii ating 67,5% (7.018 persoane), iar maghiarii 21,2% (2.205).

Pe termen lung, structura etnică descrie o tranziție de la un echilibru aproape paritar în secolele XIX–XX la o predominanță românească stabilă în ultimele decenii. Factorii determinanți includ migrația internă dinspre mediul rural, extinderea zonelor rezidențiale periurbane și scăderea natalității

în comunitatea maghiară.

Minoritățile germane și rome au avut ponderi reduse, dar constante. Comunitatea germană, prezentă marginal în secolele XIX–XX, dispare statistic după 1966, în timp ce populația romă se menține între 1–5% până în 1992, când înregistrează o creștere relativă (3%), stabilizându-se la 2–3% în recensămintele recente. Categoria „alte etnii” (9% în 2021) reflectă diversificarea recentă, prin instalarea de noi rezidenți în zona metropolitană.

Structura confesională a comunei Sâncraiu de Mureș urmează îndeaproape evoluțiile etnice descrise anterior, oferind o imagine fidelă asupra transformărilor identitare și a schimbărilor sociale din ultimele două secole. Corelația între confesiune și etnie rămâne puternică, în special între comunitățile române ortodoxe și greco-catolice și cele maghiare de confesiune reformată, romano-catolică sau unitariană.

În 1850, populația ortodoxă reprezenta aproximativ 50% din total (849 persoane), iar reformații, romano-catolicii și mozaicii însumau aproape cealaltă jumătate, conturând o localitate multiconfesională. Reformații (324 persoane, circa 19%) reflectau prezența consistentă a comunității maghiare, iar mozaicii (201 persoane, 12%) indicau o componentă urbană activă, probabil legată de comerț și meșteșuguri.

Până la 1900, proporțiile se stabilizează: ortodocșii ajung la 59%, romano-catolicii și reformații împreună la circa 32%, iar unitarienii și mozaicii mențin ponderi reduse (sub 5%). După 1918, odată cu integrarea în statul român, Biserica Ortodoxă devine reperul dominant, atât prin creșterea naturală a populației românești, cât și prin conversia administrativă a unor enoriași greco-catolici. În 1930 ortodocșii reprezintă deja peste jumătate din locuitori (50,8%), în timp ce reformații, catolicii și unitarienii cumulează aproximativ 40%.

După al Doilea Război Mondial, structura confesională reflectă dinamica etnică descrisă anterior: recensămintele din 1956 și 1966 arată o majoritate clară ortodoxă (52–51%), dar și o creștere numerică a confesiunilor maghiare, mai ales reformate, care ating 1.395–2.692 credincioși. În această perioadă, paralel cu expansiunea urbană a municipiului Târgu-Mureș, comunitățile maghiare își păstrează coeziunea confesională, în timp ce românii se diversifică între ortodoxie și un segment greco-catolic marginalizat de regimul comunist.

După 1990, liberalizarea religioasă determină reapariția vizibilă a confesiunilor interzise anterior și creșterea numărului de apartenențe neoprotestante. În 1992 se înregistrează deja 4 credincioși evanghelici și 439 persoane încadrate la categoria „alții”, proporție care crește constant în următoarele două decenii. În 2021, ortodocșii rămân majoritari (58,2%), reformații reprezintă 14,7%, romano-catolicii 4,3%, unitarienii 0,8%, iar neoprotestanții și neafiliații religios depășesc 20%.

Această schimbare are o explicație multiplă. Pe de o parte, creșterea accentuată a populației românești după 1990 (în principal prin migrație urbană și suburbană) a consolidat dominația ortodoxiei. Pe de altă parte, secularizarea și pluralizarea religioasă postdecembristă au favorizat dezvoltarea cultelor neoprotestante (baptist, penticostal, adventist) și a segmentului neafiliat, mai ales în rândul tinerilor și al noilor rezidenți din zona metropolitană.

În plan etnic-confesional, se menține o corelație puternică între români și ortodoxie, respectiv între maghiari și reformați ori catolici, dar ponderea tot mai mare a persoanelor fără apartenență clară și a grupurilor confesionale minoritare indică o deschidere socială specifică zonelor periurbane în transformare. În prezent, Sâncraiu de Mureș are o structură confesională mixtă, dominată numeric de ortodoxie, dar cu o diversitate în creștere – semn al unei comunități care a trecut de la identități stabile la un peisaj social multiconfesional, mai fluid și mai urbanizat.

Evoluția demografică a comunei Sâncraiu de Mureș reflectă o dezvoltare diferențiată între satele componente, în strânsă legătură cu procesele de urbanizare și cu transformările teritoriale survenite în secolul XX. Din datele recensămintelor istorice reiese că ponderea fiecărui sat în totalul populației comunei s-a modificat semnificativ, trecând de la o distribuție relativ echilibrată în secolul XIX la o concentrare tot mai accentuată în jurul localității Sâncraiu de Mureș.

În 1850, satul reședință de comună reprezenta aproximativ 44% din totalul populației (743 locuitori din 1682), urmat de Nazna cu 30%, Cornățel cu 7% și Micești cu 18%. În a doua jumătate a secolului XIX, Sâncraiu și Nazna își păstrează ponderile relativ constante, dar creșterea lentă a

populației din Micești arată un proces incipient de extindere către valea Mureșului. După 1900, se remarcă o consolidare treptată a centrului comunal: Sâncraiu de Mureș urcă la 37% din total, Nazna rămâne în jur de 27%, iar Cornățel și Micești împreună însumează circa o treime din populație.

După 1930, odată cu începuturile suburbanizării municipiului Târgu-Mureș, raporturile demografice se modifică rapid. Sâncraiu ajunge la 56% din totalul comunei, dublându-și populația în doar un deceniu, în timp ce Nazna urcă la 44%. Această perioadă marchează și începutul declinului satelor mici: Cornățel este asimilat administrativ Sâncraiu-lui, iar Micești este ulterior integrat în Nazna.

Populația pe confesiuni la recensămintele istorice

| Anul | TOTAL | Ortodoxă | Greco-catolică | Romano-catolică | Reformată | Evangelică | Unitariană | Mozaică | Alții |
|-------------|--------------|----------|----------------|-----------------|-----------|------------|------------|---------|-------|
| 1850 | 1682 | 849 | - | 267 | 324 | - | 41 | 201 | - |
| 1880 | 1473 | 814 | 60 | 199 | 272 | - | 35 | 93 | - |
| 1890 | 1864 | 1040 | 64 | 256 | 377 | - | 35 | 84 | - |
| 1900 | 1988 | 1166 | 76 | 261 | 386 | 1 | 43 | 65 | 3 |
| 1910 | 2205 | 1285 | 100 | 309 | 436 | - | 30 | 53 | - |
| 1930 | 2757 | 1401 | 164 | 359 | 777 | - | 8 | 16 | 32 |
| 1992 | 6127 | 3385 | 109 | 389 | 1767 | 4 | 34 | - | 439 |
| 2002 | 6268 | 3554 | 76 | 343 | 1643 | 6 | 40 | - | 606 |
| 2011 | 7489 | 4214 | 113 | 397 | 1651 | - | 63 | - | 1051 |
| 2021 | 10403 | 6051 | 114 | 447 | 1533 | 16 | 86 | - | 2156 |

Sursa: <https://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm>, RPL 2011, RPL 2021

După cel de-al Doilea Război Mondial, dinamica demografică a comunei se accelerează puternic. În 1966, Sâncraiu de Mureș concentrează aproape 70% din totalul populației (3867 locuitori din 5548), iar Nazna 30%. Ponderea mare a satului reședință continuă să crească: în 1977 depășește 67%, iar în 1992 ajunge la 67%, valorile rămânând stabile și în recensămintele din 2002 și 2011.

Ultimele două decenii aduc o expansiune accentuată a populației, determinată de proximitatea față de municipiul Târgu-Mureș și de transformarea localității într-o zonă rezidențială suburbană. În 2021, comuna atinge 10.403 locuitori, dintre care 7.356 (aproximativ 71%) locuiesc în Sâncraiu de Mureș și 3.047 (29%) în Nazna.

Populația pe sate la recensămintele istorice

| Anul | Sâncraiu de Mureș | Nazna | Cornățel | Micești | Total |
|-------------|-------------------|-------|------------------|------------------|-------------|
| 1850 | 743 | 508 | 126 | 305 | 1682 |
| 1880 | 477 | 457 | 126 | 413 | 1473 |
| 1890 | 719 | 512 | 176 | 454 | 1864 |
| 1900 | 742 | 544 | 186 | 516 | 1988 |
| 1910 | 896 | 575 | 175 | 559 | 2205 |
| 1920 | 1032 | 468 | 163 ^a | 599 ^b | 2262 |
| 1930 | 1544 | 1213 | - | - | 2757 |
| 1941 | 1761 | 1153 | - | - | 2914 |
| 1956 | 2001 | 1192 | - | - | 2932 |

| | | | | | |
|-------------|------|------|---|---|--------------|
| 1966 | 3867 | 1681 | - | - | 5548 |
| 1977 | 4822 | 2317 | - | - | 7139 |
| 1992 | 4098 | 2029 | - | - | 6127 |
| 2002 | 4235 | 2033 | - | - | 6268 |
| 2011 | 5385 | 2104 | - | - | 7489 |
| 2021 | 7356 | 3047 | - | - | 10403 |

Sursa: <https://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm>, RPL 2011, RPL 2021

a. Localitatea Cornăţel a fost asimilată localităţii Sâncraiu de Mureş;

b. Localitatea Miceşti a fost asimilată localităţii Nazna.

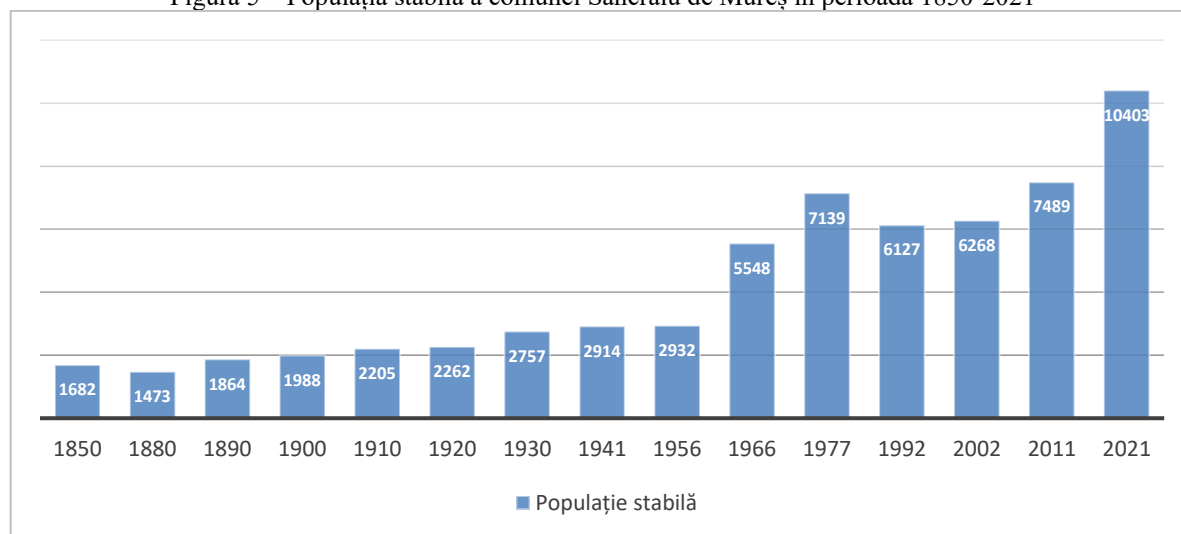
Evoluţia pe sate descrie o concentrare progresivă a populaţiei în jurul centrului administrativ şi o diminuare a identităţilor demografice secundare. În timp ce Nazna îşi menţine o pondere semnificativă, mai ales prin extinderea locuirii periurbane, Cornăţel şi Miceşti dispar ca entităţi statistice după 1940, fiind absorbite administrativ şi funcţional de nucleele principale. Comuna a trecut, în mai puţin de un secol, de la o structură rurală dispersată la una predominant urbanizată, cu o polarizare clară în jurul localităţii Sâncraiu de Mureş.

Evoluţia populaţiei stabile a comunei Sâncraiu de Mureş urmează o traiectorie lent ascendentă până la mijlocul secolului XX, urmată de o creştere accelerată după 1960, determinată în mare măsură de proximitatea faţă de municipiul Târgu Mureş. Până în 1941, populaţia creşte gradual de la 1.682 locuitori (1850) la 2.914, fără variaţii semnificative între recensăminte. Acest ritm lent este specific satelor agricole din zona Mureşului, unde structura economică tradiţională şi lipsa infrastructurii limitau atracţia demografică.

După 1950, contextul se schimbă radical. Industrializarea municipiului Târgu-Mureş şi dezvoltarea infrastructurii periurbane au generat o migraţie constantă spre localităţile apropiate. În 1966 populaţia comunei aproape se dublează faţă de 1956 (+89%), atingând 5.548 locuitori, iar în 1977 se înregistrează o nouă creştere de 28%. Acest salt reflectă extinderea locuirii suburbane şi integrarea Sâncraiu-lui în dinamica urbană a municipiului.

După 1990, ritmul creşterii se temperează temporar, pe fondul tranziţiei economice şi al declinului industrial regional. Totuşi, între 2002 şi 2021 populaţia creşte din nou cu peste 65%, de la 6.268 la 10.403 locuitori. Această expansiune demografică recentă se datorează transformării localităţii într-o zonă rezidenţială de tip periurban, preferată de populaţia activă din Târgu Mureş, care caută locuinţe individuale, spaţii mai mari şi acces direct la reţelele urbane.

Figura 5 – Populaţia stabilă a comunei Sâncraiu de Mureş în perioada 1850-2021



Rezultatele definitive ale recensămintelor

○ Evoluţia localităţilor

Evoluția istorică a localităților componente reflectă o transformare de durată, cu rădăcini medievale clare și cu o accelerare puternică în secolul XX, mai ales în etapa suburbanizării legate de municipiul Târgu Mureș. Teritoriul comunei a funcționat istoric ca un sistem de vetre distincte, cu nucleele de locuire structurate în jurul lăcașurilor de cult, al drumurilor de legătură și al resurselor locale (terenuri agricole, lunca Mureșului, văi secundare). În prezent, comuna are două sate componente – Sâncraiu de Mureș și Nazna – însă studiul istoric evidențiază și existența unor localități contopite (Cornățel asimilat în Sâncraiu de Mureș și Micești asimilat în Nazna), aspect relevant pentru înțelegerea stratificării spațiale și a identităților locale.

Sâncraiu de Mureș este satul cu cea mai timpurie atestare documentară (1293), ceea ce indică o așezare consolidată încă din Evul Mediu, cu rol parohial și religios semnificativ. Evoluția sa se leagă de prezența a două lăcașuri de cult medievale: biserica plebanială (astăzi biserica reformată, cu turn datat în sec. XIII) și un ansamblu monastic paulin, dedicat Fecioarei Maria, asociat Dealului Mănăstirii. Sunt menționate momente cheie de consolidare și transformare: referințe din registrele dijmei papale (sec. XIV), donații către paulin și extinderea mănăstirii la începutul sec. XVI, urmate de declin după Reforma Protestantă și de folosirea materialului de construcție al mănăstirii ca sursă de piatră pentru lucrări majore din Târgu Mureș (sec. XVII). Aceste episoade explică de ce anumite repere istorice sunt recognoscibile în toponimie și în memoria locului, dar nu se mai regăsesc în volumetria construită actuală.

În planul evoluției spațiale, Sâncraiu de Mureș pornește de la o vatră lineară, dezvoltată de-a lungul axului de acces care corespunde în prezent DJ152A, cu parcelar tradițional de tip îngust și adânc, orientat perpendicular pe stradă. Studiul cartografic utilizat (hărți iosefine, campanii militare austriece, planuri și hărți ulterioare) susține lectura unei densificări graduale în secolele XVIII–XIX, cu nucleul istoric concentrat în jurul bisericii reformate și al fronturilor tradiționale. Un episod important pentru înțelegerea structurii actuale îl reprezintă contopirea administrativă a localității Cornățel (Egerszeg) cu Sâncraiu de Mureș, consemnată în perioada interbelică, fapt care explică extinderile vetrei și absorbția unor sub-structuri rurale în organismul principal.

Secolul XX aduce schimbarea de scară. După 1950, în contextul industrializării și extinderii municipiului Târgu Mureș, Sâncraiu de Mureș intră într-o dinamică periurbană: creșterea populației se accelerează, iar intravilanul se extinde pe direcții cu acces bun, inclusiv spre zonele joase și spre contactul funcțional cu mediul urban. În ultimele decenii post-1990, mecanismul dominant devine conversia terenurilor agricole în loturi rezidențiale și apariția unei morfologii suburbane: lotizări mai regulate, construcții cu amprente mai mari, retrageri și garduri care schimbă raportul tradițional dintre casă și stradă. Chiar dacă vatra istorică rămâne recognoscibilă prin reperele religioase și prin fragmente de parcelar vechi, imaginea de ansamblu este marcată de suprapunerea straturilor: tradițional, tranziție (a doua jumătate a sec. XX) și dezvoltări recente.

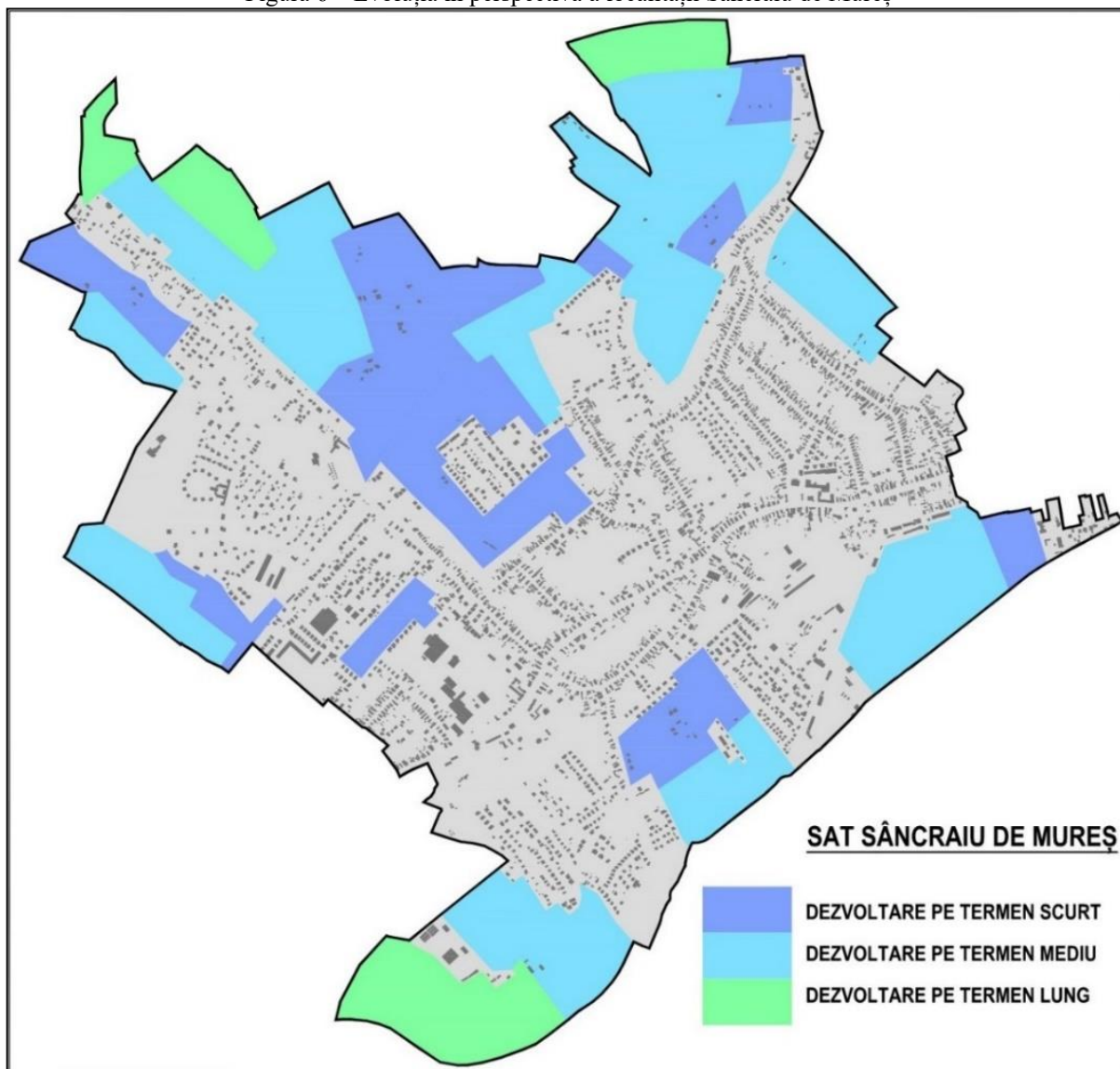
Nazna, atestată documentar în 1420, are o evoluție care pornește din logica așezărilor de luncă și terasă, în relație cu Mureșul și cu văi secundare. Studiul istoric relevă existența unei dualități istorice prin asocierea cu Kisfalud/Micești, sat integrat ulterior în Nazna, fapt care explică structura pe segmente și „șiruri” ale locuirii, precum și continuitățile de drumuri locale între nucleele inițiale. Din perspectivă patrimonială, Nazna concentrează repere relevante: capela romano-catolică (datată 1743–1746, cu clopotniță de secol XVIII) și biserica reformată din Nazna, pentru care se propune includerea în Lista Monumentelor Istorice, cu argumente legate de filia reformată atestată în a doua jumătate a sec. XVIII și de elemente constructive și de inventar (clopot, orgă). Aceste repere susțin o identitate locală distinctă, chiar dacă satul este puternic integrat funcțional în dinamica periurbană.

Evoluția localității Nazna în secolul XX și începutul secolului XXI este legată de aceleași procese metropolitane, însă cu o nuanță morfologică: nucleul vechi păstrează mai clar o compoziție lineară, iar extinderile recente se aliniază accesibilității către Sâncraiu de Mureș și către zonele de activități din proximitatea coridoarelor rutiere. Se conturează o tranziție de la gospodării tradiționale și loturi lungi la lotizări contemporane, cu densificări și inserții de volum care pot dilua coerența fronturilor istorice. Integrarea administrativă a satului Micești în Nazna explică dispariția statistică a satului și transformarea sa în sub-structură a acestuia, cu efecte asupra percepției unității locale și

asupra modului în care se citește astăzi limitele vetrei.

Privite împreună, cele două localități descriu o trecere de la sate rurale cu nucleu religios și parcelar agrar la un sistem periurban aproape continuu, influențat de navetism, de presiunea de locuire și de conversia funcțională a terenurilor. Evoluția istorică explică reperele care merită protecție, dar și de ce managementul dezvoltării trebuie să țină cont de straturile succesive ale așezării: vatra veche, zonele de tranziție, extinderile recente, plus urmele localităților contopite care încă structurează teritoriul în profunzime.

Figura 6 – Evoluția în perspectivă a localității Sâncraiu de Mureș



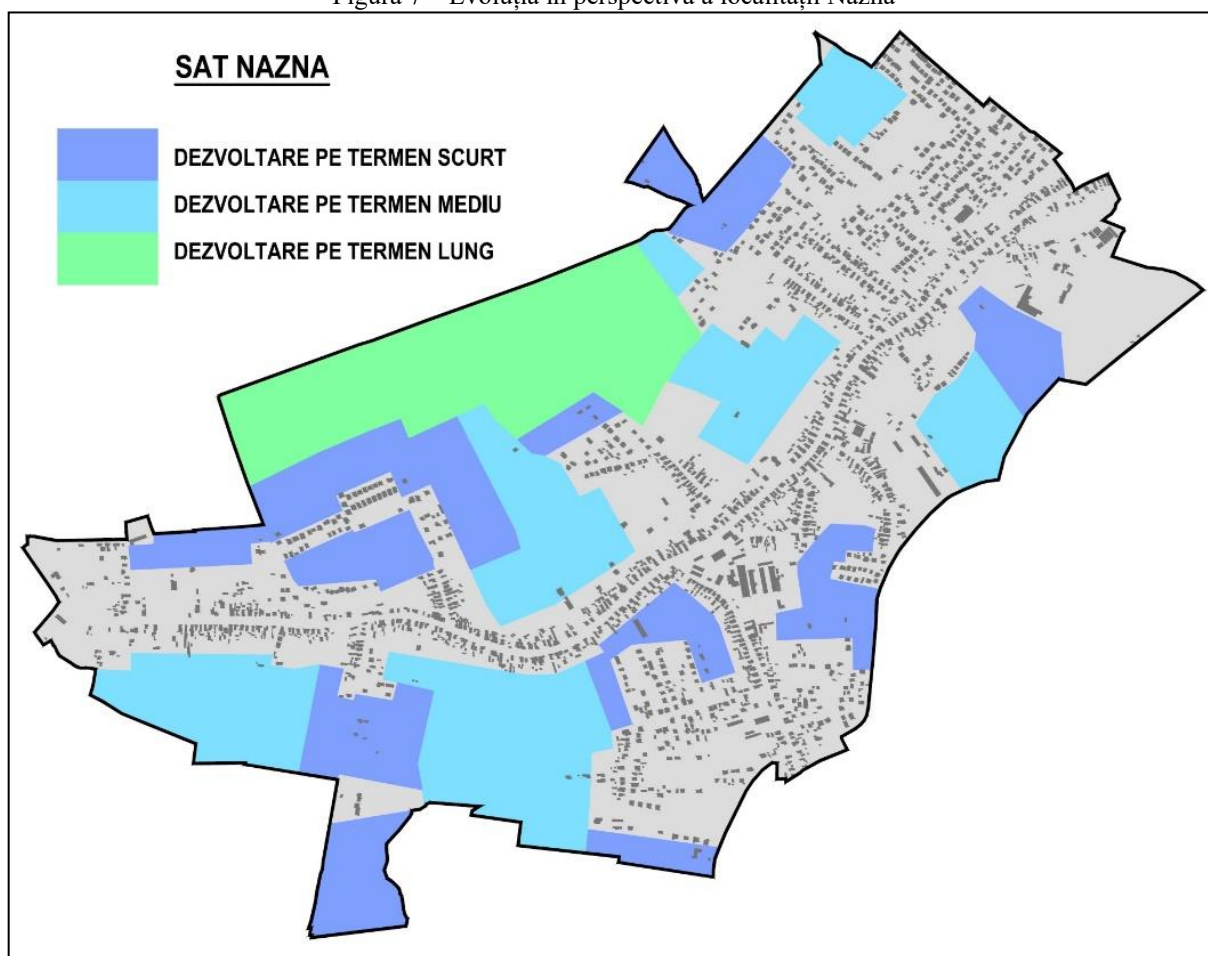
Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

Evoluția în perspectivă a localităților este condiționată de statutul metropolitan și de relația funcțională directă cu municipiul Târgu Mureș, care continuă să genereze cerere rezidențială, mobilitate zilnică și presiune asupra dotărilor și infrastructurii. Din această cauză, dezvoltarea viitoare trebuie tratată ca o succesiune de completări și extinderi etapizate, corelate cu capacitatea rețelelor, cu funcționarea domeniului public și cu protecția zonelor sensibile. În termeni operaționali, evoluția va fi guvernată de două mecanisme simultane: densificări și completări în interiorul țesutului existent (care reduc costurile unitare ale echipării), respectiv extinderi controlate pe direcții unde accesul și utilitățile pot fi asigurate fără a crea enclave rezidențiale sau discontinuități de spațiu public.

Pentru satul Sâncraiu de Mureș, evoluția pe termen scurt are ca direcție dominantă completarea sectoarelor deja urbanizate și consolidarea nucleului funcțional, deoarece aici se concentrează

fluxurile către dotări și activitățile cotidiene. Intervențiile în această etapă trebuie să stabilizeze funcționarea străzilor de vecinătate și a punctelor de interes, prin refaceri unitare după lucrări edilitare, completarea continuităților pietonale și rezolvarea punctuală a scurgerii apelor pluviale acolo unde există acumulări recurente. Dezvoltarea rezidențială nouă este de așteptat să se manifeste ca presiune pe margini, însă valoarea urbanistică a etapizării constă în a limita extinderile la sectoarele care pot prelua imediat racordări și accesuri fără multiplicarea intrărilor directe în axele principale. În acest cadru, dezvoltarea pe termen mediu tinde să consolideze structura internă și să extindă treptat țesutul pe direcții cu acces funcțional, cu condiția ca spațiul public să fie tratat ca infrastructură obligatorie: profil stradal clar, scurgere pluvială, iluminat și spații de proximitate. Pe termen lung, evoluția are potențialul să includă o extindere mai amplă în sectoare rezervate, însă numai dacă între timp se realizează un standard unitar de echipare și se evită fragmentarea parcelară care ar transfera costuri ridicate către bugetul local.

Figura 7 – Evoluția în perspectivă a localității Nazna



Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

Pentru satul Nazna, evoluția în perspectivă este influențată de morfologia lineară și de modul în care noile dezvoltări se atașează la țesutul existent. Pe termen scurt, se anticipează completări și densificări în interiorul vetrei, în special în sectoarele cu acces bun și în proximitatea axelor de legătură. Prioritatea urbanistică este reducerea diferențelor de funcționare între sectoare prin echipare predictibilă și prin rezolvarea punctelor vulnerabile la pluvial și întreținere, deoarece acestea pot limita atractivitatea rezidențială chiar în condiții de cerere ridicată. În același timp, Nazna are nevoie de intervenții care să trateze accesul pietonal către dotări și către stații, în special în secvențe unde profilul stradal este mai îngust sau unde circulația auto domină spațiul public. Pe termen mediu, extinderile sunt de așteptat să fie mai vizibile, însă ele trebuie să rămână conectate în mod coerent la rețeaua stradală, cu evitarea fundăturilor și a străzilor subdimensionate, deoarece acestea generează disfuncții persistente și dificultăți la operarea serviciilor publice. Pe termen lung, evoluția poate

include sectoare mai ample de dezvoltare, cu condiția ca acestea să fie pregătite prin rezervări pentru spații publice și prin stabilirea unor coridoare funcționale pentru utilități și drenaj, astfel încât extinderea să nu afecteze capacitatea de întreținere și nici continuitățile ecologice.

2.2 Elemente ale cadrului natural

○ Localizare și relief

Comuna este așezată pe malul drept al râului Mureș care o desparte printr-o graniță naturală de Municipiul Târgu – Mureș, la vest. Unitatea administrativ teritorială este formată din două sate: Nazna și Sâncraiu de Mureș (reședința de comună). Comuna Sâncraiu de Mureș se învecinează la nord și est cu Municipiul Târgu Mureș, la sud cu comuna Cristești, la vest cu comuna Panet. În partea de est a râului Mureș, la limita unității administrativ teritoriale, se suprapune situl de importanță comunitară ROSCI0367, Râul Mureș între Morești și Ogra.

Localitatea aparținătoare, Nazna, s-a dezvoltat în lunca Mureșului, de-a lungul DJ 152, de o parte și de alta a lui și nu prezintă mari diferențe de nivel din punct de vedere al treptelor de altitudine. Întreaga localitate are o bună expunere spre sud și se află la poalele dealurilor Vărăticului și Păneț, dealuri domoale ce fac parte din zona de Câmpie a Transilvaniei. Localitatea Nazna se învecinează la est cu localitatea Sâncraiu de Mureș, cu case amplasate în continuare de-a lungul aceluiași D.J. La sud, localitatea Nazna se întinde până la limita administrativă cu municipiul Târgu Mureș, respectiv până la râul Mureș. La vest localitatea Nazna se întinde până la bifurcația drumului D.J. 152 spre comuna Sântioana de Mureș.

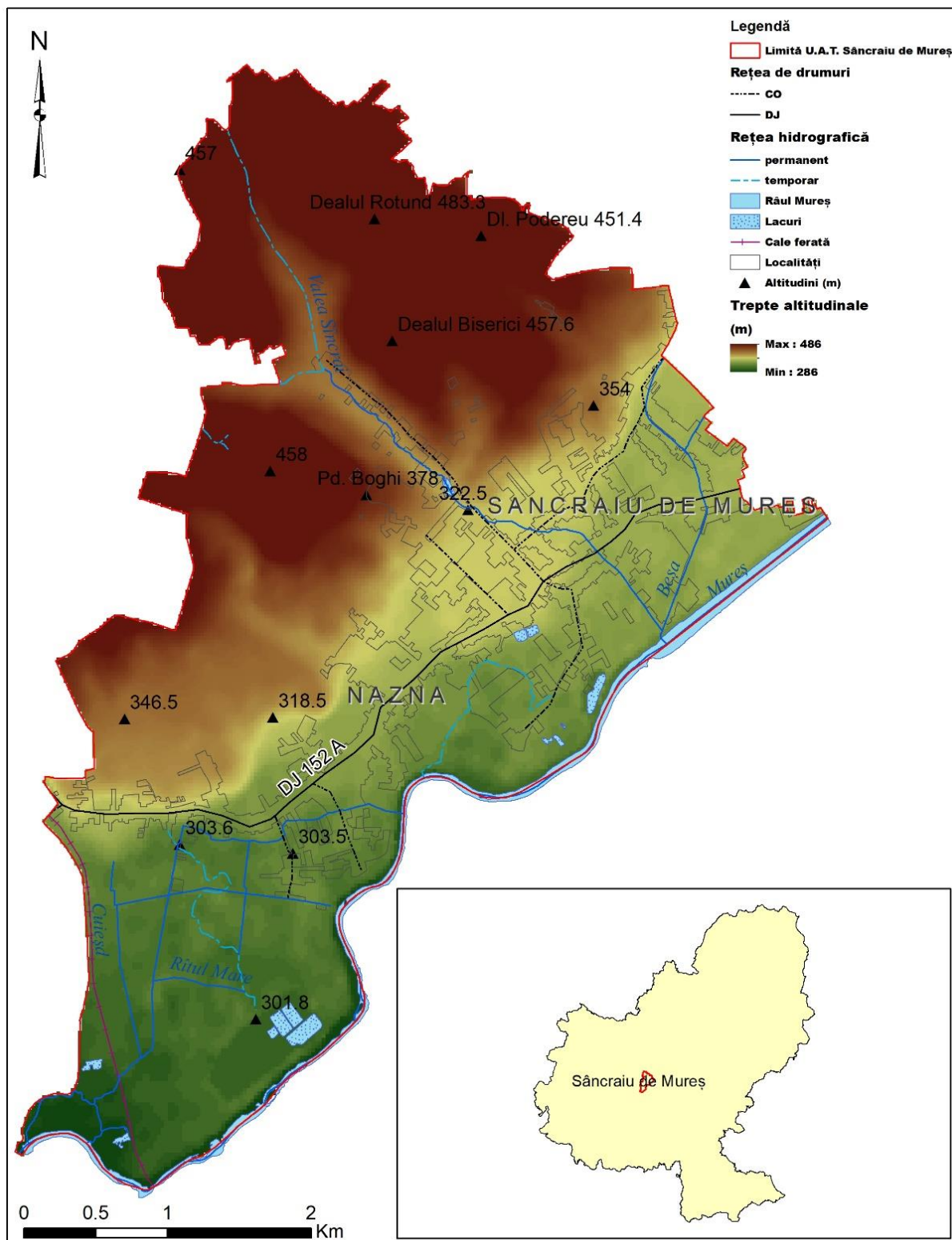
Relieful colinar jos tipic al Câmpiei Transilvaniei este influențat în fizionomie de specificul structural. *Relieful monoclinal generalizat* este concretizat spațial prin apariția ansamblului de cueste și reversuri monoclinale bine individualizate, văi subsecvente la care subscriu cursurile principale de ape din câmpie și o morfodinamică a versanților tipică: alunecările de teren consecvente și insecvente¹. Relieful monoclinal este cvasipermanent pe teritoriul comunei, dând naștere proceselor de eroziune tipice și diferențiate pe cele două flancuri ale principalelor forme monoclinale, *cuestele*. Se suprapune aproape în întregime culoarului Mureșului și include lunca râului și formele asociate acestuia, precum și terasele care apar special pe stânga văii.

Pe cuprinsul comunei, lunca Mureșului ocupă treapta altitudinală cea mai de jos, fiind dezvoltată pe partea dreaptă a râului. Morfologic se prezintă sub forma unei suprafețe netede ce marchează ultimul nivel al aluviunilor depuse, în care se mai păstrează urme ale formelor specifice de modelare fluvială. În cadrul luncii se remarcă terasa de luncă, o treaptă ceva mai înaltă, cu o altitudine de circa 3-5 m., uneori ajungând până la 7 m. Poate fi identificată relativ ușor, atât pe dreapta cât și pe stânga cursului de apă, deoarece spațiul terasei de luncă a fost ocupat de localitățile Sâncraiu de Mureș și Nazna pe partea dreaptă. În fapt, forma satelor nu este întâmplătoare, dezvoltarea lor în teritoriu fiind în legătură cu extensia spațială a terasei de luncă. Altitudinea maximă este întâlnită în nord de Dealul Rotund, care are altitudinea de 483,3 m.

Substratul geologic compus din așa-numitele “strate de câmpie” alcătuite din depozite sarmațiene, meoțiene, pontiene, pleistocene și holocene compuse din: pietrișuri, nisipuri, argile marnoase, marne nisipoase cu intercalării de gresii, marne nisipoase și tufuri, au condiționat modelarea unui relief mai puțin semeț, aflat într-un stadiu de maturitate precoce. Faptul că în structura geologică alternează marnele și argilele impermeabile cu nisipurile și pietrișurile prin care apele pătrund cu ușurință face ca stabilitatea acestor terenuri să fie puternic afectată.

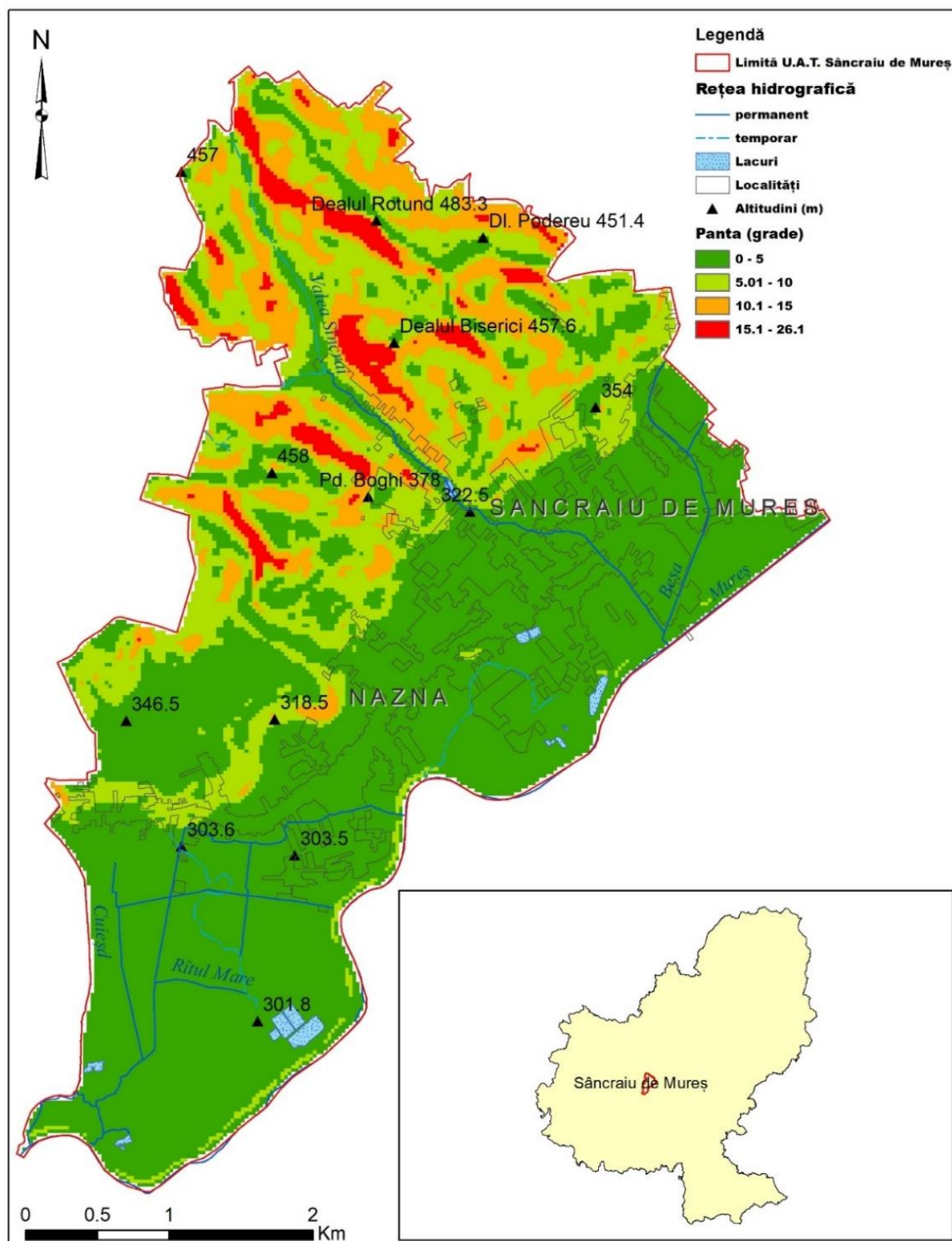
¹Resmeriță, I., Csuros, Șt., Spârchez, Z. (1968), *Vegetația, ecologia și potențialul productive pe versanții din Podișul Transilvaniei*, Ed. Academiei R.S.R., București.

Figura 8 – Harta fizică și localizarea în cadrul județului Mureș a comunei Sâncraiu de Mureș



Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

Figura 9 – Harta pantelor de pe teritoriul comunei Sâncraiu de Mureș



Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

Panta și expoziția versanților reprezintă un factor important al acțiunii climatogenetice a reliefului, care se manifestă prin modificări esențiale ale distribuției elementelor climatice. Panta în arealul analizat are valori maxime de 26,1 grade, întâlnite pe vârfurile dealurilor Rotund, Bisericii și Dealul Boghi.

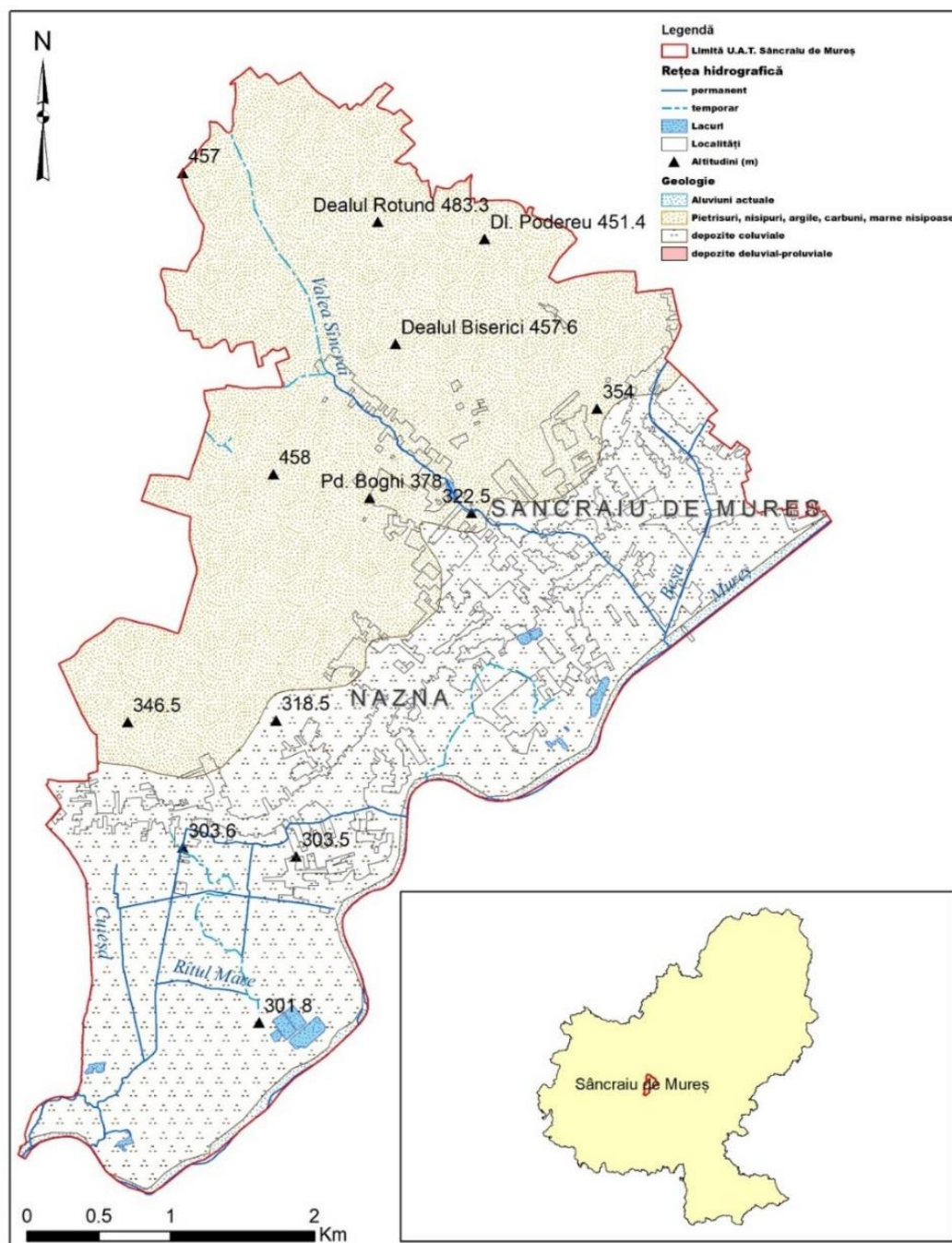
Panta medie de scurgere a râului Mureș este redusă favorizând în acest fel erodarea malurilor, formarea de meandre și de plaje. Panta medie redusă favorizează și inundarea unor suprafețe mari de

teren din zonele de luncă în perioadele de inundații. Cursurile cu caracter semipermanent (torețial) împânzesc teritoriul studiat și sunt tributare atât râului Mureș, cât și afluenților principali ai acestora.

○ Geologia

Evoluția paleogeografică, petrografia, structura și tectonica subasementului comunei, nu pot înțelese decât în contextual transformărilor care au afectat Depresiunea Transilvaniei în ansamblul ei. Ca unitate geologo-structurală Depresiunea Transilvaniei este delimitată spre exterior de cele trei laturi ale Carpaților. Din punct de vedere morfologic, depresiunea prezintă un relief colinar și de podiș.

Figura 10 – Harta geologică a comunei Sâncraiu de Mureș



Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

Zona depresionară transilvană s-a format și a evoluat pe un fundament rigid începând din Paleogen (cca. 65 mil ani în urmă). În structura de ansamblu se distinge fundamentul cristalin cu învelișul sedimentar preterțiar și formațiunile terțiare ale depresiunii. Fundamentul este compus din

roci dure, șisturi cristaline la care se adaugă intruziuni vulcanice. Cuvertura sedimentară este compusă din depozite care s-au sedimentat pe toată perioada Terțiarului (Neozoicului).

Toate formele de relief și dinamica actuală sunt puse în evidență de structura stratelor geologice. Acestea au o orientare generală nord-vest – sud-est și o înclinare preponderentă vest-est, orientată spre pentru centrul regiunii. Responsabilă de înclinarea stratelor este zona de lăsare tectonică din centrul Câmpiei Transilvaniei, unde fundamentul coboară progresiv până la 5000 m în sectorul Mociu - Sărmaș și până la 9000 m în sectorul Pogăceaua - Band (aliniament care se găsește la câțiva km distanță de comună pe direcția nord-vest și care a antrenat treptat deformarea unităților geologice superioare. Această coborâre tectonică a stratelor geologice a impus ca trăsătură specifică a reliefului înclinarea spre est ceea ce a permis ulterior sculptarea reliefului monoclinal ce dă naștere la versanți în cuestas (fronturi de cuesta) și reversuri monoclinale (monoclinuri).

Schițarea depresiunii ca spațiu care ulterior va fi sedimentat începe în *orogeneza austriacă*, din Cretacic, acum aproximativ 100 milioane ani. Delimitarea depresiunii continuă ulterior și o fază foarte importantă în acest proces este *orogeneza laramică* (cca. 65 milioane ani în urmă) care determină debutul afundării soclului depresiunii și al sedimentării acesteia. Etapele geologice următoare se caracterizează prin scufundări neuniforme ale soclului și continuarea sedimentării.

Evoluția paleogeografică a depresiunii transilvane a continuat după retragerea mării panoniene când începe modelarea subaeriană, fapt ce conduce la conturarea a trei nivele de eroziune acceptate în literatura de specialitate ca: nivelul superior de eroziune (corespunzător suprafeței Amnaș), la 480-500 m^{2 3} – 550-640 m⁴; nivelul al doilea de eroziune situat altimetric la 400-450 m și nivelul de 300-350 m. Primul nivel apare larg răspândit atât pe interfluviile de pe dreapta cât și pe cele de pe stânga culoarului Mureșului, la fel se întâmplă și cu celelalte două.

Din punct de vedere tectonic în centrul depresiunii transilvane datorită “îngrămădirii” depozitelor și a prezenței sării în subasment, au luat naștere structurile de domuri. Conform lui Mrazec și Jekelius (1927) domurile din partea sudică a Câmpiei se înscriu în cadrul *domurilor circulare sau elipsoidale*, de factură criptodiapiră, cu masivele de sare ascunse, care nu au străpuns depozitele badeniene de deasupra. Tufurile dacitice, cunoscute sub numele de tufuri de Bazna, alcătuiesc un puternic orizont, având grosimi de până la câțiva zeci de metri, acestea fiind responsabile de evoluția reliefului omniprezent de tip cuestas.

Un moment important în definirea geologică și geomorfologică a arealului studiat îl constituie perioadele Miocenului (Sarmațian și Meoțian) și Pliocenului (Pontian), ambele aparținând Neozoicului, când au fost depuse formațiunile ce se găsesc astăzi la zi și formează subasmentul teritoriului comunei.

Astfel în depozitele Miocene sunt reprezentate printr-o suită considerabilă de depozite sarmațiene, argile marnoase, nisipuri și tufuri, localizate la sud-est de localitatea Orosia, pe un areal care ocupă aprox. 2.56 % din totalul teritoriului comunei. Cea mai mare pondere o dețin depozitele depuse în intervalul Meoțian-Pontian, formate din pietrișuri, nisipuri, argile, cărbuni, marne nisipoase, care dețin cca. 56.80 % din totalul suprafeței. Ocupă întreg teritoriul situate la nord de localitatea Dătășeni dar și o bună parte din arealul sudic al comunei (vezi harta geologică).

De vârstă mult mai recentă sunt depozitele din pleistocenul mediu și superior formate din pietrișuri nisipuri și grohotișuri care ocupă 7.90% din total. Acestea se regăsesc concentrate pe un teritoriu localizat la sud de Mureș.

La acestea se adaugă depozitele deluviale-coluviale de vârstă Holocen superioară, care s-au format la contactul dintre baza versanților puternic abrupti și lunca râului de la nord de Mureș. Aceste formațiuni împreună cu nisipurile și nisipurile argiloase de aceeași vârstă cca. 9.15 % din totalul suprafeței comunei.

² Morariu, Tb., Posea, Gr., Mac, I. (1980), Regionarea Depresiunii Transilvaniei, în: St. Cerc. Geof., Geol., Geogr., t. XXVII, nr. 2, București.

³ Savu, Al. (1980), *Depresiunea Transilvaniei (regionare fizico - geografică). Puncte de vedere*, în: Studia UBB, ser. Geol. – Geogr., t. XXV, fasc. 2, Cluj – Napoca.

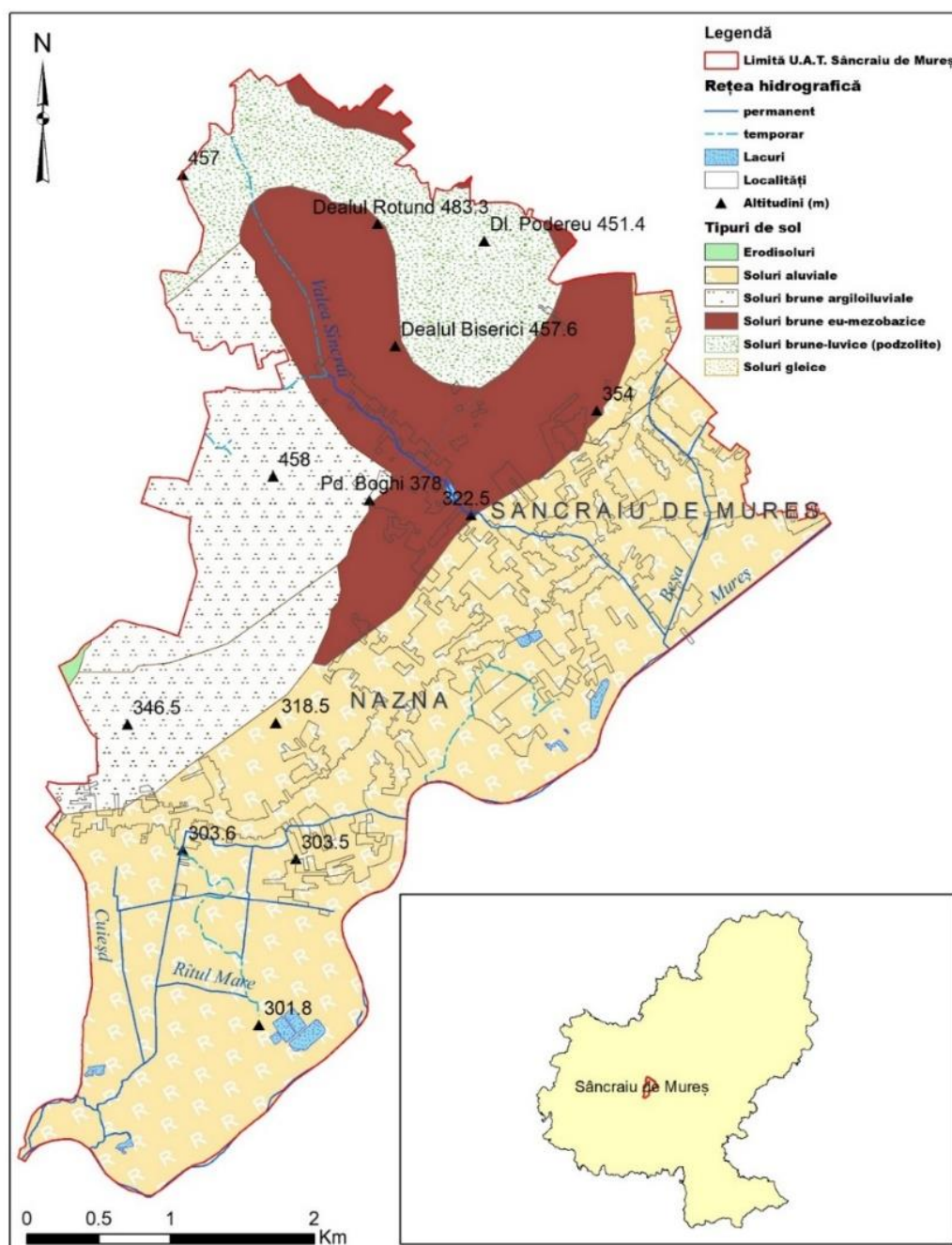
⁴ *** (1987), *Geografia României*, Vol. III, Carpații Românești

Ultimele depozite sedimentate, începând cu Holocenul superior și până actual, sunt aluviunile și depozitele deluvial/proluviale din lunca Mureșului și aluviunile actuale din albia râurilor. Datorită extinderii luncii pe suprafață mare acestea dețin o pondere de cca 23.50 % din totalul suprafeței comunei.

o Solurile

Solurile reprezintă elementele din mediu care sintetizează cel mai bine intercondiționarea factorilor din mediul natural. În cuprinsul comunei, distribuția reliefului suprapusă unor trepte morfologice distincte (luncă, terase, versanți, interfluvii), varietatea petrografică, topoclimatele diversificate (de dealuri joase și de luncă fluvială,) cu influențe climatice specifice, o anumită expoziție a versanților și tipuri distincte de vegetație au generat crearea unor tipuri de soluri ce aparțin mai multor clase.

Figura 11 – Harta solurilor comunei Sâncraiu de Mureș



Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

Din analiza hărții solurilor la scara 1:200.000 (foia Târgu Mureș 1994), dar și din datele obținute

în teren, se observă o mare varietate de soluri împărțite în clase, tipuri și subtipuri. În materialul de față prezentarea acestora va fi făcută atât după Sistemul de Clasificare FAO/UNESCO (sistem la care se aliniază inclusiv lucrările de specialitate din România) cât și după S.R.C.S (Sistemul Român de Clasificare a Solurilor). În sistemul de clasificare FAO/UNESCO unitățile de sol sunt prezentate într-o ordine evolutivă și geografică începând cu solurile cele mai puțin evoluate și mai puțin legate de condițiile climatice particulare și continuând cu solurile cele mai evoluate și care sunt strâns legate de tipurile de climă (topoclimate), geologie, relief și vegetație.

În prezentarea acestor clase de soluri, cu unitățile, tipurile și subtipurile lor pe harta pedologică atașată părții explicațiilor tipurilor de sol, s-a ținut cont de răspândirea lor în teritoriu și de modul în care acestea se combină pe cuprinsul teritoriului comunei. Astfel, pentru ușurința înțelegerii acestei prezentări și pentru coroborarea ei direct cu lucrările mai vechi despre aria protejată, în legenda hărții solurilor a fost folosită terminologia mai veche, dar în text este folosită întâi terminologia nouă (cea care se folosește în mod current) dar și cea veche.

În cuprinsul teritoriului protejat au fost identificate următoarele categorii:

1. **Soluri minerale condiționate de topografia terenurilor** – aici fiind identificate soluri din **clasa Regosolurilor** (*regosolurile și erodisolurile*), **clasa Fluvisolurilor** (*fluvisoluri eutrice [solurile aluviale] și protosolurile aluviale*) și **clasa Gleisolurilor** (*gleisoluri molice [solurile gleice]*).
2. **Soluri minerale condiționate de climatul temperat umed** – din această clasă fiind prezente în arealul studiat solurile din **clasa Luvisolurilor** (*luvisoluri haplice [solurile brune argiloiluviale și brune luvice]*).

Arealele locuite au în substrat soluri de tip aluvial, soluri care sunt condiționate de climatul temperat cu caracter ridicat de umiditate.

o Hidrografia

Rețeaua hidrografică a comunei Sâncraiu de Mureș este în totalitate tributară râului Mureș. Afluenții de dreapta reprezintă o serie de pâraie scurte, de dimensiuni reduse (câteva sute de m. lungime doar) cu caracter torențial sculptate în frontul de cuestă. Au caracter temporar (funcționează doar în perioadele cu precipitații).

Scurgerea medie de aluviuni în suspensie pe bazin, în schimb, este destul de ridicată, fapt determinat de suprafața mare ocupată cu terenuri agricole și de procesele de degradare ce afectează zonele învecinate. Primăvara se înregistrează cea mai bogată scurgere sezonieră, între 40-50%. Scurgerea din timpul verii este mai redusă cu 8-10% față cea de iarnă. Toamna se înregistrează cele mai reduse volume datorită scăderii cantităților de precipitații și a epuizării rezervelor subterane. În general arealul comunei dispune de rezerve modeste de apă, atât de suprafață cât și subterane. Rezervele subterane au debite reduse ale apelor freatice (0.5-1.5 l/s); în plus acestea sunt considerate din punct de vedere calitativ necorespunzătoare deoarece mineralizarea și duritatea acestora este foarte ridicată 14-20 gg. Conținutul chimic bogat în sulfati, carbonați și cloruri contribuie mult la starea necorespunzătoare a apelor freatice și la acumularea în sol a unor orizonturi de săruri ce reduc fertilitatea.

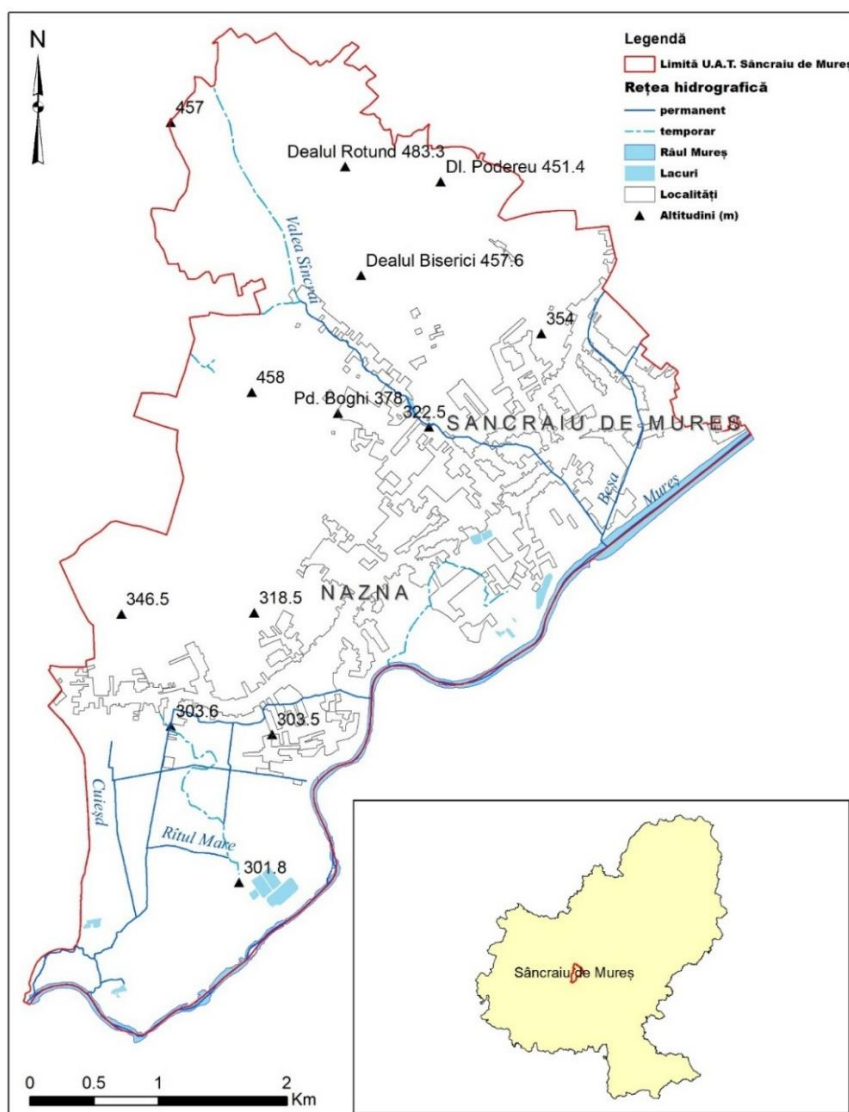
În partea de sud a localității există și o zonă mlăștinoasă, zonă denumită Râțul Mare. În această zonă regăsim o serie de canale care păstrează apele, care stagnează în această porțiune și o transformă într-o zonă mlăștinoasă, folosită pentru amenajări piscicole.

Figura 12 - Cursurile de apă și codurile cadastrale

| Denumire bazin | Cod cadastral | Ordin | Tip de curgere |
|----------------|---------------|-------|----------------|
| Mureș | IV_1..... | 1 | permanent |
| Cuieșd | IV_1.65.... | 2 | permanent |
| Beșa | - | 7 | permanent |
| Valea Sâncrai | - | 7 | permanent |

- Pe teritoriul administrativ al comunei Sâncraiu de Mureș, A.B.A. Mureș deține :
- lucrări hidrotehnice și de apărare împotriva inundațiilor:
 - Îndiguire și regularizare r. Mureș și afluenți la Târgu Mureș, an PIF 1982 (mal drept, parțial);
 - Barajul de Priză nr. 2 (mal drept, de la jumătatea axului).
- Pe teritoriul administrativ al comunei, A.B.A. Mureș nu deține stații hidrometrice.
- Pe teritoriul administrativ al comunei, A.B.A. Mureș deține un foraj hidrogeologic – Foraj F1 Remetea – care face parte din rețeaua națională de monitorizare pentru zone vulnerabile la nitrați.
- Pe teritoriul administrativ al comunei, A.B.A. Mureș are următoarele lucrări de apărare împotriva inundațiilor în curs de promovare/execuție:
- “Amenajarea râului Mureș în zona barajului de priză Azomureș județul Mureș” – la stadiul de proiectare faza actualizare SF + expertiză tehnică;
 - “Îmbunătățirea condițiilor de funcționare în siguranță a Nodului Hidrotehnic de pe râul Mureș din municipiul Târgu Mureș, județul Mureș” – stadiul de derulare DALI;
 - “Apărare împotriva inundațiilor a municipiului Târgu Mureș și zona periurbană” – faza de notă conceptuală, avizată în C.T.E. al Ministerului Apelor și Pădurilor.

Figura 13 – Harta hidrografiei comunei Sâncraiu de Mureș



Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

○ Clima

Factorii climato-genetici

La baza formării condițiilor climaterice a comunei stau o serie de factori geografici, dintre care cei mai importanți sunt așezarea geografică regională, circulația generală a atmosferei și dispunerea reliefului general și local.

Relieful local se impune, în principal în diferențierea topo- și micro-climatelor, determinate de expoziția versanților față de radiația solară, de situarea pe profilul versanților și care determină la rândul lor o distribuție neuniformă a cantităților de energie solară, astfel că cele mai mari contraste apar între versanții cu expoziție sudică și nordică, primii beneficiând de o durată mai lungă de strălucire a soarelui și de o mai mare cantitate de energie solară recepționată la nivelul suprafeței active, reflectându-se în particularitățile termice locale, în durata înghețului la sol și a stratului de zăpadă și cantități relativ diferențiate ale precipitațiilor.

Prin rolul său de obstacol în calea maselor de aer, pădurea contribuie la creșterea turbulenței aerului, la mărirea gradului de umezeală a aerului, la reducerea contrastelor termice, la depunerea neuniformă a stratului de zăpadă, determinând astfel, influențe moderatoare și asupra climatului ariilor adiacente și limitrofe.

Temperatura aerului

Temperatura medie anuală a aerului (C^0) este cuprinsă între $+8,5^0$ și $+9,0^0C$, cea a lunilor caracteristice este situată între $-3,5$ și -4^0C (luna ianuarie), $+18,9$ și $+19,5^0C$ în luna iulie.

Suma anuală a temperaturilor medii zilnice:

- peste 0^0C este cuprinsă între $3450 - 3550^0C$;
- peste 10^0C este cuprinsă între $2850 - 3000^0C$;
- peste 15^0C este 2300^0C ;
- Prima zi cu temperaturi medii zilnice:
- peste 0^0C se produce în medie în intervalul 21.02 – 01.03;
- peste 10^0C se produce în medie în jurul datei de 21.04;
- peste 15^0C se produce în medie în intervalul 21.05 – 01.06;
- Ultima zi cu temperaturi medii zilnice:
- peste 0^0C se produce în medie în intervalul 01.12 – 05.12;
- peste 10^0C se produce în medie în jurul datei de 11.10;
- peste 15^0C se produce în medie în jurul datei de 11.09.

Astfel, regimul termic este favorabil culturilor cerealiere și tehnice.

De asemenea sunt frecvente, în culoarul Mureșului, inversiunile termice care sunt “responsabile” în parte de intensitatea brumelor târzii și timpurii. Data medie de producere a primului îngheț la nivelul solului este cuprins în intervalul calendaristic 11.10. - 14.10, iar a ultimului îngheț este cuprins în intervalul 21.04. - 25.04.

Nebulozitatea medie a atmosferei

Nebulozitatea medie a atmosferei pentru lunile caracteristice ale anului au valori cuprinse între 7,5 – 8,0 zecimi pentru luna decembrie și valori de 5,0 – 5,5 zecimi pentru luna iulie. Numărul mediu lunar de zile cu cer senin pentru lunile caracteristice ale anului (nebulozitate 0/10) este de 4 - 5 zile în luna decembrie și de 14 - 16 zile în luna iulie. Numărul mediu anual de zile cu cer senin (nebulozitate 0/10) este de 110 - 120 zile.

Numărul mediu lunar de zile cu cer acoperit pentru lunile caracteristice ale anului (nebulozitate 10/10) este de 18 - 20 zile în luna decembrie și de 6 - 8 zile în luna iulie. Numărul mediu anual de zile cu cer acoperit (nebulozitate 10/10) este de 120 - 140 zile.

Precipitațiile atmosferice

Valorile medii ale cantităților lunare de precipitații căzute pentru lunile caracteristice sunt de 35-45 mm pentru luna ianuarie și 80-90 mm pentru luna iulie. Valorile mai ridicate ale cantităților de precipitații căzute în perioada caldă a anului (intervalul aprilie-iulie) reflectă un caracter convectiv al precipitațiilor.

Suma medie multianuală a precipitațiilor atmosferice se situează între 500 – 550 mm. Cantitatea maximă de precipitații căzută în 24 de ore poate atinge valori de 200 mm strat de apă, ce exprimă existența favorabilității producerii de inundații torențiale, mai ales pe afluenții mai importanți de pe

teritoriul comunei, care pot avea impact negativ asupra infrastructurii și activităților economice, și pot provoca pagube serioase culturilor agricole și fondului edafic.

Numărul mediu anual de zile cu precipitații (peste 0,1 mm) este de 95–100 zile, majoritatea în perioada caldă a anului, pe fondul unor mișcări convective ale aerului.

Numărul mediu anual de zile cu ninsoare este de 20, iar cu strat de zăpadă de 50–60 zile. În anumiți ani, stratul de zăpadă poate lipsi și pe fondul unor temperaturi scăzute, acest fapt poate să precliteze culturile de toamnă.

Vântul

Vântul este o componentă climatică permanentă pe tot cuprinsul anului. Pe teritoriul comunei mișcarea maselor de aer este condiționată de prezența culoarului Mureșului care canalizează masele de aer vestice (cu caracter oceanic) într-o mișcare continuă tot timpul anului de la vest spre est. Viteza medie lunară a vântului înregistrează un maxim de intensitate în lunile februarie – aprilie, cu vârful în luna martie (peste 2,1 m/s viteză medie lunară) și un minim în intervalul noiembrie-ianuarie, cu o minimă principală în luna ianuarie și o viteză medie a vântului pe interval cuprins sub 0,5 m/s.

○ **Impactul schimbărilor climatice**

Deceniul 2011-2020 a fost cel mai cald deceniu înregistrat vreodată, conform studiilor de specialitate. În anul 2019, temperatura medie globală a depășit cu 1,1 °C nivelurile preindustriale. Încălzirea globală provocată de om crește în prezent cu o rată de 0,2 °C pe deceniu. O creștere cu 2°C a temperaturii față de perioada preindustrială este asociată unui impact negativ grav asupra naturii și a sănătății și bunăstării umane, existând astfel riscul să asistăm la schimbări climatice periculoase și potențial catastrofale la nivel global fiind mult mai ridicat. Din acest motiv, comunitatea internațională a recunoscut necesitatea de a menține încălzirea cu mult sub 2 °C și de a continua eforturile de a o limita la 1,5 °C.

Conform ultimului studiu IPCC (disponibil la adresa: <https://www.ipcc.ch/srccl/>), este sigur că temperatura aerului la suprafața terestră mediată la nivel global a crescut mai repede decât temperatura medie globală a suprafeței în perioada preindustrială (1850-1900) până la data la care s-a realizat analiza (1999-2018). Conform celui mai lung și mai extins set de date, de la 1850-1900 la 2006-2015 temperatura medie a aerului la suprafața terestră a crescut cu 1,53 °C, în timp ce temperatura medie globală a suprafeței a crescut cu 0,87 °C. Pentru perioada 1880-2018, când există patru seturi de date produse independent, creșterea temperaturii aerului la suprafața terestră mediată la nivel global a fost de 1,41 °C, unde intervalul reprezintă răspândirea în estimările mediane ale seturilor de date. Pentru perioada 2000-2016, raportul de încălzire teren-ocean (aproximativ 1,6) a fost în strâns acord între diferite înregistrări observaționale și simulările modelului climatic CMIP5 (intervalul probabil de 1,54-1,81). Rezultatele au relevat, în general, pentru următoarele decenii o intensificare a schimbărilor climatice și pe teritoriul comunei Sâncraiu de Mureș.

La nivel național, implicit și în comuna Sâncraiu de Mureș fenomenele meteorologice extreme, precipitațiile, valurile de căldură și secetă sunt tot mai frecvente. Valorile temperaturii medii anuale au un trend crescător bine definit în zona comunei Sâncraiu de Mureș.

Față de valorile medii multianuale, de-a lungul anilor au existat variații neperiodice, cu ani reci care au alternat cu ani calzi, oscilațiile înregistrând un ecart cuprins între 1 și 2 °C.

Comparativ cu media multianuală, precipitațiile au înregistrat oscilații neperiodice. Grosimea stratului de zăpadă are, în medie, valori de 3-6 cm în intervalul noiembrie-aprilie, cu un maxim în perioada ianuarie-februarie (7-10 cm). Grosimea stratului de zăpadă prezintă tendințe de scădere pe teritoriul comunei.

Toate tendințele semnificative sunt de diminuare a vitezei vântului în comuna Sâncraiu de Mureș, conform ultimelor studii de specialitate, astfel că în arealul studiat frecvența calmului atmosferic este mare atingând procente de 40%.

În următoarele decenii, schimbările climatice vor afecta costurile producției agricole din cauza variabilității mai ridicate a precipitațiilor atmosferice, a temperaturilor tot mai ridicate și a manifestării fenomenelor meteorologice extreme, care au frecvențe și intensități tot mai mari în zona analizată.

Impactul major al acestora în zonele rurale va fi resimțit prin efectul asupra resurselor de apă, securității alimentare și a veniturilor provenite din activitățile economice. Activitatea umană poate, și de cele mai multe ori, contribuie la efectul antropic care a dus la emisii de dioxid de carbon ca urmare a arderii combustibililor fosili pentru transporturi, încălzire, climatizare. Creșterea emisiilor de CO₂ este agravată de defrișări, care se datorează tot activității populației. Emisiile de metan contribuie, ca urmare a activităților agricole, cum ar fi cultivarea orezului și creșterea vacilor. La toate acestea contribuie emisiile de N₂O, care sunt tot un efect ca urmare a folosirii îngrășămintelor chimice și a arderii combustibililor fosili. Managementul costurilor și al riscurilor va deveni vital în procesul decizional managerial. Avantajul competitiv bazat pe cost va conta tot mai mult.

Schimbările climatice pot reduce disponibilitatea resurselor naturale locale, limitând opțiunile pentru gospodăriile rurale care depind de resursele naturale pentru consum și/sau comerț. Terenul și clima interacționează în moduri complexe prin schimbări forțate și feedback-uri biofizice și biogeochimice multiple pe diferite scări spațiale și temporale. Pământul poate deveni mai puțin fertil. În ultimul raport IPCC, degradarea terenurilor este definită ca o tendință negativă a stării terenurilor, cauzată de procese directe sau indirecte induse de om, inclusiv schimbările climatice antropice, exprimate ca reducere sau pierdere pe termen lung a cel puțin uneia dintre următoarele caracteristici: productivitate biologică, ecologică integritate sau valoare pentru oameni.

Deși schimbările climatice au loc și vor continua, guvernele prin intermediul autorităților locale au întreprins puține acțiuni politice pentru a reduce schimbările de climă, în special în regiunile rurale ale țărilor mai puțin dezvoltate.

o **Vegetația pe teritoriul comunei**

Tipologia vegetației și extensiunea spațială sunt expresii ale caracteristicilor climatice, de aceea corelația cu clima (și microclimatul) este obligatorie. Alături de soluri, topoclimatul este factor determinant în existența și răspândirea fitocenozelor. Mai mult ca oriunde, în arealul comunei, relieful monoclinal și cel de culoar de vale este răspunzător de diferențieri majore în structura covorului vegetal, pe lângă celelalte variabile. Versanții cu expoziție S și SV corespund nu numai unui plus de insolație, ci și unei pante cu înclinare puternică, ceea ce duce la un plus de căldură și un minus de umiditate și la accentuarea caracterului xerofil al plantelor. Se creează un microclimat specific independent de cel al zonei naturale, ceea ce duce la individualizarea unor fitocenoze distincte.

Vegetația interfluviilor (coamelor de deal):

Răspândirea asociațiilor (areală și ca adaptare la condiții xeroterme/de umiditate) este influențată de forma interfluviilor. Cele plane sau ușor convexe vor avea în alcătuire xero-mezofite de pajiști degradate (facilitatea pășunatului fiind evidentă), interfluviile fără sectoare de trecere (în unghi) nu au asociații distincte, pe când cele puternic convexe sunt reprezentate de formațiuni vegetale mixte xerofile și mezofile.

Vegetația ierboasă

Xero-mezofitele

Se dezvoltă – în mare parte - pe aria de răspândire a fostelor stejărete, fapt ce le conferă și caracterul xero-mezofil. O **asociație** bine reprezentată este cea de **colilie și Danthonia** (*Stipa stenophylla-Danthonia calycina*). *Stipa stenophylla* este xero-mezofilă în comparație cu celelalte specii de colilii, mult mai sensibilă la caracterul puternic xerofil al versanților însoriți, de aceea o putem defini ca tipică pentru vegetația coamelor de deal. Asociația cuprinde xerofite: fâșca (*Festuca sulcata*), păiușul de câmpie (*F. vallesiaca*), rogozul pitic (*Carex humilis*), *Serratula radiata* și xero-mezofite: sânziene (*Galium verum*), jaleșul (*Salvia nutans*), etc.

Asociația de *Stipa joannis* – *Thymus glabrescens* – *Potentilla arenaria*. Are în compoziție aproximativ aceleași specii ca și prima asociație de interfluviu.

Asociația *Brachypodium pinnati* – *Dorycnietum herbaceum*.

Vegetația arboricolă

Speciile mezofile (stejarul - *Quercus robur*, stejarul pedunculat – *Q. pedunculatus*, gorunul – *Q. petraea*, carpenul – *Carpinus betulus*) ale asociației *Melampyro bihariense* - *Carpinetum*, alături de cele ale asociației *Aceri tatarico* – *Quercetum petraeae roboris* (arțar – *Acer campestre*, gorunul –

Q. petraea) sunt înlocuite spre interfluvii de specii xero-mezofile, cum ar fi cerul (*Quercus cerris*), sau unele xerofite – stejarul pufos (*Q. pubescens*), teiul (*Tillia cordata*).

○ Fauna

Nevertebratele

În momentul de față habitatele naturale suferă o restrângere importantă. Factorii principali responsabili în diminuarea numărului speciilor sunt:

- restrângerea habitatului prin extensiunea spațiului arabil;
- extensiunea spațială a satelor după al doilea război mondial, în special al centrelor de comună;
- rotația culturilor și desțelenirea fânațelor naturale;
- folosirea pe scară largă insecticidelor și, ulterior, a pesticidelor;
- suprapășunatul bovin;
- împăduririle și lucrările antierozionale.

Datele referitoare la nevertebrate sunt deosebit de importante pentru demonstrarea caracterului inițial silvostepic al Câmpiei Transilvaniei, chiar dacă în prezent, intervenția antropică (habitate, infrastructură, desțeleniri, schimbarea utilizării terenului, împăduriri, etc.) a dus la transformarea regiunii într-un areal *stepic secundar*⁵.

Ihtiofauna

Există date relative reduse despre prezența ihtiofaunei în această regiune. Totuși este posibilă încadrarea generală în *aria scobarului* și *aria cleanului*.

Predominarea scobarului este justificată de prezența perifitonului pe pietrișurile din patul albiei râului Mureș, care este principala sursă de hrană a acestuia. Ihtiofauna este completată de clean (*Leuciscus cechalus*), crap (*Ciprinus carpio*), somn (*Silurus glanis*), mreană (*Barbus barbus*, *B. meridionalis*), obleț (*Alburnoides alburnus*) și beldiță (*A. bipunctatus*).

Incidența activităților antropice industriale are ca rezultat aceeași situație de diminuare a ihtiofaunei, exact ca în primul sector.

Amfibienii

În arealele de pajiști și pădure, speciile care predomină sunt broasca de iarbă sau broasca roșie (*Rana temporaria*), broasca gheboasă (*Pelobates fuscus*), respective broasca de pădure sau broasca săritoare (*Rana dalmatina*), broasca comună sau brotăcelul (*Hyla arborea*). Ecosistemele de pajiști mai adăpostesc și alte specii, cum ar fi broasca râioasă verde (*Bufo viridis*) și broasca râioasă cafenie (*Bufo bufo*).

Amfibienii cu coadă sunt reprezentați de tritonul cu creastă (*Triturus cristatus*) și tritonul comun sau șopârla de apă (*Triturus vulgaris*) – pentru ecosistemele acvatice. Din punct de vedere evolutiv, populațiile de amfibieni nu au suferit mari modificări în ceea ce privește speciile și numărul de indivizi pe specie. În schimb, regrupările teritoriale date de schimbarea la nivel local a modului de valorificare a terenului au avut ca rezultat restrângerea sau, din contră, lărgirea habitatelor amfibienilor.

Reptilele

Speciile de reptile, asemenea amfibienilor, nu sunt foarte sensibile la modificările de factură antropică. Șopârlele sunt bine reprezentate, comună fiind șopârla cenușie (*Lacerta agilis*), alături de specii de năpârcă.

În ecosistemele de pădure apar năpârca de pădure (*Elaphe longissima*) și șarpele de alun (*Coronella austriaca*). În arealele de pajiști întâlnim șarpele de casă (*Natrix natrix*).

Păsările

Speciile de păsări care au dispărut în ultimele două secole au fost cele de talie mare, care aveau nevoie de un spațiu vital apreciabil: dropia (*Otis tarda*), pelicanul (*Pelecanus onocrotalus*), cocorul (*Grus grus*), vulturul sur (*Gyps fulvus*), vulturul pescar (*Pandion haliaëtus*). Unele specii sunt semnalate pasager și nu anual, ceea ce creează impresia, în rândul unor cercetători, a dispariției acestora. Oricum, acest fapt este o premisă clară a amenințării continuității habitatului lor. Ex. șoimul

⁵ Csűrös, I. (1973), Az Erdely – Mezöseg Elövilagarol, Tudományos Könyvkiado, Bukarest.

migrator (*Falcon peregrinus*), o specie de pițigoi catalogată dispărută încă din primele decenii ale secolului XX – *Parus biarmicus*⁶, gaia roșie (*Milvus milvus*) sau stârcul de noapte (*Nycticorax nycticorax*).

○ **Zone naturale protejate**

Următoarele categorii de suprafețe naturale sunt vizate pentru protecție în cadrul PUG:

- Pădurile;
- Cursurile de apă:
 - cadastrate (peste 5 km lungime), câte 15 m pe ambele maluri;
 - necadastrate (sub 5 km lungime), câte 5 m pe ambele maluri.

Pe teritoriul comunei există o arie naturală protejată de interes comunitar, ROSCI0367 Râul Mureș între Morești și Ogra.

Situl a fost desemnat în anul 2011, are o suprafață de 640.8 ha și este administrat de Agenția Națională pentru Arie Naturale Protejate.

⁶ Csürös, I. (1973), *Az Erdely – Mezöseg Elövilagarol*, Tudományos Könyvkiado, Bukarest.

Specii prevazute la articolul 4 din Directiva 2009/147/CE, specii enumerate în anexa II la Directiva 92/43/CEE și evaluarea sitului în ceea ce le privește

| Specie | | | Populatie | | | | | | | Sit | | | | |
|--------|------|------------------------------------|-----------|----|-----|--------|------|--------------|---------|-------------|---------|----------|---------|--------|
| Grup | Cod | Denumire științifică | S | NP | Tip | Marime | | Unit. masura | Categ. | Calit. date | AIBICID | AIBIC | | |
| | | | | | | Min. | Max. | | CIRIVIP | | Pop. | Conserv. | Izolare | Global |
| M | 1355 | <i>Lutra lutra</i> | | | P | | | | P | | C | C | C | C |
| A | 1188 | <i>Bombina bombina</i> | | | P | | | | P | | C | B | C | B |
| F | 1130 | <i>Aspius aspius(Aun)</i> | | | P | | | | P | | C | B | C | C |
| F | 6963 | <i>Cobitis taenia Complex</i> | | | P | | | | P | DD | C | B | C | C |
| F | 5339 | <i>Rhodeus amarus(Behlita)</i> | | | P | | | | P | DD | C | B | C | B |
| F | 6143 | <i>Romanogobio kesslerii()</i> | | | P | | | | P | DD | C | B | C | B |
| F | 5329 | <i>Romanogobio vladykovi()</i> | | | P | | | | P | DD | C | B | C | B |
| F | 5197 | <i>Sabanejewia balcanica(Câra)</i> | | | P | | | | P | DD | C | B | C | B |
| F | 1160 | <i>Zingel streber(Fusar)</i> | | | P | | | | P | | C | B | C | B |
| I | 4045 | <i>Coenagrion ornatum</i> | | | P | | | | | | C | B | C | B |
| I | 1037 | <i>Ophiogomphus cecilia</i> | | | P | | | | | | C | B | C | B |

2.3 Relații în teritoriu și optimizarea acestora

Relațiile comunei Sâncraiu de Mureș cu teritoriile administrative mai vaste (județ, regiune, sistem național de localități), dar și cu structurile de cooperare intercomunitară, reprezintă unul dintre factorii determinanți ai modului în care se poate organiza coerent dezvoltarea spațială locală. În termenii practicii de urbanism, aceste relații se citesc în dublu registru: (1) relații funcționale (navetă, servicii, comerț, educație, sănătate, piața muncii) și (2) relații de infrastructură (rețea rutieră, transport public, utilități, coridoare tehnice), care condiționează atât localizarea dezvoltărilor, cât și capacitatea UAT-ului de a susține calitativ extinderile de intravilan.

- **Implicații directe în modul de amenajare a teritoriului și de dezvoltare a comunei Sâncraiu de Mureș**

Corelația cu alte planuri și programe

| Denumirea documentației | Implicații directe în modul de amenajare a teritoriului și de dezvoltare |
|---|--|
| PATN Secțiunea I – Rețele de transport, Legea nr. 363/2006 | Aeroport existent în apropiere la care se vor executa lucrări de modernizare: Târgu Mureș. Terminal de transport combinat existent în apropiere: Târgu Mureș Sud. |
| PATN Secțiunea a II-a – Apa, Legea nr.171/1997 și 20/2006 | Potențialul bazinului hidrografic IV - Mureș: între 50-100% din resursa medie pe țară (1875 mc/ locuitor și an). |
| PATN Secțiunea a III-a – Zone protejate, Legea nr. 5/2000 | UAT dominant agricol |
| PATN Secțiunea a IV-a - Rețeaua de localități, Legea nr. 351/2001, 308/2006 și 100/2007 | Localitate de rang IV – sat reședință de comună Localități de rang V – sate (vezi “Elemente și nivel de dotare ale localităților”) |
| PATN Secțiunea a V-a - Zone de risc natural, Legea nr. 575/2001 | Intensitatea seismică pe scara MSK în zona 7 ₁ , cu perioada medie de revenire la cca. 50 ani. Cantitatea maximă de precipitații căzută în 24 de ore, în perioada 1901-1997: sub 100 mm. |
| PATN Secțiunea a VIII-a – Zone cu resurse turistice, Ordonanța de urgență nr. 142/2008 și Legea nr. 190/2009 | UAT menționat în PATN, secțiunea VIII. Comuna Sâncraiu de Mureș are o concentrare mare a resurselor turistice naturale și antropice, dar cu probleme la infrastructura specific turistică și cu o concentrare medie a resurselor de infrastructură tehnică. |
| Planul de Dezvoltare a Județului Mureș 2014-2020 | Comuna este inclusă în zona centrală |

Elemente și nivel de dotare ale localităților rurale de rangul IV (conform legii nr. 351 / 2001) – reședință de comună

Nivel de dotare-echipare:

- sediu de primărie
- grădiniță, școală primară și gimnazială
- dispensar medical, farmacie sau punct farmaceutic
- poștă, servicii telefonice
- sediu de poliție și jandarmerie
- cămin cultural și bibliotecă
- magazin general și spații pentru servicii
- teren de sport amenajat
- parohie
- cimitir
- stație / haltă CF sau stație de transport auto
- dispensar veterinar
- sediu al serviciului de pompieri
- puncte locale pentru depozitarea controlată a deșeurilor
- alimentare cu apă prin cișmele stradale

Elemente și nivel de dotare a localităților rurale de rangul V (conform legii nr. 351 / 2001)

- Pentru sate cu peste 200 locuitori sau sate sub 200 locuitori la distanță mai mare de 3 – 5 km față de un sat cu astfel de dotări

Nivel de dotare-echipare:

- școală primară
- punct sanitar
- magazin pentru comerț alimentar și nealimentar

o Relații cu exteriorul

Relațiile cu exteriorul sunt dominate de contactul direct cu municipiul Târgu Mureș, care funcționează ca pol principal de servicii, locuri de muncă, educație și sănătate pentru populația comunei, dar și ca generator major de presiuni de trafic, de urbanizare și de cerere pentru locuire în proximitate. Din această poziționare rezultă un profil teritorial cu mobilitate zilnică intensă (navetă, acces la servicii publice și private, aprovizionare), cu o dependență ridicată de calitatea conexiunilor rutiere și de capacitatea rețelei locale de străzi de a prelua fluxuri repetate, la ore de vârf, fără efecte de congestie și conflict de trafic la intrările/ieșirile din intravilan. Relațiile externe se exprimă și pe direcții secundare către centre urbane ale județului (Reghin, Iernut, Luduș, Târnăveni, Sighișoara), unde distanțele confirmă o accesibilitate bună în termeni regionali, cu relevanță pentru piața muncii extinsă, logistică și servicii specializate.

Conectarea teritorială se sprijină pe un set de axe care depășesc rolul de acces local și intră în logica de mobilitate periurbană. DJ 152A are rol de axă principală de legătură cu Târgu Mureș și cu arealul din vest, iar conexiunile către rețeaua de drumuri naționale din proximitate (DN15/DN15E) consolidează caracterul de comună integrată în coridorul Mureșului, cu potențial de distribuție a fluxurilor între localități și către noduri de transport. În acest cadru, orice dezvoltare semnificativă (extinderi rezidențiale, funcțiuni economice, echipamente publice) are nevoie de calibrare față de capacitatea rutieră, față de siguranța intersecțiilor și față de posibilitatea de a organiza transport public periurban funcțional, pentru a reduce presiunea pe autovehiculul individual.

Relația cu exteriorul are și o componentă de constrângeri teritoriale, specifice zonelor periurbane din culoarul Mureșului: prezența sitului Natura 2000 ROSCI0367 pe sectorul de râu din proximitate, coridoarele de infrastructură tehnică (linii electrice aeriene, cale ferată) și zonele cu risc hidrologic asociate luncii. Aceste elemente nu reduc conectivitatea, dar impun un regim de

compatibilitate în localizarea dezvoltărilor: protejarea continuității culoarelor ecologice, evitarea amplasării de funcțiuni vulnerabile în areale cu inundabilitate, respectiv tratarea acceselor și traversărilor printr-o logică de siguranță și continuitate a rețelei.

Distanța dintre reședința de comună Sâncraiu de Mureș și municipii (km)

| | Târgu Mureș | Reghin | Sighișoara | Târnăveni |
|-------------------|-------------|--------|------------|-----------|
| Sâncraiu de Mureș | 5 | 34 | 58 | 39 |

Distanța dintre reședința de comună Sâncraiu de Mureș și orașe (km)

| | Târnăveni | Luduș | Iernut |
|-------------------|-----------|-------|--------|
| Sâncraiu de Mureș | 39 | 46 | 32 |

Distanța dintre reședința de comună Sâncraiu de Mureș și alte reședințe de comune (km)

| | Sântana de Mureș | Pănet | Cristești | Sângeorgiu de Mureș |
|-------------------|------------------|-------|-----------|---------------------|
| Sâncraiu de Mureș | 5 | 7 | 10 | 9 |

o Relații în teritoriul administrativ

La scara internă, comuna are un sistem simplu de localități, ceea ce creează premise pentru o organizare eficientă a dotărilor, a serviciilor și a rețelelor tehnico-edilitare, cu condiția menținerii unei relații funcționale clare între vatra principală și vatra secundară. Distanța redusă între cele două localități consolidează posibilitatea de a trata teritoriul intravilan ca un continuum de acces la servicii, în care localizarea echipamentelor publice, a spațiilor verzi și a zonelor de interes comunitar poate susține un model de proximitate (acces rapid, pe distanțe scurte), cu condiționări minime din perspectiva timpilor de deplasare. În practică, această proximitate poate genera însă o presiune de dezvoltare liniară de-a lungul axei rutiere care le leagă, cu tendință de completare a fronturilor și de extindere prin lotizări, ceea ce impune reguli ferme de acces, parcelare și profil stradal pentru a evita apariția unei trame discontinue și a punctelor de conflict.

Structura internă a relațiilor se citește și prin distribuția funcțiunilor existente și a dotărilor de interes public, care trebuie să funcționeze ca poli de servire pentru întreaga comună. Într-un teritoriu periurban, echipamentele publice devin repere de reducere a dependenței de municipiu pentru servicii de bază (educație, cultură, administrație, sănătate primară, sport), iar eficiența lor depinde de accesibilitatea sigură (pietonală și cu transport public) din zonele de locuire către aceste puncte. Astfel, relațiile interne, dincolo de distanțe, includ calitatea traversărilor, continuitatea trotuarelor, posibilitatea de a introduce conexiuni velo și de a organiza stații/opriri predictibile pentru transportul public, inclusiv în zonele de extindere intravilană.

Relația internă Sâncraiu–Nazna trebuie tratată ca axă de coeziune locală: menținerea unui profil rutier sigur (viteze, intersecții, acces la proprietăți), protejarea coridoarelor tehnice și a zonelor sensibile (luncă, diguri, arii cu risc hidrologic), astfel încât dezvoltarea să nu fragmenteze infrastructura și să nu crească vulnerabilitatea la evenimente extreme. Rezultatul urmărit este un teritoriu administrativ care funcționează integrat, în care extinderile intravilanului nu determină rețeaua de străzi în forme improvizate, iar conexiunile dintre cartiere/zone noi și nucleele existente rămân lizibile și ușor de operat pentru utilități și transport public.

Distanța dintre localitățile comunei pe drumuri (km)

| | Sâncraiu de Mureș | Nazna |
|-------------------|-------------------|-------|
| Sâncraiu de Mureș | | 3 |
| Nazna | 3 | |

○ Optimizarea relațiilor în teritoriu

Optimizarea relațiilor în teritoriu trebuie tratată ca un proces de reglaj fin între dinamica periurbană (presiune de urbanizare, fluxuri zilnice către municipiu, cerere de servicii și infrastructură) și funcționarea internă a UAT-ului (coeziune între Sâncraiu de Mureș și Nazna, acces echitabil la dotări, continuitate a rețelelor publice). În practică, optimizarea implică stabilirea unui cadru operațional care face dezvoltarea predictibilă pentru administrație, investitori și populație: unde se poate densifica, unde se limitează extinderea, ce condiții se impun înainte de autorizare, cum se dimensionează infrastructura și ce coridoare se protejează pentru a evita blocaje viitoare. Acest cadru trebuie să pornească de la realitatea că proximitatea imediată față de Târgu Mureș transformă comuna într-o zonă de absorbție a extinderilor rezidențiale și a funcțiilor complementare municipiului, cu efecte directe asupra traficului, parcurii, rețelelor de utilități, spațiului public și calității mediului. În consecință, măsurile de optimizare trebuie să fie simultan tehnice (infrastructură, circulație, rețele) și urbanistice (reguli de structurare a fronturilor, acceselor, echipării și etapizării), cu accent pe prevenție.

Un prim pilon este optimizarea conectivității externe, cu rol de filtrare a fluxurilor periurbane astfel încât acestea să nu degradeze funcționarea intravilanului. DJ 152A, ca axă principală de legătură cu Târgu Mureș, necesită un tratament de coridor periurban, ceea ce înseamnă: controlul acceselor directe din parcele (limitarea multiplicării intrărilor individuale pe tronsoanele solicitate), configurarea intersecțiilor cu vizibilitate și raze adecvate, stabilirea unor profile stradale care includ spații pentru pietoni și, unde este realist, spații pentru mobilitate velo și pentru stații de transport public. În zonele de contact cu municipiul, optimizarea trebuie să urmărească reducerea fricțiunilor tipice: viraje la stânga necontrolate, traversări pietonale improvizate, opriri nereglementate ale microbuzelor, parcurii pe acostament în proximitatea funcțiilor comerciale. Se justifică o abordare de tip nod-axă: nodurile (intrări în comună, intersecții principale, zone cu dotări și comerț) primesc măsuri de siguranță și organizare, iar axele primesc reguli de acces și de amplasare a funcțiilor cu trafic generat. Rezultatul urmărit este o conectare eficientă cu Târgu Mureș, care păstrează timpi de deplasare competitivi și limitează congestia locală, fără a sacrifica siguranța rutieră și accesul pietonal.

Al doilea pilon privește optimizarea relațiilor interne, prin consolidarea unei rețele de mobilitate coerente între Sâncraiu de Mureș și Nazna și între cartierele existente și cele aflate în dezvoltare. Distanța redusă dintre localități creează premise bune pentru un model de proximitate, dar această oportunitate se pierde rapid dacă extinderile intravilanului produc trame fragmentate, străzi înguste, lipsă de trotuare și rețele tehnice subdimensionate. Optimizarea presupune impunerea unor condiții clare pentru dezvoltările noi: străzi de incintă conectate la rețeaua publică prin profile complete, continuitate pietonală până la dotări și stații, dimensionarea intersecțiilor și a razelor de întoarcere pentru utilaje și autospeciale, precum și prevederea culoarelor pentru utilități în regim public. Pentru zonele aflate deja în proces de construire, optimizarea se poate realiza prin intervenții punctuale care cresc funcționalitatea fără a reconfigura masiv proprietatea: completări de trotuare, regularizări de colțuri, calmare de trafic în proximitatea dotărilor, trasee pietonale scurte între străzi paralele sau între zone rezidențiale și puncte de interes. O comună periurbană funcțională se sprijină pe această rețea de conexiuni scurte care reduce dependența de autovehicul pentru deplasări locale și crește accesibilitatea la servicii.

Un al treilea pilon este optimizarea prin echipare tehnico-edilitară și coordonare a coridoarelor, tratate ca infrastructură de bază pentru dezvoltare. În condiții periurbane, presiunea pe utilități crește mai repede decât capacitatea de investiție, iar disfuncționalitățile apar în special în zonele noi: alimentare cu apă dimensionată la limită, canalizare insuficient extinsă, rețele electrice fără rezerve de putere, lipsa traseelor dedicate pentru comunicații și iluminat public. Optimizarea presupune instituirea unei logici de „echipare înainte de densificare”: extinderile intravilane și noile parcelări se condiționează de existența soluțiilor tehnice complete (apă-canal, energie, evacuare pluvială, acces

rutier) și de rezervarea coridoarelor tehnice în domeniul public. În paralel, este necesară corelarea dezvoltărilor cu drenajul pluvial și cu gospodărirea apelor: în lunca Mureșului și în zonele joase, gestionarea apelor pluviale devine determinantă pentru evitarea bălților, a degradării carosabilului și a încărcării necontrolate a rețelelor. Optimizarea include măsuri de tip infrastructură verde-albastră compatibile cu caracterul local: rigole verzi, zone de retenție, spații permeabile, protejarea șanțurilor și a traseelor naturale de scurgere, precum și interdicția de obturare a acestora prin umpluturi sau construcții.

Un al patrulea pilon, specific comunei Sâncraiu de Mureș, este optimizarea relațiilor teritoriale prin control urbanistic al presiunii de „lipire” funcțională de municipiu. Aici, PUG-ul are rol de reglaj: să permită dezvoltarea acolo unde infrastructura poate susține densitatea și unde spațiul public poate fi organizat, iar în rest să impună reguli care evită extinderi speculative și consum de teren fără echipare. Instrumentele sunt urbanistice, dar au efect direct asupra relațiilor în teritoriu: definirea clară a limitelor de extindere etapizată, stabilirea condițiilor de acces (inclusiv număr și poziție de accese), impunerea retragerilor care permit largiri/amenajări viitoare, condiționarea funcțiilor generatoare de trafic (comerț, servicii, depozitare) de existența parcajelor și a acceselor separate față de zonele de locuire. În plus, se justifică protejarea unor coridoare de separație și continuitate ecologică, mai ales în vecinătatea culoarului Mureșului și în arealele cu constrângeri de mediu, astfel încât dezvoltarea să nu fragmenteze habitatul și să nu reducă funcția de ventilare și recreere a spațiilor verzi.

Un al cincilea pilon este optimizarea instituțională a relațiilor în teritoriu, prin cooperare intercomunală și integrare cu programele de rang superior. Într-un areal periurban, multe probleme au natură transfrontalieră administrativ: traficul de tranzit și de navetă, transportul public, continuitatea pistelor velo, gestionarea apelor pluviale în bazine comune, protecția culoarului Mureșului, localizarea unor funcțiuni economice care pot genera externalități (zgomot, emisii, trafic greu). Optimizarea presupune ca proiectele cu impact să fie tratate în logica de parteneriat: corelare cu municipiul pentru noduri de acces și transport public, coordonare cu comunele învecinate pentru trasee și regimuri de protecție, utilizarea asociațiilor de dezvoltare intercomunitară pentru standardizare și operare a serviciilor. În acest fel, PUG-ul fixează obiective și condiții, iar implementarea devine realistă prin mecanisme de cooperare și finanțare care depășesc bugetul local.

2.4 Activități economice și perspective de dezvoltare

Profilul economic al UAT Sâncraiu de Mureș se conturează ca economie periurbană, conectată direct la piața de consum, la lanțurile de aprovizionare și la piața muncii din Târgu Mureș. Această proximitate produce un dublu efect: ridică rapid cererea pentru servicii, comerț, construcții și logistică, apoi comprimă activitățile primare (agricultură) către un rol mai degrabă de utilizare a terenului și de nișă economică. În plan funcțional, comuna operează ca un nod de extindere și de suport pentru polul urban: firmele din Sâncraiu de Mureș livrează servicii și produse către piața metropolitană, folosesc infrastructura și forța de muncă din areal, iar o parte relevantă din populația activă își extrage veniturile din navetă și din activități asociate creșterii fondului construit periurban.

Lista firmelor din anul 2023 confirmă această orientare, prin ponderea ridicată a activităților terțiare și prin prezența unor entități cu volum economic mare în comerț, construcții, transport și industrii conexe.

Distribuția societăților pe activități economice

| Activități economice 2023 | Număr societăți | Cifra afaceri (€) | Număr angajați |
|---------------------------|-----------------|--------------------|----------------|
| Agricultură | 5 | 659.532 | 4 |
| Industrie | 36 | 18.099.195 | 533 |
| Construcții | 68 | 27.169.900 | 417 |
| Comerț | 87 | 35.258.002 | 232 |
| Transporturi | 61 | 13.767.918 | 220 |
| Prestări servicii | 183 | 16.465.462 | 336 |
| TOTAL | 440 | 111.420.009 | 1742 |

Sursa: www.romanian-universe.ro

La nivel de structură, se distinge o economie cu două viteze. Prima este viteza firmelor cu o prezență semnificativă din punctul de vedere al cifrei de afaceri și al ocupării, care concentrează valoare și salariați, influențează fluxuri de marfă și mobilitate și generează cereri specifice de terenuri, acces și utilități. A doua este viteza unui număr mare de microîntreprinderi, cu activități dispersate, orientate către cererea locală și urbană imediată (servicii personale, reparații, consultanță, activități profesionale, HORECA), care stabilizează economia prin diversificare, dar rămâne vulnerabilă la volatilitatea cererii și la constrângerile de reglementare/compatibilitate funcțională în intravilan. Contrastul dintre cele două viteze devine important în interpretare: o comună poate avea multe firme, dar o parte limitată poate influența negativ indicatorii economici și poate produce presiuni teritoriale disproporționate (trafic, depozitare, zgomot, fronturi de acces), cu efect direct asupra politicilor de zonificare.

Comerțul reprezintă, în termeni de volum, una dintre componentele dominante ale economiei locale, cu o capacitate clară de a genera cifră de afaceri ridicată, inclusiv prin activități de comerț cu ridicata. Totalul pe sector indică cel mai mare volum al cifrei de afaceri dintre sectoarele evidențiate în baza de date, ceea ce sugerează că Sâncraiu de Mureș funcționează ca punct de distribuție/ transfer și ca locație atractivă pentru stocare și vânzare către piața Târgu Mureș și către hinterland.

Exemplele punctuale sunt relevante pentru înțelegerea mecanismului: EURO NARCIS SRL (CAEN 4673 – comerț cu ridicata al materialului lemnos și al materialelor de construcții și echipamentelor sanitare) concentrează un volum ridicat de vânzări și un număr important de angajați, indicând o integrare în lanțuri de aprovizionare și într-o piață de șantier/amenajări alimentată de expansiunea rezidențială periurbană. În același registru, firme precum QUALIPLANT SRL (CAEN 4622 – comerț cu ridicata al florilor și plantelor) sugerează o specializare de nișă, dar conectată la un bazin de consum urban și la cererea de amenajare peisajeră. Acest tip de comerț are o amprentă spațială distinctă: necesită parcele cu accesibilitate bună, platforme de depozitare, spații de încărcare-descărcare și separare funcțională de locuire, mai ales în zonele unde presiunea rezidențială este în

creștere.

Construcțiile au o prezență puternică atât ca număr de firme, cât și ca intensitate economică și de ocupare, cu un total sectorial ridicat la nivelul cifrei de afaceri și al angajaților. În context periurban, acest sector se hrănește din două surse: (1) cererea de locuire și de infrastructură asociată (drumuri, utilități, extinderi edilitare), (2) cererea de servicii și spații pentru activități economice (hale, depozite, sedii, spații comerciale). Baza de date indică o masă critică de angajați în construcții, ceea ce sugerează rolul sectorului ca absorbant de forță de muncă locală și regională.

Un exemplu reprezentativ este CONTRANSCOM CONSTRUCTII BENTA SRL (CAEN 4120 – lucrări de construcții a clădirilor), cu volum foarte ridicat, de unde și o atare capacitate de a opera pe piețe extinse din jurul Târgu Mureș. Prezența RCB DEVELOPMENT OFFICE SA (CAEN 4110 – dezvoltare imobiliară) semnalează și componenta de “promovare” a investițiilor, tipică zonelor periurbane: comuna devine parte a pieței de dezvoltare rezidențială și mixtă, iar acest lucru amplifică presiunile asupra terenurilor intravilane, asupra regimului de circulație și asupra calității spațiului public.

Transporturile apar ca un sector cu greutate, atât prin numărul de firme, cât și prin totalul angajaților și al cifrei de afaceri la nivel sectorial. Într-o comună limitrofă unui municipiu, transportul rutier de marfă și serviciile conexe devin funcții de suport: alimentare pentru comerț, aprovizionare pentru șantiere, distribuție pentru servicii. Exemple precum TRAVESIA SRL (CAEN 4941 – transporturi rutiere de mărfuri) indică prezența unei baze antreprenoriale orientate către piața regională, iar BALINT TRANS SRL (CAEN 4939 – alte transporturi terestre de călători) arată că mobilitatea de persoane (inclusiv naveta și servicii specializate) are expresie economică locală.

Caracterul critic al sectorului este dat și de elemente externe: fluxuri de vehicule grele, cerere de parcuri și platforme, necesar de reglementare a acceselor și de protecție a zonelor de locuire. În raport cu Târgu Mureș, comuna funcționează ca spațiu de tranzit și de localizare pentru activități care caută costuri de teren mai reduse și acces rapid, dar aceste avantaje trebuie temperate printr-o disciplină de amplasare și prin păstrarea unei coerențe rutiere locale.

Profilul societăților

| Activități economice 2023 | Nr. Întreprinderi | Nr. întreprinderi, din care: | | | |
|-------------------------------|----------------------|------------------------------|---------------------------|--------------------------------|-------------------------------|
| | | Micro 0-9 angajați | Mici 10-49 angajați | Mijlocii 50-249 angajați | Mari peste 250 angajați |
| Agricultură | 5 | 5 | - | - | - |
| Industrie | 36 | 24 | 8 | 4 | - |
| Construcții | 68 | 59 | 8 | 1 | - |
| Comerț | 87 | 82 | 4 | 1 | - |
| Transporturi | 61 | 55 | 5 | 1 | - |
| Prestări servicii | 183 | 173 | 10 | - | - |
| Total Întreprinderi | 440 | 398 | 35 | 7 | 0 |
| | 100% | 90,45% | 7,95% | 1,59% | 0,00% |
| Total Cifra de afaceri (€) | 111.420.009 | 31.047.755 | 37.498.296 | 42.873.958 | - |
| | 100,00% | 27,87% | 33,65% | 38,48% | - |

* Cuprinde unitățile organizate ca societăți comerciale

Sursa: www.romanian-universe.ro

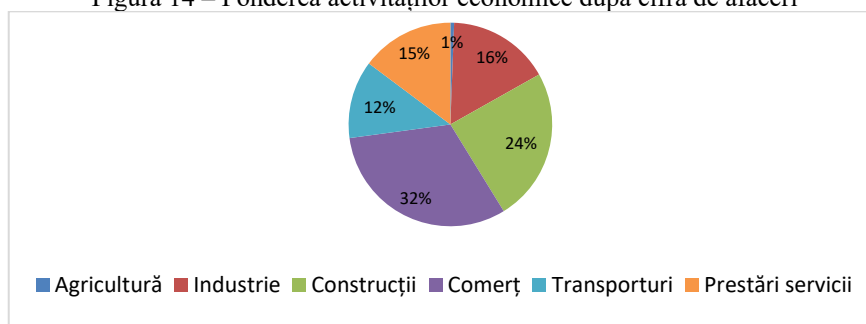
Industria are o pondere mai redusă ca număr de firme față de servicii și comerț, dar poate concentra salariați și cifră de afaceri în câteva entități cu rol de nucleu. Totalul sectorial și numărul de angajați arată că industria rămâne un pilon relevant al ocupării, inclusiv prin activități de producție și prelucrare ce valorifică poziția periurbană (acces la piață, acces la forță de muncă).

În acest cadru, firme precum RUSANCOM PROD SRL (CAEN 1412 – fabricarea articolelor

de îmbrăcăminte pentru lucru) și GRUP SIMEX SRL (CAEN 2511 – construcții metalice) sunt utile ca repere pentru tipul de industrie prezent: producție manufacturieră și prelucrări, adesea legate de cererea din construcții și de economia de servicii. Aceste activități au cerințe clare de amplasare (zone cu compatibilitate industrială, acces pentru transport, utilități dimensionate), ceea ce impune ca politica de zonificare să evite înghesuirea lor în contact direct cu locuirea, mai ales acolo unde se intensifică densificarea periurbană.

Serviciile sunt sectorul cu cea mai mare diversitate și, de regulă, cu cea mai mare densitate de microîntreprinderi. Într-o comună periurbană, acest sector reflectă direct structura cererii urbane: servicii profesionale, servicii personale, activități de suport pentru firme, sănătate, educație privată punctuală, reparații, servicii digitale și consultanță. Totalul sectorial arată o capacitate semnificativă de ocupare, iar rolul său este de amortizor economic: când un sector „tare” încetinește (de exemplu, construcțiile), serviciile pot prelua o parte din ajustare prin activități mai flexibile.

Figura 14 – Ponderea activităților economice după cifra de afaceri

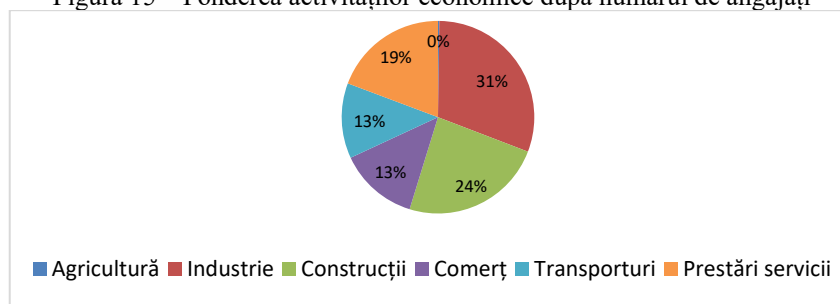


Prelucrare după www.romanian-universe.ro

Exemplificările indică această logică: DENTALTOP SRL (CAEN 8623 – asistență stomatologică) ilustrează servicii cu adresabilitate urbană/periurbană și cu venituri stabile, iar RAB CONNECT PARTNERS SRL (CAEN 7022 – consultanță pentru afaceri și management) indică prezența serviciilor *white collar*, compatibile cu mobilitatea ridicată și cu integrarea în rețele economice din Târgu Mureș. Diferența față de industrie și transport este amprenta spațială mult mai redusă, ceea ce face ca serviciile să fie mai ușor de integrat în intravilan, cu condiția gestionării parcajelor, a acceselor și a protecției calității locuirii.

Agricultura are o prezență limitată în lista firmelor și în totalurile sectoriale, ceea ce sugerează că activitatea economică formalizată în domeniu este restrânsă, iar o parte din practicile agricole rămân în zona gospodăriei sau a exploatațiilor cu expresie economică redusă. Totuși, chiar dacă aportul direct la cifră de afaceri și la ocupare este modest comparativ cu sectoarele periurbane, agricultura are un rol strategic prin utilizarea terenului, prin potențialul de specializare (horticultură, pepiniere, produse proaspete) și prin funcțiile de tampon dintre zone construite și zone naturale/productive.

Figura 15 – Ponderea activităților economice după numărul de angajați

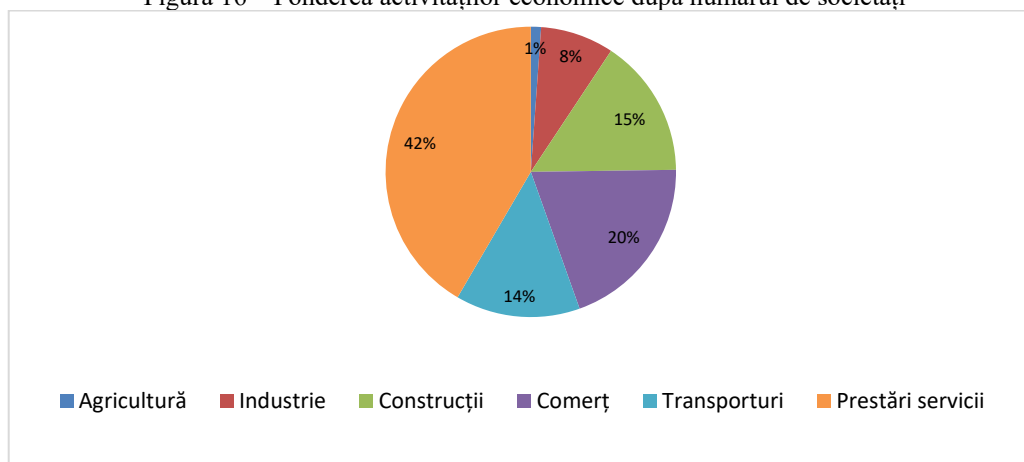


Prelucrare după www.romanian-universe.ro

Privite punctual, firmele din agricultură arată mai degrabă o agricultură orientată către culturi și activități specifice (de la cereale la fructe/arbuști), cu societăți comerciale precum ASOCIATIA

MOLDOVAN SRL (culturi de câmp) și GREEN GARDEN LUDUSAN SRL (pomicultură/arbuști fructiferi). În raport cu presiunea de urbanizare, contrastul major este între valoarea de piață a terenului pentru dezvoltare și valoarea economică anuală a producției agricole: această diferență poate accelera schimbarea de folosință, iar politica urbanistică trebuie să clarifice zonele unde agricultura rămâne prioritară și zonele unde conversia este realistă, pentru a limita conflictele funcționale și fragmentarea exploatarei.

Figura 16 – Ponderea activităților economice după numărul de societăți



Prelucrare după www.romanian-universe.ro

La nivel de dinamică limitrofă, se pot distinge câteva mecanisme care explică de ce anumite sectoare cresc mai rapid în Sâncraiu de Mureș decât într-o comună rurală fără statut factic periurban:

- Servicii și comerț care au nevoie să fie aproape de consumator, dar caută costuri mai mici ale terenului și accesibilitate bună.
- Efectul de șantier: construcțiile și comerțul de materiale beneficiază direct de extinderea fondului construit și de investițiile publice/ private din arealul urban.
- Transport, depozitare, unele activități industriale se relochează în periurban când spațiul urban devine scump sau constrâns.
- O parte din venituri și competențe se formează în Târgu Mureș, apoi se reinvestesc în activități locale (servicii, antreprenariat).
- Creșterea populației și a veniturilor periurbane ridică cererea pentru servicii medicale private, *wellness*, reparații specializate, consultanță.

Aceste mecanisme explică și un contrast structural: economia locală poate avea indicatori buni prin sectoare dinamice, dar poate rămâne vulnerabilă la cicluri (construcții), la congestie (transport – DJ152A fiind deja suprautilizat) și la presiuni de compatibilitate funcțională (contact locuire–activități productive).

Observații critice cu relevanță urbanistică (implicații directe):

1. Concentrare pe câteva sectoare cu impact spațial ridicat (construcții, comerț cu ridicata, transport), ceea ce amplifică nevoia de zone funcționale dedicate și de reguli clare de amplasare.
2. Dispersia microserviciilor în intravilan produce vitalitate economică, dar ridică cerințe de parcaj, semnalizare corespunzătoare, acces și protecție a vecinătăților.
3. Diferență mare între valoarea terenului pentru dezvoltare și rentabilitatea agricolă; fără reguli stabile, conversia poate deveni fragmentată și conflictuală.
4. Dependență de piața Târgu Mureș: avantaj competitiv (cerere mare) și vulnerabilitate (șocuri în economia urbană se transmit rapid în periurban).
5. Nevoie de infrastructură dimensionată la economie periurbană: drumuri, intersecții, gestionarea traficului greu, utilități pentru platforme economice.

6. Risc de amestec funcțional necontrolat: activități productive/depozitare în proximitatea locuirii, cu potențial de conflicte și de scădere a calității locuirii.

Structura pe sectoare din 2023 arată o comună cu economie puternic orientată către funcții de suport și complementaritate față de Târgu Mureș, cu poli de valoare în comerț, construcții, transport și industrii conexe, plus o bază largă de servicii care stabilizează pe termen scurt. Direcția realistă, în condițiile menținerii dinamicii periurbane, este consolidarea zonelor economice compatibile și rafinarea regulilor de integrare în intravilan, pentru ca avantajele de localizare să nu fie contrabalansate de congestie și conflicte funcționale.

o **Agricultura**

Configurația funciară a comunei Sâncraiu de Mureș este aproape echilibrată între categoria agricolă și cea neagricolă, cu o nuanță importantă: în interiorul acestui echilibru, „curți/clădiri” are o pondere foarte ridicată, specifică unui teritoriu cu presiune periurbană și cu un fond construit extins, aflat în relație directă cu Târgu Mureș. Suprafața totală a UAT este de 2059 ha, din care 1036 ha agricol (50,32%) și 1023 ha neagricol (49,68%). Această apropiere de 50/50 arată că agricultura rămâne o componentă structurală, însă nu domină net utilizarea terenului, după cum s-a văzut mai sus, iar funcțiile neagricole au ajuns la o greutate comparabilă.

În categoria agricolă, arabilul este utilizarea principală: 686 ha, adică 33,32% din totalul UAT și circa două treimi din terenul agricol. Pajiștile însumează 8,31% din total, iar fânețele 8,69% din total, valori apropiate între ele, sugerând existența unei baze de utilizări pentru furaje și întreținerea unor practici agricole mixte. Absența viilor și a livezilor este relevantă pentru profilul agricol: nu se conturează o specializare tradițională sau actuală pe viticultură/pomicultură, iar potențialul de diversificare pe lanțuri scurte (produse horticole, pomicole) ar necesita investiții și o schimbare de orientare, nu o simplă valorificare a unei moșteniri funciare existente.

Structura neagricolă este dominată de „curți/clădiri”: 626 ha, echivalentul a 30,40% din suprafața UAT. Pentru o comună, această pondere este foarte ridicată și susține interpretarea unui teritoriu cu extindere consistentă a intravilanului, densificare și conversii de folosință asociate proximității Târgu Mureș. Pădurile și alte terenuri forestiere au 337 ha (16,37%), ceea ce introduce o componentă de cadru natural semnificativă, dar secundară față de suprafața ocupată de construcții. Apele și bălțile însumează 37 ha (1,80%), iar căile de comunicații 23 ha (1,12%), valori care, deși mici procentual, sunt critice pentru funcționarea teritoriului: infrastructura de mobilitate structurează accesibilitatea către polul urban, iar elementele de apă condiționează regimuri de utilizare și posibile restricții locale.

Structura terenurilor, în anul 2014

| | Total | Din care proprietate privată |
|--|--------------|---|
| Suprafață arabilă total - ha | 686 | 639 |
| Suprafață cu livezi și pep. pomicole - total - ha | 0 | 0 |
| Suprafață cu vii și pep. viticole - total - ha | 0 | 0 |
| Suprafața pășunilor – total - ha | 171 | 171 |
| Suprafața fânețelor – total - ha | 179 | 162 |
| Total agricol | 1036 | 972 |
| Suprafață cu păduri și alte terenuri forestiere (ha) | 337 | 155 |
| Suprafață cu ape și bălți – total – ha | 37 | 7 |
| Suprafață ocupată cu construcții – total – ha | 626 | 605 |
| Suprafață – căi de comunicații – total – ha | 23 | 17 |

| | | |
|---|-------------|-------------|
| Suprafață cu terenuri neproductive – total – ha | 0 | 0 |
| Total neagricol | 1023 | 784 |
| TOTAL | 2059 | 1756 |

Sursa: Institutul Național de Statistică

A doua dimensiune importantă este cea a proprietății. Din totalul de 2059 ha, 1756 ha sunt în proprietate privată, ceea ce înseamnă o pondere majoritară a proprietății private la nivelul UAT. În agricultură, această pondere este și mai pronunțată: 972 ha private din 1036 ha agricole, adică aproape întreg fondul agricol. Arabilul are 639 ha în proprietate privată din 686 ha, pajiștile sunt integral private (171 ha), iar fânețele au 162 ha private din 179 ha. Acest profil sugerează că orice direcție de politică agricolă (comasare, asociere, irigații, conversii spre culturi cu valoare adăugată, perdele verzi, protecție de sol) depinde direct de instrumente de cooperare cu proprietarii, de stimulente și de mecanisme de management funciar, deoarece spațiul de intervenție prin proprietate publică este limitat.

În schimb, la neagricol se observă o structură mai mixtă. „Curți/clădiri” este covârșitor privat (605 ha private din 626 ha), confirmând caracterul dominant privat al dezvoltării imobiliare și al activităților asociate. Pădurile au doar 155 ha private din 337 ha, deci proprietatea publică este mult mai prezentă, ceea ce schimbă logica de gestiune: administrarea forestieră, protecția și accesul pot fi influențate mai direct prin regimuri publice. Apele și bălțile au 7 ha private din 37 ha, indicând preponderența regimului public, cu implicații pentru protecția resursei și pentru limitarea intervențiilor. La drumuri, 17 ha private din 23 ha arată existența unor segmente unde servituțile, exproprierea sau clarificările cadastrale pot deveni relevante pentru coerența rețelei.

Datele RGA 2020 conturează o agricultură locală cu bază numerică largă, dar cu formalizare redusă și cu o distribuție inegală între cele două sate. La nivelul UAT sunt înregistrate 387 exploatații agricole, dintre care 216 sunt în Nazna și 171 în Sâncraiu de Mureș. Raportat la total, Nazna concentrează aproximativ 55,8% din exploatații, iar Sâncraiu de Mureș aproximativ 44,2%. Diferența este relevantă pentru lectura teritorială: în Nazna, agricultura rămâne mai prezentă ca utilizare și practică, în timp ce în Sâncraiu de Mureș se simte mai puternic competiția cu funcțiile periurbane.

Structura terenului

| Agricol | | | Neagricol | | |
|-------------------------------|----------------|--------------|-----------------|----------------|--------------|
| Destinația | Suprafața (ha) | % | Destinația | Suprafața (ha) | % |
| Arabil | 686 | 33,32 | Păduri | 337 | 16,37 |
| Pășuni | 171 | 8,31 | Ape | 37 | 1,80 |
| Fânețe | 179 | 8,69 | Drumuri | 23 | 1,12 |
| Vii | 0 | 0,00 | Curți / clădiri | 626 | 30,40 |
| Livezi | 0 | 0,00 | Neproductiv | 0 | 0,00 |
| Total | 1036 | 50,32 | Total | 1023 | 49,68 |
| Total general: 2059 ha | | | | | |
| 100 % | | | | | |

Sursa: Institutul Național de Statistică

Structura juridică a exploatațiilor arată dominanța aproape completă a exploatațiilor fără personalitate juridică. Din total, exploatațiile fără personalitate juridică reprezintă aproximativ 97,7%, iar cele cu personalitate juridică aproximativ 2,3%. Această proporție sugerează un sector agricol organizat preponderent la scară mică, cu capacitate mai redusă de capitalizare și de acces la finanțări, plus o dependență mai mare de resurse proprii și de aranjamente informale. Distribuția entităților cu personalitate juridică este relativ echilibrată între sate: în Sâncraiu de Mureș se află aproximativ

55,6% dintre acestea, iar în Nazna aproximativ 44,4%. Chiar și așa, ponderea lor rămâne foarte mică raportat la numărul total de exploatații din fiecare sat, ceea ce confirmă caracterul “gospodăresc” al bazei agricole.

Numărul exploatațiilor agricole din comuna Sâncraiu de Mureș

| | TOTAL | SÂNCRAIU DE MUREȘ | NAZNA |
|---|--------------|--------------------------|--------------|
| Total exploatații fără personalitate juridică | 378 | 166 | 212 |
| Total exploatații cu personalitate juridică | 9 | 5 | 4 |
| Număr total exploatații agricole | 387 | 171 | 216 |

După RGA 2020

Nazna utilizează aproximativ 60,1% din suprafața agricolă totală, iar Sâncraiu de Mureș aproximativ 39,9%. Acest raport consolidează observația anterioară: Nazna este satul cu rol agricol mai consistent, atât ca număr de exploatații, cât și ca suprafață utilizată. Prin comparație, Sâncraiu de Mureș are o agricultură mai „comprimată” în contextul presiunii de extindere a funcțiunilor neagricole.

Structura modurilor de deținere la nivelul UAT este aproape echilibrată între terenul lucrat în proprietate și terenul lucrat în arendă. Suprafața utilizată în proprietate reprezintă aproximativ 42,5% din total, iar suprafața utilizată în arendă aproximativ 41,4%. Restul este reprezentat de categoria “în parte / în alte moduri”, cu aproximativ 16,1%. Practic, arenda apare ca mecanism aproape la fel de important ca proprietatea pentru funcționarea agriculturii locale, ceea ce indică o tendință de comasare operațională și o piață funciară activă, chiar dacă fragmentarea juridică se menține.

Diferențele dintre sate sunt însă foarte puternice. În Sâncraiu de Mureș, terenul lucrat în proprietate reprezintă aproximativ 85,0% din suprafața agricolă utilizată a satului, iar arenda aproximativ 14,8%, cu o pondere neglijabilă pentru “alte moduri” (sub 1%). Rezultă o agricultură legată de deținerea directă și de exploatarea la nivel de gospodărie, cu dependență redusă de arendă.

Suprafața agricolă utilizată a exploatației agricole (ha), din comuna Sâncraiu de Mureș

| | TOTAL | SÂNCRAIU DE MUREȘ | NAZNA |
|---|---------------|--------------------------|--------------|
| Mod de deținere sau în proprietate | 424,8 | 338,82 | 85,98 |
| Mod de deținere sau în arendă | 413,44 | 58,85 | 354,59 |
| Teren comun | - | - | - |
| Mod de deținere sau în parte / în alte moduri | 161,05 | 0,79 | 160,26 |
| Total | 999,29 | 398,46 | 600,83 |

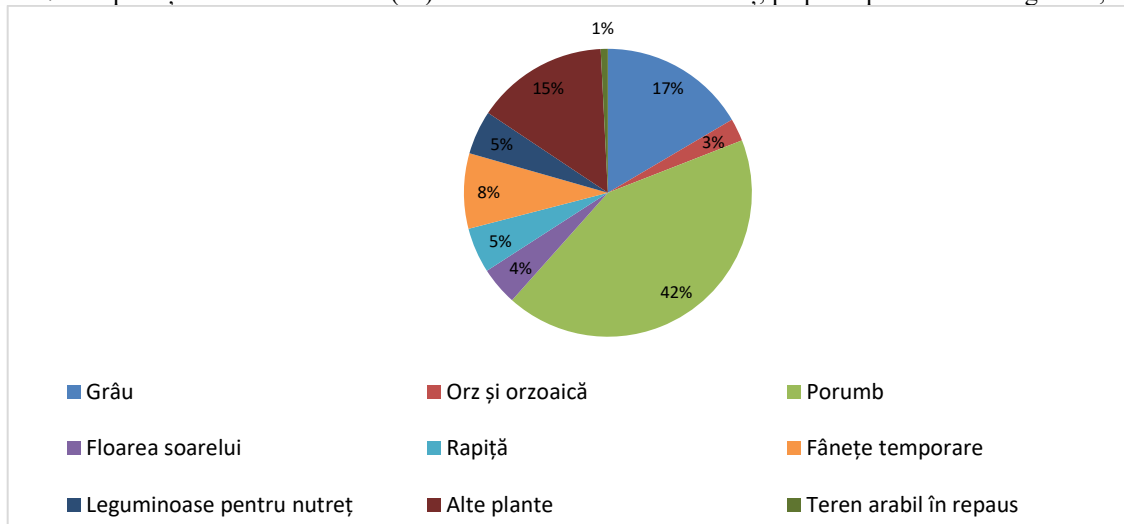
După RGA 2020

În Nazna, raportul se inversează: arenda reprezintă aproximativ 59,0% din suprafața agricolă utilizată a satului, proprietatea aproximativ 14,3%, iar categoria „în parte / în alte moduri” aproximativ 26,7%. Această structură sugerează o agricultură mai flexibilă, în care suprafețele sunt adunate prin arendă sau prin formule mixte, posibil în jurul unor exploatații cu capacitate mai mare de organizare și de lucru efectiv al terenului.

Privite împreună, cele două tabele arată un sector agricol cu multe exploatații, dar cu formalizare redusă, dublat de o polarizare internă: Sâncraiu de Mureș funcționează preponderent pe logica proprietății lucrate direct, iar Nazna pe logica arende și a formelor mixte. Pentru planificare,

această diferență are consecințe concrete: în zonele unde arenda domină, stabilitatea utilizării agricole depinde de continuitatea contractelor și de predictibilitatea regimului funciar, iar în zonele unde proprietatea domină, presiunea de conversie poate apărea prin decizii individuale, greu de coordonat fără instrumente de cooperare și reguli clare de protecție a terenurilor productive.

Figura 17 – Suprafețele arabile cultivate (ha) în comuna Sâncraiu de Mureș, pe principalele culturi agricole, în 2020



După RGA, 2020

Structura culturilor arabile din anul 2020 evidențiază un profil agricol orientat preponderent spre culturi de câmp, cu o specializare clară pe porumb și cu o componentă secundară consistentă de cereale păioase și culturi tehnice. Suprafața totală cumulată a principalelor culturi și categorii raportate este de 811,87 ha, ceea ce oferă o imagine relevantă asupra modului de utilizare efectivă a terenului arabil în UAT, în corelație cu dinamica exploatațiilor și cu mecanismele locale de arendare/lucru al terenului.

Porumbul domină net structura: 345,21 ha (aprox. 42,5% din total). O astfel de pondere sugerează atât adaptarea la condițiile pedoclimatice locale, cât și orientarea către o cultură cu rol multiplu: consum, furajare, valorificare comercială. În context periurban, porumbul are și o dimensiune de piață „aproape”, prin legătura cu operatori din proximitatea Târgu Mureș (depozitare, procesare, comerț), ceea ce reduce costurile logistice și crește atractivitatea menținerii acestei culturi.

Categoria cerealelor păioase are o pondere importantă, cu grâu – 134,17 ha (aprox. 16,5%) și orz/orzoaică – 20,67 ha (aprox. 2,5%). Împreună, acestea depășesc 154 ha (aprox. 19%), indicând o structură de rotație clasică pentru zona de câmpie, utilă atât pentru stabilitatea producției, cât și pentru menținerea calității solului. Raportul grâu-orz rămâne clar în favoarea grâului, ceea ce corespunde, de regulă, unei orientări mai puternice spre valorificarea comercială a cerealelor.

Culturile tehnice sunt bine reprezentate: rapiță – 41,27 ha (aprox. 5,1%) și floarea-soarelui – 34,86 ha (aprox. 4,3%), însumând peste 76 ha (aprox. 9,4%). Prezența lor indică integrarea exploatațiilor în piețe de inputuri și desfacere relativ stabile, cu cerințe tehnologice mai ridicate și cu sensibilitate la prețuri și la riscuri climatice. În același registru agricol, leguminoasele pentru nutreț au 40,05 ha (aprox. 4,9%), sugerând existența unor nevoi de furajare sau a unei strategii de îmbunătățire a solului prin culturi fixatoare de azot.

O pondere notabilă o au fânețele temporare – 68,68 ha (aprox. 8,5%), care indică fie un segment de zootehnie (chiar modest), fie o strategie de gestionare a fertilității și a structurii solului prin culturi furajare temporare. Categoria „alte plante” are 120,48 ha (aprox. 14,8%), semn al unei diversificări reale, chiar dacă agregată statistic; aici pot intra culturi cu regim tehnologic variat, cu posibilă orientare către nișe sau către adaptări punctuale la cererea pieței.

Terenul arabil în repaus este foarte redus: 6,48 ha (aprox. 0,8%). Nivelul mic sugerează o utilizare intensă a arabilului, compatibilă cu contextul în care terenul este o resursă competitivă la

contactul periurban.

Producția vegetală (tone)

| Anul | Grâu / Secară | Floarea soarelui | Sfeclă de zahăr | Cartofi | Soia | Lucernă |
|------|---------------|------------------|-----------------|---------|--------|---------|
| | t / ha | t / ha | t / ha | t / ha | t / ha | t / ha |
| 2018 | 5,12 | - | 70 | 14,13 | 2,93 | 24,1 |
| 2019 | 4,06 | 2,66 | 37,5 | 14 | 1,45 | 23,2 |
| 2020 | 3,68 | - | 36,36 | 15,17 | 1 | 23,2 |
| 2021 | 4,25 | - | 57,15 | 13,08 | 3,29 | 23,9 |
| 2022 | 2,97 | 1,26 | - | 4 | 2 | 23,9 |

Sursa: Direcția pentru Agricultură județeană Mureș

Datele privind producția vegetală și dinamica documentelor de producător descriu o agricultură cu funcționare activă, dar cu variații vizibile de la un an la altul, specifice unui sector expus simultan la riscuri climatice, la volatilitate de piață și la presiuni periurbane asupra forței de muncă și a utilizării terenului. În lectura deja conturată prin structura culturilor și prin modul de deținere a suprafețelor (proprietate vs. arendă), aceste variații capătă sens: agricultura locală este în mare parte operată de exploatații mici, cu formalizare redusă, iar în Nazna, în special, funcționează puternic pe mecanisme de arendă și aranjamente de utilizare mixte. Într-un astfel de cadru, stabilitatea producției depinde mai mult de continuitatea practicilor și de capacitatea de adaptare decât de infrastructură agricolă robustă.

Seria de indicatori de producție (exprimați prin randamente) sugerează un comportament diferențiat pe grupe de culturi. Cerealele păioase au o dinamică descendentă spre finalul intervalului analizat, cu o scădere treptată a performanței comparativ cu anii inițiali. Această tendință este compatibilă cu presiunea agricolă clasică a rotațiilor de câmp și cu sensibilitatea la condițiile meteorologice, în special în anii secetoși, dar poate reflecta și o alocare mai puțin favorabilă a inputurilor în perioade în care alte sectoare (construcții, servicii) devin mai atractive economic în zona periurbană.

Dinamica numărului de atestate și carnete de producător

| Anul | Atestate de producător | Carnete de producător |
|------|------------------------|-----------------------|
| 2018 | 43 | 51 |
| 2019 | 48 | 58 |
| 2020 | 21 | 24 |
| 2021 | 2 | 6 |
| 2022 | 50 | 60 |

Sursa: Primăria comunei Sâncraiu de Mureș

Aceste dinamici de producție trebuie citite împreună cu indicatorii de formalizare la nivel de producători (atestare și carnete). Seria arată o contracție puternică în intervalul median, urmată de o revenire abruptă spre final. Un astfel de profil sugerează în primul rând efecte conjuncturale: schimbări de reglementare, dificultăți administrative, șocuri economice și de mobilitate (cu efect asupra piețelor și asupra activităților tradiționale), urmate de reactivarea interesului pentru valorificarea legală a producției, inclusiv prin piețe de proximitate și canale scurte. În context periurban, reactivarea documentelor de producător poate fi interpretată și ca răspuns la o cerere urbană mai constantă pentru produse locale, dar și ca mecanism de asigurare a unui venit complementar pentru gospodării.

Implicațiile, corelate cu concluziile anterioare (dominanța culturilor de câmp, rolul ridicat al arendeii în Nazna, ponderea mare a proprietății lucrate direct în Sâncraiu de Mureș), pot fi sintetizate

astfel:

1. Sistemul agricol local rămâne funcțional, însă performanța pe culturi este sensibilă la riscuri climatice și la stabilitatea lanțurilor de valorificare.
2. Structura de exploatații mici amplifică volatilitatea la culturile cu cerințe tehnologice ridicate și favorizează culturile „robuste” și rotațiile clasice.
3. Stabilitatea lucernei sugerează un nucleu de practici agricole conservatoare, compatibile cu gospodăria tradițională.
4. Oscilațiile documentelor de producător indică un sector care răspunde rapid la contextul economic și administrativ, cu perioade de retragere și de reactivare.
5. Proximitatea municipiului Târgu Mureș poate susține agricultura prin cerere și piețe, dar poate și eroda baza de muncă agricolă prin alternative de ocupare mai atractive.

Datele confirmă că agricultura din Sâncraiu de Mureș funcționează într-un echilibru fragil: are resursă de teren și practici active, însă evoluția anuală este puternic influențată de factori externi și de competiția periurbană pentru muncă și teren, ceea ce justifică o abordare de planificare care protejează terenurile productive și susține formele de valorificare locală cu stabilitate mai mare.

Tabel 1 – Indicatorsi agricoli

| Anul | Număr pomi fructiferi | Număr animale | Număr familii de albine |
|------|-----------------------|---------------|-------------------------|
| 2018 | 3388 | 5739 | 40 |
| 2019 | 3393 | 5066 | 48 |
| 2020 | 3394 | 4568 | 21 |
| 2021 | 4150 | 3808 | 120 |
| 2022 | 4281 | 3398 | 220 |

Sursa: Primăria comunei Sâncraiu de Mureș

Capacitățile de depozitare identificate la nivelul comunei Sâncraiu de Mureș indică existența unui nucleu logistic agricol redus ca număr de operatori, dar relevant prin rolul funcțional pe care îl poate avea în stabilizarea fluxurilor de valorificare. Sunt evidențiate trei entități, cu o capacitate totală cumulată de 650 tone, ceea ce sugerează o infrastructură de depozitare de scară locală, adecvată mai ales pentru acoperirea nevoilor imediate ale exploatațiilor și pentru gestionarea temporară a producției înainte de livrare.

Structura capacităților arată o dependență ridicată de un operator dominant, cu efect direct asupra capacității sectorului agricol de a temporiza vânzarea și de a reduce presiunea de valorificare imediată după recoltare.

În contextul periurban al Târgu Mureș, astfel de capacități au și o dimensiune de integrare în lanțuri mai largi: depozitarea locală facilitează livrări eşalonate către procesatori, comercianți sau puncte de desfacere, reducând costurile logistice și pierderile. Totuși, numărul mic de actori indică un grad limitat de redundanță și o vulnerabilitate la blocaje operaționale, ceea ce justifică atenție în planificarea zonelor economice și a accesibilității pentru transportul de marfă.

Capacități de depozitare în comuna Sâncraiu de Mureș

| Denumire societate | Capacitate (tone) |
|---|-------------------|
| Societatea Agricolă Nazna | 150 |
| Societatea Comercială Asociația Moldovan S.R.L. | 400 |
| PFA Gorea Ioan | 100 |

Sursa: Primăria comunei Sâncraiu de Mureș

Producția agricolă din comuna Sâncraiu de Mureș are un profil specific zonelor periurbane, unde agricultura rămâne activă, dar funcționează sub presiunea concurenței pentru teren și forță de muncă generată de proximitatea Târgu Mureș. Structura culturilor indică predominanța culturilor de câmp, cu o orientare clară spre producții care se integrează ușor în rotații și în piețe de desfacere

regionale. Dinamica anuală este marcată de variații, explicabile prin sensibilitatea la condițiile climatice, prin fluctuațiile de preț și prin deciziile de alocare a suprafețelor la nivel de exploatare.

Producția vegetală este susținută de o bază numeroasă de exploatare, preponderent fără personalitate juridică, ceea ce indică un sistem agricol în care gospodăria și exploatarea mică au încă un rol major. În interiorul UAT se observă diferențieri între sate în ceea ce privește suprafețele lucrate și formele de deținere, cu o pondere ridicată a arendei în anumite sectoare, care favorizează comasarea operațională, dar introduce și dependență de continuitatea contractelor.

Producția medie (t / ha) la principalele culturi

| Culturi | Comuna Sâncraiu de Mureș | România |
|-----------------|--------------------------|-------------|
| grâu / secară | 2,99 t / ha | 3,5 t / ha |
| porumb | 6,40 t / ha | 2,9 t / ha |
| sfeclă de zahăr | 39,20 t / ha | 22,9 t / ha |
| cartofi | 13,35 t / ha | 14,3 t / ha |
| legume | 6,46 t / ha | 12,1 t / ha |

Sursa: Institutul Național de Statistică

Capacitățile locale de depozitare, deși limitate ca număr de operatori, contribuie la stabilizarea fluxurilor de valorificare și la reducerea presiunii de vânzare imediată după recoltare. În acest ansamblu, producția agricolă rămâne o funcțiune relevantă pentru peisajul economic și teritorial al comunei, cu potențial de consolidare prin organizare și integrare mai bună în lanțurile de piață din arealul urban.

Figura 18 – Terenuri agricole, comuna Sâncraiu de Mureș



Sursa: Foto teren, Eco Maps

Producția principalelor produse vegetale / locuitor

| Culturi | comuna Sâncraiu de Mureș | România |
|------------------|--------------------------|----------------|
| grâu / secară | 117,10 kg / loc | 203,7 kg / loc |
| porumb | 322,75 kg / loc | 385,4 kg / loc |
| floarea soarelui | 2,55 kg / loc | 46,0 kg / loc |
| sfeclă de zahăr | 281,42 kg / loc | 43,8 kg / loc |
| cartofi | 121,41 kg / loc | 187,1 kg / loc |
| legume | 72,11 kg / loc | 131,4 kg / loc |
| fructe | 9,09 kg / loc | 43,7 kg / loc |

Sursa: Institutul Național de Statistică

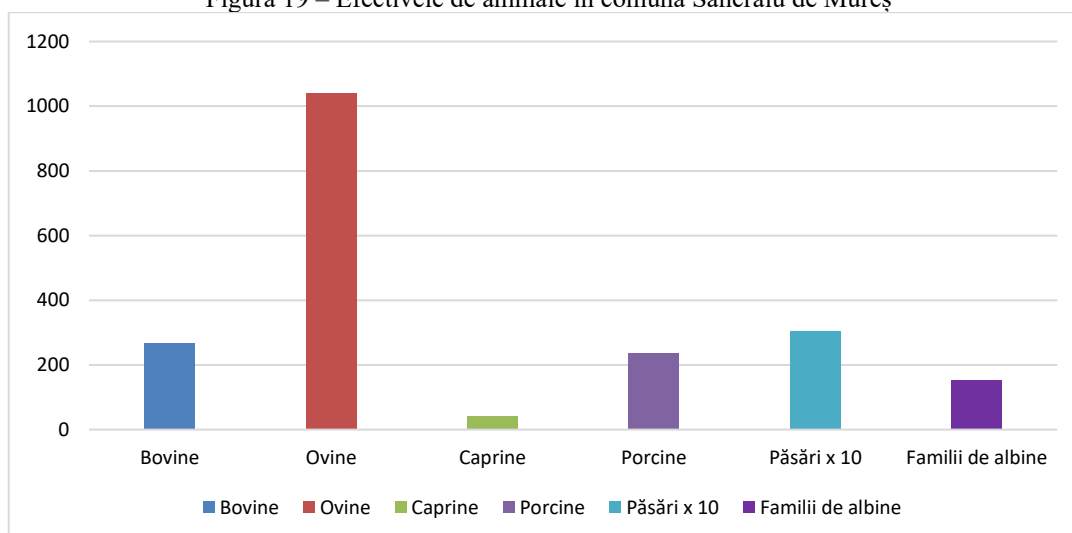
Sectorul zootehnic din comuna Sâncraiu de Mureș se prezintă ca un segment secundar față de producția vegetală, dar cu rol de stabilizare pentru gospodării și cu o amprentă teritorială încă vizibilă prin pajiști, fânețe și prin logica de utilizare mixtă a terenurilor. Într-un UAT cu economie periurbană, unde construcțiile și serviciile atrag forță de muncă și cresc presiunea asupra terenurilor, zootehnia tinde să rămână mai ales în zona exploatarelor mici, cu producție orientată spre autoconsum și vânzare locală. Datele RGA 2020 confirmă această situație: există efective în mai multe categorii, însă structura lor

indică o specializare dominantă pe ovine și o prezență modestă a celorlalte specii.

La nivel de efective, ovinele sunt net dominante, cu 1041 capete, la mare distanță de bovine (268 capete) și porcine (236 capete). Caprinele au o prezență redusă (42 capete), ceea ce sugerează că această specie nu are un rol structural în economia locală, rămânând punctuală. Prezența sectorului agricol indică o bază relativ activă de creștere în gospodării, fără a putea fi asociată direct cu un sistem intensiv. Apicultura este, de asemenea, relevantă prin 152 familii de albine, o valoare care poate reflecta o combinație între tradiție și oportunități de valorificare către piața urbană din proximitate.

Schimbând perspectiva, această structură pe specii devine mai clară dacă este raportată la logica de resurse și de compatibilitate teritorială. Ovinele sunt, de regulă, mai adaptabile la exploatații cu acces la pășuni și fânețe, cu cerințe investiționale mai reduse și cu flexibilitate mai mare în condiții de fragmentare a terenurilor. În comuna Sâncraiu de Mureș există un fond semnificativ de pajiști și fânețe, iar utilizarea lor poate susține tocmai un profil cu orientare spre ovine, mai ales în contexte în care gospodăriile caută activități agricole care nu cer infrastructură complexă. În schimb, bovinele necesită, în mod tipic, investiții mai mari (adăposturi, gestionarea dejecțiilor, lanț de furajare, igienă și condiții veterinare), ceea ce într-o comună periurbană poate deveni dificil de susținut la scară mică, din cauza costurilor și a sensibilității vecinătăților față de disconfort (miros, trafic, zgomot). Porcinele, la rândul lor, rămân adesea în zona gospodăriei, mai ales când nu există ferme specializate, iar presiunea de reglementare sanitar-veterinară poate limita extinderea.

Figura 19 – Efectivele de animale în comuna Sâncraiu de Mureș



Sursa: Direcția Județeană de Statistică Mureș, RGA 2020

În intervalul 1992–2002 se observă o scădere a bovinelor și o scădere puternică a ovinelor în 1997, urmată de o revenire în 2002, fără a atinge nivelul de început pentru toate speciile. Porcinele au o evoluție fluctuantă, cu o scădere în 1997 și o creștere în 2002, iar păsările au o amplitudine foarte mare între ani (cu un vârf în 1997), ceea ce indică fie schimbări în practicile gospodăriilor, fie efecte de raportare și de piață. Important este că această serie istorică descrie o agricultură care a trecut printr-o restructurare accelerată după anii '90, cu pierderea unei părți din zootehnia organizată și cu replierea către forme mai mici și mai volatile.

Efectivele de animale

| | Bovine (nr. capete) | Porcine (nr. capete) | Ovine (nr. capete) | Păsări (nr. capete) |
|-------------|------------------------|-------------------------|-----------------------|------------------------|
| 1992 | 746 | 2512 | 4300 | 13400 |
| 1997 | 711 | 1900 | 2500 | 28000 |
| 2002 | 560 | 2920 | 3400 | 21230 |
| 2007 - 2025 | nu sunt date | | | |

Sursa: Institutul Național de Statistică

Comparația de densitate pentru 2020 clarifică poziționarea actuală: densitățile de animale în comuna Sâncraiu de Mureș sunt mult sub mediile naționale. Pentru bovine, densitatea locală este 2,74 capete/100 ha (față de 14,6 la nivel național), la porcine 2,90 (față de 41,7), iar la ovine 10,65 (față de 79,2). Diferențele sunt foarte mari, iar mesajul este coerent: zootehnia locală funcționează într-un regim extensiv și de mică intensitate, în timp ce la scara națională există teritorii și structuri productive cu intensitate mult mai ridicată.

Această poziționare se potrivește cu concluziile deja desprinse pentru agricultura vegetală și pentru structura exploatațiilor: baza agricolă este numeroasă, dar slab formalizată, iar o parte semnificativă din suprafețele utilizate se lucrează în arendă sau în formule mixte (mai ales în Nazna), ceea ce favorizează comasarea la nivel de culturi de câmp și nu neapărat dezvoltarea unor ferme zootehnice stabile. Zootehnia cere investiții fixe și continuitate, iar într-un context periurban, alternativele de venit din servicii și construcții pot reduce disponibilitatea pentru astfel de angajamente. Sectorul zootehnic din Sâncraiu de Mureș are un profil dominat de ovine și completat de efective moderate de bovine și porcine, cu o componentă gospodărească relevantă la păsări și cu un potențial interesant în apicultură. Comparativ cu nivelul național, intensitatea rămâne redusă, ceea ce arată un sector mai degrabă de suport și de diversificare pentru gospodării decât un motor economic principal, iar această realitate trebuie gestionată urbanistic prin compatibilizarea zonelor de locuire cu activitățile agricole și prin protejarea resurselor de pășune/fâneață care mențin funcționalitatea extensivă.

Densitatea efectivelor de animale (capete / 100 ha teren*)

| | Comuna Sâncraiu de Mureș | România (2020) |
|---------|--------------------------|----------------|
| Bovine | 2,74 | 14,6 |
| Porcine | 2,90 | 41,7 |
| Ovine | 10,65 | 79,2 |

Sursa: Direcția Județeană de Statistică Mureș, RGA 2020

*arabil + pășuni + fâneațe - pentru bovine, ovine

*arabil - pentru porcine

Indicatorii privind producția animală confirmă caracterul oscilant și adaptiv al zootehniei locale, în linie cu structura efectivelor și cu intensitatea redusă raportată la suprafață. Seria istorică 1992–2002 arată evoluții neuniforme între tipurile de produse: gospodăriile și exploatațiile au ajustat rapid orientarea în funcție de cerere, de resurse și de condițiile economice ale perioadei.

Producția animală

| | Carne (tone) | Lapte (hl.) | Lână (kg.) | Ouă (mii bucăți) |
|-------------|-----------------|----------------|---------------|---------------------|
| 1992 | 583 | 12663 | 8900 | 1526 |
| 1997 | 759 | 10242 | 3692 | 3000 |
| 2002 | 368 | 15171 | 6970 | 1991 |
| 2007 - 2025 | nu sunt date | | | |

Sursa: Institutul Național de Statistică

Producția de carne are un vârf în 1997, urmat de o reducere accentuată în 2002, de unde rezultă o scădere a capacității de valorificare sau o reorientare a creșterii animalelor către un regim mai puțin intensiv. În schimb, laptele are o evoluție inversă: după un recul în 1997, crește puternic în 2002, semnând fie o recuperare a efectivelor productive, fie o reorganizare a activităților către produse cu cerere mai stabilă și cu integrare mai facilă în consumul local și urban de proximitate. Lâna urmează o traiectorie descendentă în 1997 și apoi revine în 2002, corelată cu variațiile efectivelor ovine, iar producția de ouă crește puternic în 1997 și scade ulterior, ceea ce sugerează o volatilitate ridicată în segmentul avicol gospodăresc.

Comparația pe locuitor, pentru anul de referință disponibil, poziționează comuna într-un profil mixt față de mediile naționale. Producția de carne și de lapte pe locuitor este ușor sub media României, ceea ce este coerent cu densitățile scăzute ale efectivelor și cu presiunea periurbană care reduce atractivitatea zootehniei intensive. În schimb, lâna și ouăle pe locuitor depășesc media națională, indicând un segment mai bine păstrat al creșterii ovinelor și al aviculturii gospodărești, susținut de practicile locale și de posibilitatea valorificării către piețe apropiate. Ansamblul arată o zootehnie orientată mai degrabă spre produse cu integrare facilă în gospodărie și cu elasticitate ridicată la schimbările de context.

Producția principalelor produse animaliere / locuitor

| | comuna Sâncraiu de Mureș | România |
|-------|--------------------------|-------------------|
| carne | 58,71 kg / loc | 75,2 kg / loc |
| lapte | 242,04 litri / loc | 253,0 litri / loc |
| lână | 1,11 kg / loc | 0,8 kg / loc |
| ouă | 317,64 buc / loc | 295,0 buc / loc |

Sursa: Institutul Național de Statistică

Consumul mediu anual în România (produse alimentare / locuitor)

| Produse alimentare | Unitatea de măsură | Anul 2002 |
|--|--------------------|-----------|
| Produse de origine vegetală | | |
| Cereale și produse din cereale în echivalent boabe | kg / loc. | 225,0 |
| în echivalent făină | | 169,8 |
| Cartofi | kg / loc. | 90,1 |
| Legume și produse din legume (în echivalent legume proaspete), leguminoase boabe și pepeni | kg / loc. | 147,7 |
| Fructe și produse din fructe (în echivalent fructe proaspete) | kg / loc. | 45,4 |
| Zahăr și produse din zahăr (în echivalent zahăr rafinat) | kg / loc. | 23,5 |
| Grăsimi vegetale (greutate brută) | kg / loc. | 13,0 |
| Produse de origine animală | | |
| Lapte și produse din lapte de 3,5 % grăsime | litri / loc. | 215,0 |
| Ouă | buc. / loc. | 238,0 |
| Pește și produse din pește (în echivalent pește proaspăt) | kg / loc. | 3,2 |
| Carne, produse din carne și organe comestibile (în echivalent carne proaspătă) | kg / loc. | 54,3 |
| Grăsimi animale (greutate brută) | kg / loc. | 4,0 |
| Băuturi | | |
| Băuturi nealcoolice | litri / loc. | 101,1 |
| Bere | litri / loc. | 56,0 |
| Vin și produse din vin | litri / loc. | 27,0 |

| | | |
|---|--------------|-----|
| Băuturi alcoolice distilate (în echivalent alcool 100%) | litri / loc. | 4,8 |
|---|--------------|-----|

Sursa: Institutul Național de Statistică

Comuna Sâncraiu de Mureș își acoperă din producția agricolă proprie consumul mediu la toate produsele alimentare.

○ Silvicultura

Pădurile de pe teritoriul administrativ al comunei Sâncraiu de Mureș fac parte din Ocolul Silvic Târgu Mureș.

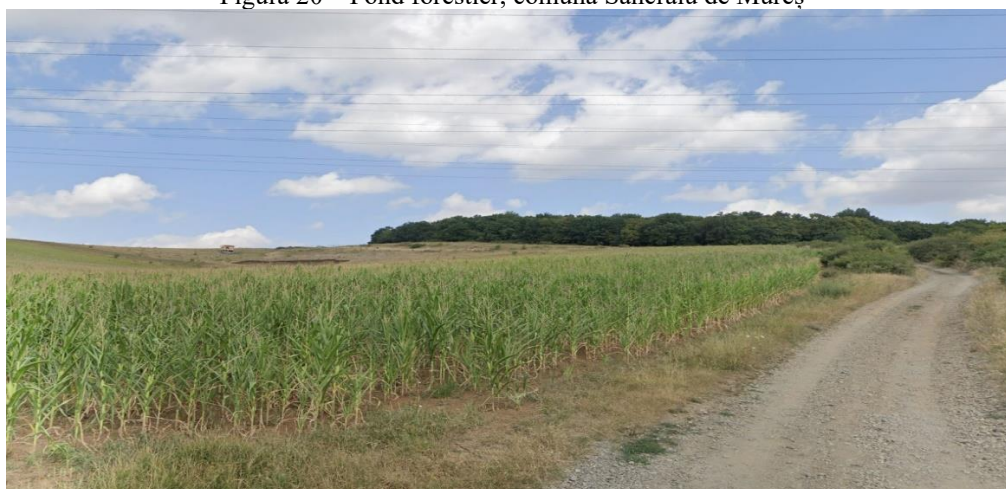
O.S Târgu Mureș:

Forma de relief: câmpie-deal.

Suprafața: Total 5139 ha.

Fondul forestier din comuna Sâncraiu de Mureș are o prezență semnificativă în structura teritorială, dar funcționează în condiții specifice unei zone periurbane: proximitatea municipiului Târgu Mureș amplifică presiunile de acces, recreere și potențiale conversii de utilizare în vecinătatea intravilanului, iar managementul silvic are rolul de a menține continuitatea ecosistemelor și funcțiile de protecție, nu doar de a susține o exploatare economică. Compoziția pe specii asociată O.S. Târgu Mureș indică o dominanță clară a stejarilor (88%), în timp ce rășinoasele și foioasele diverse apar marginal (aprox. 1% rășinoase, 10% diverse tari, 1% diverse moi), iar fagul este practic absent. Această structură reflectă un profil de pădure de foioase, cu potențial important pentru stabilitatea solului și pentru servicii conexe ecosistemelor locale, inclusiv ca tampon ecologic față de extinderea urbană. În același timp, dominanța stejarului sugerează o resursă forestieră cu valoare ridicată prin calitatea lemnului, dar și o sensibilitate specifică la regimuri de regenerare și la stres climatic.

Figura 20 – Fond forestier, comuna Sâncraiu de Mureș



Sursa: Foto teren, Eco Maps

Din punctul de vedere al regimului de proprietate și al administrării prin servicii silvice, fondul forestier gestionat este împărțit între proprietatea publică a statului (133 ha), proprietatea publică a UAT-ului (70 ha) și proprietatea privată (63 ha). Ca pondere aproximativă, statul concentrează aproape jumătate din suprafața administrată, UAT-ul circa un sfert, iar privatul restul. Acest mix contează deoarece generează diferențe de capacitate instituțională și de obiective de management: proprietatea publică poate susține mai coerent funcțiile de protecție și recreere, în timp ce în fondul privat presiunea economică poate fi mai mare, iar intervențiile depind de deciziile proprietarilor și de accesul lor la servicii silvice și finanțări.

În același registru, suprafețele vizate de regenerări în intervalul 2012–2022 sunt raportate la 3 ha în fondul public al UAT-ului și 18 ha în fondul privat, în timp ce în fondul public al statului nu este indicată o suprafață echivalentă. Diferența sugerează că, în zona privată, managementul a inclus intervenții de regenerare mai consistente ca amplitudine, fie ca răspuns la exploatare, fie ca parte a

ciclurilor de refacere.

Situația fondului forestier în comuna Sâncraiu de Mureș

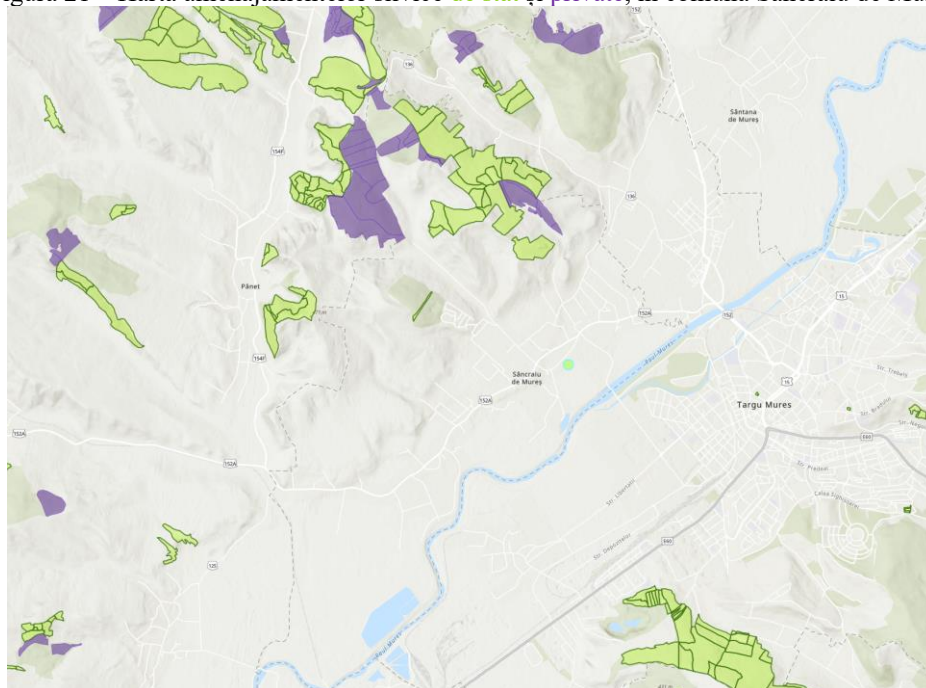
| Proprietate | Suprafață administrată cu servicii silvice (ha) | Suprafețe vizate de regenerări (2012-2022) | Volum recoltat în anul 2022 (mii mc) |
|-----------------------|---|--|--------------------------------------|
| Publică a Statului | 133 | - | 0 |
| Publică a U.A.T.-ului | 70 | 3 | 0 |
| Privată | 63 | 18 | 0 |

Sursa: Direcția silvică, Târgu Mureș

Un indicator relevant pentru înțelegerea presiunii economice este volumul recoltat în anul 2022, care este raportat ca 0 pentru toate categoriile de proprietate. Această situație poate reflecta fie un an fără exploatare autorizate la nivelul UAT, fie o orientare temporară către funcții de protecție și conservare, fie o particularitate de raportare.

În orice caz, în contextul periurban, absența recoltării raportate se corelează logic cu rolul tot mai important al pădurilor ca infrastructură verde, în special în partea de nord a teritoriului administrativ și, minor, în zona vegetației ripariene din sud, asociată râului Mureș: protecția versanților, reducerea scurgerilor de suprafață, filtrarea particulelor, confort climatic local și spațiu de recreere pentru populația comunală și pentru populația urbană din proximitate.

Figura 21 – Harta amenajamentelor silvice de stat și private, în comuna Sâncraiu de Mureș



Sursa: experience.arcgis.com

Distribuția spațială evidențiată de harta amenajamentelor silvice confirmă caracterul fragmentat și discontinuu al trupurilor de pădure. Alternanța dintre amenajamente de stat și private, cu parcele intercalate, impune o coordonare atentă pentru continuitatea habitatelor și pentru evitarea unor tăieri sau intervenții care pot crea discontinuități ecologice. În raport cu dinamica economică generală a comunei, silvicultura are o pondere economică directă redusă, însă are un rol strategic în stabilitatea teritoriului și în calitatea locuirii periurbane, iar acest rol crește pe măsură ce presiunea de dezvoltare se intensifică.

○ Turismul

Fondul turistic constă din totalitatea resurselor naturale și social-cultural-istorice de valorificare turistică, ce alcătuiesc baza ofertei potențiale a unui teritoriu. Fondul turistic este acela care determină

puterea de atracție a unei regiuni geografice, constând din unicitate, originalitate sau autenticitatea acesteia. Pentru cuantificarea fondului turistic s-au analizat categoriile, subcategoriile și elementele componente ale acestuia, prin acordarea de puncte diferitelor resurse prezente în funcție de modelul ideal.

Norme de utilizare a spațiului pentru calcularea capacității turistice

| Forme de turism practicate | Norma de utilizare a spațiului |
|--|--------------------------------|
| Picnic | 0,01 – 0,02 ha/pers |
| Pescuit | 0,01 ha/pers |
| Plimbări în pădure amenajată | 0,005 ha/pers |
| Plimbări în pădure neamenajată | 0,01 ha/pers |
| Sporturi de vară | 0,005 – 0,0067 ha/pers |
| Plimbări în parc | 0,01 ha/pers |
| Echitație | 0,333 ha/pers |
| Caiac și canotaj | 0,5 ha/pers |
| Vizitare grădini botanice | 0,0067 ha/pers |
| Vizitare grădini zoologice | 0,002 ha/pers |
| Ștrand-vestiare | 0,001 ha/pers |
| Agrement în spații acoperite | 0,0066 ha/pers |
| Baze sportive simple: pentru sport de performanță | 0,001 ha/pers |
| pentru sport amator | 0,005 ha/pers |
| Baze sportive complexe: pentru sporturi turistice | 0,02 ha/pers |
| pentru sporturi acvatice | 0,006 ha/pers |
| Camping | 0,01 ha/pers |
| Case de vacanță | 0,0067 ha/pers |
| Oglinzi de apă: pentru sporturi nautice | 0,1 ha/pers |
| agrement acvatic | 0,0285 ha/pers |

Sursa: S.C. „Proiect București” S.A.

Resurse turistice naturale:

- Aria naturală protejată NATURA 2000 (ROSCI0367 Râul Mureș între Moreni și Ogra);
- Pădurile din teritoriu – sunt locuri atractive pentru plimbări, relaxare etc.;
- Fondul cinegetic – permite, conform legii, practicarea vânătorii pentru anumite specii
- Râul Mureș pentru agrement sau activități de pescuit, conform legislației în vigoare.

Resursele turistice antropice sunt reprezentate în primul rând de clădiri cu valoare de patrimoniu arhitectural, dar nu numai:

- Biserica reformată din Sâncraiu de Mureș (MS-II-m-A-15787);
- Biserica romano-catolică din Sâncraiu de Mureș (MS-II-m-A-15788);
- O serie de clădiri cu valoare istorică sau arhitecturală deosebită;

În acest context Sâncraiu de Mureș poate dezvolta următoarele forme de turism:

- Agroturismul: prin valorificarea stilului de viață tradițional, a obiceiurilor și tradițiilor încă bine conservate, a gastronomiei locale etc.
- Turismul ecologic și chiar științific, în cadrul ariei naturale protejate;
- Turismul cultural-religios – de ex. trasee ale bisericilor și caselor cu o arhitectură deosebită aflate în zonă.

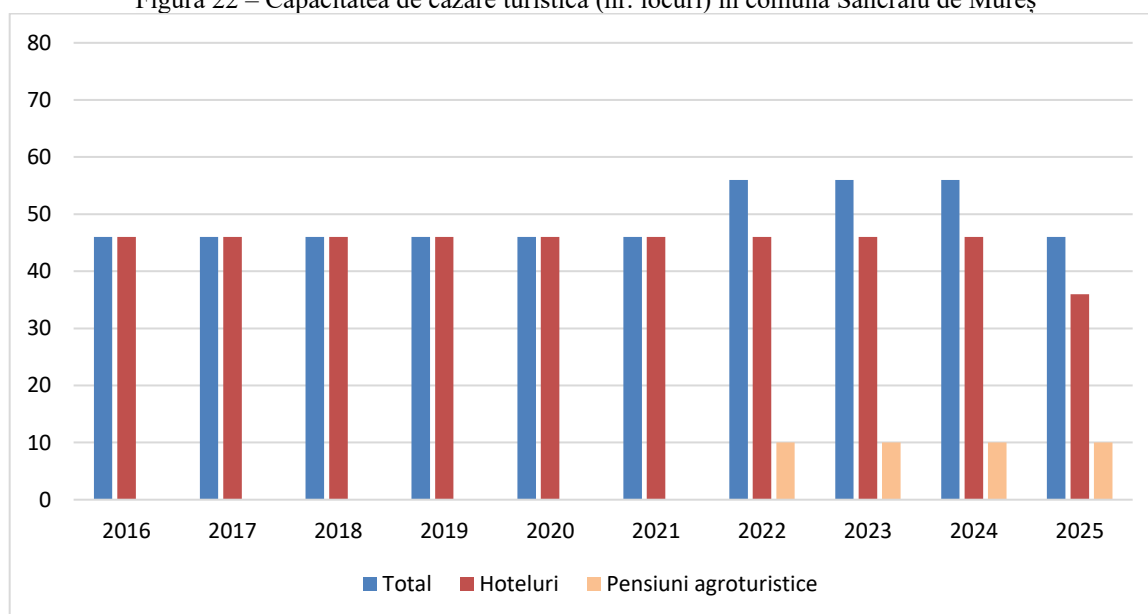
Sosiri ale turiștilor în comuna Sâncraiu de Mureș

| Anul | Turiști nerezidenți |
|------|---------------------|
| 2018 | 516 |
| 2019 | 432 |
| 2020 | 25 |
| 2021 | 74 |
| 2022 | 123 |

Sursa: Direcția Județeană de Statistică Mureș

Turismul din comuna Sâncraiu de Mureș se înscrie într-un profil tipic periurban, în care funcția turistică este legată de proximitatea municipiului Târgu Mureș și de rolul comunei ca spațiu de tranzit, cazare complementară și recreere de proximitate. Această poziționare produce o particularitate prin performanța turistică locală, ce depinde de dinamica cererii generate de oraș (evenimente, *business travel*, servicii medicale, activități administrative), precum și de modul în care infrastructura și oferta de cazare pot capta o parte din fluxurile care au destinația principală în Târgu Mureș.

Figura 22 – Capacitatea de cazare turistică (nr. locuri) în comuna Sâncraiu de Mureș



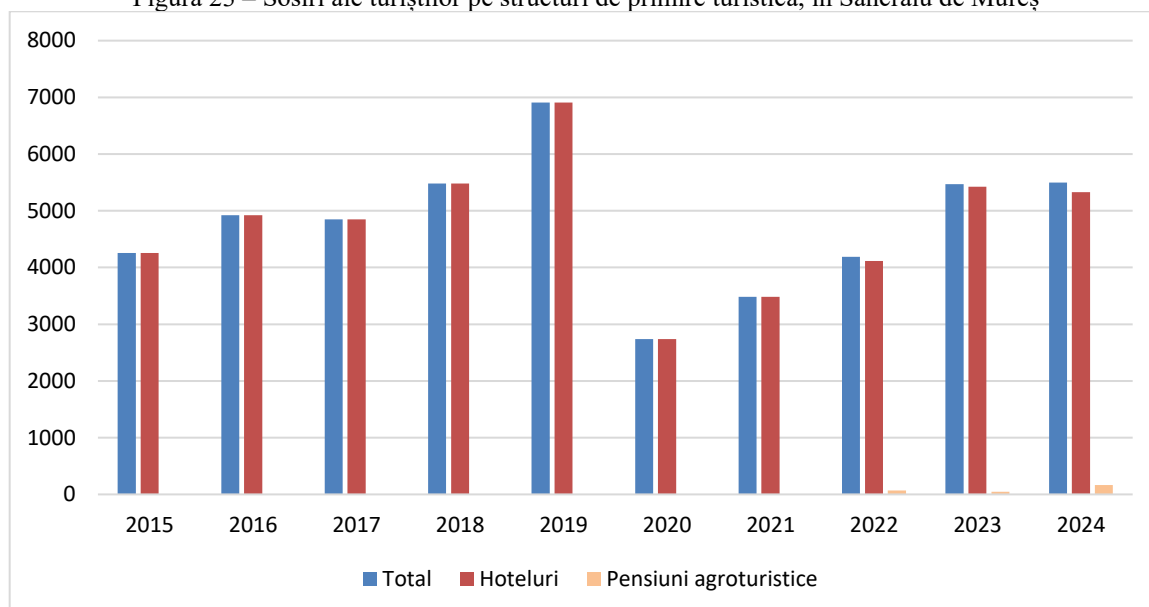
Sursa: INS, Tempo online

Evoluția sosirilor indică o contracție severă în perioada pandemiei și o revenire parțială ulterior. Tabelul cu turiști nerezidenți arată un nivel relativ ridicat înainte de șoc (2018–2019), urmat de un minim abrupt în 2020 și de o creștere lentă în 2021–2022. În paralel, seria INS pentru sosiri în structuri de primire turistică evidențiază același tip de profil: un maxim în 2019, o scădere puternică în 2020, apoi o recuperare etapizată în 2021–2024, cu valori care revin aproape de nivelurile pre-pandemie, dar fără a reproduce vârful anterior. Într-o comună periurbană, acest tip de recuperare este logic: cererea de tip business/servicii urbane revine gradual, iar turismul de proximitate se reconfigurează mai repede decât turismul de destinație, dar rămâne sensibil la calitatea conectivității și la oferta de servicii.

Capacitatea de cazare este mică și relativ stabilă pe termen lung, ceea ce explică de ce fluctuațiile sosirilor produc presiuni directe asupra gradului de ocupare. Între 2016–2021, capacitatea se menține la aproximativ același nivel, bazată exclusiv pe hoteluri. Începând cu 2022 apare o diversificare: se adaugă pensiuni agroturistice (10 locuri), iar totalul crește temporar. În 2025 se observă o scădere a capacității hoteliere și o menținere a segmentului agroturistic, de unde rezidă o ajustare a ofertei către unități mai mici și mai flexibile, compatibile cu cererea periurbană și cu schimbările survenite de la un sezon la altul. Această schimbare este importantă pentru că semnaleză o re poziționare: comuna poate câștiga mai mult din oferta

de cazare de tip „boutique”, orientată spre recreere și proximitate, decât dintr-o competiție directă cu capacitățile urbane.

Figura 23 – Sosiri ale turiștilor pe structuri de primire turistică, în Sâncraiu de Mureș



Sursa: INS, Tempo online

Structura sosirilor pe tipuri de unități arată o dominanță aproape completă a hotelurilor, însă segmentul agroturistic începe să capete vizibilitate după 2022. În 2022-2024, pensiunile agroturistice rămân mici ca volum absolut, dar creșterea lor sugerează o cerere emergentă pentru experiențe de proximitate, care se pot lega de peisajul rural, de mobilitatea de weekend și de consumul „scurt” din jurul orașului. În acest cadru, turismul local poate funcționa ca extensie a economiei serviciilor: o parte din cerere vine din Târgu Mureș, iar comuna captează valoare prin cazare, alimentație, servicii conexe și utilizarea cadrului natural.

Corelarea cu structura economică generală este directă. Sâncraiu de Mureș are deja un profil economic puternic în servicii, comerț și transport, iar turismul, chiar modest ca dimensiune, poate valorifica aceste competențe locale, mai ales prin integrare cu cererea urbană. În plus, fondul forestier și zonele de contact cu relieful colinar pot susține activități de recreere (trasee, alergare, ciclism, picnic), fără a necesita infrastructuri turistice intensive, dar cu nevoie de amenajări punctuale și de management al accesului.

Puncte de legătură, relevante pentru turism, în raport cu Târgu Mureș, sunt:

- rol predominant de cazare complementară și de suport pentru fluxuri urbane (business, evenimente, servicii);
- vulnerabilitate la șocuri conjuncturale, amplificată de capacitatea redusă de cazare și de concentrarea pe hoteluri;
- semnal de diversificare prin apariția pensiunilor agroturistice, cu potențial de creștere prin oferta de recreere de proximitate;
- posibilitate de integrare cu economia locală de servicii, prin pachete scurte (weekend), evenimente mici și servicii orientate către populația urbană;
- necesar de conectivitate și amenajări minimale (semnalizare, parcări, acces controlat către zone naturale), pentru a evita conflicte cu locuirea periurbană.

○ Structura ocupațională a populației

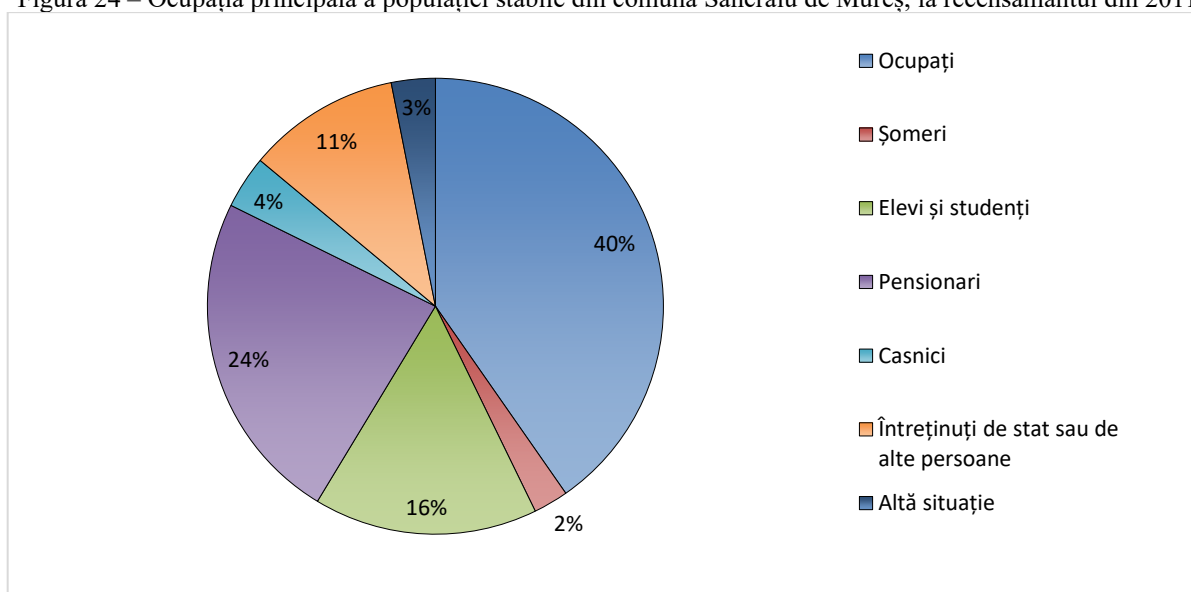
Structura ocupațională a populației din comuna Sâncraiu de Mureș se construiește la intersecția dintre două realități care generează variații continue: proximitatea imediată față de Târgu Mureș, cu o piață a muncii urbană diversificată și stabilă, și profilul local de comună periurbană, unde locuirea s-a extins, iar economia s-a consolidat pe servicii, comerț, transport și construcții. În acest tip de

teritoriul, ocupația se exprimă în special prin navetă zilnică și prin forme de ocupare care se adaptează rapid la cicluri economice (construcții), la șocuri exogene (pandemie) și la dinamica investițiilor private.

Rezultatul este o structură ocupațională mai mobilă decât în comunele rurale cu specializare agricolă, cu schimbări vizibile în intensitatea ocupării și în distribuția pe sectoare.

Din perspectiva ocupației principale, comuna tinde să se apropie de un profil urbanizat, în care ponderea activităților primare scade ca greutate socială și economică, iar activitățile secundare și terțiare devin dominante. Agricultură rămâne prezentă ca utilizare a terenului și ca practică gospodărească, însă nu mai funcționează ca determinant principal al ocupației. Acest lucru este susținut de fragmentarea exploatațiilor și de formalizarea redusă a sectorului agricol, ceea ce limitează capacitatea de a genera locuri de muncă stabile, cu normă întreagă, comparabile cu salariile din serviciile urbane. În schimb, serviciile și activitățile de suport pentru economia din Târgu Mureș au o capacitate mai mare de absorbție, inclusiv pentru populația activă cu niveluri diferite de calificare.

Figura 24 – Ocupația principală a populației stabile din comuna Sâncraiu de Mureș, la recensământul din 2011

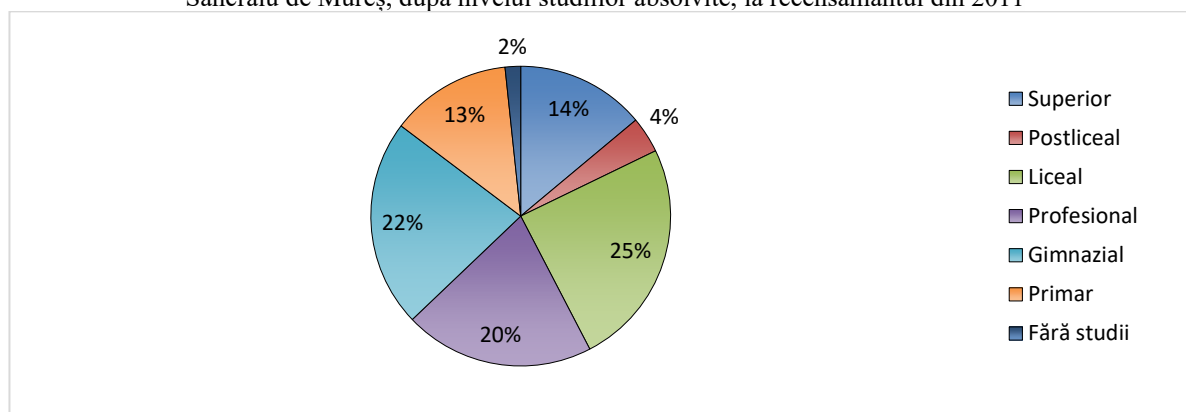


Sursa: INS, Tempo online

Evoluția numărului mediu de salariați din perioada recentă indică o traiectorie sensibilă la context, cu etape distincte de creștere, ajustare și revenire. În anii anteriori pandemiei se observă, de regulă, o consolidare a ocupării salariale în comunele periurbane, alimentată de două mecanisme: extinderea activităților economice locale (în special construcții, comerț, logistică, servicii) și integrarea în piața muncii urbane prin navetă. În 2020 se produce o discontinuitate, cu efect asupra sectoarelor care depind direct de mobilitate și de consum (servicii, turism de proximitate), dar și asupra segmentelor productive care resimt incertitudinea investițională. După acest punct, dinamica se repoziționează: ocuparea își reia creșterea, însă cu o structură care tinde să favorizeze activitățile mai reziliente (servicii profesionale, comerț de bază, logistică, activități asociate construcțiilor) și să mențină o volatilitate mai mare în ocupațiile sezoniere sau dependente de cerere discretă.

Un element definitoriu al structurii ocupaționale este rolul construcțiilor. În comuna Sâncraiu de Mureș, construcțiile reprezintă un mecanism care traduce direct presiunea de periurbanizare în locuri de muncă. Când piața rezidențială se accelerează, cererea de muncă în construcții crește, apar subcontractări, migrație temporară de forță de muncă, iar o parte dintre ocupații capătă caracter de proiect. Când piața încetinește, aceeași forță de muncă se reorientează spre servicii, transport, mic comerț sau spre piața urbană din Târgu Mureș. Această elasticitate explică de ce structura ocupațională are variații anuale mai pronunțate, fără ca acestea să indice o instabilitate structurală a comunei; ele indică mai degrabă adaptarea rapidă la un context economic dinamic.

Figura 25 – Structura populației stabile cu vârsta de peste 10 ani din comuna Sâncraiu de Mureș, după nivelul studiilor absolvite, la recensământul din 2011



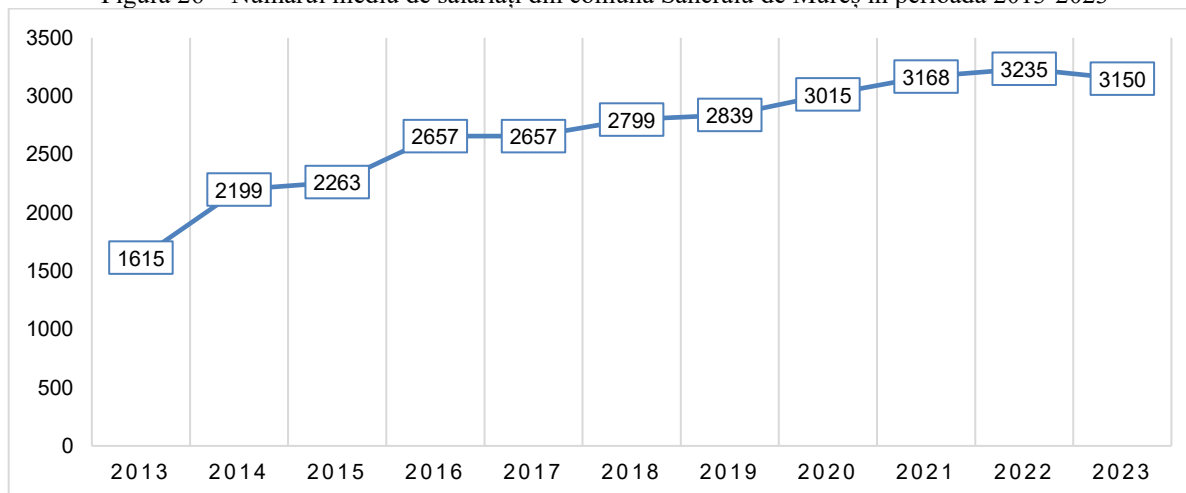
Sursa: INS, Tempo online

În paralel, serviciile au devenit segmentul care stabilizează ocupația, prin diversificare și prin compatibilitate cu mobilitatea ridicată. Serviciile includ atât activități locale (comerț, reparații, servicii personale), cât și activități cu piață extinsă (consulting, servicii pentru firme, transporturi, activități conexe). Ele funcționează ca un “tampon” în perioadele în care construcțiile sau industria au fluctuații, preluând o parte din forța de muncă disponibilă. Într-un teritoriu periurban, această capacitate de absorbție este întărită de cererea urbană constantă și de accesibilitatea bună, iar efectul este o reducere a riscului de șomaj de lungă durată, chiar dacă șomajul poate varia anual.

Dinamica numărului mediu anual de șomeri reflectă, de regulă, două tipuri de variații: una structurală (reducerea graduală a șomajului când ocuparea se consolidează) și una conjuncturală (creșteri temporare în perioade de contracție economică). În cazul unei comune limitrofe unui municipiu, șomajul este influențat în special de capacitatea populației de a accesa piața urbană.

Structura ocupațională trebuie corelată și cu profilul educațional al populației. Într-o comună periurbană, creșterea ponderii populației cu niveluri medii și superioare de educație conduce la o reorientare a ocupațiilor spre servicii și spre poziții care valorifică competențe transferabile între local și urban. Acest proces nu este uniform; se manifestă simultan cu menținerea unei baze de ocupații manuale și tehnice (în special în construcții, transport, logistică), necesare pentru funcționarea economiei locale și pentru suportul dezvoltării imobiliare. În acest sens, comuna tinde să aibă o structură ocupațională “mixtă”, cu polarizare între ocupații calificate (servicii profesionale, management, activități administrative) și ocupații tehnice/operative, cu o zonă intermediară importantă în comerț și servicii curente.

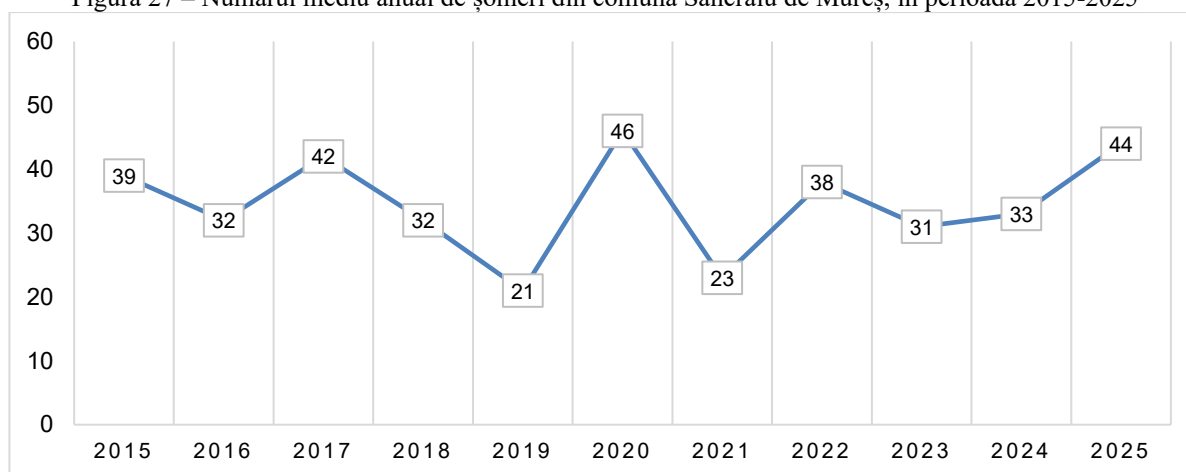
Figura 26 – Numărul mediu de salariați din comuna Sâncraiu de Mureș în perioada 2013-2023



Sursa: INS, Tempo online

Un alt registru al variației îl reprezintă distribuția ocupațiilor între cele două sate. Nazna păstrează, în mod tipic, o legătură mai consistentă cu utilizarea agricolă a terenurilor și cu mecanisme de arendă, ceea ce poate menține un volum mai mare de ocupații secundare asociate gospodăriei sau exploatarei terenului, inclusiv sub formă de activități complementare. Sâncraiu de Mureș, prin contactul mai direct cu axele de mobilitate și cu zona urbană, tinde să concentreze ocuparea salarială și activitățile terțiare, inclusiv prin localizarea firmelor și prin densitatea mai mare a fondului construit. Această diferență nu separă complet cele două sate, dar introduce o specializare internă care se poate amplifica pe măsură ce periurbanizarea avansează.

Figura 27 – Numărul mediu anual de șomeri din comuna Sâncraiu de Mureș, în perioada 2015-2025



Sursa: INS, Tempo online

Structura ocupațională a populației din Sâncraiu de Mureș este marcată de mobilitate, diversificare și sensibilitate la cicluri economice. Ocuparea salarială își consolidează rolul, șomajul are variații explicabile prin conjunctură, iar agricultura rămâne mai ales ca activitate de suport și ca utilizare a terenului, cu impact limitat asupra ocupării stabile. Relația cu Târgu Mureș rămâne determinantă: ea furnizează oportunități de angajare și stabilizează veniturile, iar comuna capitalizează prin servicii, construcții și activități de suport, ceea ce explică atât schimbările de structură, cât și capacitatea de revenire după șocuri.

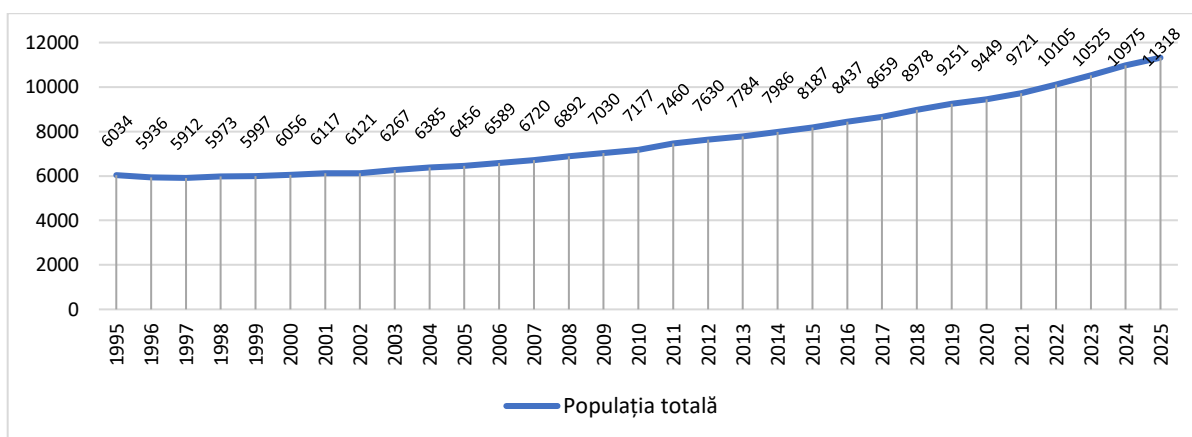
2.5 Elemente demografice și sociale. Evoluția populației

Evoluția demografică recentă a comunei Sâncraiu de Mureș este definitivă pentru un teritoriu periurban, aflat în contact direct cu polul urban al municipiului Târgu Mureș și integrat în aria sa funcțională de locuire și mobilitate zilnică. În termeni cantitativi, populația a urmat o traiectorie ascendentă foarte clară în ultimele trei decenii: de la aproximativ 6.034 locuitori în 1995 la 11.318 locuitori în 2025. Se disting două secvențe: o perioadă de relativă stabilitate la finalul anilor 1990 (cu oscilații în jurul pragului de 6.000 locuitori) și o perioadă de creștere accelerată după 2005–2010, cu salturi anuale tot mai vizibile, mai ales după 2016. Ritmul mai ridicat din intervalul 2016–2025, când comuna depășește pragul 10.000 și apoi 11.000 locuitori, indică o atracție rezidențială consistentă și o consolidare a rolului de suburbie rezidențială pentru Târgu Mureș.

Explicația principală pentru această dinamică ține de migrația rezidențială și de reconfigurarea preferințelor de locuire în proximitatea municipiului: Sâncraiu de Mureș captează populație activă, familii tinere și gospodării cu venituri stabile, interesate de locuințe individuale sau de ansambluri rezidențiale cu densități mai reduse decât în oraș, păstrând în același timp accesul rapid la locurile de muncă, servicii, educație și funcțiuni specializate.

Periurbanizarea se vede în presiunea pe fondul construit, în extinderea intravilanului prin dezvoltări noi și în transformarea structurii comunității: crește ponderea populației în vârste active, se diversifică profilul socio-profesional și se intensifică navetismul, cu fluxuri cotidiene către și dinspre municipiu. În paralel, această creștere antrenează nevoi suplimentare de infrastructură edilitară și socială, iar comuna trece de la o logică administrativă specific rurală la una de gestiune teritorială cu exigențe apropiate mediului urban.

Figura 28 – Evoluția populației în comuna Sâncraiu de Mureș, 1995-2025



Prelucrare după INS, Tempo online

Din perspectiva indicatorilor actuali, populația totală devine un indicator-sinteză al presiunii teritoriale: fiecare prag depășit (8.000, 9.000, 10.000 locuitori) amplifică cererea de utilități, de mobilitate sigură, de echipamente publice și de servicii de proximitate. Un element relevant este accelerarea din ultimii ani: de la 8.187 locuitori în 2015 la 11.318 locuitori în 2025, ceea ce înseamnă un plus de peste 38% locuitori într-un deceniu, cu efecte directe asupra structurii habitatului și asupra capacității rețelelor existente. Într-un context periurban, creșterea demografică se traduce și în fragmentare funcțională: zone rezidențiale noi, cu cerințe ridicate de conectivitate și servicii, coexistă cu țesuturi mai vechi, care au alte tipare de ocupare și alte constrângeri edilitare.

Implicațiile majore pentru planificare și gestiune locală se pot sintetiza astfel:

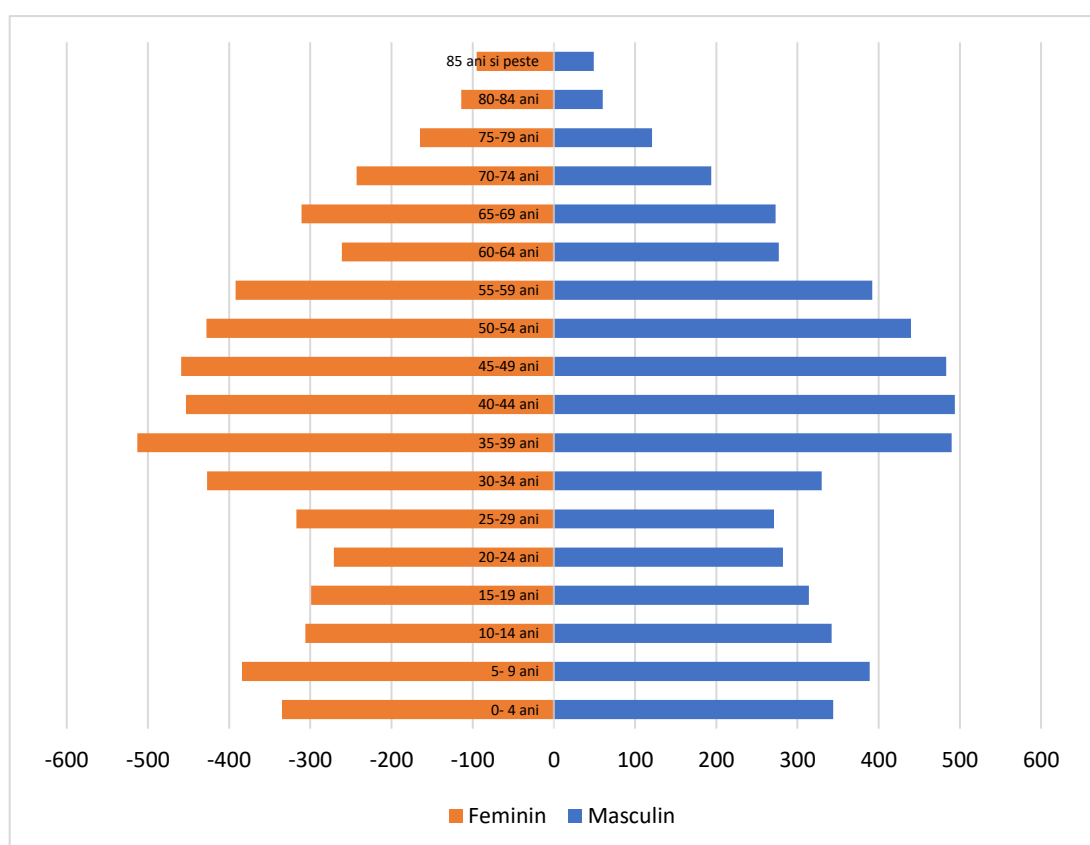
- creșterea traficului zilnic și necesitatea unor soluții de mobilitate periurbană (siguranță rutieră, transport public, legături pietonale și velo coerente);
- presiune pe infrastructurile tehnico-edilitare, cu nevoie de dimensionare etapizată în raport cu noile dezvoltări rezidențiale;

- cerere sporită de dotări educaționale și sociale, pe fondul atragerii gospodăriilor tinere;
- intensificarea solicitărilor asupra serviciilor publice locale (administrare, salubritate, spații publice, întreținere);
- nevoia de reguli urbanistice mai fine pentru controlul densităților, al parcelărilor și al calității spațiului construit în zonele de extindere.

○ Structura populației pe grupe de vârstă

Piramida vârstelor pentru anul 2025 surprinde, în mod foarte clar, profilul demografic al unei comune periurbane aflate în expansiune rezidențială: o bază relativ robustă (copii și adolescenți), un “trunchi” foarte consistent pe vârste active, plus o zonă superioară care indică îmbătrânire moderată, fără a domina însă structura. Cu un total de 11.318 locuitori, comuna are o distribuție pe vârste care sugerează o dublă logică: pe de o parte, continuitatea generațiilor mature (care concentrează numeric populația), pe de altă parte, alimentarea recentă a populației prin migrație rezidențială, specifică proximității municipiului Târgu Mureș.

Figura 29 – Piramida vârstelor în comuna Sâncraiu de Mureș, în anul 2025



Sursa: INS, Tempo online

Baza piramidei (0–14 ani) însumează 2.100 persoane, adică aproape o cincime din populația totală. În interiorul acesteia, se observă o continuitate bună între cohortele 0–4 ani (679 persoane), 5–9 ani (773 persoane) și 10–14 ani (648 persoane). Cohorta 5–9 ani iese în evidență prin volum, iar acest lucru este compatibil cu un val de stabilire a gospodăriilor tinere în anii anteriori lui 2025, urmat de creșterea numărului de nașteri și de consolidarea unei structuri de vârstă școlare. Această bază relativ lată este un semn important pentru planificare: nevoia de servicii educaționale și de infrastructură de proximitate tinde să rămână ridicată, iar presiunea glisează în timp dinspre grădiniță către ciclurile primare și gimnaziale.

Segmentul vârstelor active (15–64 ani) este partea dominantă a piramidei, cu 7.593 persoane. În termeni structurali, piramida are aici un aspect de clopot accentuat: se îngroașă vizibil între 30 și 54 de

ani, cu un maxim în intervalul 35–49 ani. Cea mai numeroasă cohortă este 35–39 ani (1.003 persoane), urmată de 40–44 ani (947 persoane) și 45–49 ani (942 persoane). Această concentrație indică două procese suprapuse: maturizarea generațiilor numeroase și atragerea de populație în vârste de maximă activitate economică, caracteristică pentru comunele periurbane unde locuirea devine alternativă la oraș. În mod logic, aceste grupe de vârstă sunt asociate cu gospodării stabile, investiții în locuințe, cerere ridicată de servicii curente și mobilitate zilnică intensă către Târgu Mureș.

În zona 20–34 ani, piramida oferă o lectură nuanțată. Cohortele 20–24 ani (553 persoane) și 25–29 ani (588 persoane) sunt mai reduse decât 30–34 ani (757 persoane), iar această îngustare relativă la vârstele tinere adulte poate reflecta o combinație între plecarea la studii și oportunități profesionale, plus instalarea rezidențială mai pronunțată după formarea gospodăriei și creșterea capacității de achiziție a unei locuințe. Pe scurt, comuna pare să recupereze populația în jurul pragului de 30 de ani, când decizia de stabilire devine mai fermă, iar legătura cu piața muncii din municipiu se traduce în navetism și în integrare funcțională. Segmentul 50–64 ani (50–54: 868 persoane; 55–59: 784 persoane; 60–64: 538 persoane) rămâne solid, semnalând o structură de maturitate demografică. Este important că diminuarea către 60–64 ani nu este abruptă, ceea ce sugerează o bază consistentă de persoane care vor intra gradual în grupele de vârstă vârstnice în următorul deceniu. Din punctul de vedere al politicilor locale, acesta este frontul viitor al îmbătrânirii: cererea de servicii medicale, de îngrijire și de adaptare a spațiului public va crește printr-o tranziție predictibilă.

Zona 65+ însumează 1.625 persoane, ceea ce indică o pondere relevantă, dar încă subordonată numeric segmentului activ. În interiorul acestei grupe, 65–69 ani (584 persoane) este cohorta vârstnică cea mai numeroasă, urmată de 70–74 ani (437 persoane), după care scăderea devine mai accentuată: 75–79 ani (286), 80–84 ani (174), 85+ (144). Acest profil este tipic pentru o populație în care speranța de viață și dinamica generațiilor produc un vârf al piramidei mai puțin pronunțat, iar îmbătrânirea există, dar nu domină încă piramida. Un detaliu semnificativ este diferența de gen în vârstele înaintate: la 80–84 ani sunt 114 femei față de 60 bărbați, iar la 85+ sunt 95 femei față de 49 bărbați, confirmând longevitatea mai ridicată a populației feminine și nevoia de servicii adaptate (îngrijire, suport social, accesibilitate).

Din perspectiva echilibrelor demografice, raportul de dependență conturează o comună încă tânără în termeni funcționali, dar cu semnale clare de tranziție. Populația 0–14 ani (2.100) și 65+ (1.625) însumează 3.725 persoane, raportate la 7.593 persoane în vârste active. Rezultă un raport total de dependență de circa 49 dependenți la 100 persoane active, cu o componentă de dependență tânără mai ridicată (aprox. 28 la 100) decât componenta vârstnică (aprox. 21 la 100). Acest echilibru este foarte compatibil cu o comună periurbană: atrage familii, menține o bază de copii relevantă, iar îmbătrânirea rămâne controlabilă pe termen scurt, însă se pregătește să crească gradual.

Piramida mai evidențiază un aspect util: echilibrul general pe sexe este relativ apropiat (5.773 femei și 5.545 bărbați), însă cu diferențe pe vârste. La vârste mici și adolescență predomină ușor masculinul (de exemplu 0–4: 344 băieți față de 335 fete; 10–14: 342 față de 306), în timp ce la vârste înaintate predomină femininul, cu diferențe tot mai mari după 75 de ani. Această alternanță este normală demografic, dar contează pentru dimensionarea serviciilor: educație și sport în baza piramidei, sănătate și asistență socială în vârf.

Implicațiile structurii pe vârste, în termeni de planificare locală, se pot sintetiza prin câteva direcții operaționale:

- presiune constantă pe infrastructura educațională (capacități, proximitate, siguranță rutieră în jurul școlilor) pe fondul bazei 0–14 ani consistente;
- cerere ridicată de mobilitate zilnică și servicii urbane de proximitate, generată de nucleul foarte numeros 30–54 ani;
- creșterea graduală a necesarului de servicii medicale și de îngrijire pe măsură ce cohortele 55–64 avansează în zona 65+;
- nevoi diferențiate pe gen la vârste înaintate, cu accent pe accesibilitate și suport social pentru femeile vârstnice;

- necesitatea calibrării reglementărilor urbanistice și a dotărilor publice la o populație în creștere, cu structură predominant activă și profil rezidențial periurban.

Piramida vârstelor confirmă că Sâncraiu de Mureș funcționează demografic ca o comună rezidențială periurbană: populația activă este motorul volumului total, baza de copii indică stabilizarea gospodăriilor tinere, iar îmbătrânirea este prezentă, cu o evoluție graduală, predictibilă și gestionabilă prin măsuri etapizate.

Tabelul privind populația dependentă (0–14 ani și 65+), în raport cu populația de vârstă activă (15–64 ani), surprinde o evoluție coerentă pentru o comună periurbană: creșterea presiunii demografice apare prin acumulări succesive, pe fondul extinderii rezidențiale și al consolidării funcției de locuire în proximitatea municipiului Târgu Mureș. În prima parte a intervalului analizat, structura pe mari grupe de vârstă indică o dependență totală relativ stabilă, cu o pondere consistentă a populației active, ceea ce sugerează o bază funcțională solidă pentru piața muncii și pentru susținerea serviciilor publice locale.

În etapa următoare se remarcă o schimbare de compoziție în interiorul dependenței: componenta tânără se reduce temporar, în timp ce componenta vârstnică capătă o pondere mai mare. Acest tipar este compatibil cu un episod de scădere a natalității și cu maturizarea cohortelor existente, fără ca populația activă să își piardă rolul dominant. Din perspectiva planificării, o asemenea secvență semnalează riscul apariției unei cereri mai accentuate pentru servicii de sănătate și asistență socială, înainte ca valul de familii tinere să se manifeste puternic.

Ulterior, odată cu intensificarea proceselor periurbane, structura tinde să se reechilibreze. Ponderea activilor rămâne ridicată, iar dependența totală nu se amplifică semnificativ, ceea ce indică o absorbție demografică susținută de migrația rezidențială și de stabilizarea gospodăriilor în vârste active. În acest context, comuna funcționează ca spațiu de relocare pentru populație aflată în plină etapă de participare economică, ceea ce menține raportul general într-o zonă favorabilă.

În perioada cea mai recentă, tabloul se nuanțează: dependența totală crește moderat, în principal prin întărirea componentei tinere, ceea ce reflectă profilul familial al noilor rezidenți și consolidarea bazei de copii și adolescenți. În paralel, componenta vârstnică rămâne relevantă și continuă să se acumuleze gradual, prin avansul cohortelor mature către vârstele superioare. Rezultă o presiune dublă, cu efecte directe asupra necesarului de dotări educaționale și asupra serviciilor socio-medicale, într-un cadru în care populația activă rămâne pilonul principal al structurii demografice.

Populația dependentă pe categorii

| Anul | Total | Categorii de vârstă (ani) | | | Total Persoane Dependente |
|------|------------------|---------------------------|--------|--------|---------------------------|
| | Persoane | 0–14 | 15–64 | 65+ | |
| 1995 | Val absol | 1042 | 4175 | 817 | 1859 |
| | 100,00 % | 17,27% | 69,19% | 13,54% | 30,81% |
| 2005 | Val absol | 938 | 4464 | 1054 | 1992 |
| | 100,00 % | 14,53% | 69,14% | 16,33% | 30,86% |
| 2015 | Val absol | 1287 | 5685 | 1215 | 2502 |
| | 100,00 % | 15,72% | 69,44% | 14,84% | 30,56% |
| 2025 | Val absol | 2100 | 7593 | 1625 | 3725 |
| | 100,00% | 18,55% | 67,09% | 14,36% | 32,91% |

Sursa: Institutul Național de Statistică

○ Structura populației pe sexe

Ponderea populației feminine în anul 2025 indică pentru comuna Sâncraiu de Mureș un profil

foarte apropiat de structura de ansamblu la nivel național, cu un ușor avantaj numeric al femeilor în populația totală. Această apropiere față de media României sugerează că, la nivel agregat, comuna nu prezintă dezechilibre de gen specifice unor teritorii cu migrație selectivă sau cu specializări economice care atrag disproporționat un anumit sex. În schimb, structura pe sexe pare să reflecte un echilibru demografic normal, compatibil cu un spațiu rezidențial periurban în care migrația are un caracter preponderent familial, cu stabilire durabilă și cu formarea de gospodării.

În același timp, interpretarea ponderii feminine devine mai relevantă atunci când este corelată cu structura pe vârste. Chiar dacă la nivel total diferența este redusă, distribuția pe grupe de vârstă tinde să genereze contraste: la vârstele tinere și la unele cohorte active poate apărea o ușoară predominanță masculină, în timp ce la vârstele înaintate crește ponderea femeilor, pe fondul longevității mai ridicate și al mortalității diferențiate. Pentru Sâncraiu de Mureș, acest tipar este important din perspectiva serviciilor publice, deoarece zona superioară a piramidei vârstelor concentrează o cerere mai mare pentru sănătate și asistență socială, iar această cerere este adesea asociată cu populația feminină vârstnică. Indicatorul confirmă o structură demografică stabilă și comparabilă cu cea națională, iar semnificația sa practică este legată mai ales de modul în care politicile locale pot anticipa nevoi diferențiate pe vârste: dotări educaționale și servicii pentru familii în contextul suburbanizării, respectiv măsuri de accesibilitate, îngrijire și suport social pentru segmentul vârstnic, unde ponderea femeilor tinde să devină dominantă.

Ponderea populației feminine în anul 2025

| | Total |
|--------------------------|--------------|
| România | 51,21% |
| Comuna Sâncraiu de Mureș | 51,00% |

Sursa: Institutul Național de Statistică

o Structura etnico-confesională a populației

Structura etnică și cea confesională pentru comuna Sâncraiu de Mureș indică un profil transilvănean tipic, cu o majoritate românească clară, o componentă maghiară semnificativă și o diversitate redusă în rest, dublate de un tablou confesional dominat de ortodoxie, cu prezențe relevante ale confesiunilor istorice și ale cultelor neoprotestante. Interpretarea acestor date este mai solidă atunci când cele două structuri sunt citite împreună, deoarece în Transilvania apartenența etnică și cea confesională au avut, istoric, grade ridicate de corelație, chiar dacă în prezent mobilitatea, urbanizarea și mixajul social au nuanțat relațiile dintre identitate, practică religioasă și auto-declarare.

Structura populației pe comunități etnice

| | Total populație stabilă | Români | Maghiari | Germani | Romi | Alte etnii | Informație nedisponibilă |
|---------------------------------|--------------------------------|---------------|-----------------|----------------|-------------|-------------------|---------------------------------|
| Comuna Sâncraiu de Mureș | 10403 | 7018 | 2205 | * | 229 | 22 | 951 |

Sursa: RPL 2021

Din punct de vedere etnic, populația stabilă este structurată predominant de români, urmași de maghiari, iar celelalte comunități au ponderi foarte mici. Existența unei categorii consistente de „informație nedisponibilă” este un element metodologic important: ea poate indica non-răspuns, neasumare identitară în cadrul recensământului sau dificultăți de autoîncadrare în contextul unei comunități periurbane în care populația nou-venită are adesea un profil orientat spre funcționalitate (locuire, navetă, servicii), mai puțin spre declararea explicită a identităților colective. În plan

interpretativ, acest lucru înseamnă că structura etnică este relevantă ca ordin de mărime și ierarhie, însă detaliile de finețe trebuie citite cu prudență, deoarece o parte din populație nu este distribuită pe categorii.

În plan confesional, ortodoxia domină net, ceea ce este consistent cu majoritatea românească. Totuși, apar două elemente care nu trebuie trecute în plan secund: prezența reformată este importantă, iar segmentul „alte confesiuni / informație indisponibilă” este de asemenea ridicat. Reformații sunt, istoric, corelați în mod frecvent cu comunitatea maghiară din Transilvania, iar volumul lor confirmă că minoritatea etnică are o bază comunitară stabilă și un fond identitar coerent, chiar într-un context periurban. În același timp, ponderea romano-catolicilor și a greco-catolicilor, deși mai redusă, sugerează continuități istorice locale și regionale: greco-catolicismul este caracteristic unor areale transilvănene cu tradiție românească, iar romano-catolicismul apare adesea asociat comunităților maghiare, dar și unor mobilități interne contemporane.

Corelația dintre cele două tabele devine și mai interesantă prin prisma periurbanizării. Sâncraiu de Mureș, aflat în proximitatea municipiului Târgu Mureș, atrage populație prin migrație rezidențială, iar acest proces tinde să diversifice structura confesională mai rapid decât pe cea etnică, deoarece apartenența religioasă poate reflecta mai direct fragmentarea socio-teritorială a noilor cartiere, rețelele sociale și opțiunile comunitare ale gospodăriilor nou stabilite. Prezența adventiștilor, penticostalilor și a Martorii lui Iehova, deși minoritară, este un indicator al acestei diversificări: cultelor neoprotestante le este specifică o dinamică de agregare comunitară și o capacitate de extindere în zonele cu mobilitate rezidențială și cu populație activă, în special acolo unde construcția de rețele sociale noi acompaniază mutarea dinspre oraș spre periferie.

Structura confesională a populației

| | Total populație stabilă | Ortodoxă | Greco-catolică | Romano-catolică | Adventistă | Penticostali | Martorii lui Iehova | Reformată | Alte confesiuni / Informație indisponibilă |
|---------------------------------|-------------------------|----------|----------------|-----------------|------------|--------------|---------------------|-----------|--|
| Comuna Sâncraiu de Mureș | 10403 | 6051 | 114 | 447 | 407 | 221 | 96 | 1533 | 1534 |

Sursa: RPL 2021

Contextul istoric completează această lectură. În spațiul mureșean, structurile etnice și confesionale au fost, în mod tradițional, stratificate pe așezări și micro-areale, cu coexistență româno-maghiară și cu pluralism confesional. Modernizarea, industrializarea și apoi tranziția post-1990 au schimbat ponderile prin migrație și prin reconfigurarea locuirii, iar periurbanizarea actuală are efectul de a „deschide” comuna către un profil mai eterogen, chiar dacă ordinea majorităților rămâne stabilă. Pentru planificare, această structură etnico-confesională înseamnă, în primul rând, nevoia unei abordări incluzive a serviciilor publice și a comunicării instituționale, cu atenție la specificul comunităților istorice și la integrarea populației nou-venite, într-un cadru de coeziune socială care să susțină dezvoltarea accelerată a comunei.

○ Mișcarea naturală a populației

Mișcarea naturală a populației în comuna Sâncraiu de Mureș reflectă o dinamică demografică mai nuanțată decât în multe comune rurale clasice, tocmai prin caracterul periurban al localității și prin aportul constant de gospodării tinere. Analiza seriilor recente evidențiază o alternanță între ani cu spor natural pozitiv și ani cu spor natural negativ, însă cu un nivel al nașcuților vii relativ ridicat și cu episoade de creștere a diferenței favorabile între nașteri și decese. În termeni operaționali, acest

tipar indică o populație care își reînnoiește parțial structura prin natalitate, iar declinul natural nu devine un mecanism dominant, cum se întâmplă în areale rurale aflate în depopulare.

În perioada 2013–2023, numărul nașterilor se menține frecvent la un nivel ridicat, cu valori peste pragul de „normalitate” rurală, ceea ce sugerează prezența unui nucleu consistent de populație în vârste fertile. În același timp, numărul deceselor are variații importante de la an la an, ceea ce explică oscilațiile sporului natural. În primii ani ai intervalului, se observă un debut relativ favorabil, urmat de o secvență scurtă în care deceselor le revine un rol mai mare decât nașterilor. Acest episod de spor natural negativ apare ca o abatere punctuală, în condițiile în care ulterior se revine la ani cu spor pozitiv, inclusiv cu valori notabile, semn al unui fond demografic încă “productiv” din punct de vedere al natalității.

Secvența 2017–2018 este deosebit de relevantă, deoarece marchează o diferență clară în favoarea nașterilor, indicând un vârf de natalitate corelat cu maturizarea cohortelor 30–39 ani și cu stabilizarea gospodăriilor nou instalate. Apoi, intervalul 2019–2020 sugerează o normalizare, cu spor natural pozitiv modest, ceea ce poate fi interpretat ca o stabilizare temporară a raportului nașteri–decese. Anul 2021 iese în evidență printr-o inversare ușoară, cu spor natural negativ, compatibilă cu un context general de presiune sanitară și cu creșterea deceselor la nivel național în perioada post-pandemică. Totuși, revenirea ulterioară către spor pozitiv, iar mai ales nivelul foarte ridicat al sporului în 2023, indică faptul că în comuna Sâncraiu de Mureș se conturează o dinamică sensibilă la contexte anuale și la compoziția pe vârste a populației.

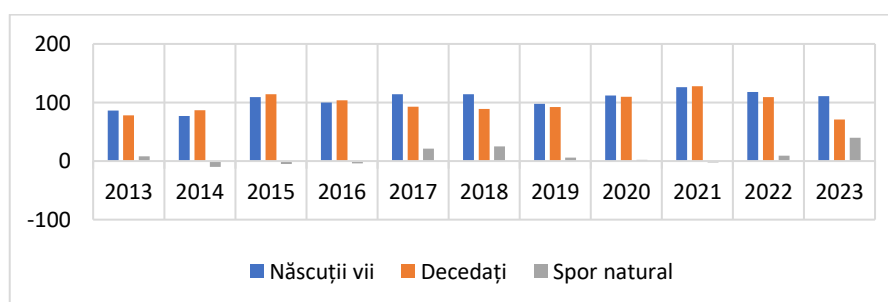
Sporul natural

| | 1994 | 1999 | 2004 | 2009 | 2014 | 2019 | 2023 |
|------------------------|------|------|------|------|------|------|------|
| Născuți vii (nr pers.) | 58 | 58 | 59 | 68 | 77 | 98 | 111 |
| Decedați (nr pers.) | 69 | 59 | 81 | 96 | 87 | 92 | 71 |
| Căsătorii (nr.) | 25 | 31 | 39 | 31 | 49 | 29 | 31 |
| Divorțuri (nr.) | 3 | 13 | 9 | 3 | 6 | 15 | 18 |

Sursa: Institutul Național de Statistică

Seriile pe termen mai lung (prin reperele selectate la nivelul anilor 1994, 1999, 2004, 2009, 2014, 2019 și 2023) susțin aceeași idee: nașterile au o tendință de creștere, în timp ce decesele nu urmează o creștere proporțională, ceea ce, în ultimele repere, deschide spațiu pentru un bilanț natural mai favorabil. Într-o comună periurbană, acest lucru este logic: migrația rezidențială aduce populație în vârste active și fertile, iar efectul se vede în numărul născuților vii. În paralel, decesele depind mai mult de structura cohortelor vârstnice și de șocuri contextuale, ceea ce explică variația mai mare a acestui indicator.

Figura 30 – Mișcarea naturală a populației comunei Sâncraiu de Mureș, în perioada 2013-2023



Mișcarea naturală nu poate fi separată de dinamica socială a familiei, iar indicatorii de nupțialitate și divorțialitate oferă un fundal interpretativ util. Numărul căsătoriilor are oscilații, cu vârfuri punctuale, ceea ce sugerează o populație tânără și mobilă, în care deciziile de formalizare a

gospodăriei depind de cicluri economice și de momente de viață. În schimb, divorțurile prezintă o creștere în reperiile recente, ceea ce poate reflecta o modernizare a comportamentelor familiale și o apropiere de tiparele urbane, frecvent întâlnite în zonele periurbane. Din perspectiva planificării sociale, acest lucru contează deoarece indică diversificarea tipologiilor de gospodării (familii nucleare, monoparentale, gospodării în tranziție), cu impact asupra cererii de servicii educaționale și sociale.

Aspectele principale care se desprind din analiza mișcării naturale sunt:

1. menținerea unui nivel ridicat al natalității, compatibil cu atragerea de populație în vârste fertile;
2. oscilații ale mortalității care influențează sporul natural mai mult decât variația nașterilor;
3. episoade de spor natural negativ, interpretate mai degrabă ca variații conjuncturale decât ca trend structural;
4. vârfuri de spor pozitiv care confirmă capacitatea comunei de reînnoire demografică;
5. semnale de modernizare a comportamentelor familiale (dinamica căsătoriilor și a divorțurilor), specifică proximității urbane.

Mișcarea naturală a populației în Sâncraiu de Mureș are o funcție de stabilizare demografică, fără a fi singurul motor al creșterii. Ea completează aportul migrator asociat periurbanizării și contribuie la consolidarea bazei de copii și adolescenți, ceea ce explică presiunea crescândă pe infrastructura educațională și pe serviciile de proximitate. În același timp, variabilitatea anuală a sporului natural impune o abordare de planificare flexibilă: dimensionarea serviciilor trebuie să fie etapizată și adaptabilă, pentru a răspunde atât anilor de creștere accelerată a natalității, cât și episoadelor în care mortalitatea devine temporar mai ridicată.

○ Mișcarea migratorie a populației

Mișcarea migratorie reprezintă mecanismul central care explică expansiunea demografică a comunei Sâncraiu de Mureș în perioada contemporană și constituie indicatorul cel mai sensibil la relația funcțională cu municipiul Târgu Mureș. Într-un teritoriu periurban, creșterea populației este susținută în primul rând de balanța rezidențială pozitivă: mai multe persoane își stabilesc domiciliul în comună decât cele care pleacă, iar diferența se acumulează anual și se transformă în presiune pe locuire, infrastructură, servicii publice, accesuri etc.

Din această perspectivă, datele privind stabilirile și plecările cu domiciliul pot fi citite ca un indicator sintetic al urbanizării „prin relocare” și al transformării comunei într-un spațiu de locuire alternativ față de oraș.

Seria pe termen mai lung (reperiile selectate începând cu anii 1990) arată un prag de schimbare: dacă la începuturile tranziției post-1990 balanța migratorie oscilează în jurul unui echilibru fragil, ulterior comuna intră într-o etapă clară de atractivitate. Se observă o creștere treptată a stabilirilor cu domiciliul în reperiile succesive, concomitent cu menținerea plecărilor la niveluri care nu anulează avantajul de intrare. Practic, comuna trece de la un regim de mobilitate „rurală” (cu schimbări moderate și cu migrație mai ales economică) la un regim periurban (migrație rezidențială, orientată spre locuire și calitate a vieții, cu conectare zilnică la polul urban).

Sporul migrator

| | 1994 | 1999 | 2004 | 2009 | 2014 | 2019 | 2024 |
|------------------------------------|------|------|------|------|------|------|------|
| Stabiliri cu domiciliul (nr pers.) | 100 | 150 | 223 | 253 | 375 | 386 | 569 |
| Din care imigranți | - | 1 | - | 1 | 1 | 4 | 8 |
| Plecări cu domiciliul (nr pers.) | 114 | 87 | 134 | 79 | 138 | 196 | 247 |

Din care emigranți

5

6

8

-

5

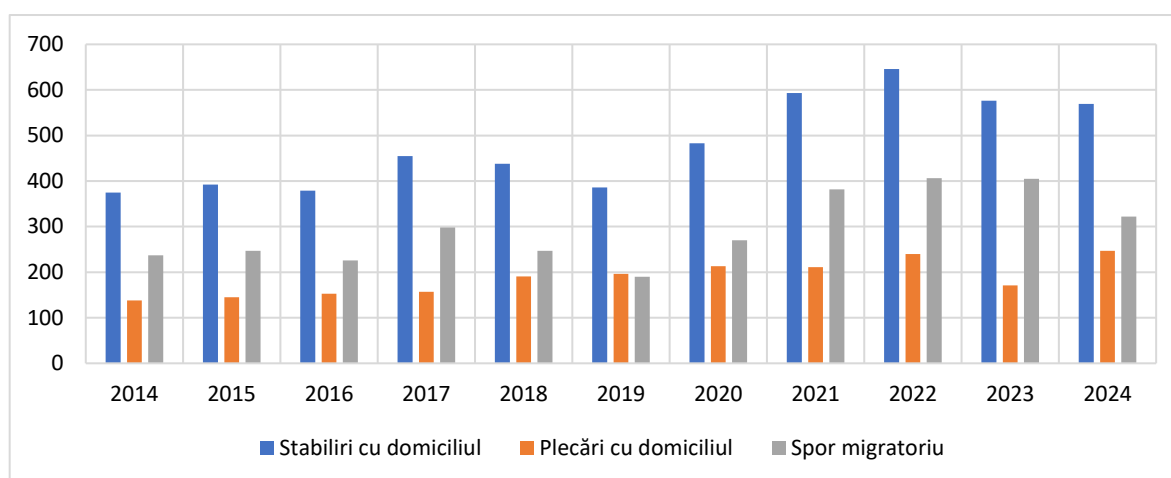
4

3

Sursa: Institutul Național de Statistică

Intervalul 2014–2024 evidențiază limpede această schimbare structurală. În fiecare an al perioadei, stabilirile cu domiciliul depășesc plecările, rezultând un spor migratoriu pozitiv constant. Dinamica nu este liniară, însă are două caracteristici importante. Prima este „plafonarea superioară” în jurul unor volume ridicate de stabiliri, ceea ce indică o cerere rezidențială stabilă pentru comună, alimentată de piața locuirii din proximitatea municipiului. A doua este intensificarea după 2020-2022, când diferența dintre intrări și ieșiri atinge un maxim, compatibil cu accelerarea dezvoltărilor rezidențiale, cu reorientarea preferințelor de locuire către periferii și cu consolidarea conectivității funcționale cu Târgu Mureș.

Figura 31 – Mișcarea migratorie a populației din comuna Sâncraiu de Mureș, în perioada 2014-2024



Sursa: INS, Tempo online

În termeni de interpretare urbanistică, migrația cu domiciliul reflectă o schimbare a modelului de ocupare a teritoriului: creșterea parcelărilor și a locuințelor noi, apariția ansamblurilor rezidențiale, densificarea unor fronturi construite și extinderea intravilanului prin presiune de piață. În același timp, migrația periurbană produce și efecte sociale: diversificarea profilului educațional și ocupațional, creșterea navetismului, schimbări în structura gospodăriilor (mai multe familii tinere, mai multe gospodării de dimensiune medie) și apariția unor cerințe de servicii publice apropiate de cele urbane. De aceea, sporul migratoriu trebuie corelat direct cu creșterea populației totale: partea dominantă a creșterii comunale din ultimele două decenii se explică prin acest bilanț rezidențial pozitiv, în timp ce sporul natural are un rol de completare și de stabilizare.

Un element distinct îl reprezintă migrația externă, surprinsă prin indicatorii de imigranți și emigranți. Valorile sunt reduse comparativ cu mobilitatea internă, ceea ce sugerează că motorul transformării demografice este, în principal, redistribuția internă de populație în cadrul regiunii (din municipiu și din alte localități către comună). Totuși, chiar și un volum mic de migrație externă poate avea semnificație calitativă: ea poate introduce gospodării cu experiențe profesionale diferite, poate susține investiții în locuire și poate influența comportamentele de consum și cererea de servicii.

Din perspectiva cauzală, procesul poate fi explicat printr-un set de factori care se întăresc reciproc:

- Proximitatea imediată față de municipiul Târgu Mureș și accesul rapid la piața muncii, educație, sănătate și servicii specializate, ceea ce face posibilă locuirea în comună cu funcționalitate urbană zilnică.
- Oferta de locuire și disponibilitatea terenurilor pentru construcții, care susțin dezvoltări rezidențiale noi și permit gospodăriilor să obțină locuințe mai spațioase sau mai accesibile decât în municipiu.

- Preferințe rezidențiale orientate spre calitatea mediului de locuire, cu accent pe spațiu privat, densități mai reduse și un cadru perceput ca mai confortabil pentru familie.
- Condițiile de piață și ciclurile economice, care influențează ritmul de construire și decizia de stabilire, explicând variațiile anuale ale stabilirilor și plecărilor.
- Efectul de rețea: pe măsură ce comuna acumulează populație nouă, crește atractivitatea prin recomandări, prin apariția de servicii private locale și prin consolidarea unei imagini de suburbie rezidențială.
- Presiunea asupra municipiului (costuri, densitate, limitări ale fondului locativ), care împinge o parte a cererii de locuire către comunele limitrofe.
- Necesitatea de adaptare a infrastructurii: în mod paradoxal, chiar investițiile și extinderile edilitare pot accelera stabilirile, deoarece cresc capacitatea comunei de a integra noi dezvoltări.

Mișcarea migratorie confirmă faptul că Sâncraiu de Mureș se află într-o etapă avansată de periurbanizare, în care creșterea demografică este dominată de relocarea rezidențială și de conectarea funcțională cu Târgu Mureș. Structura populației pe gospodării

Structura populației pe gospodării, văzută prin indicatorii de locuire și fond locativ, confirmă tranziția comunei Sâncraiu de Mureș către un profil rezidențial periurban, în care dinamica demografică este însoțită de o expansiune susținută a stocului de locuințe și a suprafeței locuibile. Datele RPL 2021 indică un volum ridicat de clădiri și locuințe convenționale, cu o pondere foarte mare a clădirilor care includ locuințe convenționale, ceea ce sugerează dominanța funcțiunii rezidențiale în structura construită. În același timp, diferența dintre numărul total de locuințe convenționale și numărul de locuințe ocupate este relevantă pentru înțelegerea mobilității și a pieței locale de locuire: într-un teritoriu periurban, o parte din locuințe se află în tranziție (construcții recent finalizate, locuințe achiziționate și încă neocupate, locuințe utilizate intermitent, locuințe aflate în așteptarea racordării complete la utilități sau a finalizării amenajărilor).

Seria dinamică a locuințelor existente arată o creștere consistentă pe termen lung, accelerată în intervalul recent, ceea ce este compatibil cu fluxurile de stabiliri cu domiciliul și cu creșterea populației totale. Evoluția numerică a locuințelor este însoțită de o creștere și mai pronunțată a suprafeței locuibile, ceea ce indică o schimbare de calitate a fondului locativ: este vorba despre locuințe mai mari, adaptate unui model de locuire specific suburbanizării (gospodării familiale, locuințe individuale, extinderi și modernizări ale fondului existent). Saltul suprafeței locuibile în anii cei mai recentii sugerează densificare prin construire nouă cu parametri superiori, dar și creșterea ponderii locuințelor cu suprafețe utile mai generoase.

Structura populației pe gospodării

| | Clădiri | | Locuințe convenționale | |
|---------------------------------|---------|--|------------------------|---|
| | Total | Din care clădiri cu locuințe convenționale | Total | Din care locuințe convenționale ocupate |
| Comuna Sâncraiu de Mureș | 3802 | 3790 | 4849 | 3691 |

Sursa: RPL 2021

Structura pe forme de proprietate evidențiază o dominanță netă a proprietății private, atât ca număr de locuințe, cât și ca suprafață locuibilă. Componenta publică rămâne redusă și relativ stabilă, cu o pondere marginală în ansamblul fondului locativ.

Acest lucru este esențial pentru interpretarea gospodăriilor: în Sâncraiu de Mureș, dezvoltarea rezidențială este susținută în principal de investiția privată, iar politicile publice influențează mai ales

prin reglementare urbanistică, infrastructură edilitară și capacitatea de echipare cu servicii (drumuri, utilități, dotări educaționale și sociale). Un fond public redus limitează instrumentele directe de intervenție în domeniul locuirii sociale sau al locuințelor de necesitate, amplificând importanța mecanismelor de planificare și a parteneriatelor.

Raportul dintre dinamica locuirii și structura demografică este direct. Creșterea populației în vârste active, consolidarea bazei de copii și atragerea gospodăriilor tinere se reflectă prin multiplicarea unităților locative și prin extinderea suprafeței locuibile. În același timp, diferența dintre stocul total și locuințele ocupate indică o presiune continuă de piață și un ritm de producție rezidențială care poate depăși temporar capacitatea de ocupare imediată, mai ales în anii de vârf ai dezvoltării. În termeni de planificare, această structură impune o calibrare atentă a extinderilor intravilanului și a densităților admise, corelată cu etapizarea rețelelor edilitare și cu distribuția dotărilor publice, astfel încât gospodăriile noi să fie integrate funcțional, iar calitatea locuirii să rămână controlată în contextul creșterii periurbane.

Situția fondului locativ, locuințe existente

| | 1993 | 1998 | 2003 | 2008 | 2013 | 2018 | 2023 |
|---|-------|-------|-------|--------|-------|-------|-------|
| Locuințe existente la sfârșitul anului pe forme de proprietate (nr.) | 1888 | 1971 | 2056 | 2319 | 2791 | 3314 | 4451 |
| Publică | 61 | 3 | 30 | 30 | 28 | 28 | 32 |
| Privată | 1819 | 1965 | 2026 | 2289 | 2763 | 3286 | 4419 |
| Suprafața locuibilă existentă la sfârșitul anului pe forme de proprietate (mp arie desfășurată) | 68000 | 74180 | 92761 | 115277 | 18783 | 22254 | 29731 |
| Publică | * | 64 | 793 | 793 | 2317 | 2317 | 2656 |
| Privată | * | 73966 | 91968 | 114484 | 18552 | 22022 | 29465 |
| | | | | | 9 | 0 | 4 |
| | | | | | 2 | 3 | 8 |

Sursa: Institutul Național de Statistică

○ Structura educațională a populației

Structura educațională a populației din comuna Sâncraiu de Mureș reflectă fidel transformarea sa într-un teritoriu periurban, cu creștere demografică accelerată și cu o cerere educațională care se reconfigurează rapid. Educația devine, în acest context, un indicator de presiune asupra serviciilor publice, un factor de atractivitate rezidențială și un mecanism de integrare socială a populației nou stabilite. Datele arată o creștere clară a populației școlare în intervalul recent, corelată cu sporul migrator și cu consolidarea cohortelor tinere: populația școlară totală crește de la 701 (2019) la 905 (2024), ceea ce înseamnă o majorare de aproximativ 29% într-un interval scurt, cu efecte directe asupra capacității de școlarizare, a organizării ciclurilor și a dotărilor.

Această creștere nu este uniform distribuită pe niveluri, iar tocmai diferențele interne explică tensiunile și prioritățile de investiție. Componenta preșcolară crește de la 202 (2019) la 220 (2024), o majorare moderată, dar relevantă prin faptul că se sprijină pe o bază demografică deja consistentă și se concentrează în infrastructuri care funcționează cu standarde stricte de spațiu și personal. Mult mai pronunțată este creșterea în ciclul primar, unde numărul elevilor urcă de la 289 (2019) la 400 (2024), ceea ce înseamnă un salt de aproximativ 38%. Gimnaziul se menține relativ stabil (de la 210 la 218), sugerând că presiunea majoră este una „de intrare” în sistem, iar presiunea pe gimnaziu va crește cu decalaj, pe măsură ce valul actual din primar avansează. Această asimetrie pe niveluri este tipică pentru periurbanizare: populația nou venită are frecvent copii mici, iar efectul plinar asupra gimnaziului apare după câțiva ani.

Un semnal distinct al modernizării sociale îl reprezintă apariția segmentului antepreșcolar în statistică și în capacitatea locală de răspuns. În 2024 sunt înregistrați 67 copii înscriși în creșe, un indicator care devine relevant ca profil de comunitate: crește ponderea gospodăriilor tinere, cu părinți activi pe piața muncii, cu program și mobilitate de tip urban, ceea ce face ca serviciile de îngrijire timpurie să fie o componentă structurală, nu o cerere marginală. Într-o comună conectată funcțional la Târgu Mureș, creșa devine un serviciu de bază pentru stabilitatea rezidențială, iar presiunea pe acest segment tinde să rămână ridicată.

Nivelul educațional al populației

| | 1994 | 1999 | 2004 | 2009 | 2014 | 2019 | 2024 |
|--|------|------|------|------|------|------|------|
| Unitățile școlare pe niveluri de educație (nr.) | 3 | 4 | 4 | 3 | 1 | 1 | 1 |
| Prescolar | 1 | 2 | 2 | 1 | - | - | - |
| Primar și gimnazial (inclusiv special) | 2 | 2 | 2 | 2 | 1 | 1 | 1 |
| Populația școlară pe niveluri de educație (nr pers.) | 622 | 631 | 559 | 621 | 627 | 701 | 905 |
| Copii înscriși în creșe | - | - | - | - | - | - | 67 |
| Copii înscriși în grădinițe | 100 | 138 | 155 | 170 | 168 | 202 | 220 |
| Elevi înscriși în învățământul preuniversitar | 522 | 493 | 404 | 451 | 459 | 499 | 618 |
| Elevi înscriși în învățământul primar și gimnazial (inclusiv special) | 501 | 493 | 404 | 451 | 459 | 499 | 618 |
| Elevi înscriși în învățământul primar (inclusiv învățământul special) | - | 252 | 209 | 229 | 280 | 289 | 400 |
| Elevi înscriși în învățământul gimnazial (inclusiv învățământul special) | - | 241 | 195 | 222 | 179 | 210 | 218 |

Sursa: Institutul Național de Statistică

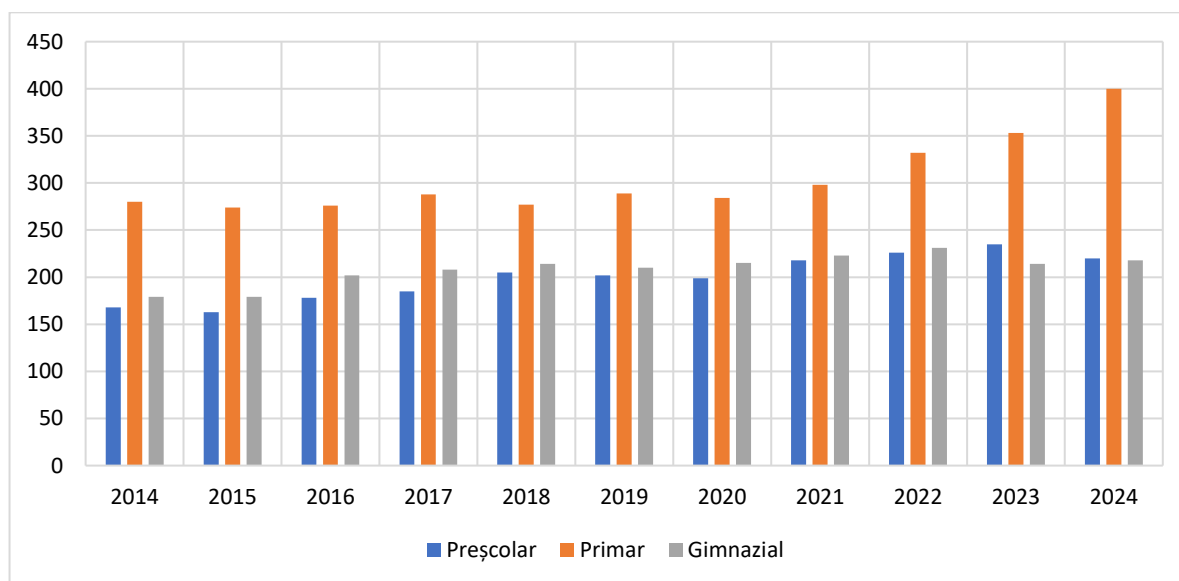
În plan instituțional, rețeaua de învățământ locală se structurează în jurul a două unități cu personalitate juridică: Școala Gimnazială Sâncraiu de Mureș și Școala Gimnazială „Omega Nazna” Sâncraiu de Mureș. Acestea le sunt arondate Școala Gimnazială Nazna, Grădinița cu Program Prelungit Sâncraiu de Mureș și Grădinița cu Program Prelungit Nazna. Un element particular, relevant pentru profilul socio-economic al comunei, este faptul că Școala Gimnazială „Omega Nazna” Sâncraiu de Mureș funcționează în formă de proprietate privată. În plus, sub cupola Școlii Gimnaziale Sâncraiu de Mureș funcționează o creșă, necesară cererii crescute de îngrijire a copiilor de vârstă antepreșcolară. Această arhitectură instituțională sugerează o capacitate de diversificare (inclusiv prin componenta privată), dar și o obligație de consolidare a rețelei publice, deoarece creșterea populației școlare este susținută în principal de sistemul public.

Din perspectiva resursei umane, dinamica personalului didactic indică o adaptare clară la creșterea cererii. Numărul total al personalului didactic crește de la 60 (2019) la 83 (2024), adică un plus de aproximativ 38%. Segmentul preșcolar crește de la 13 la 19 cadre, iar cel primar și gimnazial (inclusiv special) de la 47 la 56. Creșterea este semnificativă și din perspectiva raportului cu populația școlară: dacă populația școlară totală crește cu circa 29% între 2019 și 2024, personalul didactic crește

mai rapid, ceea ce sugerează o încercare de recuperare a capacității (clase suplimentare, grupe noi, reducerea presiunii pe încadrare). Totuși, într-un context periurban, această extindere are și o dimensiune de sustenabilitate: recrutarea și retenția pot deveni sensibile, pe fondul competiției cu unitățile din municipiu.

Infrastructura educațională urmărește aceeași tendință de consolidare, dar cu ritmuri diferite pe componente. Numărul sălilor de clasă și cabinetelor școlare crește de la 32 (2019) la 43 (2024), ceea ce înseamnă o majorare de aproximativ 34%. În același interval, laboratoarele cresc de la 3 la 4, iar sălile de gimnastică rămân constante. Această structură arată un efort orientat spre capacitatea de bază (clase), iar componenta specializată crește mai lent, ceea ce este frecvent în localități în expansiune: presiunea imediată cere spații de școlarizare, iar spațiile specializate tind să fie etapizate ulterior.

Figura 32 – Populația școlară a comunei Sâncraiu de Mureș, în perioada 2014-2024



Sursa: INS, Tempo online

Din perspectiva fluxurilor educaționale, raportul dintre preșcolar–primar–gimnazial este esențial pentru prognoză. Creșterea puternică a primarului și stabilitatea relativă a gimnaziului sugerează o „undă” demografică aflată în faza de intrare în sistem, ceea ce va pune presiune pe gimnaziu în următorii ani. Pentru planificare, aceasta obligă la o abordare anticipativă: dacă se dimensionează doar pe nevoia actuală a gimnaziului, se produce un decalaj când cohortele numeroase ajung acolo.

Repere operaționale care se desprind din evoluțiile recente:

- creșterea populației școlare totale cu aproximativ o treime într-un interval scurt, cu accelerare către final;
- presiune concentrată pe ciclul primar, unde majorarea este sensibil mai mare decât la gimnaziu;
- extindere rapidă a personalului didactic, într-un ritm comparabil cu creșterea populației școlare;
- creștere semnificativă a sălilor de clasă, cu ritm mai lent la spațiile specializate;
- digitalizare accelerată a dotărilor, cu impact direct asupra calității actului educațional.

În raport cu această dinamică, rețeaua instituțională (Școala Gimnazială Sâncraiu de Mureș, Școala Gimnazială „Omega Nazna” Sâncraiu de Mureș, Școala Gimnazială Nazna, Grădinița cu Program Prelungit Sâncraiu de Mureș, Grădinița cu Program Prelungit Nazna și creșa din structura Școlii Gimnaziale Sâncraiu de Mureș) trebuie citită ca un sistem integrat, nu ca unități izolate. Segmentul privat adaugă diversificare și poate absorbi o parte din cerere, însă creșterea de volum rămâne o responsabilitate predominant publică, mai ales în condițiile în care periurbanizarea produce creșteri continue, nu episoade scurte.

Direcții de implicații pentru gestionarea sistemului educațional local:

- dimensionarea capacităților trebuie făcută pe cohortele în ascensiune (primar), cu anticiparea transferului către gimnaziu;
- componenta antepreșcolară devine un serviciu structural și trebuie corelată cu mobilitatea părinților și cu programul de lucru;
- extinderea spațiilor educaționale trebuie însoțită de spații suport (circulații, grupuri sanitare, curți, zone de siguranță);
- creșterea dotărilor IT trebuie susținută prin conectivitate, mentenanță și competențe digitale ale personalului;
- în context periurban, educația funcționează și ca factor de stabilizare rezidențială, influențând decizia de relocare și rămânere.

Structura educațională a populației din Sâncraiu de Mureș evidențiază un sistem aflat într-o etapă de adaptare accelerată, determinată de creșterea demografică prin migrație și de consolidarea populației tinere. Creșterea populației școlare, expansiunea personalului didactic și saltul dotărilor digitale confirmă că localitatea a depășit pragul de funcționare „rurală” a educației și se apropie de un regim periurban, în care capacitatea și calitatea trebuie proiectate în logica unui teritoriu în expansiune, conectat zilnic la municipiul Târgu Mureș.

Dinamica sistemului de învățământ

| | 1994 | 1999 | 2004 | 2009 | 2014 | 2019 | 2024 |
|---|------|------|------|------|------|------|------|
| Personalul didactic pe niveluri de educație (nr pers.) | 44 | 50 | 47 | 50 | 48 | 60 | 83 |
| Învățământ antepreșcolar | : | : | : | : | : | : | 8 |
| Invatamant prescolar | 4 | 8 | 7 | 12 | 11 | 13 | 19 |
| Invatamant primar si gimnazial (inclusiv invatamantul special) | 40 | 42 | 40 | 38 | 37 | 47 | 56 |
| Invatamant primar (inclusiv invatamantul special) | : | 18 | 13 | 12 | 15 | 15 | 26 |
| Invatamant gimnazial (inclusiv invatamantul special) | : | 24 | 27 | 26 | 22 | 32 | 30 |
| Sali de clasa si cabinete scolare pe niveluri de educatie (nr.) | 23 | 27 | 25 | 22 | 30 | 32 | 43 |
| Învățământ antepreșcolar | : | : | : | : | : | : | 2 |
| Invatamant prescolar | : | : | : | : | 7 | 9 | 9 |
| Invatamant primar si gimnazial (inclusiv invatamantul special) | : | : | : | : | 23 | 23 | 32 |
| Laboratoare scolare pe niveluri de educatie (nr.) | 5 | 3 | 3 | 5 | 3 | 3 | 4 |
| Invatamant primar si gimnazial (inclusiv invatamantul special) | : | : | : | : | 3 | 3 | 4 |
| Sali de gimnastica pe niveluri de educatie (nr.) | - | - | - | 2 | 2 | 2 | 2 |
| Ateliere scolare pe niveluri de educatie (nr.) | 2 | 2 | 1 | - | - | - | - |
| Terenuri de sport pe niveluri de | - | - | - | 2 | 3 | 3 | 3 |

| | | | | | | | |
|--|---|---|---|----|----|----|-----|
| educatie (nr.) | | | | | | | |
| Numarul PC-urilor pe niveluri de educatie (nr.) | - | - | - | 35 | 35 | 38 | 169 |
| Învățământ preșcolar | - | - | - | - | 3 | 6 | 10 |
| Invatamant primar si gimnazial (inclusiv invatamantul special) | - | - | - | - | 32 | 32 | 159 |
| Absolventi pe niveluri de educatie (nr pers.) | - | - | - | - | 43 | 56 | 55 |
| Primar si gimnazial (inclusiv invatamantul special) | - | - | - | - | 43 | 56 | 55 |

Sursa: INS, Tempo online

2.6 Circulația și propuneri de organizare

Comuna Sâncraiu de Mureș, aflată adiacent Municipiului Târgu Mureș, prezintă o situație oportună din punct de vedere al accesibilității la nivel local și zonal.

o Circulația rutieră

Accesul în comuna Sâncraiu de Mureș dinspre municipiul Târgu Mureș se realizează pe DJ 135B, care se află într-o stare bună de funcționare. Acesta este completat de DJ 152A, ce traversează comuna de la est la vest în direcția Berghia și care funcționează ca axă principală pentru cele două sate ale comunei. Acestea sunt completate de străzi și drumuri vicinale. În vreme ce străzile se prezintă într-o stare bună (cu excepția unor străzi din Nazna), beneficiind de poziția periurbană a localităților, drumurile vicinale necesită modernizări și întreținere.

Căi de comunicație

| Nr. drum | Denumirea căilor de circulație | Poziția kilometrică | Lung. (km) |
|----------|---|---------------------|------------|
| DJ 135B | Târgu-Mureș (DN13)-Sâncraiu de Mureș (DJ 152A) | 0+000 – 6+000 | 6,000 |
| DJ 152A | Târgu-Mureș (DN15E)-Sâncraiu de Mureș-Nazna-Berghia-Band-Căpușu de Câmpie-Sâncraiu de Mureș-Mădărășeni-Lechința-Iernut(DN 15) | 0+000 - 42+672 | 42,672 |

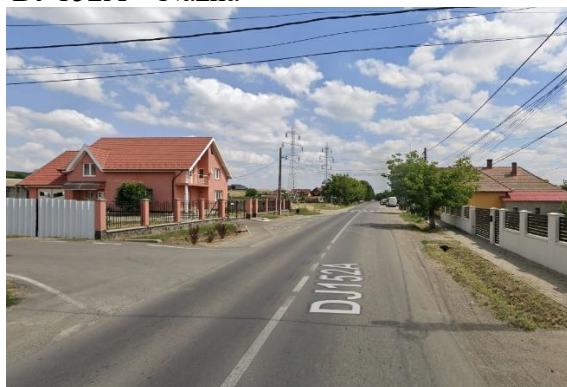
Programul județean de transport rutier public de persoane prin curse regulate pentru perioada 2022-2026

| Cod traseu | A | B | C | Km pe sens | Nr. curse planificate |
|------------|-------------|-------------------|-------------|------------|-----------------------|
| | Autog./loc. | Loc.intermed. | Autog./loc. | | |
| 071 | Tg. Mureș | Nazna | Cuieșd | 18 | 6 |
| 072 | Tg. Mureș | Nazna | Pănet | 13 | 25 |
| 073 | Tg. Mureș | Sâncraiu de Mureș | Nazna | 7 | 36 |
| 074 | Tg. Mureș | Nazna | Sântioana | 12 | 11 |
| 075 | Tg. Mureș | Nazna | Berghia | 13 | 10 |

DJ 152A – Sâncraiu de Mureș



DJ 152A – Nazna



DJ 153B – Sâncraiu de Mureș



Intersecția 152A și 153B



○ Disfuncționalități

- Utilizare mixtă a axelor principale în intravilan, cu suprapunere între circulația auto generală, opririle transportului public, accesul la gospodării și dotări publice, traversări pietonale și manevre laterale frecvente în dreptul acceselor.
- Concentrarea punctelor de oprire pentru transport public pe aceeași axă principală, în proximitatea reperelor publice, cu ocuparea repetată a profilului stradal și perturbarea fluxului longitudinal în secvențe recurente.
- Densitate ridicată de accesuri laterale și intersecții simple în contact cu axele principale, cu acumulare de manevre pe distanțe scurte și reducerea omogenității fluxurilor în secvențe cu front construit.
- Neuniformitate a standardului constructiv în rețeaua locală, cu segmente de străzi de pământ/pietruite (în special în Nazna) și tranziții frecvente între segmente modernizate și segmente stabilizate neuniform în zonele de margine.
- Rețea periferică cu capete de străzi deschise către extravilan, care extinde contactul rezidențial-agricol și descarcă circulație ocazională pe străzi cu caracter rezidențial.
- Drumuri de exploatare agricolă pe structură de pământ conectate direct în rețeaua stradală, cu puncte de racord unde se concentrează tranziții constructive și solicitări suplimentare asupra platformei rutiere.
- Tranziții constructive la capete de străzi (asfalt/balast/pământ) și la racorduri către drumuri de exploatare, cu variație sezonieră a practicabilității și necesar crescut de întreținere în secvențele de contact.
- Vulnerabilități asociate drenajului pluvial în zone periferice și în secvențe cu pantă, cu scurgere necontrolată și colectare insuficientă a apelor la marginea platformei și în punctele de racord către extravilan.
- Discontinuități ale infrastructurii pietonale (străzi fără trotuare, trotuare neamenajate), cu fragmentarea accesului pietonal către stații și repere publice, mai ales de-a lungul axelor principale.
- Traversări pietonale concentrate în secvențe asociate stațiilor și reperelor publice, cu interacțiune directă între fluxurile pietonale și circulația auto pe tronsoane intens utilizate.
- Absența infrastructurii dedicate pentru biciclete, cu desfășurarea deplasărilor nemotorizate pe carosabil, inclusiv pe axe principale și pe străzi cu profil redus.
- Funcționarea transportului public dependentă de condițiile de oprire și reinsertie în trafic pe axele principale, în profile stradale cu utilizare mixtă și staționări punctuale.
- Diferențiere a nivelului de serviciu între zile lucrătoare și nelucrătoare pe Linia 15 (Nazna–Târgu Mureș), cu frecvență redusă în weekend și reducerea flexibilității deplasărilor în afara intervalelor uzuale.
- Accesibilitate la transportul public condiționată de continuitatea pietonală și de conectarea străzilor secundare la punctele de oprire, în special în zone periferice și în secvențe cu structură

- rutieră neuniformă.
- Suprapunere între transportul de mărfuri, traficul agricol sezonier și rețeaua rezidențială în zonele de margine și în punctele de racord către extravilan, cu presiune asupra confortului de utilizare și asupra platformei stradale.
 - Presiune punctuală a vehiculelor de distribuție și aprovizionare în secvențe cu opriri pentru transport public, accesuri laterale dese și staționări, cu solicitare suplimentară asupra profilului stradal.
 - o **Propuneri de organizare a circulației**
 - Creșterea siguranței pietonale și a continuității traseelor către stații și repere publice pe axele principale, cu tratarea punctuală a secvențelor cu opriri recurente și a traversărilor din proximitatea dotărilor.
 - Organizarea coerentă a opririlor transportului public pe axele principale, prin configurarea spațiului de stație, a accesului pietonal și a condițiilor de reinsertie în trafic în profile stradale cu utilizare mixtă.
 - Completarea și corectarea infrastructurii pietonale pe traseele cu utilizare zilnică ridicată (trotuare, treceri de pietoni, legături către stații), astfel încât deplasarea pietonală să se desfășoare în afara acostamentului și a marginii carosabilului.
 - Reducerea diferențelor de standard constructiv în rețeaua locală, cu prioritate în Nazna pe străzile de pământ/pietruite și în zonele de contact cu axele principale, pentru eliminarea discontinuităților funcționale.
 - Stabilizarea tranzițiilor dintre segmente modernizate și segmente stabilizate neuniform la capete de străzi și la racordurile către drumurile de exploatare, cu tratarea punctelor care transferă material și solicitări către rețeaua modernizată.
 - Gestionarea interfeței rezidențial–extravilan în zonele de margine, unde străzile se prelungesc către câmp sau către culoarul Mureșului, prin măsuri care îmbunătățesc practicabilitatea și reduc variațiile sezoniere ale accesului.
 - Îmbunătățirea drenajului pluvial în secvențele periferice și în zonele cu pantă, prin asigurarea colectării continue și prin protejarea platformei rutiere în punctele vulnerabile.
 - Controlul staționărilor și al manevrelor laterale pe axele principale în secvențe cu front construit și accesuri dese, pentru menținerea unui profil stradal funcțional pentru circulația generală și transportul public.
 - Tratarea punctelor de racord dintre rețeaua secundară și axele principale, prin măsuri care cresc lizibilitatea nodurilor și reduc acumularea manevrelor pe distanțe scurte, mai ales în ramificațiile către extravilan.
 - Diminuarea conflictelor dintre traficul de marfă/agrar și rețeaua rezidențială pe străzile de margine și la racordurile către drumurile de exploatare, prin măsuri care limitează efectele transporturilor grele asupra platformei și asupra confortului de utilizare.
 - Îmbunătățirea accesibilității transportului public în zilele nelucrătoare, prin ajustări de nivel de serviciu și prin facilitarea accesului pietonal la stații, având în vedere dependența periurbană de deplasările către municipiu.

2.7 Bilanțuri teritoriale; intravilan existent și propus

Limitele intravilanului au fost modificate de comun acord cu Consiliul Local al comunei Sâncraiu de Mureș. Extinderile limitelor intravilanului cuprind amplasamente pentru locuințe, dotări turistice și de agrement, echipare edilitară, spații verzi.

Cu toate că fiecare localitate este un caz aparte, în intervenții s-au respectat limitele naturale / limitele folosințelor, respectiv limite paralele cu drumul.

Includerile de teren în intravilan s-au făcut pe următoarele criterii:

- acces asigurat din drumurile existente (chiar dacă drumul respectiv necesită amenajare);
- apropierea de zonele de interes;
- condiții bune de fundare în comparație cu alte zone din localitate;
- necesitatea suprafeței respective pentru dezvoltare.

Toate propunerile s-au analizat pe teren și s-au însușit de reprezentanții administrației locale. În prezentul proiect s-a indicat la nivelul teritoriului administrativ folosința asupra terenurilor. Pentru terenurile situate în intravilan, ocupate cu construcții și alte amenajări s-a indicat și destinația: clădiri de utilitate publică, locuințe, obiective pentru producție agricolă și industrială, terenuri de sport, obiective pentru gospodărie comunală, circulație, ape.

o Bilanțul pe trupuri și localități

Suprafața totală a intravilanului, în valoare de 985.82 ha, s-a mărit prin reactualizare PUG cu 31,72 ha.

Bilanțul pe trupuri și localități

| Denumire sat | Intravilan | | | | | |
|-------------------|------------------|---------------|-------------------|-------------------|------------------|-----------------|
| | (ha) | | | | | |
| | Total Existent | | Extinderi propuse | Excluderi propuse | Total propus | |
| Sâncraiu de Mureș | T1 | 592.45 | 24,62 | 0,00 | T1 | 617,07 |
| Nazna | T1 | 393,37 | 7,10 | 0,00 | T1 | 400,47 |
| TOTAL | 2 trupuri | 985,82 | 31,72 | 0,00 | 2 trupuri | 1.017,54 |

| BILANȚ TRUPURI - SAT SÂNCRAIU DE MUREȘ | | | |
|--|---------------|-------------------------|---------------|
| EXISTENT | | PROPUS | |
| NR. TRUP | ha | NR. TRUP | ha |
| TRUP 1 - Trup principal | 592.45 | TRUP 1 - Trup principal | 617,07 |
| TOTAL | 592.45 | | 617,07 |
| BILANȚ TRUPURI - SAT NAZNA | | | |
| EXISTENT | | PROPUS | |
| NR. TRUP | ha | NR. TRUP | ha |
| TRUP 1 - Trup principal | 393.37 | TRUP 1 - Trup principal | 400.47 |
| TOTAL | 393.37 | | 400.47 |

○ **Extinderi / excluderi propuse**

SAT SÂNCRAIU DE MUREȘ - EXTINDERI / EXCLUDERI PROPUSE

| FUNȚIUNI | | SUPRAFAȚĂ | |
|-----------------|---|------------------|-----------|
| 01 | ZONĂ LOCUINȚE CU REGIM MEDIU DE ÎNĂLȚIME | 12,42 | ha |
| 02 | ZONĂ LOCUINȚE CU REGIM MIC DE ÎNĂLȚIME | 3,36 | ha |
| 03 | ZONĂ LOCUINȚE CU REGIM MIC DE ÎNĂLȚIME | 7,89 | ha |
| | CORECTURI INTRAVILAN PE LIMITE CADASTRALE | 0,95 | ha |
| TOTAL | | 24,62 | ha |

SAT NAZNA - EXTINDERI / EXCLUDERI PROPUSE

| FUNȚIUNI | | SUPRAFAȚĂ | |
|-----------------|--|------------------|-----------|
| 01 | ZONĂ LOCUINȚE ȘI FUNȚIUNI COMPLEMENTARE | 4,62 | ha |
| 02 | ZONĂ LOCUINȚE ȘI FUNȚIUNI COMPLEMENTARE | 2,48 | ha |
| TOTAL | | 7,10 | ha |

○ **Bilanțul pe localități și zone funcționale**

Bilanțul pe zone funcționale, sat Sâncraiu de Mureș

| ZONE FUNCȚIONALE SAT SÂNCRAIU DE MUREȘ | EXISTENT | | PROPUS | |
|---|---------------|---------------------------|---------------|----------------|
| | Suprafața | % din total intravilan | Suprafața | % din total |
| | (ha) | | (ha) | intravilan |
| Locuințe și funcțiuni complementare, din care: | 442,50 | 74,69 | 433,48 | 70,25 |
| · Locuințe cu regim mediu de înălțime (LFC4) | 0,45 | | 37,92 | |
| · Locuințe cu regim mic de înălțime (LFC3) | 0,00 | | 297,50 | |
| · Locuințe cu regim mic de înălțime (LFC2) | 0,00 | | 76,26 | |
| · Locuințe cu regim mic de înălțime (LFC1) | 442,05 | | 21,80 | |
| Instituții și servicii de interes public | 16,92 | 2,86 | 18,30 | 2,97 |
| Unități industriale și de depozitare | 31,68 | 5,35 | 52,60 | 8,52 |
| Unități agricole | 0,81 | 0,14 | 0,81 | 0,13 |
| Căi de comunicație și transport din care: | 45,35 | 7,65 | 50,97 | 8,26 |
| · căi feroviare și construcții afereente | 0,00 | | 0,00 | |
| · căi rutiere / pietonale și construcții afereente | 45,35 | | 50,97 | |
| Spații verzi, agrement, perdele de protecție | 26,40 | 4,46 | 32,12 | 5,21 |
| Construcții tehnico – edilitare | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 |
| Gospodărie comunală, din care: | 3,45 | 0,58 | 3,45 | 0,56 |
| · cimitire | 3,45 | | 3,45 | |
| Destinație specială | 13,84 | 2,34 | 13,84 | 2,24 |
| Ape | 5,50 | 0,93 | 5,50 | 0,89 |
| Terenuri agricole | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 |
| Păduri | 6,00 | 1,01 | 6,00 | 0,97 |
| Terenuri neproductive | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 |
| TOTAL INTRAVILAN | 592,45 | 100,00 | 617,07 | 100,00 |

Bilanțul pe zone funcționale, sat Nazna

| ZONE FUNCȚIONALE SAT NAZNA | EXISTENT | | PROPUS | |
|---|---------------|---------------|---------------|---------------|
| | Suprafața | % din total | Suprafața | % din total |
| | (ha) | intravilan | (ha) | intravilan |
| Locuințe și funcțiuni complementare, din care: | 323,44 | 82,22 | 316,34 | 78,99 |
| · Locuințe cu regim mediu de înălțime (LFC4) | 0,00 | | 0,00 | |
| · Locuințe cu regim mic de înălțime (LFC3) | 0,00 | | 237,74 | |
| · Locuințe cu regim mic de înălțime (LFC2) | 0,00 | | 78,60 | |
| · Locuințe cu regim mic de înălțime (LFC1) | 323,44 | | 0,00 | |
| Instituții și servicii de interes public | 6,71 | 1,71 | 7,40 | 1,85 |
| Unități industriale și de depozitare | 9,05 | 2,30 | 11,67 | 2,91 |
| Unități agricole | 2,90 | 0,74 | 2,74 | 0,68 |
| Căi de comunicație și transport din care: | 23,08 | 5,87 | 30,83 | 7,70 |
| · căi feroviare și construcții aferente | 0,50 | | 0,11 | |
| · căi rutiere / pietonale și construcții aferente | 22,58 | | 30,72 | |
| Spații verzi, agrement, perdele de protecție | 16,55 | 4,21 | 19,85 | 4,96 |
| Construcții tehnico – edilitare | 4,95 | 1,26 | 4,95 | 1,24 |
| Gospodărie comunală, din care: | 3,65 | 0,93 | 3,65 | 0,91 |
| · cimitire | 3,65 | | 3,65 | |
| Destinație specială | 2,29 | 0,58 | 2,29 | 0,57 |
| Ape | 0,75 | 0,19 | 0,75 | 0,19 |
| Terenuri agricole | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 |
| Păduri | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 |
| Terenuri neproductive | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 |
| TOTAL INTRAVILAN | 393,37 | 100,00 | 400,47 | 100,00 |

2.8. Zone cu riscuri naturale și măsuri propuse

○ Metodologia de realizare a hărților de risc

Harta de risc natural la alunecări de teren reprezintă sinteza datelor privind prognoza stării de echilibru a versanților, a pagubelor materiale și a pierderilor de vieți omenești ce pot fi cauzate de producerea alunecărilor de teren, pe un anumit areal și într-un interval de timp dat.

Harta de risc natural la alunecări de teren este documentul pe baza căruia consiliul județean poate declara un areal ca zonă de risc la alunecări de teren.

Baza de date aferentă hărții de risc natural la alunecări de teren se realizează prin colectarea, stocarea și prelucrarea informațiilor și datelor necesare referitoare la:

- a. baza topografică și cartografică (hărți existente digitizate, fotograme, imagini satelitare etc.);
- b. alunecările de teren existente și lucrările de remediere executate;
- c. caracterizarea mediului natural din punct de vedere geologic, geomorfologic, hidrogeologic, hidrologic, meteorologic, pedologic, al vegetației etc.;
- d. intervențiile asupra versanților de natură să schimbe echilibrul natural al acestora (defrișări, lucrări de terasamente, amplasarea construcțiilor pe versanți sau la partea superioară a acestora etc.);
- e. utilizarea prezentă și de perspectivă a terenului (zone locuite, zone industriale, suprafețe agricole, păduri, etc.);
- f. elementele expuse hazardului la alunecări de teren (construcții, terenuri).

Harta de risc natural la alunecări de teren a județului, parte componentă a planului de amenajare a teritoriului județean și/sau zonal, se elaborează, de regulă, la scara 1:25.000. Documentațiile de urbanism -planurile de urbanism generale și regulamentele locale de urbanism aferente - detaliază harta de risc natural la alunecări de teren prin planuri de risc la scări adecvate.

Baza topografică și cartografică pentru harta de risc natural la alunecări de teren utilizează sistemul de proiecție Stereo '70, cu echidistanța curbelor de nivel de 2 m și nivel de referință Marea Neagră.

Harta de hazard la alunecări de teren a județului, componentă a hărții de risc natural la alunecări de teren, se întocmește etapizat, începând cu zonele cu densitate mare a elementelor expuse hazardului la alunecări de teren, precum și/sau în zonele în care s-au identificat fenomene de instabilitate.

Harta de hazard la alunecări de teren se întocmește pe baza planurilor și hărților topografice, prin documentare, studii și cercetări de teren, avându-se în vedere date geologice, geomorfologice, hidrogeologice, hidrologice, meteorologice, existența alunecărilor de teren și a lucrărilor de remediere a acestora, date referitoare la intervențiile asupra versanților de natură să schimbe echilibrul natural și altele.

Harta de hazard la alunecări de teren se elaborează în conformitate cu principiile din Ghidul privind identificarea și monitorizarea alunecărilor de teren și stabilirea soluțiilor-cadru de intervenție - GT006-97, aprobat prin Ordinul ministrului lucrărilor publice și amenajării teritoriului nr. 18/N/1997 și publicat în Buletinul construcțiilor nr. 10/1998, și Ghidul de redactare a hărților de risc la alunecare a versanților, pentru asigurarea stabilității construcțiilor - GT019-98, aprobat prin Ordinul ministrului lucrărilor publice și amenajării teritoriului nr. 80/N/1998 și publicat în Buletinul construcțiilor nr. 6/2000.

Harta de hazard la alunecări de teren se actualizează periodic și ori de câte ori intervin modificări ale datelor inițiale.

Pentru redactarea hărții de hazard la alunecări de teren este necesară parcurgerea următoarelor etape:

- a. estimarea valorii și a distribuției geografice a coeficienților de risc Ka-h pe baza criteriilor din anexa C la prezentele norme metodologice, în domeniul de variație specific: litologic (Ka), geomorfologic (Kb), structural (Kc), hidrologic și climatic (Kd), hidrogeologic (Ke), seismic (Kf), silvic (Kg), antropoc (Kh);

- b. stabilirea gradelor de potențial (scăzut, mediu, ridicat) cărora le corespunde o anumită probabilitate de producere a alunecărilor (practic zero, redusă, medie, medie-mare, mare și foarte mare);
- c. împărțirea arealului pe care se dorește întocmirea hărții de hazard la alunecări de teren în suprafețe poligonale delimitate astfel încât să reprezinte depozite cât mai omogene litologic și structural;
- d. evaluarea, pentru fiecare suprafață poligonală, a coeficienților de risc Ka-h;
- e. calcularea coeficientului mediu de hazard Km, corespunzător fiecărei suprafețe poligonale analizate, cu relația:

$$K_m = \sqrt{\frac{K_a \times K_b}{6}} (K_c + K_d + K_e + K_f + K_g + K_h)$$

- f. întocmirea hărții cu distribuția geografică a coeficientului mediu de hazard Km.
Elaborarea hărții de risc natural la alunecări de teren se face pe baza hărții de hazard la alunecări de teren și pe baza analizei datelor privind elementele expuse hazardului la alunecări de teren și a vulnerabilității acestora, utilizându-se pentru estimarea riscului la alunecări de teren relațiile de definiție prezentate în anexa A la prezentele norme metodologice.

Harta de risc natural la alunecări de teren cuprinde, în principal, delimitarea următoarelor zone:

- a. arealele declarate, potrivit legii, zone de risc la alunecări de teren;
- b. zonele construite expuse alunecărilor de teren și la care urmează să se stabilească măsuri pentru atenuarea și/sau înlăturarea efectelor alunecărilor de teren;
- c. zonele unde frecvența și amploarea ridicată a alunecărilor de teren nu permit executarea de lucrări de remediere și impun instituirea interdicției amplasării construcțiilor definitive.

Interpretarea hărții de risc natural la alunecări de teren permite adoptarea unor categorii de măsuri pentru prevenirea producerii alunecărilor de teren și atenuarea efectelor acestora, constând, în principal, în:

- a. modificări în utilizarea terenurilor; restricționarea și, după caz, interzicerea amplasării construcțiilor și/sau a utilizării terenului, în funcție de categoria de folosință și de limitările induse de riscul la alunecări de teren;
- b. schimbarea destinației terenurilor și adoptarea măsurilor constructive suplimentare, acolo unde este cazul;
- c. elaborarea de programe privind asigurarea bunurilor și persoanelor pentru cazuri de alunecări de teren;
- d. monitorizarea alunecărilor de teren în vederea instituirii sistemelor de prognoză și avertizare;
- e. alocarea judicioasă a fondurilor pentru aplicarea măsurilor menite să diminueze riscul la alunecări de teren;
- f. realizarea planurilor de intervenție în caz de dezastru.

Nivelul de seismicitate

Intensitatea seismică exprimată în grade MSK, (conf. legii nr. 575 / 2001, PATN– Secțiunea a V-a, Zone de risc natural – Cutremure de pământ): **zona 7₁**, cu perioada medie de revenire la cca. 50 ani.

Caracteristicile comunei Sâncraiu de Mureș pentru seisme cu intervalul mediu de recurență al magnitudinii IMR = 225 ani, conform “Cod de proiectare seismică - Partea I - Prevederi de proiectare pentru clădiri”, indicativ P100-1 / 2013:

- $a_g = 0,15_g$ (acelerația terenului pentru proiectarea construcțiilor la starea limită ultimă);
- $T_c = 0,7\text{sec}$ (perioada de control/colț a spectrului de răspuns pentru componentele orizontale ale mișcării seismice).

Adâncimea de îngheț

Adâncimea max. de îngheț este **-0,80 / -0,90 m** conform STAS 6054 / 77;

Zonarea geoclimatică⁷

Zonarea climatică:

- temperaturi de calcul iarna: **zona III** ($\theta_e = -18$ °C), conf. SR 10907/1 – 1997;
- temperaturi de calcul vara: **zona II** ($\theta_e = +25$ °C), conf. STAS 6472/2 – 1983;

Zonarea încărcărilor date de vânt:

zona A (sub 800 m altitudine), viteza vântului 22 m/s, presiunea dinamică 0,30 kN/mp, conform STAS 10101/20 – 1990;

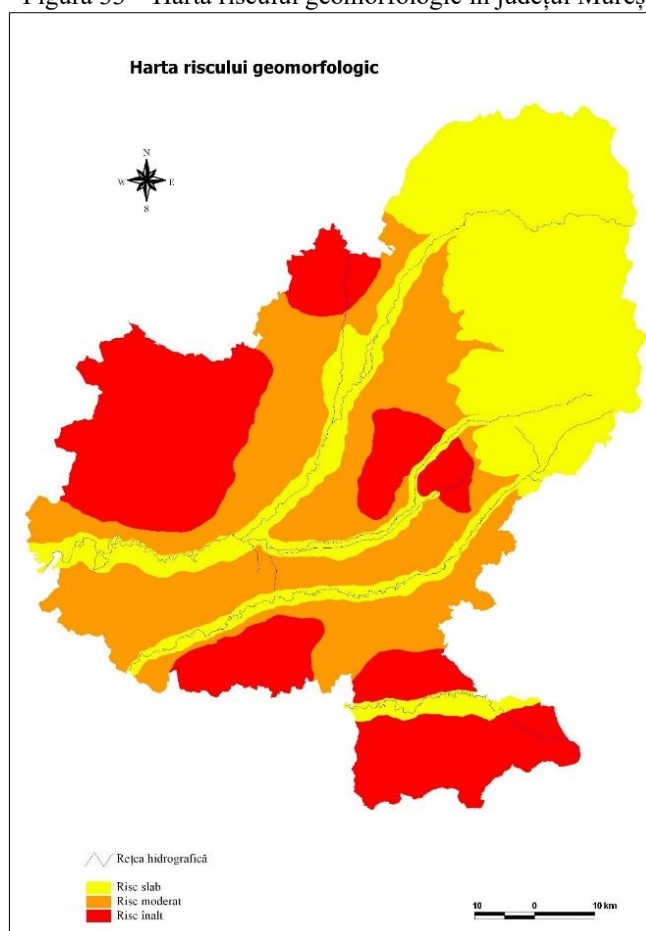
Zonarea potențialului vântului cu viteza ≥ 4 m/s: **zona E - 1500 ore/an**;

Zonarea încărcărilor date de zăpadă-greutatea de referință:

zona A, $g_z = 0,9 / 1,2 / 1,5$ kN/mp, conform STAS 10101/21 – 1992;

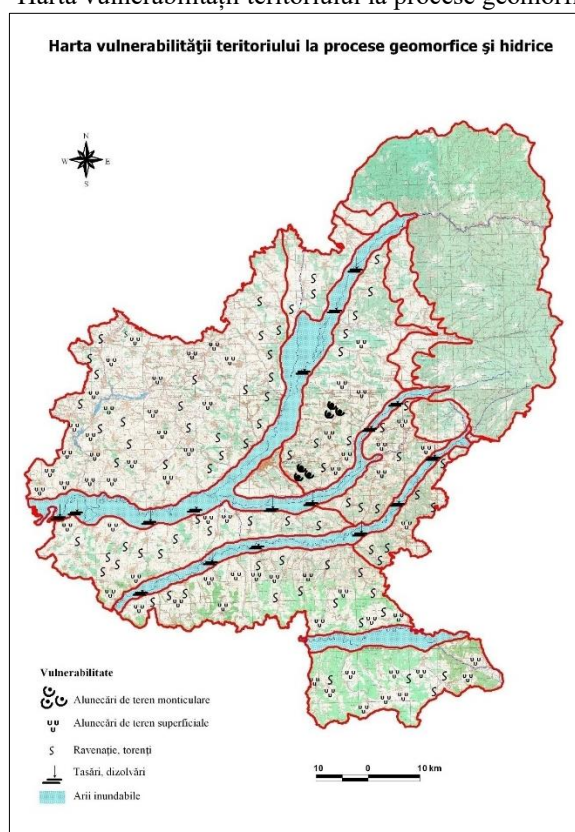
Zonarea repartiției precipitațiilor medii anuale: **600 – 1000 mm**;

Figura 33 – Harta riscului geomorfologic în județul Mureș



⁷ conform Normativ privind proiectarea, execuția și exploatarea învelitorilor acoperișurilor în pantă la clădiri – anexa 4 (2003)

Figura 34 – Harta vulnerabilității teritoriului la procese geomorfice și hidrice



Sursa: PATJ Mureș

Riscuri geografice

| Localitatea | Suprafața teritoriului adm. (ha) | Tipuri de inundații | | Potențialul de producere a alunecărilor | Tipul alunecărilor | |
|---------------------------------|----------------------------------|---------------------|------------|---|--------------------|------------|
| | | pe cursuri de apă | pe torenți | | primară | reactivată |
| Comuna Sâncraiu de Mureș | 979,01 | • | - | | | |

Conform PATN Secțiunea a V-a, Zone de risc natural

○ Riscuri geografice

Morfodinamica îmbracă forme variate conforme cu caracterul agenților modelatori, gradul de concentrare a acestora, litologia, structura, intensitatea proceselor geomorfologice. Ariile cu morfodinamică accentuată sunt condiționate de existența morfostructurilor (flancurile domurilor gazeifere, structurile monoclinale fiind în fapt expresia materializării eroziunii fluviale și în suprafață de pe aceste flancuri). Modelarea actuală impune retragere și resegmentare, cu predominarea proceselor de rill-wash, ravenație și torențialitate, dar și creeping. Procesul complex de eroziune-acumulare este semnalat prin glacizări deluvio-coluviale, aplatizări și teșiri. În comuna Sâncraiu de Mureș principalele zone critice sunt malul Mureșului unde se aruncă deșeuri în mod ilegal, dar și șantierele de construcții. În privința proceselor care afectează arealul de culoar, acestea aparțin pedologiei fiind vorba de procese de formare și evoluție a solurilor. În cadrul albiei minore a Mureșului se remarcă o dinamică activă care include eroziunea, transportul și acumularea de aluviuni.

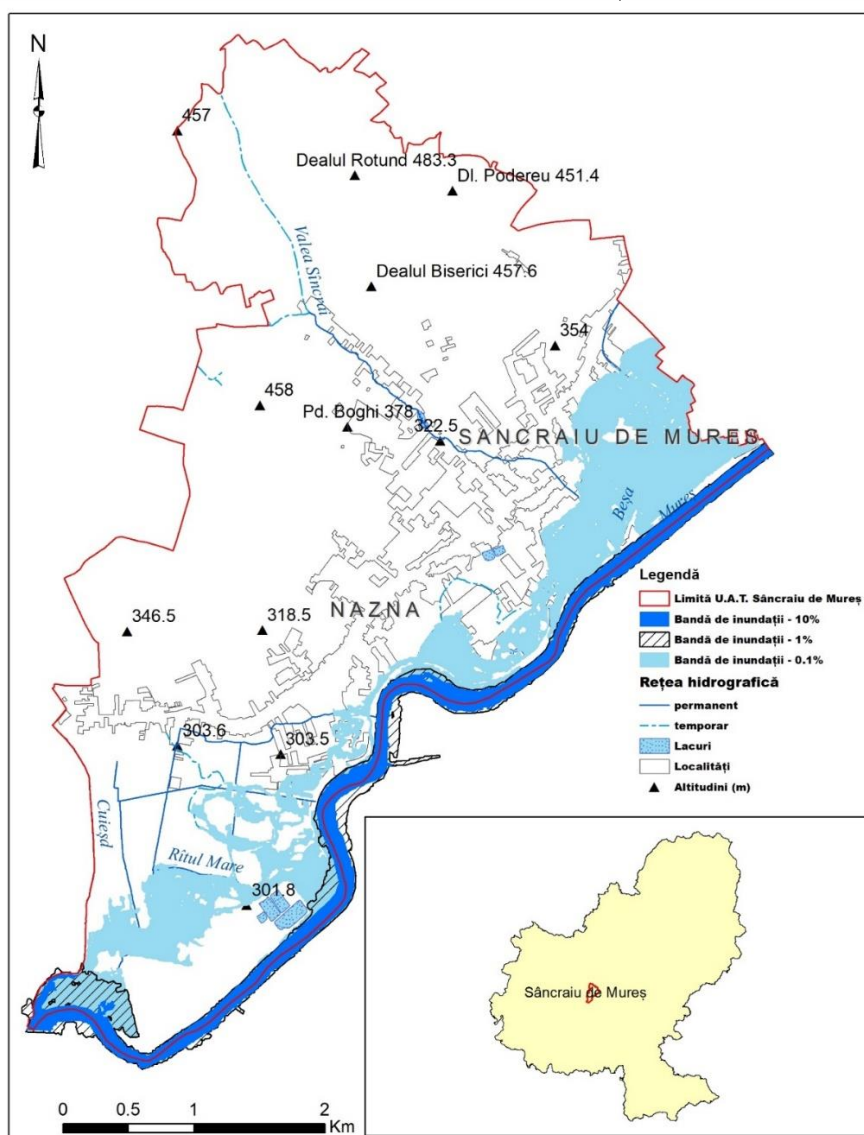
Majoritatea elementelor cadrului natural nu prezintă disfuncționalități în sine, ca și elemente structurale, adică constitutive ale spațiului geografic, datorită faptului că ele sunt rezultatul evoluției unor factori naturali, a căror acțiunea negativă nu poate fi îndepărtată de către acțiunea umană (relief, caracteristicile climatului, potențialul natural al solului și subsolului, litologia și morfotectonica,

rețeaua hidrografică, resursele de apă, vegetația și nu în ultimul rând fauna). Disfuncționalitățile naturale majore din zona analizată sunt de origine hidrologică. Localitatea este brăzdată de pâraie ce colectează apele pluviale de pe dealurile înconjurătoare, pâraie cu debite variabile, dar în general seci. La sud - est localitatea se mărginește și este limitată de râul Mureș, astfel pe primul loc se află inundațiile care afectează lunca râului Mureș.

Riscul la inundații în UAT Sâncraiu de Mureș poate apărea datorită creșterii debitelor râurilor, pâraielor în perioadele din primăvară și toamnă, sau a blocajelor produse de ghețuri, creșterea debitelor pâraielor datorită topirii zăpezilor primăvara, scurgerii de pe dealuri și aluviuni. Din documentația PUG și RLU pentru comuna Sâncraiu de Mureș fac parte hărțile de hazard și risc la inundații care au fost elaborate și adăugate, conform Directivei 2007/60/CE, pentru cele trei scenarii de inundabilitate, cu probabilități de producere de 10 %, 1% și 0,1 %. Alăturat, sunt cartografiate benzile de inundații conform analizelor Apelor Române pentru cele trei scenarii.

Se poate observa că arealul inundabil crește cu cât probabilitatea de producere este mai mică, arealul cu cea mai mare suprafață afectată este cel pentru probabilitatea de producere de 0,1 %, adică se poate produce într-un interval de 1000 de ani.

Figura 35 – Harta zonelor inundabile în U.A.T. Sâncraiu de Mureș conform Directivei 2007/60/CE



Sursa: Planșă proprie

În partea de sud a localității există și o zonă mlăștinoasă, zonă situată între strada Grâului și

calea ferată îngustă, zonă denumită Râțul Mare. În această zonă sunt o serie de canale amenajate și neamenajate, nivelul altimetric fiind foarte scăzut în comparație cu zona înconjurătoare. Digul râului Mureș protejează localitatea împotriva inundațiilor, dar în același timp face ca apele să stagneze în această porțiune (unde avem procese naturale de risc hidrologic datorate freaticului). În această porțiune nu se va admite fără studii complexe în viitor executarea de construcții, datorită caracterului mlăștinos. Se vor avea în vedere lucrările pentru combaterea pericolului inundațiilor (lucrări hidrotehnice, dar și împăduririle, etc.), lucrări pentru protecția și îmbunătățirea calității apelor (eliminarea surselor de poluare de orice fel, inclusiv lucrări de canalizare-epurare, depozitarea adecvată a deșeurilor și altele).

Elaborarea hărții de hazard la inundații s-a realiza într-un sistem integrat, utilizând baze de date, hărți digitale în mediu GIS și software specializat (HecRas, River Analysis System).

Hărțile de hazard și risc la inundații s-au întocmit pentru zonele desemnate ca având un risc potențial semnificativ la inundații (*areas with significant potential flood risk*); raportate la CE în martie 2012, în cadrul primei etape de implementare a Directivei 2007/60/CE fiind evaluarea preliminară a riscului la inundații.

Pentru realizarea hărților s-a folosit următoarea bază de date:

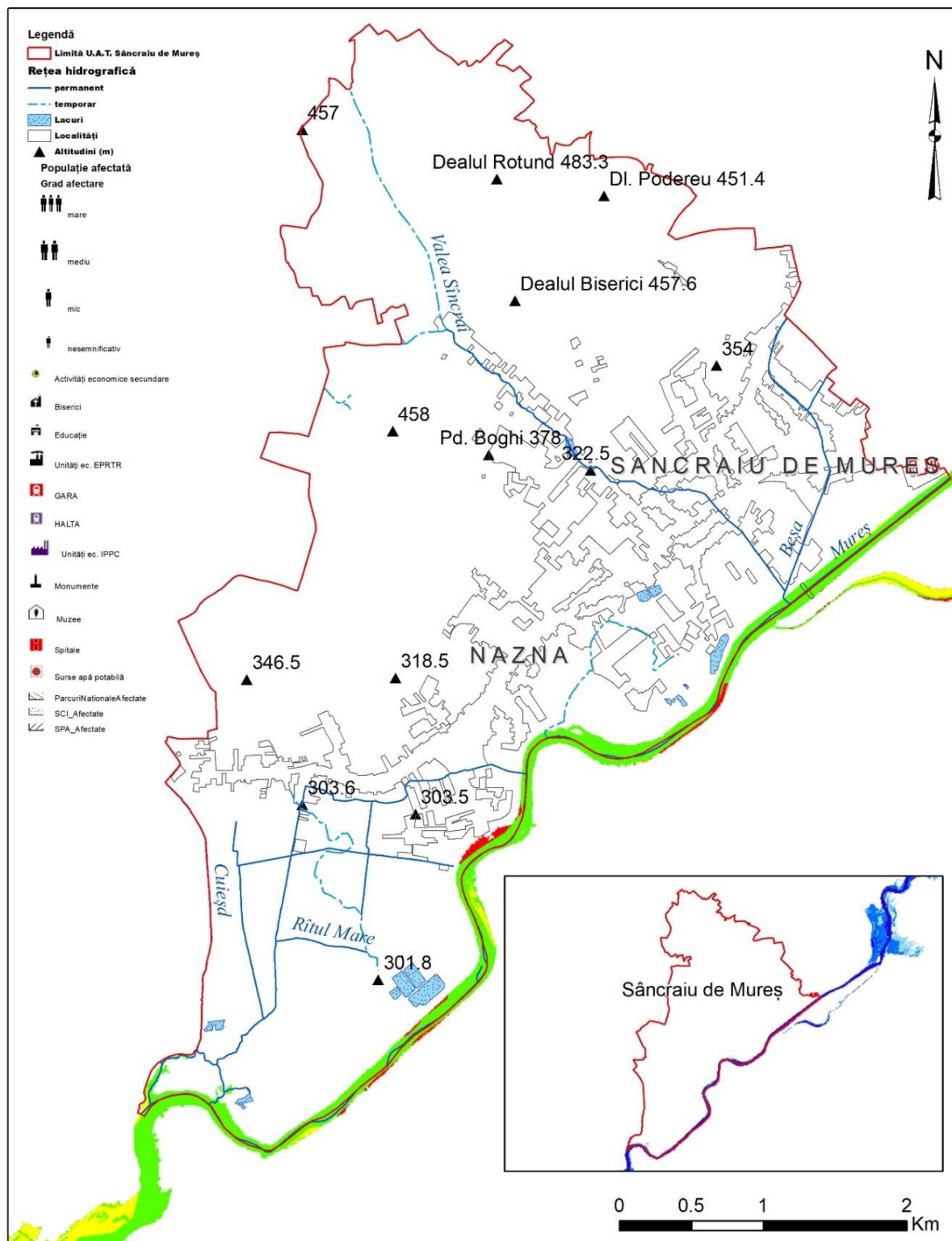
- a) caracterizarea bazinului hidrografic Mureș din punct de vedere geologic, geomorfologic, hidrogeologic, hidrologic, meteorologic, al utilizării terenului etc.,
- b) hărțile topografice,
- c) planurile informaționale privind amenajarea cursurilor de apă, defrișări în albie, împăduriri/despăduriri ale versanților, lucrări antierozionale și de amenajare a văilor torențiale, lucrări de terasamente, amplasarea construcțiilor în albia majoră inundabilă, având ca efect modificarea traseului în plan vertical și/sau orizontal al râului. Această etapă a fost realizată prin studiu de teren.

Pentru realizarea hărților de hazard s-a ținut cont și de rezultatele obținute în cadrul Programului National Planul de Prevenire, Protecție și Diminuare a Efectelor Inundațiilor (P.P.P.D.E.I.), bazate pe metode științifice / avansate de modelare hidraulică, dar și pe rezultatele unor metode simplificate de generare a curbelor de inundabilitate, aplicate în zonele neacoperite de P.P.P.D.E.I.

Harta de risc la inundații constituie documentația care indică, pentru zonele inundabile la diverse probabilități de depășire a debitului maxim, pagubele materiale și umane potențiale la nivel de unități administrativ-teritoriale. Hărțile de hazard la inundații prezintă extinderea zonei inundate, specifică unor debite cu diferite probabilități de depășire, în cazul de față (10 %, 1 % și 0,1 %).

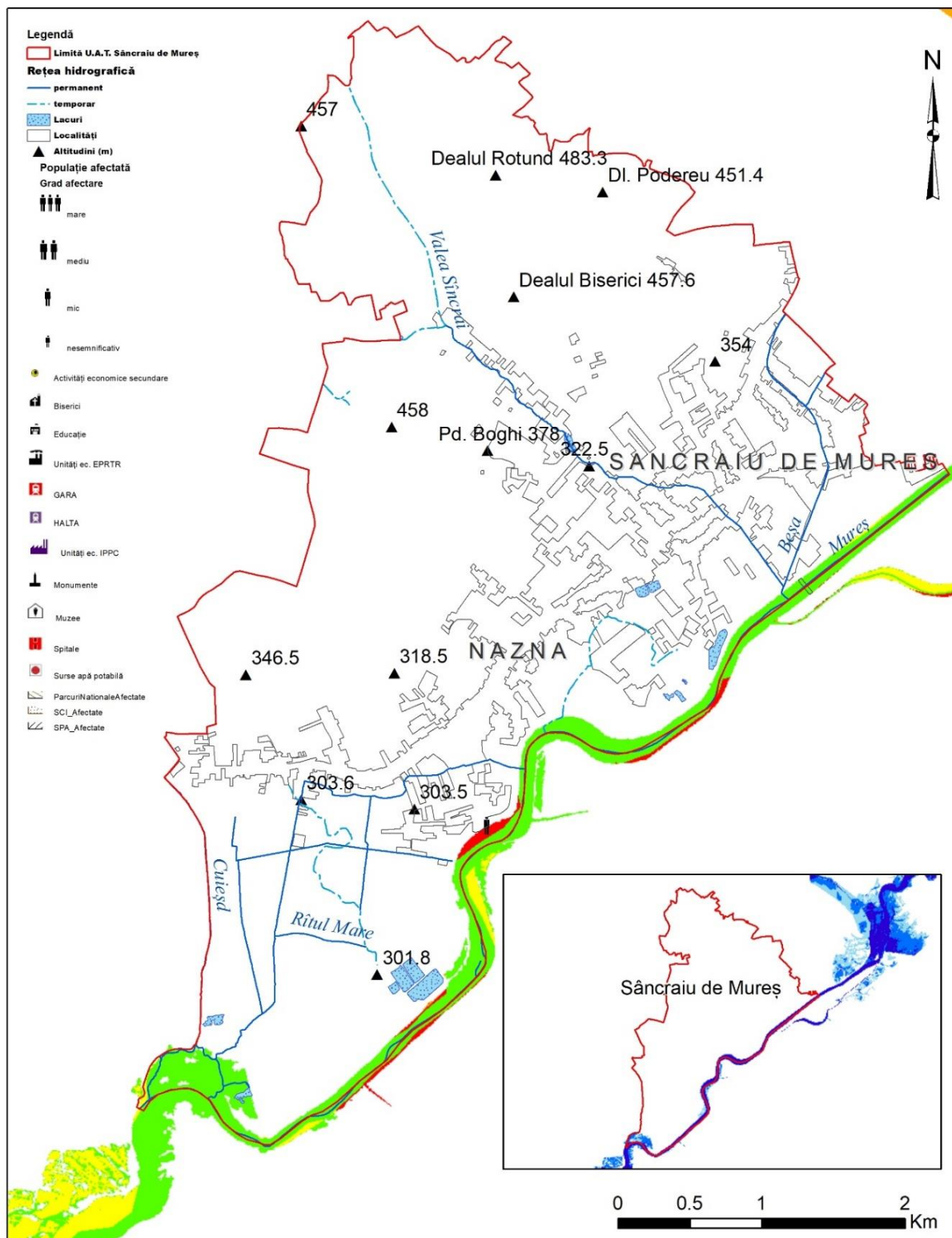
În cazul unității administrativ teritoriale Sâncraiu de Mureș a fost rulate scenariile cu probabilitate mare, medie și mică. Pentru fiecare scenariu s-a realizat în conformitate cu baza de date pusă la dispoziție de Apele Române hărți de hazard redată în medalioanele din hărțile alăturate, iar harta de risc și obiectivele inundabile sunt prezentate în harta propriu-zisă pentru cele 3 scenarii. În cazul celor trei scenarii obiectivele inundabile sunt terenurile agricole, surse de apă potabile, lăcașuri de cult, unități economice, situl de importanță comunitară ROSCI0367, Râul Mureș între Morești și Ogra, și nu în ultimul rând populația, care are un grad de afectare de la mic (probabilitatea de 1%) la mare (probabilitatea de 0.1%).

Figura 36 – Harta zonelor cu hazard, risc și obiectivele inundabile pentru probabilitatea de 10% în U.A.T. Sâncraiu de Mureș



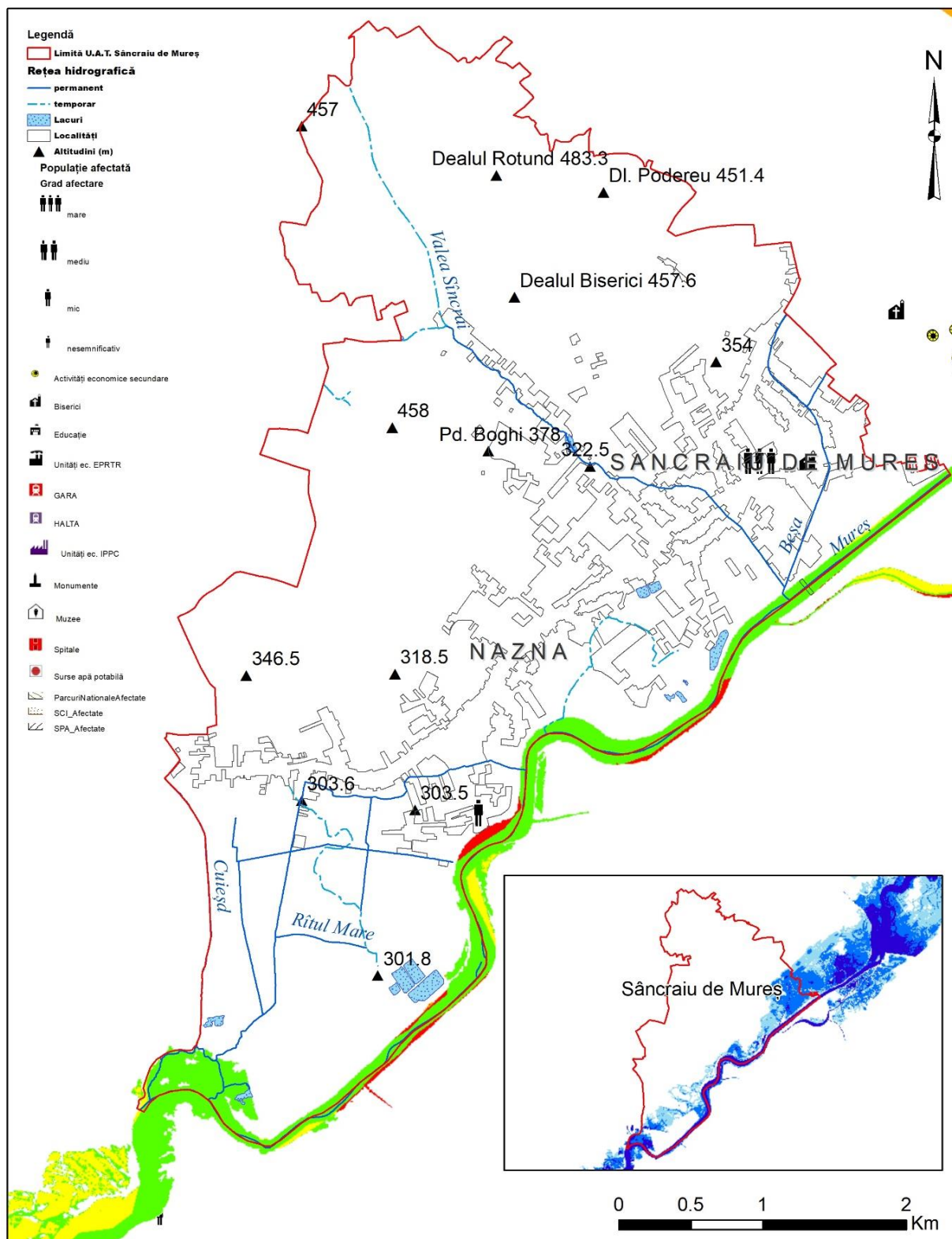
Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

Figura 37 – Harta zonelor cu hazard, risc și obiectivele inundabile pentru probabilitatea de 1 % în U.A.T. Sâncraiu de Mureș



Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

Figura 38 – Harta zonelor cu hazard, risc și obiectivele inundabile pentru probabilitatea de 0.1% în U.A.T. Sâncraiu de Mureș



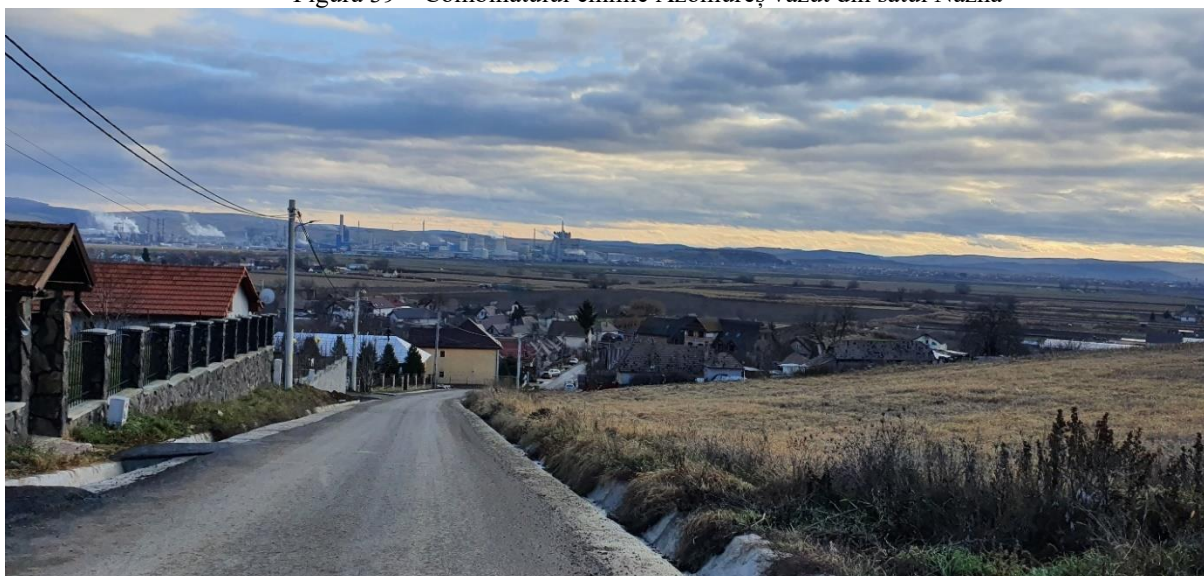
Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

O altă zonă care ar putea crea probleme este zona de nord a arealului, aceasta fiind o zonă de dealuri situată deasupra drumului județean, unde ar fi posibil să apară alunecări de teren. Așadar zonele susceptibile de alunecări de teren vor fi ținute sub observație, în cazul solicitării de autorizații de construire se vor admite construcții ușoare cu condiția efectuării de studii geotehnice și cu acceptul unui expert verficator de proiecte.

Din analiza hărții de risc pentru arealul analizat, s-au remarcat zone cu alunecări de teren primare în partea de vest, nord-vest a satului Sâncraiu de Mureș, în zona Dealului Bisericii și a Dealului Rotund. Până în prezent, zona este considerată stabilă și nu prezintă alunecări de teren masive, dar datorită unor exploatări nevizate, necontrolate însă în viitor ar putea apărea probleme.

Produsele petroliere, emulsiile și deșeurile uleioase provenite de la diverși agenți economici industriali sunt de asemenea poluanți care contaminează zona. Localizarea comunei în imediata apropiere a Combinatului chimic Azomureș (risc de catastrofe, poluarea aerului, poluare fonică). O altă problemă o constituie batalul combinatului chimic AZOMUREȘ. El este situat la distanță de localitate pe malul râului Mureș și respectă distanțele prevăzute de normative.

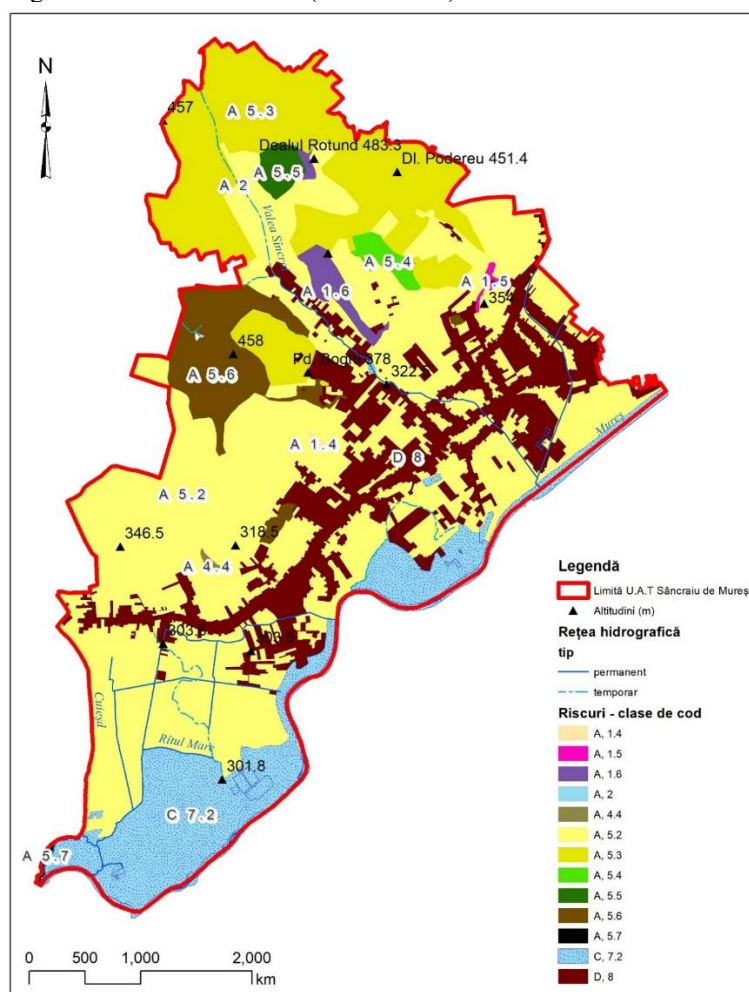
Figura 39 – Combinatului chimic Azomureș văzut din satul Nazna



Sursa: Foto teren, Eco Maps

Izvoarele naturale situate în partea de nord a localității nu sunt protejate și nici amenajate. Va trebui să se stabilească zone de protecție sanitară pentru rezervoarele de apă, cimitire, batal.

Figura 40 – Harta riscurilor (clase de cod) în U.A.T Sâncraiu de Mureș



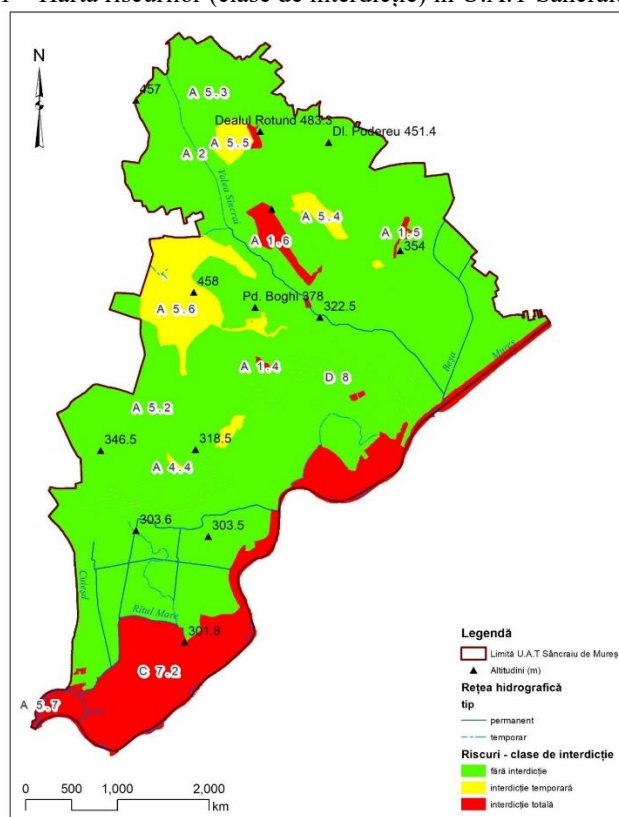
Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

Legenda proceselor de risc

Scara impactului se măsoară între valorile de 1 – 10, în care 1 este valoarea minimă a impactului în teritoriu iar 10 este valoarea maximă.

- A. Procese de risc geomorfologic
 1. Alunecări de teren
 2. Șiroire / torențialitate
 3. Surpări / prăbușiri / rostogoliri
 4. Creep / gonflare
 5. Procese complexe
- B. Procese de risc pedologic
 6. Procese de salinizare a terenurilor
- C. Procese de risc hidrologic
 7. Inundații
 - Revarsari
 - Freatic
- D. Procese de risc antropic (pentru arealele ocupate de localități)

Figura 41 – Harta riscurilor (clase de interdicție) în U.A.T Sâncraiu de Mureș



Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

○ Măsurile propuse

Alunecări de teren

Formarea alunecărilor de teren presupune pătrunderea apei în sol până la un orizont impermeabil pe care îl umectează puternic și astfel îi impune funcția de “pod de deplasare” sau de alunecare. Spre deosebire de celelalte procese de versant, alunecările de teren se remarcă prin rapiditatea cu care se evacuează materialele și prin formele de relief care iau naștere.

- **cu risc foarte mare și mare de declanșare sau redeclanșare a alunecărilor de teren / alunecări declanșate**

Măsurile - reglementări:

- se impune monitorizarea permanentă a proceselor, efectuarea lucrărilor de stabilizare-drenare în încercarea de a le localiza și a nu permite extinderea lor;
 - pe terenurile afectate de alunecări se interzice orice tip de activitate umană (inclusiv construcții) cu excepția lucrărilor de stabilizare a versantului;
 - terenurile afectate se vor împăduri cu esențe cu rădăcină adâncă (eventual plantații cu livezi, vii, dacă permit condițiile microclimatice);
- **cu risc mediu și mediu-redus de declanșare sau redeclanșare a alunecărilor de teren.**

Măsurile - reglementări:

- se impun condiții speciale de fundare pe bază de expertiză geotehnică;
- se recomandă construcții din materiale ușoare cu regim de înălțime de max D+P+M, POT max. = 15% și plantarea zonelor afectate cu esențe cu rădăcină adâncă;
- se recomandă lucrări de drenare a apelor pluviale pentru ca procesul să nu se declanșeze (riscul cel mai mare fiind în perioade umede și de lungă durată).

Risc de inundație⁸

⁸ Zona potențial inundabilă – corespunde unei viituri a cărei probabilitate de depășire a debitului maxim anual este până la 10%.

Din punct de vedere hidrologic o inundație este orice creștere a nivelului apei ori a debitului peste un nivel care depășește malurile albiei minore (revărsare). Cauzele pot fi de origine naturală cum sunt cele climatice (ploi, fie torențiale, fie de lungă durată, topirea zăpezii sau topirea zăpezii suprapusă cu căderea de precipitații, excesul de umiditate) sau antropice, cum sunt despăduririle efectuate de om, alte procese: compactarea solului, acoperirea lui cu un strat impermeabil, dar și construcții hidrotehnice nereușite.

Inundații torențiale de-a lungul unor văi

Măsuri - reglementări:

- pentru autorizarea de construcții se va solicita avizul de Gospodărire a Apelor Mureș;
- se recomandă regularizarea albiilor cursurilor de apă, realizarea canalizării apelor pluviale, conform volumului de apă de pe versanți, amenajarea de drenuri, decompactarea solului și lucrări pedoameliorative. Se recomandă plantarea terenurilor cu specii arboricole absorbante (plop și arin).

Inundații prin ridicarea pânzei freatice

Inundare prin ridicarea la suprafață a pânzei freatice, oscilații frecvente a nivelului pânzei freatice, la căderi îndelungate de precipitații:

Măsuri - reglementări:

- se impun lucrări de drenare, izolarea fundațiilor pentru a nu le supune acțiunii agenților corozivi, ținând cont de agresivitatea chimică ridicată a apei freatice;
- amenajarea de drenuri speciale, sau întreținerea celor existente, prin decompactarea solului sau alte lucrări pedoameliorative;
- plantarea terenurilor cu specii arboricole absorbante cum ar fi plopul (*Populus alba*) și arinul (*Alnus glutinosa*);
- nu se recomandă clădiri cu subsol.

Risc de tasare și de gonflare a argilei - procese vertice

Tasarea este un proces mecanic, de îndesare a rocilor, care se manifestă printr-o mișcare lentă petrecută în interiorul depozitelor friabile. Tasarea poate avea loc pe depozite argiloase, argilo-nisipoase, nisipo-pietroase de terase, dar și pe depozite coluviale sau deluviale neconsolidate.

Gonflarea argilei este un proces de mărire a volumului unui sol în condiții de exces de umiditate, la căderi îndelungate de precipitații.

Procesele vertice de compactare și mărire a volumului unui sol pot să afecteze construcțiile vechi cu fundații de suprafață din piatră și infrastructura.

Măsuri - reglementări:

- se va evita amplasarea construcțiilor pe argile contractante, pentru a nu fi compromisă rezistența lor.
- se vor lua măsuri speciale de protecție pentru construcții și infrastructură (fundațiile se vor executa la adâncime mai mare decât stratul de tasare);
- se va interzice traficul greu în zonă.

2.8 Echipare edilitară existentă și propuneri de dezvoltare

o Situația echipării edilitare în comună

Situația existentă – alimentare cu apă

Comuna Sâncraiu de Mureș este deservită printr-un sistem public de alimentare cu apă în regim centralizat, operat de operatorul regional, S.C. Compania Aquaserv S.A. Târgu Mureș, în cadrul organizării județene a serviciilor de utilități. Alimentarea se realizează prin racorduri la sistemul

Zona frecvent inundabilă – corespunde unei viituri a cărei probabilitate de depășire a debitului maxim anual este între 10 – 50%.

Calea viituri – corespunde unei viituri a cărei probabilitate de depășire a debitului maxim anual este mai mare de 50%.

municipiului Târgu Mureș, care asigură preluarea debitelor și distribuția către rețeaua comunală. La nivelul UAT sunt evidențiate două puncte principale de racord: pe str. Podeni (bransamente OL DN 150 și PEHD DN 160) și pe str. Barajului (două bransamente PEHD DN 160). Rețeaua de distribuție este constituită preponderent din conducte PEHD (cu diametre uzuale DN 63–160 mm), completate punctual de tronsoane metalice, amplasate în coridorul tehnic al domeniului public, în corelare directă cu trama stradală.

Funcțional, sistemul include echipări de stocare și pompare pentru asigurarea continuității alimentării și a regimului de presiune în sectoarele cu diferențe de cotă și în zonele de dezvoltare rezidențială.

Este evidențiat un rezervor de înmagazinare cu volumul de 500 mc în zona Cartierului Răsăritului, precum și o stație de pompare în configurație 1A + 1R, cu conductă de refulare DN 125 mm, L = 564 m și rezervor de aspirație de 15 mc. În sectorul deservit de rezervor, distribuția este mixtă: gravitațional pentru aproximativ 45 locuințe, respectiv prin presurizare (hidrofor) pentru circa 60 locuințe, 11 case și o unitate de tip case pentru copii. Această structură indică existența unor sectoare cu dependență operațională ridicată față de funcționarea echipamentelor și de continuitatea alimentării cu energie electrică, aspect relevant la dimensionarea intervențiilor și la extinderi.

Indicatorii tehnici recenți arată o dinamică ascendentă a serviciului, corelată cu profilul periurban al comunei și cu creșterea fondului locuit. Lungimea rețelei simple de distribuție este prezentată în creștere de la 63 km (2020) la 66,8 km (2024), iar capacitatea raportată a sistemului de la 760 m³/zi (2020) la 1.079 m³/zi (2024). Cantitatea anuală distribuită este indicată la 466 mii m³ în 2020 și 526 mii m³ în 2024, cu pondere majoritară a consumului casnic (506 mii m³ din 526 mii m³ în anul 2024). Structura consumului confirmă predominanța funcțiunii rezidențiale și necesitatea menținerii unui regim stabil de presiune, inclusiv în vârfurile de consum, în special în sectoarele aflate în expansiune.

Lungimea totală a rețelei simple de distribuție a apei potabile în com. Sâncraiu de Mureș

| Anul | 2000 | 2005 | 2010 | 2015 | 2020 | 2024 |
|---------------|------|------|------|------|------|------|
| Lungimea (km) | 1,8 | 34 | 42,2 | 47,8 | 63 | 66,8 |

Capacitatea instalațiilor de producere a apei potabile în com. Sâncraiu de Mureș (m³/zi)

| Anul | 2000 | 2005 | 2010 | 2015 | 2020 | 2024 |
|-------|------|------|------|------|------|------|
| Total | 104 | 560 | 560 | 560 | 760 | 1079 |

Cantitatea de apă potabilă distribuită consumatorilor în com. Sâncraiu de Mureș (mii m³)

| Anul | 2000 | 2005 | 2010 | 2015 | 2020 | 2024 |
|---------------------------|------|------|------|------|------|------|
| Total | 30 | 148 | 221 | 274 | 466 | 526 |
| Din care pentru uz casnic | 10 | 120 | 207 | 251 | 450 | 506 |

Sursa: Institutul Național de Statistică

Calitatea apei potabile livrate prin sistemul public este asigurată în cadrul reglementărilor specifice, prin monitorizări și control periodic realizate de operator și de autoritățile competente. Din perspectiva dezvoltării teritoriale, situația existentă reclamă corelarea extinderilor rețelei cu ritmul autorizării și ocupării terenurilor, precum și consolidarea robusteții operaționale în zonele presurizate, astfel încât noile dezvoltări să fie deservite în condiții comparabile cu zonele deja echipate.

Situația existentă – canalizare

În comuna Sâncraiu de Mureș funcționează un sistem public de canalizare menajeră, operat de S.C. Compania Aquaserv S.A. Târgu Mureș, în cadrul organizării regionale a serviciului de alimentare cu apă și canalizare. Sistemul este configurat pentru localitățile Sâncraiu de Mureș și

Nazna, cu evacuarea apelor uzate către infrastructura municipiului Târgu Mureș (colectare–transport–epurare în cadrul aglomerării urbane).

Această structură implică, la nivel local, dependență funcțională de nodurile de racord și de continuitatea preluării în zona de contact cu municipiul, iar exploatarea curentă este condiționată de funcționarea rețelei de colectare și a echipărilor de pompare aferente.

Rețeaua de canalizare este descrisă ca fiind realizată din tuburi din beton și conducte din PVC și PEHD, cu diametre nominale raportate în intervalul DN 63–400 mm, ceea ce indică prezența atât a colectoarelor gravitaționale, cât și a tronsoanelor sub presiune (refulări) și a rețelelor secundare. Dinamica recentă a infrastructurii indică un salt de dezvoltare în perioada 2010–2015, urmat de completări/extinderi după 2020, cu atingerea unui nivel de circa 62 km în anul 2024, fapt care confirmă consolidarea echipării și extinderea acoperirii în raport cu evoluția fondului construit.

Lungimea totală simplă a conductelor de canalizare în com. Sâncraiu de Mureș

| Anul | 2000 | 2005 | 2010 | 2015 | 2020 | 2024 |
|---------------|------|------|------|------|------|------|
| Lungimea (km) | 0,6 | 3 | 8,8 | 39,6 | 54 | 62 |

Sursa: Institutul Național de Statistică

Racordarea sistemului local la infrastructura municipală este structurată prin două puncte principale de conectare: un racord la stația de pompare existentă pe str. Barajului (pe malul drept al râului Mureș) și un racord la colectorul de canalizare existent în incinta Penitenciarului din localitatea Sâncraiu de Mureș. Aceste noduri sunt relevante pentru exploatare și intervenții, deoarece orice disfuncție în proximitatea lor poate afecta colectarea pe sectoare extinse din intravilan. Pentru zonele în care colectarea nu se poate realiza gravitațional sunt evidențiate 6 stații de pompare pentru ape uzate (SPAU), echipate cu pompe submersibile în configurație 1A + 1R:

| Stații de pompare | Amplasament |
|-------------------|--|
| SPAU 1 | localitatea Nazna, str. Grâului, nr. 1 |
| SPAU 2 | localitatea Nazna, str. Vadului, nr. 146; *conducta de refulare a SP2 subtraversează digul de apărare existent pe malul drept al r. Mureș în două secțiuni, lucrări reglementate din punct de vedere a gospodăririi apelor prin Permisul de traversare nr. 2 din 14.04.2010 emis de Adiminstrația Bazinală de Apă Mureș. |
| SPAU 3 | localitatea Sâncraiu de Mureș, str. Mureșului, f.nr. |
| SPAU 4 | localitatea Sâncraiu de Mureș, str. Lalelelor, nr. 26 |
| SPAU 5 | localitatea Nazna, str. Câmpului, nr. 31 |
| SPAU 6 | localitatea Sâncraiu de Mureș, str. Margaretelor, nr. 30 |

În exploatare, funcționarea sistemului este influențată de interfața directă cu domeniul public (cămine de vizitare, trasee în zona carosabilă/trotuare), ceea ce impune coordonarea intervențiilor pentru acces, mentenanță și refacerea unitară a infrastructurii stradale. Deși rețeaua este extinsă la scara teritoriului comunal, conectarea efectivă a gospodăriilor poate varia în funcție de vechimea zonelor construite și de ritmul dezvoltărilor recente; în sectoarele unde conectarea nu este realizată sau nu este utilizată, pot fi întâlnite soluții individuale de colectare (bazine vidanjabile/fose), cu evacuare controlată prin vidanjare în aria de operare a serviciului. Epurarea apelor uzate se realizează în infrastructura aferentă aglomerării deservite, cu evacuare finală în emisarul natural reprezentat de râul Mureș.

Situația existentă – gaze naturale și încălzire clădiri

În comuna Sâncraiu de Mureș există infrastructură de distribuție a gazelor naturale, operată de distribuitorul concesionar (Delgaz Grid), cu rețea dezvoltată la nivelul localităților componente și conectată funcțional la sistemul zonal. Evoluția recentă a rețelei indică extinderi progresive, cu

creșterea lungimii rețelei de distribuție de la aproximativ 59,9 km (2020) la circa 64,3 km (2024), în corelație cu dinamica de dezvoltare rezidențială periurbană și cu apariția unor zone noi de locuire care solicită echipare completă. În aceeași perioadă, cantitatea anuală de gaze distribuite se menține la un nivel ridicat, cu valori de ordinul a 6,5 milioane m³/an (6.531 mii m³ în 2020) și aproximativ 6,3 milioane m³/an în 2024 (6.331 mii m³), ceea ce confirmă rolul gazelor naturale ca resursă energetică dominantă pentru consumul local.

Lungimea totală a conductelor de distribuție a gazelor în com. Sâncraiu de Mureș

| Anul | 2000 | 2005 | 2010 | 2015 | 2020 | 2024 |
|---------------|------|------|------|------|------|------|
| Lungimea (km) | 27,5 | 33,1 | 44,3 | 47,8 | 59,9 | 64,3 |

Cantitatea de gaze naturale distribuite consumatorilor în com. Sâncraiu de Mureș

| Anul | 2000 | 2005 | 2010 | 2015 | 2020 | 2024 |
|---------------------------|------|------|------|------|------|------|
| Total | 3654 | 4511 | 4639 | 4846 | 6531 | 6331 |
| Din care pentru uz casnic | 3288 | 2895 | 3140 | 3169 | 4704 | 4721 |

Sursa: Institutul Național de Statistică

Structura consumului este dominată de utilizarea la nivel de gospodării. În 2024, consumul casnic reprezintă cea mai mare parte din volumul distribuit (aprox. 5.800 mii m³), în timp ce consumul non-casnic este semnificativ mai redus (aprox. 530 mii m³). Profilul acesta este compatibil cu funcțiunea rezidențială preponderentă a comunei și cu un fond construit cu densități medii, în care încălzirea individuală rămâne soluția tehnică uzuală. Din perspectivă operațională, rețeaua de gaze reprezintă o infrastructură critică în raport cu noile dezvoltări, fiind necesară corelarea extinderilor cu reglementările urbanistice, cu profilurile stradale și cu asigurarea coridoarelor tehnice pentru amplasarea și mentenanța conductelor.

Încălzirea clădirilor se realizează preponderent în sistem individual, pe bază de centrale termice alimentate cu gaze naturale în zonele racordate, completate de soluții locale în funcție de disponibilitatea rețelei și de tipologia fondului construit. În sectoarele unde racordarea la rețeaua de gaze este incompletă sau unde dezvoltările sunt dispersate, încălzirea se bazează în continuare pe combustibili solizi (lemn, peleți) și, punctual, pe sisteme electrice de încălzire, în special pentru încăperi secundare sau în locuințe cu necesar redus. Dinamica consumului de gaze și extinderea rețelei sugerează o tendință de consolidare a încălzirii pe gaz ca soluție dominantă, însă existența încălzirii pe combustibili solizi rămâne relevantă pentru analiza calității aerului și pentru măsuri de eficiență energetică la nivel de gospodării.

Situația existentă indică un grad ridicat de dependență a încălzirii de infrastructura de gaze naturale, cu implicații directe asupra planificării extinderilor intravilanului: zonele de dezvoltare trebuie corelate cu posibilitatea tehnică de alimentare, cu etapizarea echipării și cu integrarea unor măsuri de reducere a consumului specific (reabilitare termică, clădiri eficiente, utilizarea surselor regenerabile la nivel de clădiri publice și rezidențiale), astfel încât să fie limitată presiunea asupra rețelelor și costurile de operare pentru populație.

Situația existentă – alimentare cu energie electrică

Alimentarea cu energie electrică în comuna Sâncraiu de Mureș este asigurată prin rețeaua de distribuție care traversează și deserveste intravilanul localităților Sâncraiu de Mureș și Nazna, operată de Distribuție Energie Electrică România S.A. (DEER), prin structurile teritoriale ale distribuției din județ. La nivel teritorial, infrastructura electrică se structurează prin coridoare energetice (linii electrice aeriene de înaltă tensiune) și prin rețeaua de distribuție de medie și joasă tensiune, amplasată preponderent în aliniamentele stradale, care asigură alimentarea consumatorilor rezidențiali, a dotărilor publice și a activităților economice.

Pe teritoriul UAT nu sunt evidențiate linii de transport aparținând rețelei de transport național

(Transelectrica), alimentarea locală fiind susținută prin infrastructura de distribuție și echipările aferente.

Din punct de vedere tehnic, sunt prezente linii aeriene de 110 kV, cu rol de infrastructură energetică de rang superior și cu funcție predominantă de traversare/condiționare a utilizărilor în vecinătate, respectiv rețele de distribuție de 20 kV, care, împreună cu posturile de transformare, susțin alimentarea locală.

Conversia de la medie la joasă tensiune se realizează prin posturi de transformare 20/0,4 kV (inclusiv posturi aeriene), care funcționează ca noduri locale de alimentare și influențează calitatea serviciului în termeni de continuitate și parametri de tensiune. Rețeaua de joasă tensiune urmează în principal trasa stradală și este amplasată în domeniul public, ceea ce impune menținerea accesului la stâlpi, firide, tablouri și puncte de manevră, inclusiv pe durata intervențiilor asupra carosabilului, trotuarelor sau altor utilități.

Din perspectiva constrângerilor teritoriale, coridoarele liniilor electrice aeriene generează zone de protecție și siguranță care trebuie respectate atât în exploatare, cât și la intervenții în proximitate, prin limitarea amplasării construcțiilor și a plantațiilor, condiționarea traversărilor și a lucrărilor, respectiv asigurarea gabaritelor de siguranță. În cazul posturilor de transformare, regimul de protecție vizează amplasamentul echipării și condițiile de intervenție în vecinătate, în funcție de tipul echipamentelor și de regimul de exploatare.

Rețeaua de distribuție prezintă, pe anumite sectoare, caracteristici asociate unei dezvoltări etapizate și neuniforme, cu tronsoane în care infrastructura aeriană este încărcată cu conductoare și bransamente suplimentare, în special pe aliniamente stradale cu densificări recente. În această configurație se conturează necesități punctuale de reabilitare și modernizare, precum și completări ale alimentării în sectoare unde echiparea nu acoperă integral toate gospodăriile, pentru menținerea condițiilor de exploatare în domeniul public și a unui nivel adecvat de continuitate a serviciului.

La nivel local sunt prevăzute și echipări punctuale pentru mobilitatea electrică, prin amplasarea a trei stații de reîncărcare pentru vehicule electrice, care introduc cerințe de alimentare dedicate și condiții suplimentare de coordonare în coridorul stradal al rețelei de joasă tensiune.

Situația existentă – telecomunicații și servicii digitale

Infrastructura de comunicații electronice din comuna Sâncraiu de Mureș susține, în situația existentă, servicii de telefonie, transmisii de date și acces la internet atât prin rețele fixe, cât și prin rețele mobile.

Configurația este specifică unui teritoriu periurban: rețelele sunt dezvoltate pe aliniamente stradale și în zonele cu concentrare de consumatori (locuire, servicii, instituții), iar continuitatea serviciilor este condiționată de coexistența cu celelalte utilități și de accesul la punctele de intervenție și mentenanță amplasate în domeniul public.

În ceea ce privește rețelele fixe, la nivel local sunt prezente instalații realizate atât subteran, cât și aerian, pe stâlpi, în sectoarele unde aceasta este soluția constructivă existentă. În compoziția rețelei se regăsesc tronsoane dezvoltate etapizat, ceea ce indică un suport fizic eterogen și o dependență mai mare de lucrări punctuale de întreținere. În exploatare, această configurație impune menținerea accesului la cutii de distribuție, cămine, puncte de conectare și elemente de susținere, precum și coordonarea intervențiilor atunci când se execută lucrări asupra platformei rutiere, trotuarelor, rigolelor/șanțurilor sau asupra altor rețele edilitare aflate în același coridor tehnic.

Rețelele mobile completează echiparea existentă prin servicii de voce și date, cu o acoperire favorizată de proximitatea imediată față de municipiul Târgu Mureș și de axele rutiere care traversează comuna. Calitatea semnalului poate varia local în funcție de relief, densitatea construcțiilor și poziționarea stațiilor radio; la nivelul intravilanului Sâncraiu de Mureș și Nazna, acoperirea 4G este bună, fără areale fără semnal, cu diferențe punctuale între operatori în distribuția acestor clase. Această ierarhie poate avea implicații locale asupra calității serviciilor de date (viteză, stabilitate) și asupra performanței în interiorul clădirilor, în special la marginea intravilanului și în

sectoarele cu pante.

Pentru accesul fix la internet, situația existentă se corelează cu extinderi etapizate către zonele nou dezvoltate, cu soluții constructive diferite pe străzi și cartiere. În zonele de extindere, existența unei canalizații tehnice dedicate are rol de reducere a intervențiilor succesive în domeniul public și de limitare a extinderilor improvizate ale traseelor aeriene, cu efect direct asupra calității pe termen lung a spațiului public și asupra costurilor de mentenanță.

Componenta de servicii digitale are relevanță directă pentru funcționarea administrației locale și a dotărilor publice, prin utilizarea fluxurilor digitale în relația cu populația și mediul economic, precum și prin utilizarea aplicațiilor și bazelor de date conectate la platforme naționale. În situația existentă, comunicarea instituțională și accesul la informații publice sunt susținute prin platforma web a administrației locale, utilizată pentru informare, publicarea documentelor de interes public și, după caz, pentru consultare publică în procedurile administrative.

Din perspectiva infrastructurii tehnico-edilitare, acest palier IT introduce cerințe de continuitate care depind de stabilitatea conectivității și de alimentarea cu energie electrică, precum și de existența unor măsuri minimale de protecție a datelor și securitate operațională în exploatare.

Situația existentă - gospodărirea apelor

Pe teritoriul comunei Sâncraiu de Mureș, gospodărirea apelor este determinată de prezența râului Mureș, de cursurile de apă secundare și de sistemele de scurgere pluvială dezvoltate preponderent în regim deschis, la nivel stradal.

Cursurile de apă secundare sunt descrise ca fiind, în general, neamenajate, parțial colmatate și fără spații plantate pe terenurile riverane, ceea ce crește dependența de lucrări curente de întreținere (decolmatare, asigurarea secțiunilor de scurgere, controlul vegetației și al depozitărilor în albie).

Protecția la inundații este susținută de lucrări hidrotehnice asociate râului Mureș, administrate la nivel bazinal. Sunt menționate îndiguiri și regularizări în zona Târgu Mureș, puse în funcțiune în anul 1982, precum și existența unor lucrări/noduri hidrotehnice cu rol în siguranța funcționării cursului principal.

În proximitatea comunei, sunt evidențiate proiecte aflate în diferite faze care vizează îmbunătățirea condițiilor de funcționare în siguranță a nodului hidrotehnic și apărarea împotriva inundațiilor pentru municipiu și zona periurbană, cu relevanță directă pentru regimul hidrologic din areal.

Un element sensibil din perspectiva gospodării apelor îl reprezintă interferențele dintre lucrările de apărare (diguri, regularizări) și utilitățile edilitare. Traversările și subtraversările (ex. conducte de refulare/colector) intră sub un regim de protecție și proceduri speciale de intervenție, cu cerințe de coordonare cu administratorul lucrării de apărare. În acest context, este relevantă situația conductei de refulare aferente SPAU 2 (Nazna), care subtraversează digul de apărare de pe malul drept al râului Mureș în două secțiuni, situație reglementată prin permis de traversare și care impune restricții la săpături și intervenții, inclusiv în regim de urgență.

Evacuarea apelor meteorice în intravilan se realizează predominant prin șanțuri și rigole la marginea carosabilului (rigole betonate cu secțiune trapezoidală și șanțuri înierbate în acostament), cu descărcări către puncte din aval.

La accesele în proprietăți sunt utilizate podețe/placări peste șanț, cu continuitate hidraulică variabilă; se evidențiază colmatări, vegetație instalată în rigole/șanțuri și depuneri de material solid, ceea ce reduce capacitatea de preluare în lipsa întreținerii periodice. Profilul stradal controlează comportarea scurgerii: pe străzile cu pante, scurgerea se concentrează spre zone joase, iar întreruperile rigolelor sau subdimensionarea la podețe generează puncte de acumulare locală, cu potențial de afectare a domeniului public și a proprietăților limitrofe.

În partea de sud a localității este descris arealul Râtul Mare, cu caracter de zonă joasă și umedă, în care există canale amenajate și neamenajate, iar digul Mureșului, deși protejează la debite mari, favorizează stagnarea apei în perioadele cu aport ridicat și nivel freatic crescut. În această zonă se

impune menținerea condiționărilor de construire și tratarea gospodăririi apelor prin măsuri de întreținere, control al secțiunilor de scurgere și dirijare funcțională a apelor pluviale, evitând intervențiile care ar redistribui necontrolat apa către gospodării sau către infrastructura rutieră.

Situația existentă – managementul deșeurilor

Conform Sistemului de Management Integrat al Deșeurilor Mureș, comuna este inclusă în zona 2. Aceasta este deservită cu servicii de salubritate de către SC F&G ECO SRL. Deșeurile colectate sunt transportate în vederea depozitării finale la depozitul ecologic de la Sânpaul.

La nivel local, serviciul este centrat pe colectarea deșeurilor menajere de la populație și de la generatorii asimilați (instituții, comerț, servicii), cu frecvențe și trasee adaptate structurii periurbane și dispersiei fondului construit, iar punctele de precolectare sunt amplasate în principal în fronturile stradale și în zonele cu densitate mai mare.

Colectarea separată este prezentă ca principiu operațional, însă performanța depinde de gradul de conformare al utilizatorilor, de accesibilitatea recipientilor pe fracții și de consistența logistică a operatorului (recipientare, frecvențe, controlul contaminării). În zonele cu locuire individuală predomină soluția de precolectare la limita proprietății, iar în zonele cu densificări recente apar necesități de suplimentare a capacităților de stocare temporară și de disciplinare a depozitării, pentru a evita acumulările necontrolate în spațiul public. În sectoarele periurbane în expansiune, presiunea pe serviciu crește prin creșterea numărului de gospodării, prin apariția de fluxuri suplimentare de deșeurii (ambalaje, voluminoase, deșeurii din întreținerea locuinței/curții) și prin generarea de deșeurii din construcții și demolări asociate investițiilor private.

Fluxurile speciale (deșeurii voluminoase, DEEE, deșeurii periculoase din menajer, uleiuri uzate, textile) sunt gestionate prin campanii/puncte de colectare dedicate, cu acoperire variabilă în timp, iar deșeurile din construcții și demolări necesită trasabilitate și soluții de colectare/transport distincte, pentru a preveni depozităriile accidentale în zone marginale, pe terenuri agricole sau în proximitatea cursurilor de apă.

O vulnerabilitate locală tipică o reprezintă depozităriile necontrolate în extravilan, mai ales în apropierea căilor de acces secundare, a văilor și a zonelor umede; acestea impun măsuri de control și de întreținere periodică, corelate cu informarea populației și cu aplicarea regimului contravențional.

La nivel de obiective de performanță, cadrul național și european impune creșterea gradului de pregătire pentru reutilizare și reciclare a deșeurilor municipale, cu praguri progresive până la orizonturile 2030 și 2035. În raport cu dinamica de dezvoltare a comunei, situația existentă indică necesitatea consolidării colectării separate în zonele de extindere, a optimizării logisticii (recipientare și frecvențe pe fracții) și a întăririi componentelor de prevenire a generării deșeurilor și de reducere a contaminării fracțiilor reciclabile, astfel încât costurile operaționale să rămână controlabile, iar calitatea spațiului public să fie menținută

Conform OUG 92/2021, autoritățile publice locale au următoarele obligații:

- a) să asigure colectarea separată cel puțin pentru deșeurile de hârtie, metal, plastic și sticlă din deșeurile municipale, să stabilească dacă gestionarea acestor deșeurii se face în cadrul unui singur contract de delegare a serviciului de salubritate sau pe mai multe tipuri de materiale/contract/contracte distincte pentru toate tipurile de materiale/pe tip de material și să organizeze atribuirea conform deciziei luate;
- b) să organizeze, să gestioneze și să coordoneze activitatea de colectare a deșeurilor provenite de la lucrări de construcții abandonate pe teritoriul lor administrativ;
- c) să organizeze, să gestioneze și să coordoneze activitatea de colectare a deșeurilor provenite de la lucrări pentru care nu este necesară emiterea unei autorizații de construire/desființare;
- d) să implementeze instrumentul economic „plătește pentru cât arunci“, bazat pe unul sau mai multe dintre următoarele elemente:(i) volum;(ii) frecvență de colectare;(iii) greutate;(iv) saci de colectare personalizați;

- e) să stabilească și să aprobe pentru beneficiarii serviciului de salubritate tarife/taxe distincte pentru gestionarea și sancțiunile aplicate în cazul în care beneficiarul serviciului nu separă în mod corespunzător cele două fluxuri de deșeuri;

La nivel de comune, autoritățile publice locale au următoarele obligații:

- a. asigură implementarea la nivel local a obligațiilor privind gestionarea deșeurilor asumate prin Tratatul de aderare a României la Uniunea Europeană și pentru respectarea prevederilor convențiilor și tratatelor internaționale la care România este semnatară;
- b. urmăresc și asigură îndeplinirea prevederilor din PJGD și din programele de prevenire a generării de deșeuri;
- c. elaborează și alte strategii și programe proprii pentru asigurarea prevenirii generării de deșeuri și gestionarea sustenabilă a deșeurilor;
- d. asigură aprobarea investițiilor în domeniul deșeurilor în acord cu prevederile planificării în domeniul deșeurilor și al planificării urbanistice și de amenajare a teritoriului;
- e. hotărăsc asocierea sau cooperarea cu alte autorități ale administrației publice locale, cu persoane juridice române sau străine, cu organizații neguvernamentale și cu alți parteneri sociali pentru realizarea unor lucrări de interes public privind gestiunea deșeurilor, în condițiile prevăzute de normele juridice în vigoare;
- f. desemnează o persoană din rândul angajaților proprii pentru urmărirea și îndeplinirii obligațiilor legale privind gestionarea deșeurilor prevăzute de legislația în vigoare;
- g. asigură și răspund pentru colectarea separată, transportul, neutralizarea, valorificarea și eliminarea finală a deșeurilor, inclusiv a deșeurilor menajere periculoase, potrivit prevederilor legale în vigoare;
- h. asigură spațiile necesare pentru colectarea separată a deșeurilor, ținând cont de reglementările urbanistice și de cele emise de Ministerul Sănătății, dotarea acestora cu containere specifice fiecărui tip de deșeu și dezvoltă în mod corespunzător centrele înființate pentru a oferi populației posibilitatea de a se debarasa, fără plată, de deșeuri de hârtie și carton, sticlă, metal, materiale plastice, lemn, textile, ambalaje, deșeuri de echipamente electrice și electronice, deșeuri de baterii și acumulatori și deșeuri voluminoase, inclusiv saltele și mobilă
- i. asigură spații necesare pentru colectarea separată a deșeurilor periculoase provenite de la populație;
- j. asigură informarea locuitorilor prin mijloace adecvate și prin postare pe site-ul propriu asupra sistemului de gestionare a deșeurilor din cadrul localităților,
- k. asigură informarea locuitorilor prin mijloace adecvate și prin postare pe site-ul propriu cu privire la :**(i)** modalitatea de selectare a deșeurilor în gospodării și de aruncare a deșeurilor; **(ii)** calendarul de ridicare al deșeurilor, pe tipuri și categorii; **(iii)** modalitatea de gestionare a deșeurilor periculoase generate în gospodării; **(iv)** rezultatele colectării selective a deșeurilor, pe categorii, și a valorificării acestora;
- l. acționează pentru refacerea prejudiciului adus mediului în urma gestionării defectuoase a deșeurilor și asigură prin măsuri adecvate protecția mediului;
- m. asigură și răspund pentru monitorizarea activităților legate de gestionarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală, potrivit legii.

Potrivit aceleiași ordonanțe, autoritățile publice locale au următoarele îndatoriri, alături de producătorii de deșeuri:

- să atingă un nivel de pregătire pentru reutilizare și reciclare de minimum 50% din masa totală generată, minim pentru deșeurile de hârtie, metal, plastic și sticlă provenind din deșeurile menajere sau, după caz, din alte surse, în măsura în care aceste fluxuri de deșeuri sunt similare deșeurilor care provin din gospodării;
- să atingă, până în anul 2025 un nivel minim de pregătire pentru reutilizare și reciclarea

- deșeurilor municipale de 55% din masă;
 - să atingă, până în anul 2030 un nivel minim de pregătire pentru reutilizare și reciclarea deșeurilor municipale de 60% din masă;
- să atingă, până în anul 2035 un nivel minim de pregătire pentru reutilizare și reciclarea deșeurilor municipale de 65% din masă;(OUG 92/2021, Art 17).

○ **Propuneri de dezvoltare a echipării edilitare în comună**

Propunere – alimentare cu apă și canalizare

- Extinderea rețelei de distribuție în sectoarele de dezvoltare rezidențială și pe străzile cu front construit continuu, cu urmărirea conectării la punctele de racord existente și a dimensionării corelate cu densitățile propuse prin reglementări.
- Închiderea buclelor acolo unde geometria stradală permite, pentru echilibrarea presiunilor și reducerea vulnerabilității la avarii pe tronsoane unice (ramificații lungi).
- Sectorizarea funcțională a rețelei (vane de izolare, delimitare pe zone de presiune, puncte de măsurare), astfel încât avariile și pierderile să fie izolate rapid, iar intervențiile să afecteze un număr minim de utilizatori.
- Modernizarea și automatizarea echipărilor de pompare pentru sectoarele presurizate (inclusiv integrarea unui sistem de monitorizare la distanță), având în vedere dependența operațională a zonelor alimentate prin hidrofor și a echipamentelor aferente.
- Asigurarea redundanței operaționale pentru echipările critice (pompe „lucru + rezervă”, elemente de protecție la șocuri hidraulice, protecții la pene de curent acolo unde este justificat), astfel încât întreruperile accidentale să nu conducă la sistări prelungite.
- Reabilitarea/înlocuirea punctuală a tronsoanelor cu materiale vechi sau cu frecvență ridicată de intervenții, corelat cu programele de reabilitare a străzilor, pentru a evita spargerii repetate ale carosabilului.
- Introducerea, în zonele de extindere, a unei condiționări de autorizare privind asigurarea alimentării cu apă la standard urban (racordare la rețeaua publică acolo unde există disponibilitate tehnică; soluții tranzitorii doar în condiții controlate).
- Program gradual de contorizare avansată și monitorizare a presiunii/debitului în zonele cu vârfuri de consum, pentru reducerea pierderilor și pentru stabilizarea serviciului în perioadele de încărcare maximă.

Propunere - canalizarea apelor uzate menajere

- Extinderea rețelei de canalizare în sectoarele unde locuirea s-a dezvoltat înaintea echipării și completarea legăturilor către colectoarele principale, prioritar pe străzile cu front construit și cerere de racordare.
- Creșterea gradului de racordare efectivă la rețeaua existentă printr-un program etapizat (clarificarea obligațiilor de conectare unde există rețea, corelarea bransamentelor cu recepția lucrărilor stradale, măsuri de conformare graduală), astfel încât soluțiile individuale să rămână strict tranzitorii.
- Reducerea infiltrărilor și a intrărilor de ape parazite în rețea prin reabilitarea căminelor, etanșarea și înlocuirea tronsoanelor unde apar colmatări repetate și suprasarcini în perioade ploioase.
- Modernizarea stațiilor de pompare pentru ape uzate (SPAU) cu echipamente eficiente energetic, automatizări, sisteme de alarmare/telemetrie și protecții la șocuri hidraulice; includerea unei proceduri de intervenție rapidă pentru sectoarele dependente de pompare.
- Reglementarea intervențiilor în proximitatea digurilor și a traversărilor/subtraversărilor (inclusiv pentru conducte de refulare), cu condiții tehnice explicite în documentațiile de execuție și cu menținerea accesului pentru mentenanță.
- Introducerea unui set de cerințe minime pentru dezvoltările noi: separarea rețelelor menajere de pluviale, limitarea evacuărilor necontrolate în rețeaua menajeră și interzicerea racordării apelor

- pluviale la canalizarea menajeră în zonele în care aceasta produce supraîncărcări.
- În zonele unde extinderea rețelei este dificilă pe termen scurt (dispersie mare), utilizarea unor soluții individuale doar cu regim controlat (bazine etanșe vidanjabile, evidență de vidanjare, interdicția infiltrării necontrolate), până la realizarea extinderilor.

Propunere – gaze naturale și încălzire clădiri

- Extinderea rețelei de gaze în zonele de dezvoltare etapizată, corelată cu densitățile propuse și cu profilurile stradale, astfel încât coridorul tehnic să rămână coerent și să permită mentenanța fără relocări repetate.
- Prioritizarea extinderilor pe străzile cu continuitate a frontului construit și cu cerere confirmată, evitând extinderi fragmentare care generează costuri mari per utilizator și exploatare dificilă.
- Modernizarea și standardizarea elementelor de sectorizare și protecție, pentru reducerea riscului de avarii și pentru manevre rapide în caz de incident.
- Introducerea unor condiționări clare privind traversările și lucrările în proximitatea conductelor: regim de protecție, interdicții de construire/plantare, coordonare cu celelalte utilități în același coridor.
- Corelarea extinderilor de gaze cu măsuri de eficiență energetică, astfel încât creșterea consumului să fie temperată prin reducerea necesarului specific al clădirilor noi.
- Orientarea dezvoltărilor noi către clădiri cu performanță energetică ridicată, prin condiționări de proiectare (anvelopă, instalații eficiente, pregătire pentru integrarea surselor regenerabile), cu efect direct în limitarea creșterii consumului de gaze și electricitate.

Propunere – alimentare cu energie electrică

- Modernizarea rețelelor de distribuție de joasă tensiune și a posturilor de transformare în zonele cu densificări recente, pentru stabilitatea tensiunii, reducerea întreruperilor și creșterea capacității de racordare.
- Mărirea puterii posturilor de transformare, în funcție de solicitări și de încărcarea reală pe sectoare, astfel încât să fie limitate suprasarcinile și variațiile de tensiune în zonele aflate în expansiune.
- Program etapizat de eliminare a supraîncărcărilor pe rețelele aeriene din sectoarele cu extinderi rezidențiale, prin reconfigurări, înlocuiri de conductoare și, unde este justificat urbanistic, trecerea în subteran pe străzi modernizate.
- Înlocuirea stâlpilor din lemn cu stâlpi din beton pe tronsoanele unde soluția aeriană rămâne necesară, pentru creșterea siguranței în exploatare și reducerea vulnerabilităților la fenomene meteo.
- Extinderea rețelei electrice la gospodăriile neelectrificate din toate localitățile, cu prioritate în sectoarele cu accesibilitate bună și cu potențial de densificare, astfel încât serviciul să fie uniformizat la scara UAT.
- Corelarea modernizărilor stradale cu infrastructura electrică: rezervarea coridorului tehnic și realizarea subtraversărilor necesare înainte de refacerea carosabilului, astfel încât lucrările ulterioare să fie limitate.
- Dimensionarea intervențiilor cu rezervă de capacitate în raport cu consumurile emergente (stații de pompare, dotări publice, stații de încărcare pentru vehicule electrice), astfel încât noii consumatori să poată fi integrați fără reconfigurări repetate ale rețelei.
- Reabilitarea iluminatului public stradal și extinderea acestuia în zonele nou urbanizate, corelat cu profilurile stradale și cu siguranța circulației pietonale și rutiere.
- Eficientizarea iluminatului public prin înlocuiri etapizate către tehnologii eficiente energetic și introducerea telegestiunii (reglaj pe intervale orare, monitorizare defecțiuni), corelat cu extinderile intravilanului.

- Extinderea rețelei electrice va ține cont de standardul privind puterea instalată a rețelei în funcție pe unități consumatoare, utilizat ca reper de dimensionare pentru dezvoltări noi și schimbări de funcțiune, astfel încât capacitățile să fie anticipate:
 - P instalată unități industriale, de depozitare = 125 W/mp arie desfășurată
 - P instalată comerț, servicii = 100 W/mp arie desfășurată
 - P instalată locuințe unifamiliale = 20 W/mp arie desfășurată
 - P instalată iluminat public = 2 W/mp arie desfășurată
- Dezvoltarea infrastructurii de încărcare pentru vehicule electrice în puncte accesibile și sigure, cu racorduri dedicate și integrare în spațiul public (marcaje, acces, iluminat, protecții), ca măsură de susținere a mobilității curate în comuna periurbană.

Propunere – telecomunicații și servicii digitale

- Extinderea rețelelor de fibră optică către zonele noi de locuire, cu prioritate pe străzile modernizate sau în curs de modernizare, utilizând principiul „o singură intervenție” în domeniul public.
- Introducerea canalizațiilor tehnice pentru comunicații electronice în proiectele de reabilitare stradală (săpături planificate, cămine, trasee), astfel încât extinderile ulterioare să se facă fără spargeri repetate și fără multiplicarea traseelor aeriene.
- Stabilirea unei reguli de coordonare edilitară: orice dezvoltare nouă cu front stradal semnificativ să asigure trasee subterane și puncte de conectare pentru comunicații, ca utilitate de bază, similar apei și energiei.
- Consolidarea conectivității pentru clădirile publice și punctele de interes (primărie, școli, dotări), ca suport pentru digitalizarea serviciilor publice, inclusiv pentru monitorizare și raportare în timp real a unor subsisteme edilitare (pompe, iluminat, stații).
- Reducerea rețelelor aeriene improvizate prin trasee ordonate și prin relocări punctuale atunci când se reabilitează străzi sau se reorganizează aliniamentele.

Propunere – gospodărirea apelor

- Program anual de întreținere a cursurilor secundare și a canalelor: decolmatare, refacerea secțiunilor de scurgere, îndepărtarea obstacolelor și controlul depozitărilor, pentru reducerea riscului de refulare locală la ploi torențiale.
- Delimitarea funcțională a zonelor riverane și asigurarea accesului pentru intervenții pe maluri (întreținere, decolmatare), prin evitarea ocupărilor care blochează accesul utilajelor.
- Regim de coordonare tehnică pentru intervenții în zona digurilor și a lucrărilor de apărare, inclusiv reguli pentru traversări/subtraversări ale utilităților, astfel încât integritatea lucrărilor de apărare să fie păstrată.
- Tratarea arealelor umede/joase (precum zonele cu băltiri recurente) prin menținerea funcțiunilor compatibile, condiționări de construire, controlul umpluturilor și asigurarea secțiunilor de evacuare, evitând redistribuirea necontrolată a apelor către gospodării.
- Integrarea în reglementări a unor cerințe de protecție față de cursurile de apă: retrageri minime funcționale pentru mentenanță, interdicția depozitărilor în albie și pe mal, controlul deversărilor nepermise.
- Introducerea unui sistem local de semnalare/intervenție pentru blocaje în șanțuri/podețe în perioade cu ploi intense, cu procedură clară de intervenție rapidă.
- Plantarea terenurilor, de pe malurile cursurilor de apă, cu specii arboricole absorbante, dar în mod obligatoriu autohtone.
- Program de întreținere a sistemelor de scurgere pluvială la nivel stradal (șanțuri, rigole, podețe): decolmatare, îndepărtarea vegetației și refacerea continuității secțiunilor de scurgere, cu intervenții prioritare în zonele joase cu băltiri recurente.
- Introducerea, în zonele de extindere și în punctele cu acumulări recurente, a soluțiilor de drenaj

urban cu retenție/infiltrație controlată (rigole vegetate, zone permeabile, micro-retenții), astfel încât debitele de vârf să fie reduse înainte de descărcarea în emisari și să fie limitate bălțirile în spațiul public.

Propunere – managementul deșeurilor

Pentru eficientizarea managementului deșeurilor în comună, se recomandă aplicarea prevederilor SMID și a OUG 92/2021 privind gestiunea deșeurilor.

- Creșterea performanței colectării separate prin optimizarea recipientelor pe fracții și a frecvențelor, cu acoperire coerentă în toate localitățile componente și în zonele de extindere periurbană.
- Introducerea/clarificarea punctelor de colectare pentru fluxuri speciale: voluminoase, DEEE, deșeuri periculoase din menajer, uleiuri uzate, textile, prin campanii periodice și puncte temporare anunțate public.
- Organizarea unui sistem practic pentru deșeurile din construcții și demolări provenite din lucrări mici (gospodării): procedură de predare, colectare/transport, control al depozitării în extravilan, având în vedere ritmul ridicat al investițiilor private.
- Măsuri de prevenire a depozitărilor necontrolate: monitorizarea punctelor vulnerabile din extravilan (căi de acces secundare, văi, zone umede), intervenții periodice de salubritate și aplicarea coerentă a regimului contravențional.
- Promovarea compostării la sursă pentru biodegradabile în zonele de locuire individuală, ca măsură cu efect direct asupra cantității de deșeu rezidual și asupra costurilor de colectare/transport.
- Optimizarea traseelor de colectare și a accesului pentru autospeciale în străzile noi, prin condiționări la proiectare (lățimi, întoarceri, acces la puncte de precollectare), evitând străzile înfundate fără soluții de manevră.
- Amenajarea unui punct de aport voluntar/punct de colectare local pentru fluxuri cu risc de depozitare necontrolată (voluminoase, DEEE, deșeuri periculoase din menajer), astfel încât predarea să fie facilă și predictibilă la nivelul UAT.
- Extinderea colectării separate a biodeșeurilor în zonele cu densitate mai mare și susținerea compostării la sursă în zonele de locuire individuală, pentru reducerea fracției reziduale și a costurilor de transport/tratare.
- Introducerea măsurilor de prevenire a generării deșeurilor și de sprijin pentru reutilizare (informare publică, campanii periodice pentru obiecte reutilizabile și reparabile, organizarea unui flux local de preluare/predare prin punctul de aport voluntar sau prin campanii dedicate), pentru reducerea cantității de deșeu rezidual și a depozitărilor necontrolate.

o Energia regenerabilă

La nivelul comunei Sâncraiu de Mureș, utilizarea energiei din surse regenerabile este prezentă în principal prin inițiative punctuale la scară de gospodărie și, după caz, la nivelul unor operatori economici, fără ca în situația existentă să fie evidențiat un sistem centralizat de producere a energiei termice sau electrice din surse regenerabile pentru ansamblul localităților. Profilul energetic al comunei rămâne dominant dependent de alimentarea din rețeaua electrică și de încălzirea individuală, preponderent pe gaze naturale în zonele racordate, completată local de combustibili solizi și soluții electrice în sectoarele unde această opțiune este utilizată.

Potențialul pentru dezvoltarea unor surse regenerabile de energie este favorizat de tipologia fondului construit (ponderi ridicate de locuințe individuale cu acoperișuri potrivite pentru panouri fotovoltaice/solare), de existența unor clădiri și terenuri publice care pot susține investiții (clădiri administrative, educaționale, culturale, terenuri aferente dotărilor), precum și de cererea în creștere determinată de dinamica periurbană. În același timp, implementarea pe scară mai largă depinde de capacitatea rețelei electrice locale (posturi de transformare și rețele JT), de condițiile de racordare și de necesitatea coordonării cu regimul de protecție al infrastructurilor, cu zonele sensibile la nivelul

gospodăririi apelor și cu regulile de integrare în spațiul public.

Cadrul legislativ actual încurajează creșterea ponderii energiei din surse regenerabile produsă la fața locului sau în apropiere, inclusiv prin mecanisme de autoconsum și partajare locală, ceea ce deschide posibilitatea unor inițiative comunitare la nivelul UAT.

În situația existentă, implementările sunt dispersate și nu funcționează încă un mecanism local formalizat de tip comunitate energetică sau autoconsum colectiv, iar dezvoltarea pe scară mai largă rămâne condiționată de capacitatea rețelei de distribuție și de procedurile de racordare

Propuneri – energia regenerabilă

- Implementarea etapizată a sistemelor fotovoltaice pe clădiri publice (primărie, școli, cămine culturale, alte dotări) și, după caz, pe amplasamente publice adecvate, dimensionate pentru consum propriu, cu integrarea monitorizării producției și consumului pentru reducerea costurilor de operare și pentru stabilizarea cererilor de putere pe rețea.
- Încurajarea instalării de panouri fotovoltaice și/sau sisteme solare termice la nivel rezidențial, prin condiționări de proiectare în zonele de dezvoltare nouă (orientare, suprafețe tehnice, trasee pentru cablare/echipamente), astfel încât clădirile noi să fie pregătite pentru integrarea SRE fără intervenții ulterioare invazive.
- Introducerea în reglementările locale a cerințelor minime de eficiență energetică și pregătire tehnică pentru integrarea surselor regenerabile de energie (anvelopă performantă, echipamente eficiente, spații tehnice pentru inverter/boiler, preechipare pentru stații de încărcare, unde este relevant).
- Promovarea soluțiilor de încălzire cu emisii reduse în clădirile publice și, gradual, în locuințe (pompe de căldură, sisteme hibride), corelat cu modernizarea rețelelor electrice și cu posibilitatea de racordare, pentru limitarea creșterii consumului de gaze și reducerea poluării locale.
- Corelarea dezvoltării sustenabile cu consolidarea rețelei electrice: dimensionarea intervențiilor cu rezervă de capacitate în posturi de transformare și rețele JT în sectoarele cu densificări și în zonele cu potențial ridicat de prosumatori, pentru a evita blocaje de racordare și suprasarcini locale.
- Stabilirea unor reguli de integrare urbanistică pentru echipamentele aferente surselor regenerabile: amplasare controlată a panourilor pe acoperișuri în raport cu fronturile stradale, evitarea reflexiilor și a montajelor care afectează siguranța sau aspectul spațiului public, amplasarea echipamentelor la sol doar pe terenuri compatibile și cu respectarea zonelor de protecție ale utilităților și ale cursurilor de apă.
- Introducerea de soluții de stocare și management al energiei la consumatorii publici (baterii, management al vârfurilor de consum, automatizări), acolo unde analiza cost–beneficiu justifică, pentru creșterea autonomiei operaționale a dotărilor critice (pompe, iluminat, clădiri publice).
- Integrarea surselor regenerabile cu mobilitatea electrică prin racorduri dedicate și dimensionare coerentă a punctelor de încărcare, astfel încât stațiile să poată funcționa fără degradarea calității alimentării în zonele adiacente, cu utilizarea prioritara a energiei produse local acolo unde configurația permite.
- Valorificarea biomasei doar în regim controlat și cu tehnologii conforme (echipamente eficiente, emisii reduse), acolo unde există resursă disponibilă și unde nu se amplifică presiunea pe calitatea aerului, cu evitarea generalizării soluțiilor pe combustibili solizi în zonele densificate.

2.9 Probleme de mediu. Protecția mediului

○ Calitatea apei

La nivelul județului Mureș, se efectuează evaluarea calității apelor de suprafață conform Legii Apelor 107/1996 cu modificările ulterioare, utilizându-se metodologiile privind sistemele de clasificare și evaluare globală a stării apelor de suprafață recomandate prin Directiva Cadru a Apei (2000/60/CEE) și elaborate de către INCDPM București. Evaluarea se realizează cu raportare la ”corpul de apă”, unitatea de bază în activitatea de monitorizare. Calitatea corpului de apă se regăsește în starea ecologică a acestuia, care reflectă atât elemente de structură, cât și de funcționalitate a corpului de apă analizat. În cazul apelor de suprafață, există 5 niveluri ale stării ecologice și anume: foarte bună, bună, moderată, slabă și proastă, fiecărui nivel fiindu-i asociată o anumită culoare: albastru, verde, galben, portocaliu și roșu (albastru – foarte bună, roșu – proastă). În raportul privind starea mediului în anul 2021 în județul Mureș este prezentată o situație globală a stării ecologice și chimice a corpurilor de apă din județ, prin urmare nu există referiri clare la calitatea corpurilor de apă de pe teritoriul comunei Sâncraiu de Mureș.

Comuna Sâncraiu de Mureș beneficiază de rețea centralizată de distribuție a apei potabile și de rețea de canalizare.

Alimentarea cu apă a comunei Sâncraiu de Mureș se realizează din rețeaua centralizată de alimentare cu apă potabilă a municipiului Tg. Mureș, aflată în administrarea S.C. Compania AQUASERV S.A. Tg. Mureș, conform contractului nr. 3464/01.09.2016 încheiat între părți.

Instalații de captare:

Captarea apei se realizează prin intermediul a două puncte de racord, astfel:

- un punct de racord pe str. Podeni; alimentarea cu apă se realizează prin intermediul a două bransamente, respectiv bransament și conductă OL având: Dn 150 mm și bransament și conductă PEHD având: Dn 160 mm.
- un punct de racord pe str. Barajului; alimentarea cu apă se realizează prin intermediul a două bransamente și respectiv două conducte PEHD având: Dn 160 mm.

Rețeaua de distribuție a apei potabile este realizată din conducte OL și PEHD, având: Dn= 63÷160 mm și Ltotal distribuție= cca. 60.000 m.

Pentru înmagazinarea apei există un rezervor de înmagazinare având: V= 500 mc, amplasat în zona locuințelor din Cartierul Răsăritului. Din rezervorul V se asigură alimentarea cu apă a locuințelor din Cartierului Răsăritului (cca. 105 case și 11 case pentru copii).

În jurul rezervorului este instituită zonă de protecție sanitară.

Alimentarea cu apă a rezervorului de înmagazinare se realizează prin intermediul unei stații de pompare echipată cu două pompe (1A+1R), dimensionate corespunzător și conductă de refulare având: Dn 125 mm și L= 564 m. Stația de pompare este prevăzută cu un rezervor de 15 mc pentru aspirația pompelor.

În jurul stației de pompare este instituită zonă de protecție sanitară.

Din rezervorul de înmagazinare V se asigură alimentarea cu apă a locuințelor din Cartierul Răsăritului, astfel:

- gravitațional pentru cca. 45 locuințe;
- prin intermediul unei instalații tip hidrofor pentru cca. 60 locuințe și 11 case pentru copii.

○ Calitatea aerului

Măsurile pentru reglementarea acțiunilor destinate menținerii și îmbunătățirii calității aerului sunt prevăzute în legea 104/2011, care asigură alinierea legislației naționale la standardele europene în domeniu. Pentru stabilirea calității aerului înconjurător în județul Mureș, s-au utilizat datele rezultate prin rețeaua de supraveghere a calității aerului, precum și date obținute prin rețeaua manuală. În comuna Sâncraiu de Mureș, nu există stație de supraveghere automată a calității aerului.

Sursele de poluare atmosferică în comuna Sâncraiu de Mureș pot fi asociate cu:

- activități casnice specifice așezărilor umane – încălzire rezidențială, preparare hrană;

- activitățile agricole și zootehnice din gospodăriile situate atât în interiorul, cât și în exteriorul zonelor rezidențiale;
 - traficul rutier.
- Principalele categorii de poluanți asociați activităților menționate sunt:
- surse staționare de ardere: oxizi de azot (NO, NO₂, N₂O), oxizi de carbon (CO, CO₂), oxizi de sulf (SO₂, SO₃), particule, compuși organici volatili și condensabili (inclusiv hidrocarburi aromatice policiclice - substanțe cu potențial cancerigen);
 - creșterea păsărilor și animalelor: metan (CH₄) generat de fermentația enterică și de descompunerea dejectiilor, amoniac (NH₃) rezultat din descompunerea dejectiilor;
 - culturi vegetale sezoniere și perene: compuși organici volatili nonmetanici, protoxid de azot, particule de proveniență naturală (particule minerale și vegetale), amoniac (NH₃) în cazul utilizării îngrășămintelor chimice, compuși chimici generați de utilizarea pesticidelor, poluanți generați de utilizarea mașinilor agricole (NO_x, N₂O, CH₄, compuși organici volatili nonmetanici, CO, CO₂, SO₂, particule încărcate cu Cd, Cu, Cr, Ni, Se, Zn, HAP);
 - surse staționare reprezentate de motoare cu ardere internă (pompe, generatoare, etc.): NO, NO₂, N₂O, CO, CO₂, SO₂, particule încărcate cu metale grele, compuși organici volatili și condensabili (incluzând HAP și alți compuși potențial cancerigeni);
 - traficul rutier: oxizi de azot (NO, NO₂, N₂O), oxizi de carbon (CO, CO₂), SO₂, CH₄, compuși organici volatili nonmetanici, particule încărcate cu metale grele (Pb, Cd, Cu, Cr, Ni, Se, Zn);
 - unitățile industriale, brutăriile, alte activități: poluanți specifici arderii combustibililor, particule, compuși organici volatili nonmetanici.
 - Având în vedere intensitatea activităților derulate la nivelul localității, se poate aprecia că aerul în comună este în stare naturală, nefiind afectat semnificativ de activități umane.

○ Zgomot și vibrații

În zonele populate, cele mai frecvente surse de zgomot și vibrații sunt traficul rutier, activitățile de construcții și demolări, activități agricole mecanizate și anumite activități industriale.

Limita maxim admisibilă nivelul de zgomot este stabilit prin STAS 10009/88, aceasta variind între 60-65 dB ziua și 40-45 dB noaptea.

Monitorizarea nivelului de zgomot se face de către Direcția de Sănătate Publică în cazul zgomotului la locul de muncă și de către Agenția pentru Protecția Mediului în cazul zgomotului ambiant. În ceea ce privește cea de-a doua categorie, în comuna Sâncraiu de Mureș nu a fost monitorizat nivelul de zgomot în anul 2021, conform raportului anual privind starea mediului.

Se poate aprecia că mărimea unității teritoriale administrative vizate, intensitatea traficului rutier și a activităților industriale actuale, nu pot conduce către concluzia că comuna analizată nu se confruntă cu probleme în ceea ce privește zgomotul și vibrațiile, astfel încât acestea nu se constituie în surse de disconfort pentru populația locală.

○ Calitatea solului

În rapoartele privind starea mediului în județul Mureș, nu există informații cantitative cu privire la gradul de afectare a solului în comuna Sâncraiu de Mureș.

Pe teritoriul comunei există și suprafețe de teren afectate de unele procese de versant, pe baza unui fond litologic dominat de roci sedimentare și argiloase.

Nu există indicii privind afectarea calității solului ca efect al activităților umane.

○ Calitatea componentei biotice

Aflat în bioregiunea Continentală, din punct de vedere geomorfologic, poate fi inclusă în cadrul unităților de coline și dealuri, flora și fauna de pe teritoriul comunei Sâncraiu de Mureș sunt reprezentate de specii caracteristice câmpiilor și dealurilor.

Astăzi, peisajul este unul mozaicat, dat de terenurile agricole arabile, pășunile, fânețele și pajiștile care ocupă o parte reprezentativă din suprafața comunei. Amprenta antropică relativ redusă face ca flora și fauna de pe teritoriul comunei să se găsească într-o stare bună de conservare.

Pe teritoriul comunei există o arie naturală protejată NATURA 2000 (ROSCI0367 Râul Mureș între Moreni și Ogra)

○ **Procese generatoare de poluare și măsuri de protecție**

Poluarea electromagnetică

Poluarea cu unde electromagnetice de la liniile electrice de înaltă tensiune, antene GSM și relee.

Măsuri - reglementări:

- se impune păstrarea unei zone de protecție în jurul surselor de unde electromagnetice, pentru LEA 20 KV (pe o fâșie de 24 m), LEA 110 KV (pe o fâșie de 37 m);
- se interzice trecerea LEA peste locuințe;
- se interzice extinderea intravilanului și amplasarea construcțiilor în zona de protecție LEA 220 KV și LEA 400KV, fără studiu de coexistență;
- nivelul admis de radiație al unei antene de telefonie mobilă sau releu este cuprins între 4,5 și 9 W/mp (Ordinul Ministrului Sănătății Publice nr. 1193 / 29.09.2006).

Poluare olfactivă

Este poluarea prin emanații în atmosferă, datorită unor surse fixe.

Măsuri - reglementări:

- se interzice amplasarea locuințelor în zona de protecție sanitară a târgului de animale pe o rază de 200 m și a dispensarului veterinar pe o rază de 30 m.

Poluare fizică, chimică și organică a apei / solului, datorită depozitării neautorizate de deșeuri

Măsuri - reglementări:

- se va institui zonă de protecție sanitară: câte 15 m din albia minoră pe ambele maluri ale cursurilor de apă cadastrale (peste 5 km lungime) și câte 5 m din albia minoră pe ambele maluri ale cursurilor de apă necadastrale (sub 5 km lungime);
- interzicerea și sancționarea depozitării și deversării de deșeuri menajere / rumeguș / dejecții animaliere pe malurile cursurilor de apă și refacerea cadrului natural - ecologizarea și refacerea sit-urilor contaminate;
- se vor promova min. 2 campanii de salubritate a malurilor cursurilor de apă/an;
- lucrările de decolmatare a albiilor se vor executa din 5 în 5 ani.

○ **Risc tehnologic asociat amplasamentelor de tip SEVESO**

Teritoriul comunei Sâncraiu de Mureș este intersectat de zone de impact asociate amplasamentului industrial Azomureș, obiectiv care intră sub incidența legislației privind controlul asupra pericolelor de accident major în care sunt implicate substanțe periculoase. În cadrul documentației de urbanism, aceste zone au fost preluate pe baza studiilor de specialitate elaborate conform metodologiei aprobate prin Ordinul nr. 3710/1212/99/2017, fiind transpuse în planșele de reglementări ca elemente de constrângere și control în utilizarea terenurilor.

Pentru comuna Sâncraiu de Mureș, problematica SEVESO nu conduce la instituirea unei interdicții generale de construire, ci la necesitatea corelării dezvoltărilor noi cu principiile de compatibilitate teritorială. Implicațiile sunt legate de limitarea vulnerabilității funcționale, de evitarea concentrării unor funcțiuni sensibile sau a unor aglomerări importante de persoane în arealele afectate și de menținerea unui raport echilibrat între densitatea construită și nivelul de risc identificat prin studiile de specialitate. În acest cadru, autorizarea investițiilor rămâne dependentă de respectarea reglementărilor urbanistice, de consultarea documentațiilor de risc și de obținerea avizelor autorităților competente în domeniul situațiilor de urgență și al protecției mediului.

- **one naturale protejate:**
 - Pădurile;
 - Cursurile de apă;
 - ROSCI0367 – ”Râul Mureș între Morești și Ogra”.

- **Patrimoniul cultural**

Patrimoniul cultural stă la baza moștenirii socio-culturale a unei comunități și este format din totalitatea obiectelor, tangibile sau nu, ce definesc respectiva comunitate: elemente tradiționale și artistice, valori culturale, expresii lingvistice, obiceiuri, obiecte, clădiri, locuri, cunoștințe specifice și orice alt element ce își aduce un aport la specificul culturii respective.

Monument: construcție sau parte de construcție, împreună cu instalațiile, componentele artistice, elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acesta, precum și lucrările artistice comemorative, funerare, de for public, împreună cu terenul aferent delimitat topografic, care constituie mărturii cultural-istorice semnificative din punct de vedere arhitectural, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific sau tehnic.

Ansamblu: grup coerent din punct de vedere cultural, istoric, arhitectural, urbanistic ori muzeistic de construcții urbane sau rurale care împreună cu terenul aferent formează o unitate delimitată topografic ce constituie o mărturie cultural-istorică semnificativă din punct de vedere arhitectural, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific sau tehnic.

Sit: teren delimitat topografic, cuprinzând acele creații umane în cadrul natural care sunt mărturii cultural-istorice semnificative din punct de vedere arhitectural, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific, tehnic sau peisajului cultural.

Conform Legii nr. 451/2002 pentru ratificarea Convenției Europene a Peisajului, adoptată la Florența la 20 octombrie 2000, "Peisajul desemnează o parte de teritoriu percepută ca atare de către populație, al cărui caracter este rezultatul acțiunii și interacțiunii factorilor naturali și/sau umani".

"Protecția peisajului cuprinde acțiunile de conservare și menținere a aspectelor semnificative sau caracteristice ale unui peisaj, justificate prin valoarea sa patrimonială derivată din configurația naturală și/sau de intervenție umană"

Zone de protecție ale monumentelor istorice

Pentru fiecare monument istoric se instituie zona sa de protecție prin care se asigură conservarea integrată a monumentului istoric și a cadrului său construit sau natural.

Zona de protecție, constituită ca un teren format din parcele cadastrale situate în jurul monumentului, asigură perceperea nealterată a acestuia. În zona de protecție se instituie servituțile de utilitate publică și reglementările de construire pentru:

- păstrarea și ameliorarea cadrului natural al monumentului prin înlăturarea sau diminuarea factorilor poluanți de orice natură;
- păstrarea și ameliorarea cadrului arhitectural-urbanistic al monumentului prin aprobarea și supravegherea construirii;
- păstrarea și valorificarea potențialului arheologic;

Zone protejate. Zone construite și amenajate

Tipurile de zone protejate derivă din natura și gruparea valorilor conținute, din specificul și din încadrarea juridică a acestora:

- determinate de un monument istoric și zona de protecție aferentă;
- determinate de un ansamblu istoric sau sit istoric și zona de protecție aferentă;
- determinate de o sumă de elemente care necesită protecție și se constituie într-o suprafață protejată (centre și zone istorice urbane sau rurale, căi de comunicație, alte amenajări valoroase).

Zonele construite protejate reprezintă zone din teritoriul administrativ al orașelor și comunelor în care construcțiile, cadrul natural și activitățile umane prezintă calități (istorice) a căror protejare reprezintă un interes public.

După natura interesului public, aceste zone protejate constituite pot fi:

- de interes național (dacă sunt generate de un monument istoric clasat în grupa valorică A ("monumente istorice de valoare națională și universală");
- de interes local (dacă sunt generate de un monument istoric clasat în grupa valorică B ("monumente istorice reprezentative pentru patrimoniul cultural local"))

Zonele construite protejate instituite pentru protejarea patrimoniului construit se compun din totalitatea bunurilor imobile care necesită protecție. În funcție de natura obiectului protecției pot fi:

- centre istorice
- zone istorice

Zonele protejate instituite pentru protejarea patrimoniului urban sau rural nu conțin în mod obligatoriu imobile clasate ca monumente istorice.

Aceste tipuri de zone protejate se stabilesc prin hotărâri ale Consiliilor județene sau locale, având la bază documentații de amenajarea teritoriului (PATJ) sau de urbanism (PUG+RLU) și se instituie prin hotărâri ale Consiliilor locale, pe baza documentațiilor de urbanism (PUZCP+RLU).

Pe teritoriul comunei Sâncraiu de Mureș au fost definite două zone construite protejate, suprapuse cu zonele de protecție ale monumentelor existente (vezi "Zonele cu monumente de arhitectură")

○ **Patrimoniul arheologic**

Conform Repertoriul Arheologic al județului Mureș:

Din acest grup fac parte siturile menționate în Repertoriul arheologic al județului Mureș sau alte surse bibliografice, care beneficiază de o sumară descriere a locului de descoperire sau denumirea toponimului, dar în cadrul cercetărilor efectuate nu au putut fi regăsite pe teren ori, în cazul identificării toponimului, nu au apărut materiale arheologice care să indice cu certitudine existența sitului arheologic în zona respectivă.

1. Sâncraiu de Mureș

A. Fără precizări topografice, se menționează ca descoperiri:

- a) Un chiup, de culoare cenușie (În MNIT), găsit ”pe dealul” fostului sat Cornățel (astăzi contopit cu Sâncraiu de Mureș). Epoca neprecizată.
- b) Un topor din piatră, perforat și lustruit, neolitic (MJM, inv.nr.2668) (Pl.XLIV/19);
- c) Brățări cu capete lărgite, vase cu două toarte și un ac de bronz, cu protuberanțe dispuse în cruce, din perioada de tranziție la epoca fierului (cultura Noua) sau din prima epocă a fierului (Hallstatt; în MNIT).

De aici, mai sunt mai multe obiecte recuperate în Muzeul județean Mureș: un topor de luptă din fier, găsit în albia Mureșului de Rad Marton, în 1973 (inv.nr.6915), două săbii, dintre care una fragmentară(inv.nr.6916, 6917). Probabil obiectele sunt medievale (sec. XIII-XIV).

B. ”Dispensar”(1)

Cu prilejul unor lucrări edilitare, în curtea dispensarului au fost descoperite, la 1,5 m adâncime, fragmente ceramice, probabil din epoca bronzului, hallstatiene, și Latene.

C. ”Bodoroteje”(2)

Urmele drumului roman care mergeau spre Brâncovenești.

D. ”Grazna”(3)

Urmele drumului roman, sesizate mai demult.

E. ”Dealul Păgânilor”(Poganyvar) (4)

Aici, la cota 464, circumvalații de pământ, care ar putea reprezenta o eventuală fortificație, din care au fost găsite mărgelile din lut, ”o lingură” de bronz (epoca neprecizată) și fragmente ceramice feudale timpurii (sec. XII-XIII).

F. ”Biserică” (5)

a) De lângă biserică – doi cercei (”inele de tâmplă”) di bronz cu capătul răsfrânt,din perioada timpurie feudală și arme (sec. XII-XIII). Piesele în MNIT (inv.nr. 1463-1464).

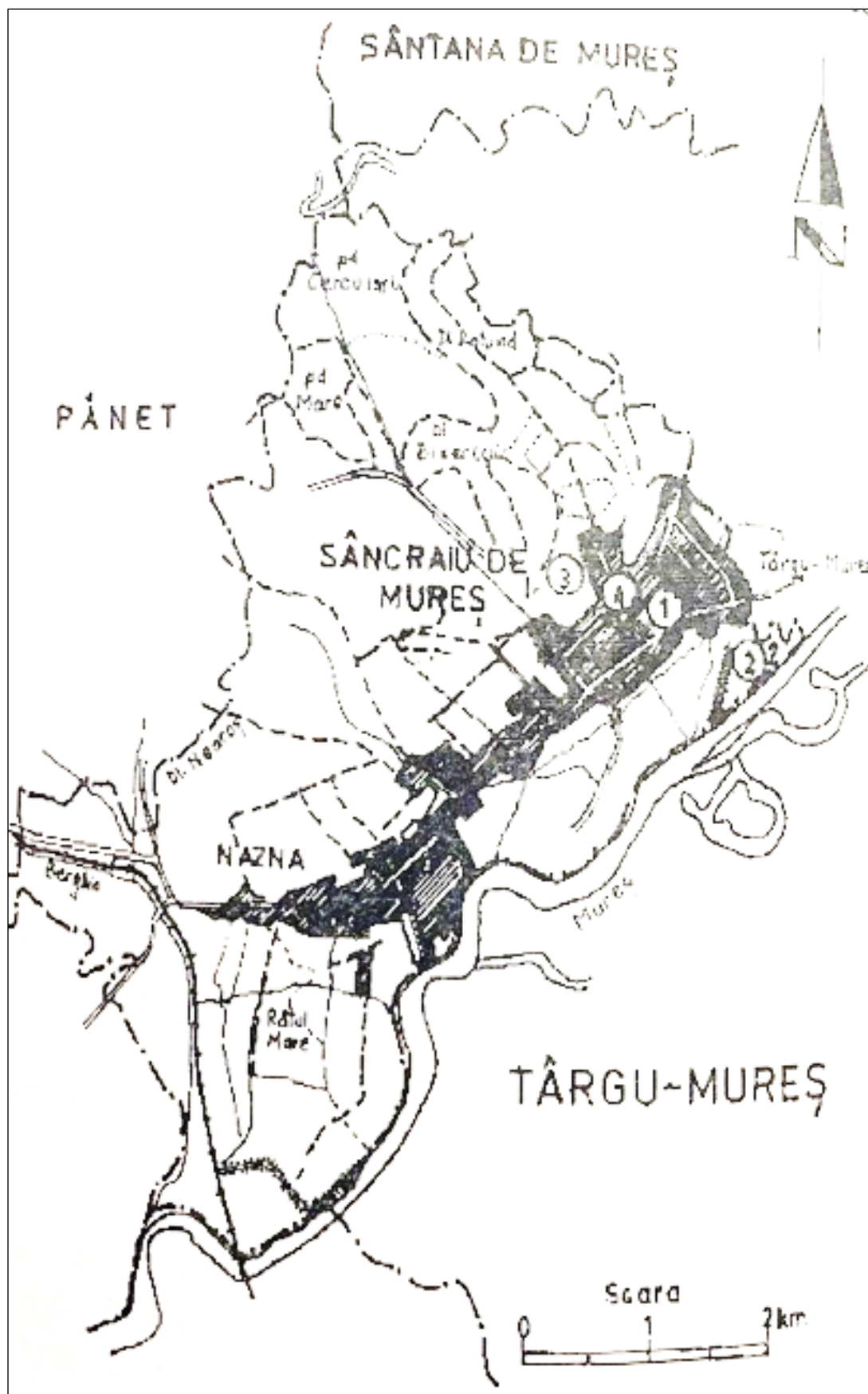
b) Biserica reformată, complet renovată, a fost inițial o bazilică-sală romanică, cu turn, navă, cor și absidă semicirculară.

2. Nazna

A. Fără precizări topografice, se menționează ca descoperiri:

a) Fragmente ceramice Coțofeni, din epocile bronzului, fierului (Hallstatt), romană și perioada prefeudală, găsite pe teritoriul fostului sat Micești (unifcat cu Nazna). Materialele în Muzeul județean Mureș. (inv.nr.380-Coțofeni; 350, 351, 354, 356, 368, 372, 377, 378, 380, 391 – epoca bronzului; 363 – Hallstatt; 376, 396, 398, 391 – romane; 397, 3466 – prefeudale);

b) Urmele drumului roman, care trecea de la Morești spre Sâncraiu de Mureș – Brâncovenești, au fost sesizate, pe malul dreptal Mureșului, în perimetrul localității.



Conform Repertoriul Arheologic Național și Lista Monumentelor Istorice 2015

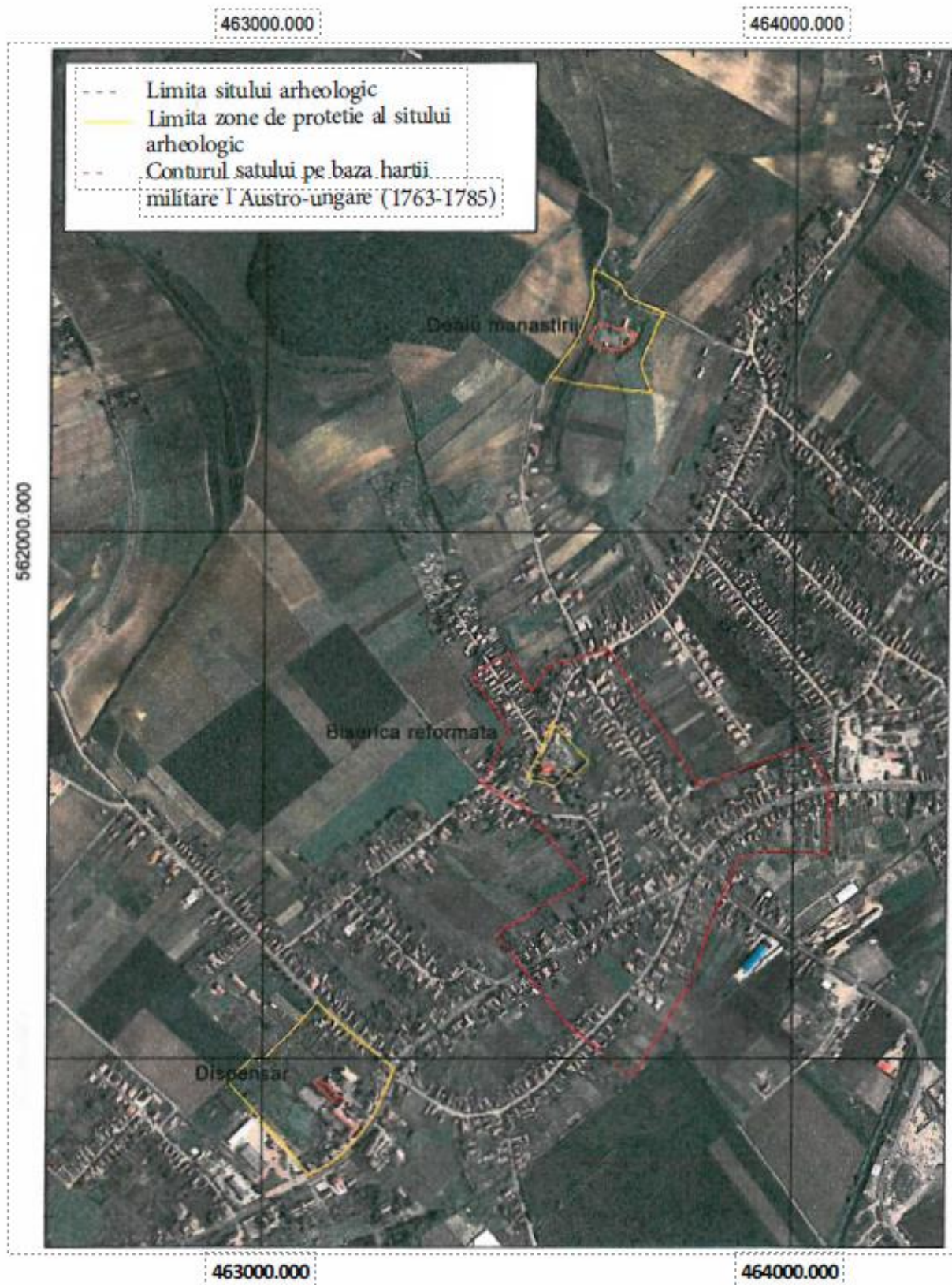
Lista siturilor arheologice de pe teritoriul comunei Sâncraiu de Mureș din RAN

| Cod RAN | Denumire | Categorie | Tip | Județ | Localitate | Componente sit | Cronologie |
|--|--|---------------------|--------------|-------|---|------------------------------|--|
| 114391.06 | Drumul roman de la Sâncraiu de Mureș. Urmele drumul roman au fost identificate pe partea dreaptă a râului Mureș, în afara vetrei satului, spre est. | cale de comunicație | de drum | Mureș | Sâncraiu De Mureș, com. Sâncraiu De Mureș | Drum | Epoca romană |
| 114408.01 <input checked="" type="checkbox"/> | Situl arheologic de la Nazna. Situl se află pe un monticul, la nord-vest de sat. | construcție | fortificație | Mureș | Nazna, com. Sâncraiu De Mureș | Drum, Fortificație | Epoca romană, Epoca medievală / sec. II - III d.Hr. |
| 114391.05 | Mănăstirea paulină de la Sâncraiu de Mureș - Dealul Mănăstirii. Mănăstirea se află la NV de centrul comunei, la 700 m de DJ 152A; platoul primei terase a râului Mureș; în stânga Pârâului Bisericii | structură de cult | de mănăstire | Mureș | Sâncraiu De Mureș, com. Sâncraiu De Mureș | Biserică | Epoca medievală |
| 114391.03 | Așezarea neolitică de la Sâncraiu de Mureș. Așezarea se află pe dealul fostului sat Cornățel. | locuire | așezare | Mureș | Sâncraiu De Mureș, com. Sâncraiu De Mureș | Așezare | Neolitic |
| 114391.02 <input checked="" type="checkbox"/> | Așezarea medievală de la Sâncraiu de Mureș - Biserică. Așezarea se află lângă biserica din sat. | locuire | așezare | Mureș | Sâncraiu De Mureș, com. Sâncraiu De Mureș | Așezare | Epoca medievală / sec. XII - XIII d.Hr. |
| 114391.01 <input checked="" type="checkbox"/> | Situl arheologic de la Sâncraiu de Mureș - Dealul Păgânilor. Situl se află lângă sat. | locuire | așezare | Mureș | Sâncraiu De Mureș, com. Sâncraiu De Mureș | Așezare fortificată, Așezare | Epoca bronzului, Epoca medievală / sec. XII - XIII d.Hr. |

Lista monumentelor istorice 2015 - arheologie

| Nr. crt. | Cod LMI 2015 | Denumire | Adresă | Datare |
|----------|--|--|---|---------------------|
| 155 | MS-I-s-B-15400 Conf Studiu Istoric si Arheologic, se propune eliminarea din RAN și LMI în lipsa reperelor topografice. | Situl arheologic de la Nazna | sat Nazna | - |
| 156 | MS-I-s-B-15400.01 | Fortificație | sat Nazna, pe un monticul, la NV de sat | Epoca medievală |
| 157 | MS-I-s-B-15400.02 | Drum | sat Nazna, în malul Mureșului, pe un monticul, la NV de sat | sec. II-III, p.Chr. |
| 193 | MS-I-s-B-15420 Conf Studiu Istoric și Arheologic, localizarea este greșită, provine de fapt de la Sâncrai, jud. Alba. | Situl arheologic de la Sâncraiu de Mureș | sat Sâncraiu de Mureș, "Dealul Păgânilor" | - |
| 194 | MS-I-s-B-15420.01 | Așezare | sat Sâncraiu de Mureș, "Dealul Păgânilor", lângă sat | Sec. XII-XIII |
| 195 | MS-I-s-B-15420.02 | Așezare fortificată | sat Sâncraiu de Mureș, "Dealul Păgânilor", lângă sat | Epoca bronzului |
| 196 | MS-I-s-B-15421 | Așezarea medievală de la Sâncraiu de Mureș | sat Sâncraiu de Mureș, "Biserica" | Sec. XII-XIII |

Situri arheologice reperate



Biserica reformată

Cod RAN: 114391.02

cod LMI: MS-I-s-B-15421

Lângă biserica reformată (în RAN este menționat eronat ca proprietar Biserica Ortodoxă) au fost descoperiți doi cercei sau inele de tâmplă din bronz având capetele răsfârante, datate în perioada feudală timpurie, sec. 12-13, găsite împreună cu arme. Inelele de tâmplă se află în MNIT (inv. nr. 1463-1464) (Horedt 1955, 675; Lazăr 1995, 210).

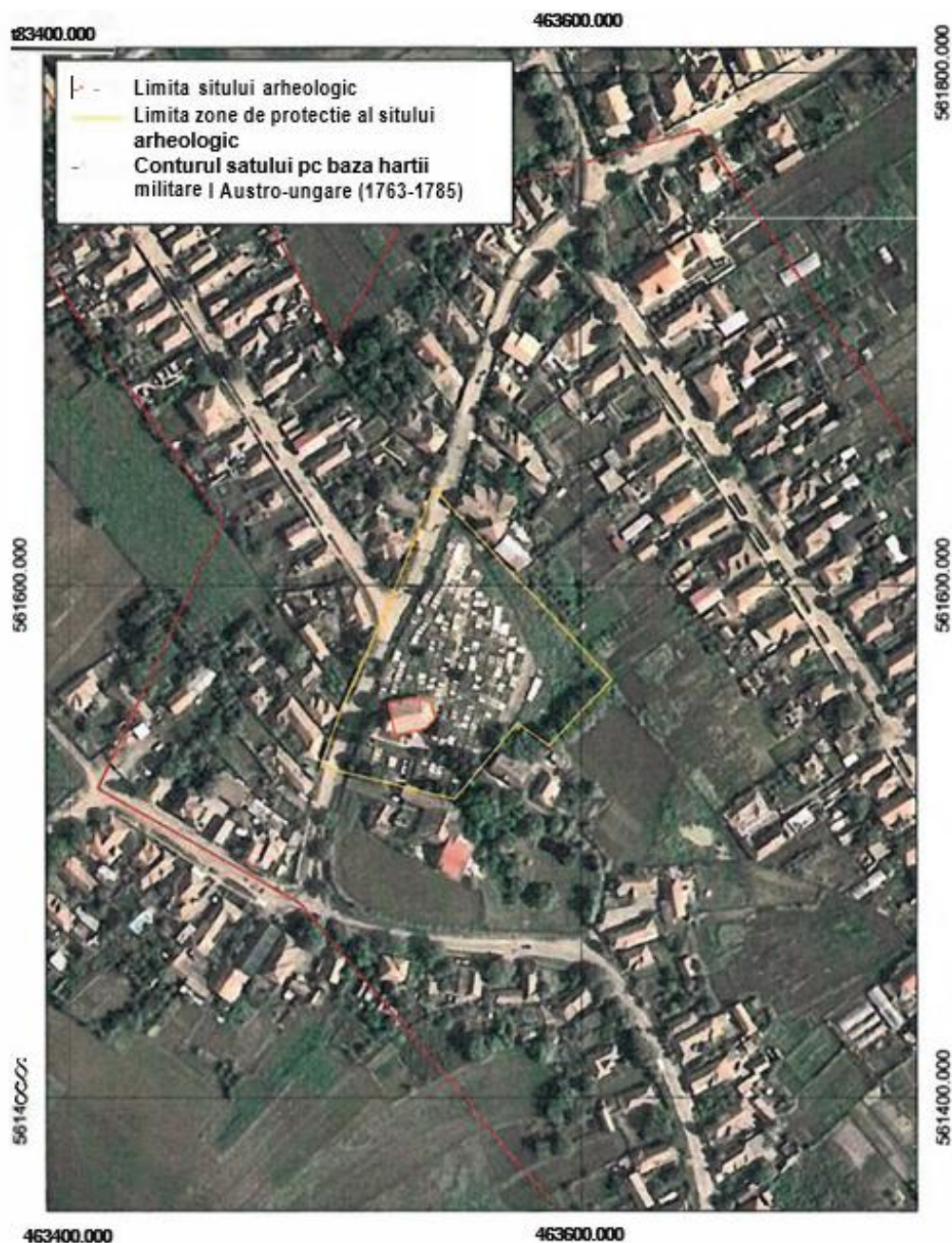
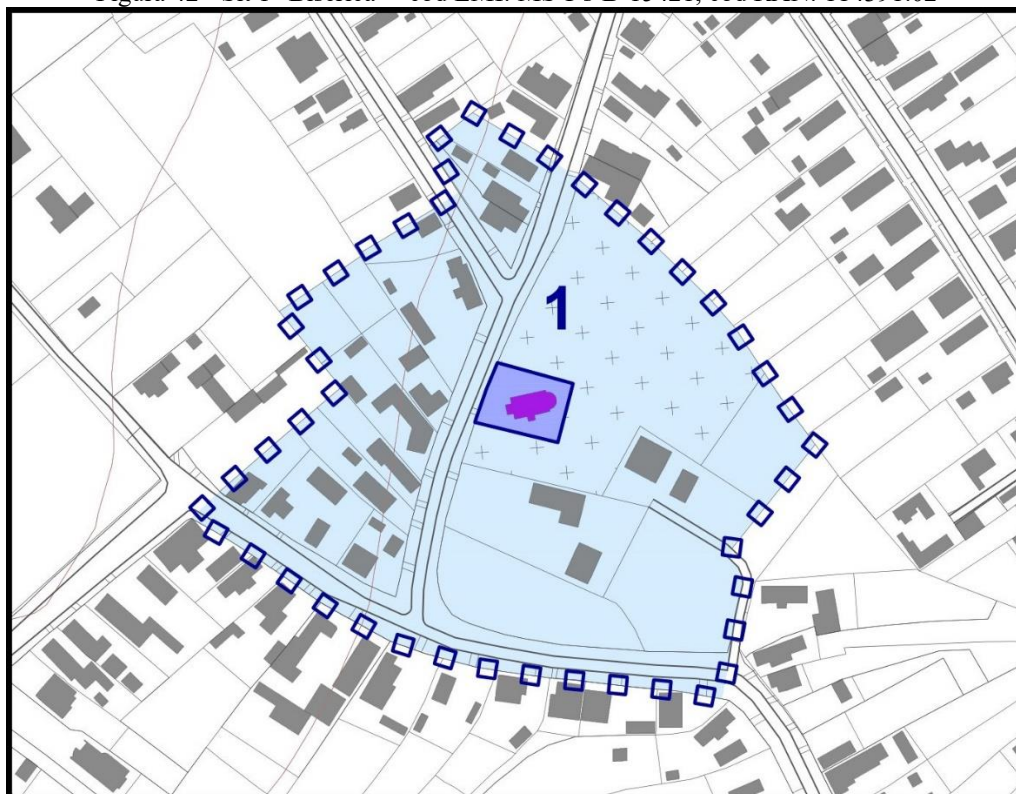


Figura 42 - Sit 1 "Biserică" - cod LMI: MS-I-s-B-15421, cod RAN: 114391.02

**Lista coordonate Sit 1:**

- | | |
|---------------------------------|---------------------------------|
| 1. X=463549.2519, Y=561557.0023 | 4. X=463515.8880, Y=561545.2310 |
| 2. X=463523.1378, Y=561564.1965 | 5. X=463515.3638, Y=561543.6440 |
| 3. X=463519.3640, Y=561555.1650 | 6. X=463543.9203, Y=561536.6785 |

Lista coordonatelor ZP Sit 1:

- | | |
|----------------------------------|----------------------------------|
| 1. X=463427.2263, Y=561519.7588 | 17. X=463603.9652, Y=561500.0317 |
| 2. X=463469.1016, Y=561555.6835 | 18. X=463603.4723, Y=561496.3306 |
| 3. X=463447.8055, Y=561581.9317 | 19. X=463606.2915, Y=561493.5962 |
| 4. X=463475.8887, Y=561600.8696 | 20. X=463607.7270, Y=561489.0106 |
| 5. X=463475.2809, Y=561601.8366 | 21. X=463607.8024, Y=561487.7279 |
| 6. X=463501.1980, Y=561617.2610 | 22. X=463602.4351, Y=561458.0524 |
| 7. X=463510.0398, Y=561623.1597 | 23. X=463600.5943, Y=561448.1659 |
| 8. X=463499.5241, Y=561638.9303 | 24. X=463583.6914, Y=561451.0975 |
| 9. X=463514.5572, Y=561650.5256 | 25. X=463541.1560, Y=561455.3770 |
| 10. X=463541.6795, Y=561634.3512 | 26. X=463515.5578, Y=561459.1959 |
| 11. X=463550.9122, Y=561627.6168 | 27. X=463486.1220, Y=561468.1020 |
| 12. X=463576.3000, Y=561605.8900 | 28. X=463461.3044, Y=561482.0002 |
| 13. X=463596.3307, Y=561586.3424 | 29. X=463438.4830, Y=561497.8120 |
| 14. X=463604.5468, Y=561576.8875 | 30. X=463427.4724, Y=561504.8133 |
| 15. X=463615.2944, Y=561560.6533 | 31. X=463417.4140, Y=561510.5450 |
| 16. X=463632.7542, Y=561535.9670 | |

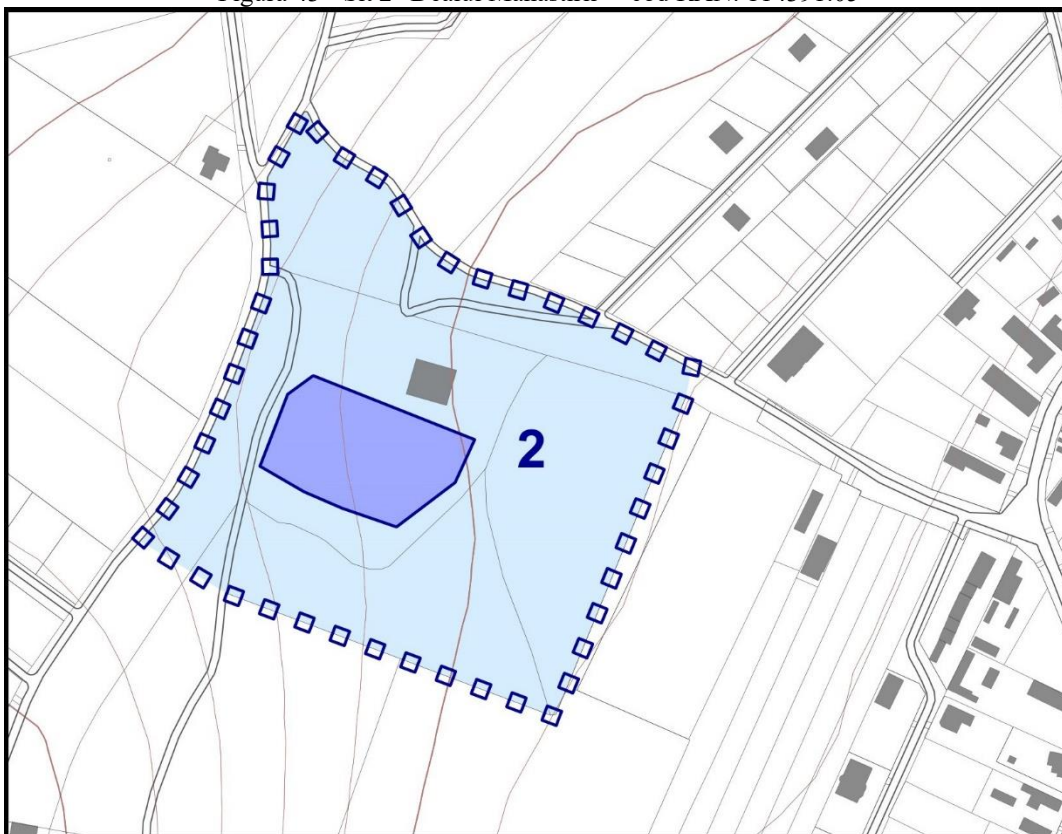
Dealul Mănăstirii

Cod RAN: 114391.05

Pe str. Cooperativei, în punctul Dealul Mănăstirii, la NV de centrul comunei, la 700 m de DJ 152A; platoul primei terase a râului Mureș; în stânga Pârâului Bisericii, pe o terasă înaltă se află Mănăstirea paulină de la Sâncraiu de Mureș. Perimetrul a fost afectat de amenajarea unui drum de țară pe o latură a platoului. De pe suprafața platoului în cadrul periegezelor efectuate de Z. Gyorfı și K. Laszlo de la Muzeul Județean Mureș în 2010 s-a recoltat sporadic materiale arheologice: fragmente de cărămidă medievale, fragmente de piatră profilată și fragmente ceramice. Din materialul ceramic fragmentar se disting câteva fragmente tipice (3 buze, un fund de vas) și decorate (2 fragmente), restul fiind cioburi atipice (7-8 fragmente). Materialul litic și de construcție, toponimia și unele referințe documentare permit identificarea sitului cu Mănăstirea paulină de la Sâncraiu de Mureș.



Figura 43 - Sit 2 "Dealul Mănăstirii" - cod RAN: 114391.05

**Lista coordonate Sit 2:**

- | | |
|---------------------------------|---------------------------------|
| 1. X=463631.4626, Y=562395.7506 | 5. X=463642.9392, Y=562343.3809 |
| 2. X=463695.1434, Y=562370.4485 | 6. X=463627.8393, Y=562349.9047 |
| 3. X=463687.4308, Y=562353.5572 | 7. X=463610.4577, Y=562359.9811 |
| 4. X=463664.3405, Y=562336.0505 | 8. X=463621.4108, Y=562388.3333 |

Lista coordonatelor ZP Sit 2:

- | | |
|----------------------------------|----------------------------------|
| 1. X=463665.8520, Y=562284.0600 | 18. X=463652.6121, Y=562476.2573 |
| 2. X=463597.3666, Y=562309.8606 | 19. X=463659.2115, Y=562472.2324 |
| 3. X=463563.2592, Y=562330.4754 | 20. X=463664.8554, Y=562465.0483 |
| 4. X=463572.2259, Y=562340.7575 | 21. X=463671.1725, Y=562454.7433 |
| 5. X=463578.2493, Y=562348.9468 | 22. X=463673.6346, Y=562450.7391 |
| 6. X=463584.3894, Y=562359.3577 | 23. X=463676.3477, Y=562446.6151 |
| 7. X=463596.2017, Y=562385.7776 | 24. X=463683.4974, Y=562441.2348 |
| 8. X=463612.3164, Y=562427.8621 | 25. X=463692.2739, Y=562435.7863 |
| 9. X=463614.0904, Y=562436.1213 | 26. X=463709.3544, Y=562430.3920 |
| 10. X=463614.4881, Y=562439.1167 | 27. X=463718.2970, Y=562427.8705 |
| 11. X=463614.1523, Y=562455.9884 | 28. X=463741.7839, Y=562418.0085 |
| 12. X=463613.1496, Y=562470.1389 | 29. X=463749.9284, Y=562414.1458 |
| 13. X=463613.5246, Y=562474.1558 | 30. X=463780.6668, Y=562398.4658 |
| 14. X=463627.5512, Y=562499.2692 | 31. X=463778.3780, Y=562387.2490 |
| 15. X=463629.4680, Y=562499.2366 | 32. X=463727.1800, Y=562262.1470 |
| 16. X=463634.3163, Y=562490.5009 | 33. X=463725.0760, Y=562261.7480 |
| 17. X=463640.3893, Y=562483.7213 | |

Dispensar – str. Principală nr. 174

Pe baza informațiilor obținute de la M. Grozav la 5 mai 1988 și de la G. Trohani, în Repertoriul arheologic al județului Mureș V. Lazăr menționează descoperirea unor fragmente ceramice din epoca bronzului, prima epocă a fierului și a doua epocă a fierului, găsite la adâncimea de 1.50 m, cu ocazia unor lucrări edilitare din curtea dispensarului (Lazăr 1995, 21 O). Dispensarul medical a fost construit în 1976.

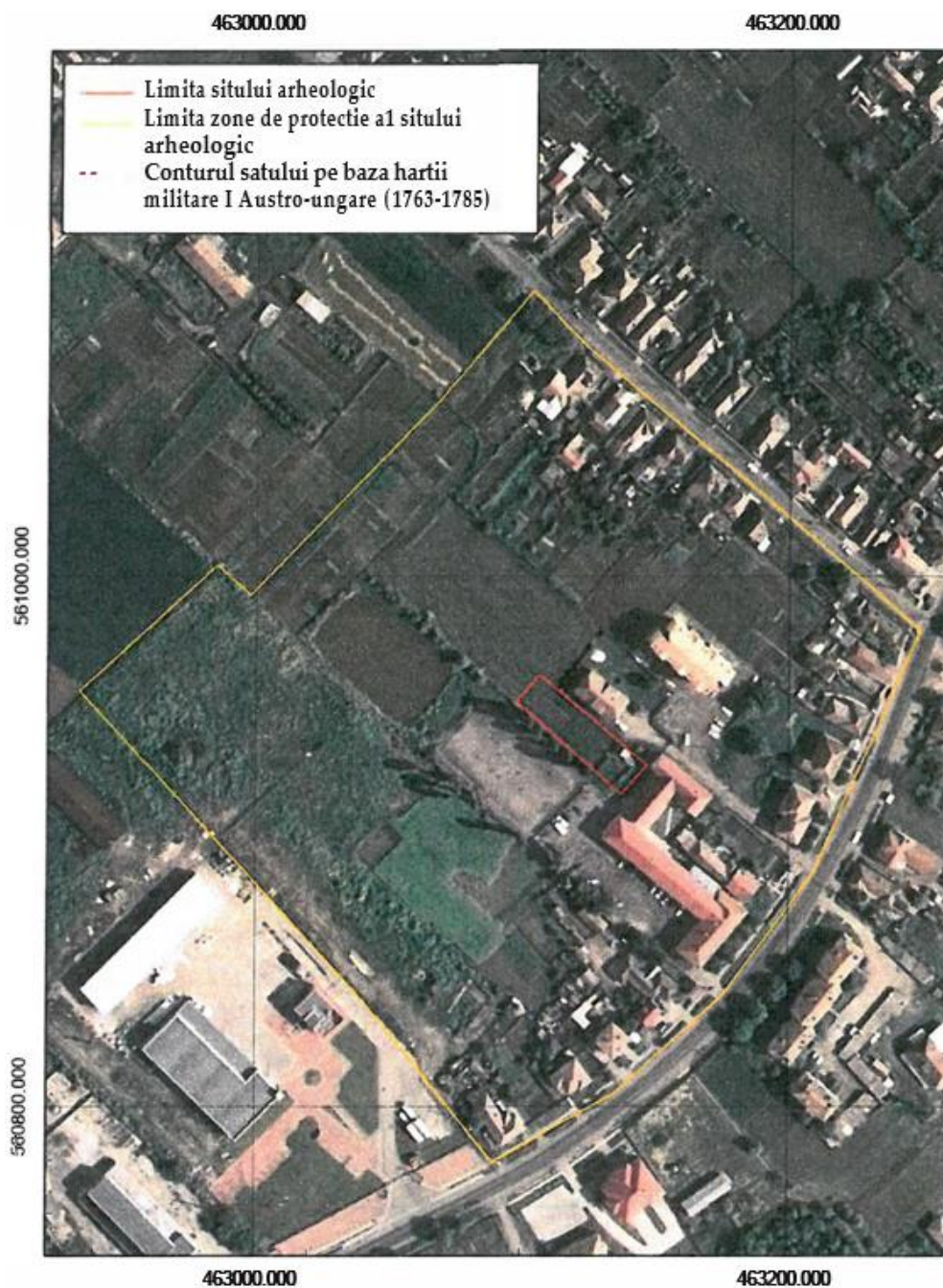


Figura 44 - Sit 3 "Dispensar"

**Lista coordonate Sit 3:**

- | | |
|---------------------------------|---------------------------------|
| 1. X=463133.1540, Y=560921.3870 | 3. X=463104.6664, Y=560961.9758 |
| 2. X=463096.6337, Y=560953.0609 | 4. X=463141.5272, Y=560929.4480 |

Lista coordonatelor ZP Sit 3:

- | | |
|----------------------------------|----------------------------------|
| 1. X=463061.8800, Y=560820.2600 | 17. X=463222.0298, Y=560999.0550 |
| 2. X=463063.1200, Y=560810.4000 | 18. X=463188.6300, Y=561026.4028 |
| 3. X=463081.8700, Y=560786.5900 | 19. X=463145.6314, Y=561063.8736 |
| 4. X=463088.1676, Y=560774.9068 | 20. X=463111.8427, Y=561093.2573 |
| 5. X=463103.8102, Y=560783.3732 | 21. X=463097.5655, Y=561106.7226 |
| 6. X=463124.7707, Y=560795.5161 | 22. X=463089.2270, Y=561098.4433 |
| 7. X=463154.0118, Y=560818.7664 | 23. X=463092.9939, Y=561094.6495 |
| 8. X=463167.9808, Y=560832.8742 | 24. X=463068.9770, Y=561066.2750 |
| 9. X=463180.6989, Y=560847.3885 | 25. X=463063.1071, Y=561071.9591 |
| 10. X=463209.1904, Y=560888.2679 | 26. X=463041.4560, Y=561046.6080 |
| 11. X=463220.1428, Y=560907.0447 | 27. X=463033.9631, Y=561036.8492 |
| 12. X=463226.5225, Y=560920.8072 | 28. X=463054.2203, Y=561019.0058 |
| 13. X=463243.1375, Y=560965.4767 | 29. X=463006.3960, Y=560972.0382 |
| 14. X=463247.9715, Y=560978.0024 | 30. X=463034.6055, Y=560945.3504 |
| 15. X=463243.3987, Y=560981.4970 | 31. X=462987.1800, Y=560900.8900 |
| 16. X=463237.7100, Y=560986.1000 | |

Situri arheologice reperate (RAN), dar neidentificate pe teren:

În această categorie sunt incluse acele situri, care apar în Repertoriul Arheologic Național, dar nu au fost identificate pe teren sau fișa de sit din registrul Ministerului Culturii conține greșeli referitoare la localizarea sitului:

Sâncraiu de Mureș - Dealul Păgânilor I Poganyhegy

Cod RAN: 114391.01

cod LMI: MS-I-s-B-15420.01, MS-I-s-B-15420.02

În acest loc, la cota 464, se observă unele fortificații de pământ. De aici provin fragmente ceramice preistorice, mărgelile de pastă și lingură de bronz. Informația apare menționată de către Teglâs (1887, 82), fiind apoi preluată și de alții (Roska 1942, 166; Lazăr 1995, 21 O). Cercetările de teren ale lui D. Popescu și colaboratorii au evidențiat doar fragmente ceramice medievale (Popescu et al 1951, 283). Descoperirile menționate de K. Horedt (1951) și preluate de K. Laszlo (2017) **provin de fapt de la Sâncraiu, jud. Alba.**

Sâncraiu de Mureș - Drumul roman

Cod RAN: 114391.06

Conform relatărilor lui B. Orban (1868-1873, fV. 88), informație preluată de Lazăr (1995, 210) și FI. Fodorean (2004), în a doua jumătate a secolului al 19-lea drumul roman se observa în localitatea Nazna, în curtea lui Barabas Kazmeme și curțile vecine, acesta trecea pe teritoriul localității Sâncraiu de Mureș în hotarul Alsret, unde se observa în hotarele Grazna și apoi Bodo Retje (la Lazăr 1995, 21 O apare greșit Bodoroteje). **Drumul roman nu a putut fi identificat pe teren.**

Sâncraiu de Mureș- Cornățel

Cod RAN: 114391.03

În lipsa localizării exacte a descoperirilor pe baza informațiilor bibliografice și a cercetărilor de teren, **se propune eliminarea din RAN.**

Situl arheologic de la Nazna

Cod RAN: 114408.01

cod LMI: MS-I-s-B-15400.01, MS-I-s-B-15400.02

În hotarul localității Nazna, fără a putea fi identificat exact topografic, este menționat drumul roman (Orban 1868-1873, IV. 88; Lazăr 1995, 210; Fodorean 2004). Fără a se cunoaște sursa informației, în LMI (MS-I-s-8-15400.01) este menționată la Nazna o fortificație medievală. Având în vedere lipsa unor repere topografice exacte **se propune eliminarea „sitului arheologic” din RAN și LMI.**

Concluzii studiu arheologic

În urma documentării bibliografice, cartografice și de teren, pe teritoriul comunei Sâncraiu de Mureș au fost identificate topografic următoarele situri arheologice:

1. **Sâncraiu de Mureș-Biserică, Cod RAN: 114391.02, cod LMI: MS-I-s-B-15421**
2. **Sâncraiu de Mureș -Dealul Mănăstirii, Cod RAN: 114391.05:**
3. **Sâncraiu de Mureș - Dispensar (str. Principală nr. 174)**

S-a verificat certitudinea existenței unui sit prin identificarea toponimului din sursele oficiale, în coroborare cu datele bibliografice și mai ales prezența materialelor arheologice. Acolo unde nu s-au putut îndeplini aceste condiții, nu se poate afirma dincolo de orice dubiu existența unui sit arheologic.

Prin delimitarea exactă a siturilor și a zonei de protecție și respectiv includerea lor în Planul Urbanistic General se previne distrugerea acestora. În același timp, datorită potențialului arheologic al comunei, cel puțin din perspectiva caracteristicilor geografice evidențiate mai sus, sugerat totodată și de descoperirile izolate multiple, pentru care nu beneficiem de precizări topografice, sunt posibile pe viitor identificări de situri arheologice noi, evidențiate întâmplător, situație în care se va trece la determinarea lor din punct de vedere al suprafeței și caracterului, modificându-se corespunzător baza de date oficială și P.U.G.

Propuneri și recomandări

Se va institui un regulament de exploatare pentru zonele de interes arheologic (și/sau cu potențial arheologic) - respectiv siturile, ansamblurile și monumentele arheologice înscrise în Lista Monumentelor Istorice, punctele de interes arheologic identificate și zonele de interes arheologic.

Siturile arheologice care sunt înregistrate și în Lista Monumentelor Istorice publicată în 2015, se află sub incidența Legii 422/2001, republicată, fiind supuse reglementărilor și având servituți specifice în conformitate cu legea invocată mai sus.

Pentru punctele cu patrimoniu arheologic identificat și înscrise în Registrul Arheologic Național, orice fel de intervenție (exploatare agricolă sau forestieră, amenajare funciară, rutieră, exploatare a solului sau a subsolului, construcție și/sau amenajare a teritoriului) trebuie să fie condiționată de asistență arheologică sau, după caz, de cercetare sau descărcare de sarcină arheologică.

Zonele de interes arheologic se supun aceluiași reguli ca și cele de mai sus, dacă se constată, după supravegherea arheologică, de către arheologi atestați MC că sunt necesare, în interiorul lor, cercetări arheologice preventive sau sistematice.

Referitor la regimul curent de exploatare economică a terenurilor din extravilan, în măsura în care se desfășoară lucrări care nu afectează situl sau zona de interes arheologic, nu se pot impune restricționări. Acestea vor interveni în momentul în care se schimbă regimul de exploatare - defrișări, exploatare ale solului (cariere de piatră sau argilă), exploatare miniere, îmbunătățiri funciare, formarea unor iazuri sau lacuri de acumulare. De asemenea, nu se pot efectua niciun fel de construcții sub- sau supraterane fără o cercetare arheologică prealabilă.

Cu privire la vegetație, pentru toate siturile sau zonele de interes arheologic, indiferent dacă sunt sau nu înscrise în LMI, se poate accepta orice floră specifică zonei, cu respectarea regimului de exploatare menționat mai sus.

Toate aceste observații, detaliate, se vor constitui în mod obligatoriu într-un Regulament pentru situri arheologice. Până la elaborarea sa, acestea vor fi încadrate în Regulamentul de Urbanism din cadrul PUG-ului fiecărei localități.

Aprobarea Planurilor de Urbanism Zonale în vederea introducerii în intravilan a suprafețelor cu situri și zone cu potențial arheologic de toate tipurile nu se poate face fără avizul de specialitate al Ministerului Culturii, conform legislației în vigoare.

○ **Patrimoniul arhitectural**

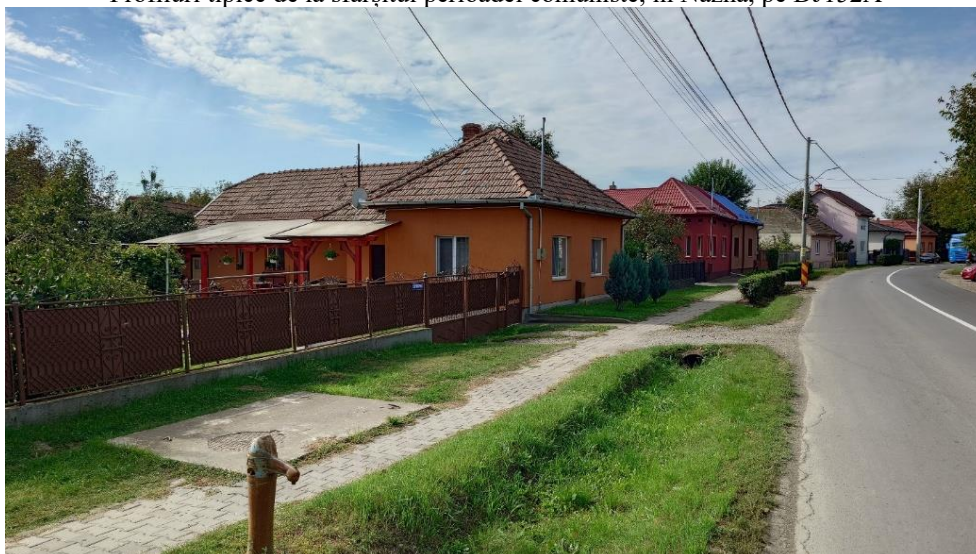
Evoluția tramei stradale și a parcellarului (tramă stradală, morfologie parcellar, tipologie fond construit)

Diferențele morfologice și funcționale dintre zonele istorice și cele emergente din Sâncraiu de Mureș și Nazna exprimă tranziția de la un model rural tradițional la o structură suburbană complexă, influențată de apropierea municipiului Târgu Mureș. Analiza tramei stradale, a parcellarului și a volumetriei construcțiilor evidențiază două faze distincte ale dezvoltării: una organică, adaptată reliefului și resurselor locale, și alta planificată, bazată pe geometrizare și pe logica extinderilor rezidențiale moderne.

În vetrele istorice, trama stradală are o configurație sinuoasă, urmare a evoluției naturale a drumurilor de legătură între gospodăriile, terenuri agricole și zone de pășune. Străzile principale se ramifică gradual, generând un sistem de circulație secundar cu profil redus, dar cu o identitate clară. DJ152A se suprapune peste axul de acces tradițional, fiind încă principalul element de structurare teritorială. Această arteră are un profil mai larg decât restul străzilor, integrând funcțiuni comerciale, instituționale și rezidențiale de-a lungul fronturilor, iar ritmul construcțiilor reflectă etapele succesive de densificare.

Parcelarul din zonele istorice se caracterizează prin aliniamente constante, parcele înguste și adânci, dispuse perpendicular pe drumurile principale. Organizarea internă este funcțională: zona locuită orientată către stradă, iar grădinile și anexele gospodărești în fundul lotului. Acest tip de configurație, specific satelor transilvănene, asigură coerență și proporționalitate între volumetria locuințelor și spațiul liber. În aceste zone, fondul construit păstrează un regim de înălțime redus (P, P+M), o relație strânsă între casă și spațiul public, și un limbaj arhitectural unitar, cu fronturi continue, acoperișuri în două ape și fațade simple.

Profiluri tipice de la sfârșitul perioadei comuniste, în Nazna, pe DJ152A



Sursa: Foto teren, Eco Maps

Prin contrast, zonele emergente, dezvoltate după 1990, urmează o logică planimetrică modernă, bazată pe lotizări rectangulare și trame stradale largi, uneori supradimensionate în raport cu densitatea reală a construcțiilor. Lipsa constrângerilor topografice și disponibilitatea terenurilor agricole au permis o geometrizare accentuată, cu străzi perpendiculare și fronturi deschise. Parcelarul devine mai uniform, dar și mai puțin adaptat la specificul locului, iar proporțiile între amprenta la sol și suprafața liberă sunt mai dezechilibrate.

Volumetria construcțiilor recente accentuează ruptura față de fondul tradițional. Casele moderne, adesea izolate pe parcelă, se caracterizează prin diversitate stilistică, regimuri de înălțime superioare (P+1, P+2), garduri înalte și o relație redusă cu spațiul stradal. Aceste ansambluri nu mai

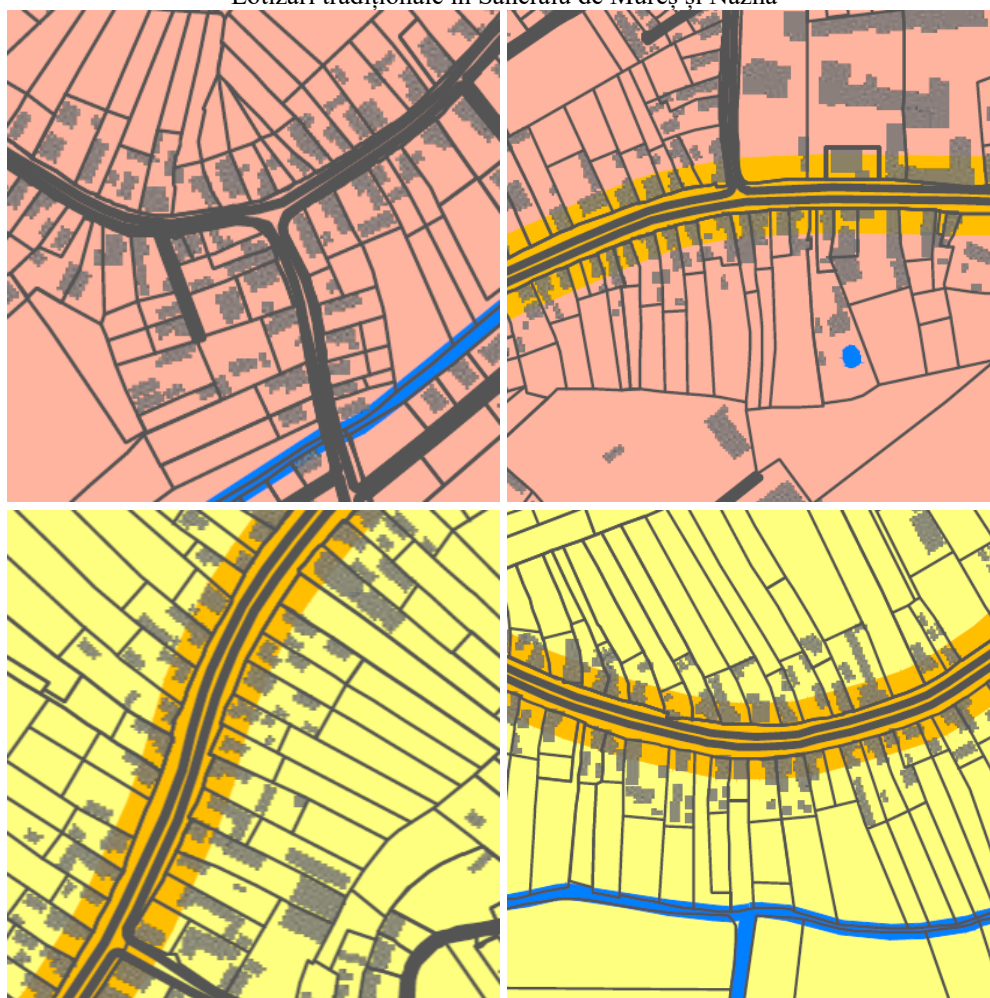
urmăresc principiul alinierii, ci acela al individualizării arhitecturale, ceea ce determină pierderea coerenței vizuale. În unele cazuri, volumul mare al construcțiilor, împreună cu materialele moderne, creează o scindare perceptibilă între peisajul urbanizat și cel rural rămas în fundal.

Principalele diferențe structurale între zonele istorice și cele emergente pot fi sintetizate astfel:

- Trama stradală: organică și adaptată terenului în zonele vechi, geometrică și standardizată în cele noi;
- Parcelarul: îngust și alungit în vatra istorică, regulat și compact în noile dezvoltări;
- Volumetria: joasă și coerentă în nucleele tradiționale, eterogenă și extinsă în noile ansambluri.

Această separație morfologică reflectă tranziția unei comunități rurale către o formă suburbană în expansiune. În absența unei politici coerente de reglare a densităților și a caracterului arhitectural, contrastul dintre cele două tipuri de țesut riscă să devină ireversibil, iar integrarea vizuală și funcțională a localității să rămână incompletă.

Lotizări tradiționale în Sâncraiu de Mureș și Nazna



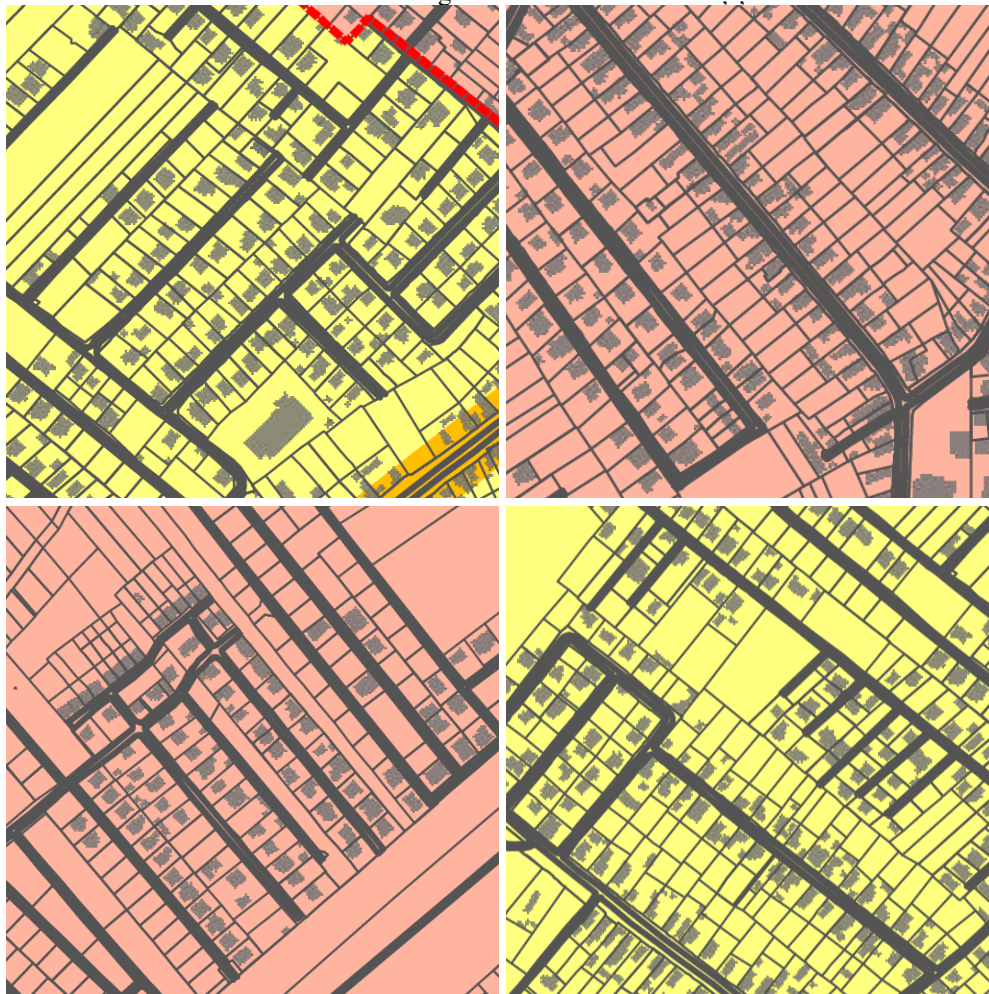
Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

În zonele istorice, trama stradală are un caracter sinuos și adaptat topografiei locale. Drumurile principale urmează cursurile naturale ale văilor și direcțiile de acces către terenurile agricole, formând o rețea ierarhică clară. Străzile secundare se ramifică organic, cu profil îngust, asigurând accesul direct la gospodării, dar menținând un echilibru vizual între spațiul public și fronturile construite. Lățimea căilor de acces, de regulă între 4 și 6 metri, corespunde perfect scării parcelare și regimului de înălțime redus al locuințelor. Relația dintre traseul drumului, fronturile aliniate și vegetația existentă contribuie la o imagine coerentă, cu o identitate rurală autentică.

Prin contrast, în zonele emergente, trama stradală reflectă o logică geometrică și un ritm de

dezvoltare rapid, determinat de parcelări recente și de intervenții private necorelate. Străzile au fost proiectate pe trame ortogonale sau semi-regulate, fără o adaptare reală la relieful colinar, ceea ce a generat diferențe mari de proporție între profilul căilor și dimensiunea loturilor. În multe cazuri, profilul stradal este perceput ca prea îngust pentru scara și volumul construcțiilor actuale, în special acolo unde fronturile sunt compuse din locuințe masive, retrase minim față de aliniament. Această disproporție vizuală și funcțională afectează percepția spațiului public, limitând perspectiva și reducând calitatea vizuală a străzii.

Lotizări din zonele emergente în Sâncraiu de Mureș și Nazna



Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

În același timp, lipsa trotuarelor continue, absența vegetației stradale și fronturile fragmentate creează un spațiu lipsit de ierarhie, în care circulația auto domină. Străzile sunt deseori subdimensionate în raport cu densitatea construcțiilor, iar racordarea lor la trama existentă este neuniformă, generând discontinuități. Spre deosebire de structura tradițională, unde trama exprimă echilibru și adaptare, în noile lotizări predomină o imagine tehnică, lipsită de integrare peisajeră, în care străzile au devenit simple coridoare de acces, fără identitate spațială.

Privit din perspectivă aeriană, teritoriul comunei Sâncraiu de Mureș dezvăluie cu o claritate surprinzătoare contrastul dintre morfologiile tradiționale și cele recente. Imaginea de ansamblu permite citirea evoluției așezării nu doar ca expansiune fizică, ci și ca transformare conceptuală a modului în care spațiul este utilizat, împărțit și perceput.

În partea centrală și estică a Sâncraului, vatra istorică se distinge printr-o structură clară,

ordonată, în care loturile lungi și înguste se aliniază de o parte și de alta a străzilor. Continuitatea fronturilor construite, ritmul regulat al volumelor și alternanța dintre spațiile locuite și grădinile din fundul parcelei creează o textură compactă, dar coerentă.

Morfologii parcelare tradiționale în Sâncraiu de Mureș și Nazna



Sursa: Foto dronă, Eco Maps

Spre deosebire de acest nucleu ordonat, zonele emergente din sudul și vestul Sâncraiuului prezintă o imagine mult mai fragmentată. Loturile recente, scurte și late, se înscriu într-o rețea geometrică rigidă, în care trama stradală dictează forma terenurilor.

Morfologii parcelare din zonele emergente în Sâncraiu de Mureș și Nazna



Sursa: Foto dronă, Eco Maps

Din aer, diferența de scară între cele două tipologii devine evidentă: în timp ce structura veche urmează o logică adaptativă, bazată pe topografie și relația dintre gospodării, cea nouă exprimă un model artificial, al repetabilității și al uniformizării. Aceeași opoziție este vizibilă în Nazna, unde nucleul vechi menține o coerență lineară, iar extensiile recente dinspre vest evidențiază o lotizare densă, fără ierarhii clare între spațiul public și cel privat. Contrastul se manifestă nu doar prin formă, ci și prin culoare și textură: materialele moderne, acoperișurile de dimensiuni mari și gardurile înalte introduc o ruptură vizuală față de țesutul tradițional. Imaginea aeriană a comunei Sâncraiu de Mureș reflectă o dublă dinamică: conservarea fragmentară a structurii rurale originare și impunerea treptată a unei geometrii urbane noi.

Evoluția fondului construit; tipologia și caracteristicile acestuia; amenajări

Arhitectura tradițională din comuna Sâncraiu de Mureș se înscrie în tipologia specifică zonei etnografice Câmpia Transilvaniei, unde formele constructive s-au dezvoltat în strânsă legătură cu

relieful, materialele locale și modul de organizare a gospodăriei rurale. În acest context, fondul construit istoric păstrează un număr limitat de exemple autentice, concentrate aproape exclusiv în nucleele vechi din Sâncraiu și Nazna. Aceste case, anexele și structurile gospodărești tradiționale reprezintă o memorie materială a modului de viață local, deși astăzi sunt fragmentar conservate și deseori transformate pentru a răspunde cerințelor contemporane.

Acoperișuri în volume recurente și ape frânte, în Nazna



Sursa: Foto Teren, Eco Maps

A. Tipologii constructive tradiționale

Locuințele tradiționale au un plan simplu, dreptunghiular, dispus linear de-a lungul străzii, cu una până la trei încăperi principale și un pridvor lateral. Ele sunt amplasate la aliniament, cu grădini ample și anexe gospodărești în profunzimea lotului. Zidăria este realizată din piatră locală, cărămidă nearsă sau chirpici, iar tencuielile sunt modeste, de regulă cu var alb sau ocră. Acoperișul în patru ape, cu pantă accentuată și streășină adâncă, conferă volumetriei o expresie echilibrată și funcțională, protejând fațada și ferestrele de ploi.

Anexele din lemn – șuri, grajduri, magazii – formau un sistem unitar, definind curtea gospodărească transilvăneană. Astăzi, aceste structuri sunt aproape dispărute, înlocuite de construcții moderne, din materiale prefabricate. Orientarea fațadelor la stradă, asociată cu garduri joase și prispă laterală, reflectă o relație directă între spațiul privat și cel public, tipică pentru așezările de pe valea Mureșului.

Case cu pridvor lateral, fără soclu și închidere, în Nazna



Sursa: Foto Teren, Eco Maps

B. Elemente arhitecturale distinctive

Casele tradiționale din comună se remarcă prin proporții reduse și o simplitate constructivă care subliniază funcționalitatea. Acoperișurile ample, cu pante de 40–50°, creează o siluetă recognoscibilă, specifică regiunii. Pridvorul lateral, deseori neînchis și lipsit de soclu, este un element recurent, care asigură tranziția între exterior și interior. Fațadele sunt simple, cu goluri rare și proporționate vertical, tâmplăria fiind de lemn, fără ancadramente decorative.

Decorul arhitectural este minim, accentul fiind pus pe proporție și pe echilibrul volumetric. Coloristica variază între tonuri neutre – alb, gri, ocră – și nuanțe pastelate, aplicate recent. Gardurile, de

regulă din lemn sau sârmă împletită, definesc un contact vizual permanent între locuință și spațiul public, menținând transparența specifică peisajului rural.

Anexe din lemn, o tipologie aproape dispărută din comuna Sâncraiu de Mureș



Sursa: Foto Teren, Eco Maps

C. Evoluții și transformări postbelice

După anii 1970, arhitectura tradițională a fost treptat înlocuită sau modificată sub influența standardizării construcțiilor rurale. Au apărut case cu volume mai mari, acoperișuri în ape frânte și elemente decorative inspirate din arhitectura urbană. În anii 1980–1990, extinderile laterale și supraetajările parțiale au devenit comune, iar materialele tradiționale au fost substituite cu beton, BCA sau tablă. Prispele au fost închise, iar fațadele acoperite cu tencuieli colorate și finisaje sintetice.

După 1990, presiunea dezvoltării suburbane a accelerat aceste transformări. Locuințele noi s-au detașat complet de morfologia istorică, adoptând volume mari, garduri înalte și o logică funcțională orientată spre intimitate și individualizare. Puține clădiri tradiționale au fost restaurate, iar cele care există sunt, de regulă, în stare precară.

Elementele care definesc arhitectura tradițională din comuna Sâncraiu de Mureș se regăsesc în câteva trăsături esențiale, comune întregii zone a Câmpiei Transilvaniei, dar adaptate la particularitățile locale ale sitului și la specificul materialelor disponibile.

Casa anilor 70-90, prezentă majoritar de-a lungul DJ152A



Sursa: Foto Teren, Eco Maps

Aceste caracteristici, de ordin constructiv, funcțional și estetic, conturează imaginea coerentă a gospodăriei rurale și stabilesc un tipar recognoscibil al locuirii tradiționale, care poate fi sintetizat astfel:

1. Plan simplu, rectangular, cu 1–3 încăperi și prispă laterală;

2. Zidărie din materiale naturale – piatră, cărămidă nearsă, chirpici;
3. Acoperiș în patru ape, cu pantă accentuată și streășină adâncă;
4. Fațade simple, fără decorații, cu ferestre verticale de mici dimensiuni;
5. Garduri joase, din lemn, asigurând transparența vizuală;
6. Amplasare la aliniament, cu grădini în fundul parcelei;
7. Anexe gospodărești din lemn, dispuse funcțional în jurul curții.

Numărul șurilor din comuna Sâncraiu de Mureș este foarte redus



Sursa: Foto Teren, Eco Maps

Arhitectura tradițională din Sâncraiu de Mureș este astăzi un patrimoniu fragmentar, dar cu valoare identitară ridicată. Ea ilustrează modul în care mediul construit a fost adaptat condițiilor naturale și sociale ale regiunii. Deși numărul construcțiilor autentice este redus, acestea pot constitui repere pentru viitoarele intervenții urbanistice, oferind un model de echilibru între utilitate, modestie și integrare peisajeră. Protejarea lor, chiar și prin reconstituiri parțiale, ar consolida continuitatea culturală a localității într-un context dominat de transformări rapide.

Operațiuni urbanistice importante

În comuna Sâncraiu de Mureș, evoluția urbanistică recentă nu a fost marcată de intervenții majore planificate, ci de o dinamică de construire accelerată, determinată de proximitatea municipiului Târgu Mureș și de cererea crescută pentru locuințe în zona periurbană. În lipsa unor operațiuni urbanistice coordonate, extinderea intravilanului și densificarea zonelor construite au devenit principalele procese care definesc transformarea spațială a localității în ultimele trei decenii.

Procesul de construire rapidă a schimbat radical caracterul localității. Țesutul rural compact, definit de proporții reduse și fronturi continue, a fost înlocuit de o morfologie suburbană, cu locuințe de mari dimensiuni, garduri înalte și spații verzi private fragmentate. Noile dezvoltări, deși coerente la nivel de parcelă, lipsesc de coerență la scara ansamblului, iar imaginea urbană rezultată este una discontinuă și eterogenă.

În plan prospectiv, această creștere necontrolată reprezintă principala provocare pentru administrația locală. Lipsa unor operațiuni urbanistice majore trebuie compensată prin politici de reglementare și printr-o strategie coerentă de consolidare a teritoriului construit. Doar prin gestionarea atentă a ritmului de extindere și prin integrarea noilor cartiere în structura funcțională a comunei se poate evita pierderea completă a identității spațiale și peisagistice a Sâncraului de Mureș.

Monumente istorice, comuna Sâncraiu de Mureș, conf. LMI 2015

| Nr. crt. | Cod LMI 2015 | Denumire | Adresă | Datare |
|----------|-----------------|--------------------------|---|------------------------------------|
| 685 | MS-II-m-A-15787 | Biserica reformată | sat Sâncraiu de Mureș, Str. Delureni, nr. 2 | Sec. XIII (turn), 1901 (biserică). |
| 686 | MS-II-m-A-15788 | Biserica romano-catolică | sat Sâncraiu de Mureș ⁹ , Str. Școlii, nr. | Sec. XIV-XVIII |

⁹ Deși foarte aproape de limita intravilanului reședinței de comună, Biserica romano-catolică se află pe intravilanul satului Nazna.

| | | | | |
|--|--|--|-----|--|
| | | | 317 | |
|--|--|--|-----|--|

Notă:

Categoriile de monumente istorice

 a – ansamblu
 m – monument
 s – sit

Categoriile după natura obiectivului:

 I – arheologie
 II – arhitectură

Grupe valorice pt. clasarea monumentelor istorice:

 A – valoarea națională și universală
 B – reprezentative pt. patrimoniul cultural local

Se propune prin intermediul acestui studiu corectarea în Lista Monumentelor Istorice din România adresa Bisericii romano-catolice, cod LMI: MS-II-m-A-15788 din **Sâncraiu de Mureș** în **Nazna**, cu păstrarea subsecvență a străzii și a numărului poștal.

Cod LMI: MS-II-m-A-15787 – Biserica reformată, sat Sâncraiu de Mureș
Datare: sec. XIII (turnul), 1901 (biserica)

Lăcașul de cult se află la intersecția străzilor Plopilor și Delureni, la nord de drumul principal. A fost construit pe o parcelă de dimensiuni mari, îngrădită din toate direcțiile. Accesul pe lot este amenajat dinspre vest printr-o poartă carosabilă. Lângă biserică, la nord-est de aceasta se află cimitirul reformat, respectiv, la sud-est, parohia reformată. Clădirea actuală este de dimensiuni medii, are o planimetrie simplă, de tip sală, alcătuită din patru spații distincte: dintr-un sanctuar cu închidere poligonală, o navă dreptunghiulară lată, un portic sudic zidit, respectiv un turn-clopotniță vestic, cu trei niveluri, alipit navei. Corpul bisericii are axa principală orientată spre V-E, ușor decalată spre NE-SV. Șarpanta este în două ape, învelită cu țigle ceramice, iar turnul are un coif patrulater cu panta frântă, cu învelitoare de tablă zincată.

Potrivit Entz biserica medievală – din care până în zilele noastre se păstrează doar turnul – a fost construită în prima parte a secolului al XIII-lea, după stabilirea secuilor în Scaunul Mureșului. Având în vedere faptul că localitatea a fost denumită după biserica localității, închinată Regelui Sfântul Stefan, cea din urmă a fost edificată cel mai probabil înainte de 1239, prima atestare documentată a localității. Cu toate acestea, având în vedere faptul că denumirea „Sfântul Rege” nu face referire directă la regele Stefan, ci este formulat general, se presupune, că localitatea a fost fondată deja înainte de anul beatificării celui de al doilea rege maghiar, Regele Sfântul Ladislau, astfel, e posibil, ca și biserica să fi fost edificată înaintea anului 1192. În anul 1332 este menționat parohul bisericii Petru (Péter) în dijma papală, în 1411 parohul avea numele Laurențiu (Lőrinc).

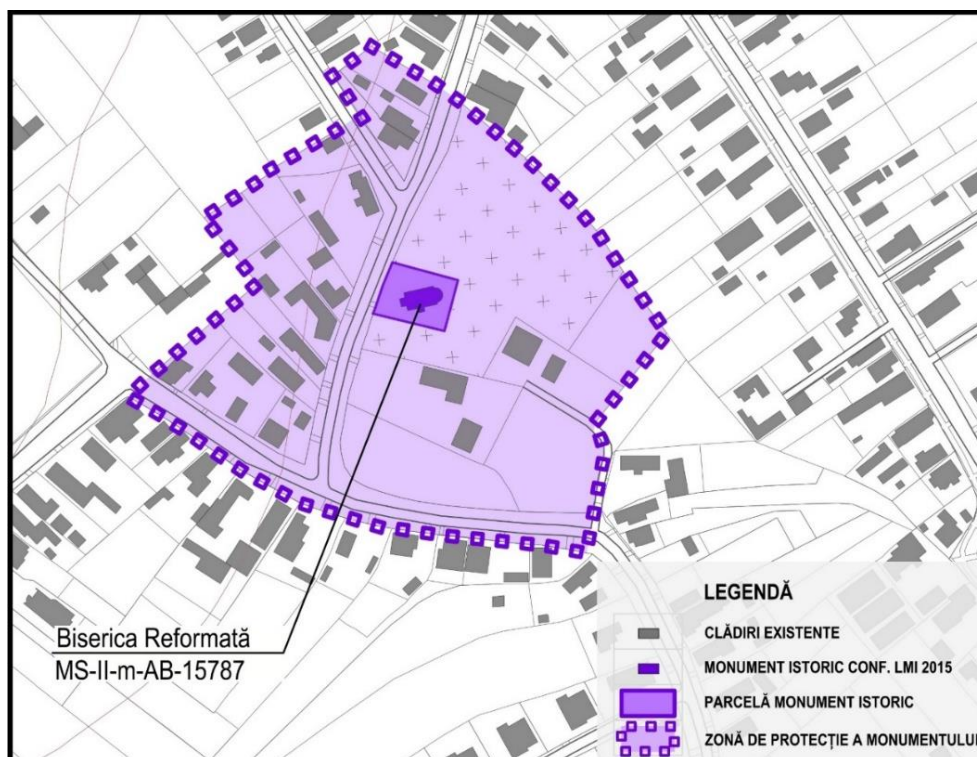
Biserica reformată, sat Sâncraiu de Mureș, perspectivă



Sursa: Foto dronă, Eco Maps

În 1900 nava și sanctuarul bisericii a fost demolat pentru a extinde lăcașul. Datorită creșterii populației localității în ultimele decenii ale secolului XX, în 1991 nava a fost din nou extinsă înspre nord, pentru a putea primi un număr mai mare de credincioși, ceea ce a rezultat într-o configurație asimetrică. Biserica dispune de două căi de acces, una sudică, prin portic, respectiv una vestică, nouă, care se deschide la nord de turnul medieval.

Biserica reformată, sat Sâncraiu de Mureș – cod LMI: MS-II-m-A-15787



Lista coordonate Biserica reformată, sat Sâncraiu de Mureș:

- | | |
|---------------------------------|---------------------------------|
| 1. X=463549.2519, Y=561557.0023 | 4. X=463515.8880, Y=561545.2310 |
| 2. X=463523.1378, Y=561564.1965 | 5. X=463515.3638, Y=561543.6440 |
| 3. X=463519.3640, Y=561555.1650 | 6. X=463543.9203, Y=561536.6785 |

Lista coordonatelor ZP Biserica reformată, sat Sâncraiu de Mureș:

- | | |
|----------------------------------|----------------------------------|
| 1. X=463427.2263, Y=561519.7588 | 17. X=463603.9652, Y=561500.0317 |
| 2. X=463469.1016, Y=561555.6835 | 18. X=463603.4723, Y=561496.3306 |
| 3. X=463447.8055, Y=561581.9317 | 19. X=463606.2915, Y=561493.5962 |
| 4. X=463475.8887, Y=561600.8696 | 20. X=463607.7270, Y=561489.0106 |
| 5. X=463475.2809, Y=561601.8366 | 21. X=463607.8024, Y=561487.7279 |
| 6. X=463501.1980, Y=561617.2610 | 22. X=463602.4351, Y=561458.0524 |
| 7. X=463510.0398, Y=561623.1597 | 23. X=463600.5943, Y=561448.1659 |
| 8. X=463499.5241, Y=561638.9303 | 24. X=463583.6914, Y=561451.0975 |
| 9. X=463514.5572, Y=561650.5256 | 25. X=463541.1560, Y=561455.3770 |
| 10. X=463541.6795, Y=561634.3512 | 26. X=463515.5578, Y=561459.1959 |
| 11. X=463550.9122, Y=561627.6168 | 27. X=463486.1220, Y=561468.1020 |
| 12. X=463576.3000, Y=561605.8900 | 28. X=463461.3044, Y=561482.0002 |
| 13. X=463596.3307, Y=561586.3424 | 29. X=463438.4830, Y=561497.8120 |
| 14. X=463604.5468, Y=561576.8875 | 30. X=463427.4724, Y=561504.8133 |
| 15. X=463615.2944, Y=561560.6533 | 31. X=463417.4140, Y=561510.5450 |
| 16. X=463632.7542, Y=561535.9670 | |

Cod LMI: MS-II-m-A-15788 – Biserica romano-catolică, sat Sâncraiu de Mureș
Datare: sec. XIV-XVIII

Capela este situată la limita nord-estică a localității, pe drumul principal, pe un lot generos, îngrădit din toate direcțiile. Accesul pe lot este amenajat din direcția străzii principale, dinspre nord-vest. Înspre nord-est și sud vest este limitat de loturi și case de locuit învecinate. În Lista Monumentelor Istorice, și a majorității surselor, lăcașul de cult este trecut ca o capelă din Sâncraiu de Mureș, aceasta aparține de fapt de satul Nazna.

Capela barocă Adormirea Maicii Domnului a fost edificată între anii 1743 și 1746. Are volumetrie mai aparte, cu plan central, cvadrilobat, cu axa de simetrie orientată spre NV-SE. Acoperișul octogonal are panta frântă și învelitoare de tablă zincată. Cei patru lobi sunt flancați de lesene simple, cu capiteluri profilate. Fațada este ritmată de ferestre dreptunghiulare, marcate de ancadrame cu urechi și elemente decorative similare unor bolțare mediane.

Accesul principal se deschide dinspre nord-vest. Golul cu închidere semicirculară are ancadrament de piatră, cu elemente decorative vegetale în colțuri. Deasupra acestuia există o nișă cu sculptura lui Sfântul Ioan din Nepomuc. Șarpanta, care urmărește planimetria capelei, are pantă frântă, și învelitoare de tablă zincată.

În spațiul interior, deasupra accesului, există o tribună cu parapet, realizată din lemn. Pe aceasta a fost amplasată o orgă realizată în perioada Monarhiei Austro-Ungare în atelierul cezaro-crăiesc a lui T. Kotykiewicz în Viena (K und K Hof Harmonium Fabrik T. Kotykiewicz Wien).

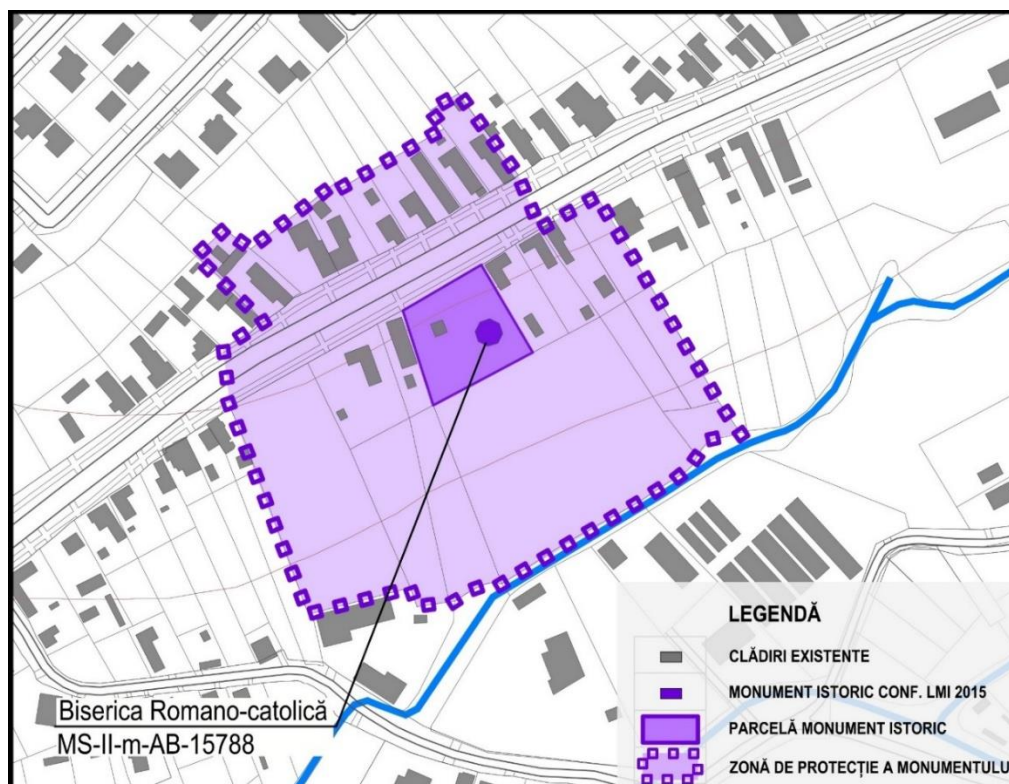
Capela a fost construită între anii 1743–1746, fiind folosită de ordinul franciscan până în 1996. De atunci este filia plebaniei Sfântul Anton Pustnicul. Pe lotul capelei, izolat de volumul capelei, există de asemenea o clopotniță edificată în secolul al XVIII-lea, restaurată în anul 2005. Aceasta are plan patrulater, fiind un tip mai vechi, cu dublu acoperiș: unul mai evazat pentru partea inferioară, și unul pentru partea superioară, a coifului, ambele cu învelitoare de șindrilă.

Biserica romano-catolică, sat Sâncraiu de Mureș, perspectivă frontală



Sursa: Foto dronă, Eco Maps

Biserica romano-catolică, sat Nazna – cod LMI: MS-II-m-A-15788



Lista coordonate Biserica romano-catolică, sat Nazna:

- | | |
|---------------------------------|---------------------------------|
| 1. X=462709.9550, Y=560567.2570 | 3. X=462759.9032, Y=560551.0050 |
| 2. X=462721.6728, Y=560530.7113 | 4. X=462740.1938, Y=560584.8412 |

Lista coordonatelor ZP Biserica romano-catolică, sat Nazna:

- | | |
|----------------------------------|----------------------------------|
| 1. X=462725.7050, Y=560637.1905 | 17. X=462748.0606, Y=560462.1937 |
| 2. X=462685.4564, Y=560613.8830 | 18. X=462801.4817, Y=560494.0453 |
| 3. X=462683.7690, Y=560616.0631 | 19. X=462816.8392, Y=560504.0453 |
| 4. X=462651.3440, Y=560590.9660 | 20. X=462820.9898, Y=560507.2793 |
| 5. X=462641.4055, Y=560598.4214 | 21. X=462823.1570, Y=560511.1002 |
| 6. X=462630.3810, Y=560588.1100 | 22. X=462827.2156, Y=560516.5542 |
| 7. X=462656.3710, Y=560562.7830 | 23. X=462829.7793, Y=560518.0187 |
| 8. X=462640.8775, Y=560552.8565 | 24. X=462839.6674, Y=560520.2154 |
| 9. X=462643.7650, Y=560529.6260 | 25. X=462831.4197, Y=560532.2214 |
| 10. X=462673.7540, Y=560450.1940 | 26. X=462805.1404, Y=560576.6078 |
| 11. X=462675.1570, Y=560450.8820 | 27. X=462784.4852, Y=560611.0239 |
| 12. X=462712.8155, Y=560460.7044 | 28. X=462762.7930, Y=560598.5382 |
| 13. X=462715.4379, Y=560453.4253 | 29. X=462754.3299, Y=560619.2073 |
| 14. X=462730.1488, Y=560455.5837 | 30. X=462731.4305, Y=560650.6035 |
| 15. X=462738.5349, Y=560460.6443 | 31. X=462720.5230, Y=560644.1680 |
| 16. X=462743.8715, Y=560462.5953 | |

Propuneri de includere a unor imobile în Lista Monumentelor Istorice

La momentul acestui studiu, se propune pentru a fi inclusă în Lista Monumentelor Istorice din România Biserica reformată din satul Nazna, ca monument de importanță națională.

În momentul actual nu deținem informații precise cu privire la anul edificării bisericii reformate. Primul reper post quem cu privire la construcția lăcașului de cult este realizarea primei ridicări topografice (iosefine), în Transilvania cartografiată în anii 1760, pe care încă nu apare edificiul. După cum am văzut deja în primul capitol, în biserica reformată din Sâncraiu de Mureș se păstrează însă un clopot adus din Nazna, care, potrivit inscripției acestuia a fost realizată de comunitatea acestei filii în 1768. Detaliile arhitecturale ale lăcașului sugerează de asemenea o datare în a doua parte a secolului.

Clădirea se află la intersecția străzii principale și a unei străduțe lăturalnice, strada Vadului, situată pe latura sud-estică a drumului județean. Axa longitudinală este orientată spre V-E, ușor decalată spre NV-SE. A fost clădit pe o parcelă de dimensiuni mici, cu acces direct dinspre stradă. Lotul este delimitat din toate direcțiile cu un gard metalic.

Biserica este de dimensiuni relativ mici, are planimetrie simplă, de tip sală, alcătuită din trei spații distincte: dintr-un sanctuar ușor decroșat cu închidere poligonală, o singură navă dreptunghiulară, respectiv un turn-clopotniță vestic, cu trei niveluri, adosat navei. Șarpanta este în două ape, învelită cu țigle ceramice, în mai multe ape în zona sanctuarului, iar turnul are un coif octogonal abrupt, cu înveltoare de tablă zincată.

Singura cale de acces se deschide dinspre vest, prin turn. Fațadele au un caracter simplu și clar, specific lăcașelor de cult rurale, fiind parțial decorate cu elemente inspirate din arhitectura barocă târzie. Fațada vestică este marcată de volumul turnului. La parter se deschide un singur gol, poarta principală a lăcașului de cult, cu închidere în semicerc. Deasupra acesteia există o mică copertină pe structură de lemn, în două ape, cu înveltoare de țiglă ceramică.

În plan orizontal cele trei niveluri ale turnului sunt ritmate de o platbandă lată, simplă la limita celor două niveluri inferioare, care este de fapt continuă cu cornișa navei. În plan vertical sunt articulate de lesene de colț. Ecceste elemente nu par a fi contemporane cu fața principală de construcție a bisericii, ci mai degrabă duc cu gândul la intervenții ulterioare. Primul etaj este străpuns de un gol circular de dimensiuni mici, iar cel superior de ferestre de sunet late, cu închidere semicirculară, fără chenare. Deasupra acestora, la nivelul cornișei există câte un cartuș articulat din tencuială, care amintește de forma orologiilor. Volumul clopotniței este parțial înglobat în volumul navei.

Fațadele navei și ale sanctuarului sunt ritmate de câte două, respectiv o fereastră, cu închidere semicirculară fără chenare. În rest suprafețele sunt articulate doar de o cornișă continuă, neprofilată, respectiv de lesene de colț.

Atât sanctuarul poligonal, cât și nava este tăvănită, cele două spații sunt delimitate de doi pilaștri pe care se sprijină o centură. Suprafața acesteia este articulată de cartușe și de un medalion din tencuială. Tavanul este decorat cu motive vegetale dispuse în formă radială în zona sanctuarului, respectiv de un cartuș de factură barocă în latura navei.

Amvonul zidit este alipit colțului nord-estic al navei, dispus lângă „arcul triumfal”. Coronamentul acestuia este realizat din lemn. Panierul este ritmat de panouri adâncite, decorate cu motive vegetale. În biserică există două tribune pe structură de lemn, una în sanctuar, iar una în partea vestică a navei, deasupra intrării, cu parapet simplu, din lambriu. Pe cel dinainte este amplasată orga bisericii, realizată în anul 1882 de Ignác Takácsy în Târgu Mureș.

Corpurile de luminat datează cel mai probabil din prima parte a secolului XX, fiind exemple exigente din epocă ale acestui gen. Băncile de lemn nu reprezintă valoare istorică sau estetică, fiind realizate relativ recent.

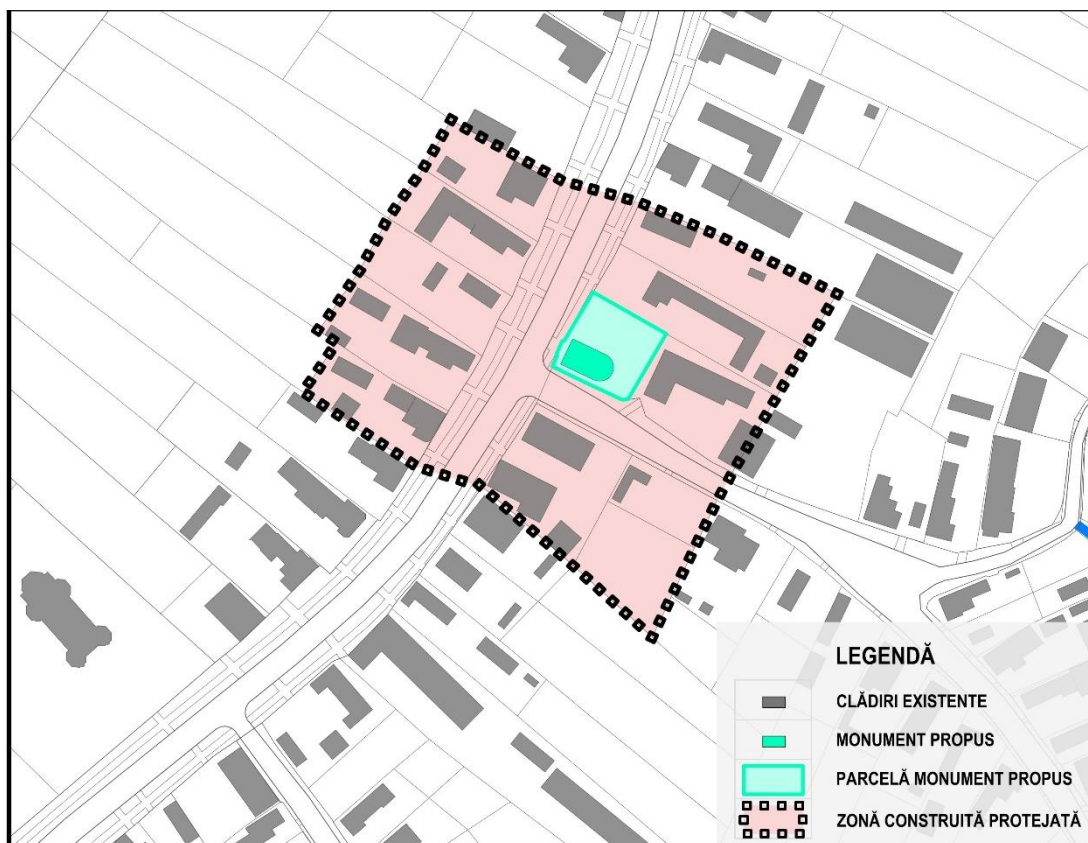
În turn se păstrează un singur clopot, turnat de Friedrich Lootz în 1853 cu următoarea inscripție: „MAROS SZ. KIRÁLLYI EV. REF ANYA ÉS NÁZNÁN FALVI LEÁNY// ECCLA KÖLTSEGEN .ÖNTETTETTEK 1853 LOOTZ FRIEDR. ÁLTAL” Turnat din fondurile bisericii reformate din Sâncraiu de Mureș și de filia din Nazna de către Lootz Friedrich în 1853.

Biserica reformată din Nazna, perspectivă cu fațada vestică și sanctuarul



Sursa: Foto teren

Biserica reformată, sat Nazna – monument propus



Lista coordonate Biserica reformată sat Nazna:

- | | |
|---------------------------------|----------------------------------|
| 1. X=462083.1673, Y=559907.3565 | 7. X=462052.3865, Y=559901.1949 |
| 2. X=462062.5538, Y=559919.1064 | 8. X=462051.0944, Y=559898.1153 |
| 3. X=462062.0408, Y=559918.2342 | 9. X=462059.1730, Y=559894.2020 |
| 4. X=462054.3435, Y=559905.4260 | 10. X=462069.9660, Y=559889.1420 |
| 5. X=462053.7873, Y=559905.2565 | 11. X=462070.9090, Y=559888.7210 |
| 6. X=462052.1653, Y=559901.6559 | 12. X=462072.3892, Y=559888.8475 |

Lista coordonatelor ZCP sat Nazna:

- | | |
|---------------------------------|----------------------------------|
| 1. X=462014.5422, Y=559953.8340 | 10. X=462079.2070, Y=559821.8171 |
| 2. X=462004.6825, Y=559939.9364 | 11. X=462097.5402, Y=559860.3636 |
| 3. X=461996.5035, Y=559924.9481 | 12. X=462101.8560, Y=559868.1900 |
| 4. X=461985.1326, Y=559908.2635 | 13. X=462114.3443, Y=559889.5850 |
| 5. X=461990.1632, Y=559904.8621 | 14. X=462131.2942, Y=559918.6238 |
| 6. X=461980.6510, Y=559890.9322 | 15. X=462097.2070, Y=559935.3690 |
| 7. X=462012.7445, Y=559869.9009 | 16. X=462075.7832, Y=559944.3586 |
| 8. X=462031.1526, Y=559864.1584 | 17. X=462053.6780, Y=559950.5570 |
| 9. X=462056.8988, Y=559841.9352 | 18. X=462024.9886, Y=559966.1507 |

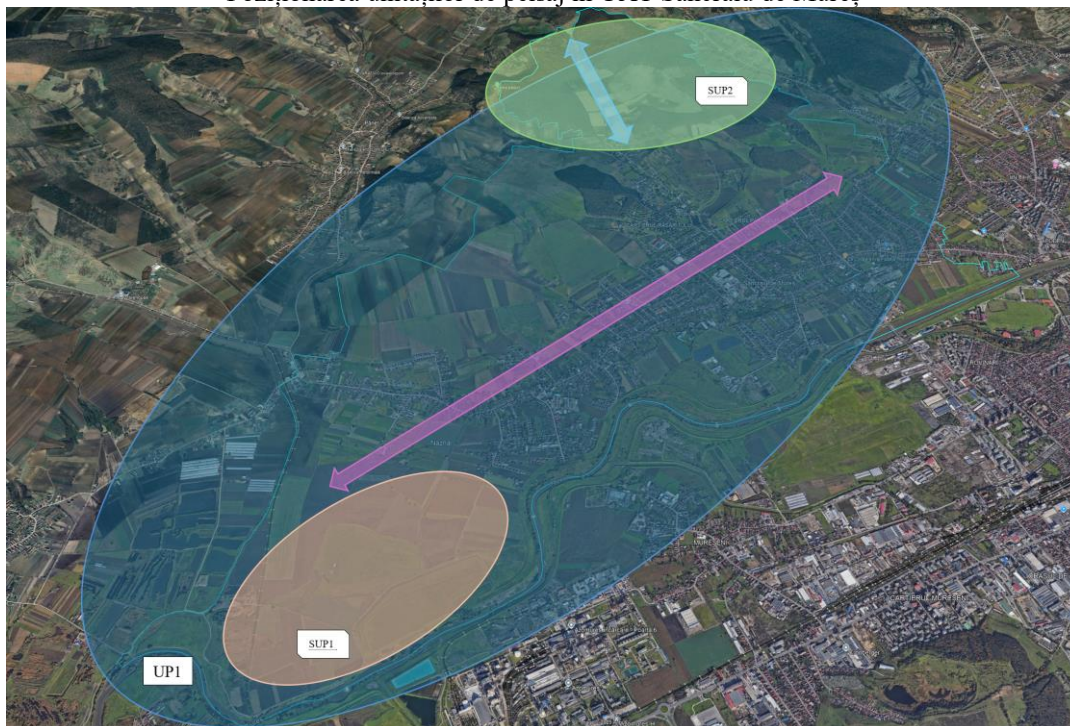
Unități de peisaj în UAT Sâncraiu de Mureș

Datorită poziționării teritoriului administrativ al comunei Sâncraiu de Mureș, mărimii sale și reliefului local, pe suprafața acestuia au fost identificate 1 singură unitate de peisaj și 2 subunități de peisaj, conform tabelului de mai jos.

Unitățile de peisaj în comuna Sâncraiu de Mureș, conform unităților de relief

| | Componentele unității / subunității de peisaj | Unitatea de relief |
|------|---|--------------------------------------|
| UP1 | Teritoriul administrativ al UAT Sâncraiu de Mureș, ce cuprinde: <ul style="list-style-type: none"> • satele: Sâncraiu de Mureș și Nazna • cursurile de apă: râul Mureș, valea Sâncrai • punctele locale: Bercul de Jos, Dardanela, Bercul de Sus, Râtul Mare, Bodorul de Jos, Dealul Văratifului, Bungurul, Dealul Bisericii, Pădurea Mare, Pădurea Cercurar, Dealul Rotund, Pădurea Sâncrai, Dealul Podereu, Pădurea Boghii | Depresiunea colinară a Transilvaniei |
| SUP1 | Zona sud-vestică a UP1, pe direcția nord-est-sud-vest, ce cuprinde: <ul style="list-style-type: none"> • punctele locale: Râtul Mare și Bodorul de Sus | |
| SUP2 | Zona nordică a UP1, ce cuprinde: <ul style="list-style-type: none"> • cursul de apă: Valea Sâncrai • punctele locale: Pădurea Mare, Pădurea Cercurar, Dealul Rotund, Pădurea Sâncrai, Dealul Podereu și Dealul Bisericii | |

Poziționarea unităților de peisaj în UAT Sâncraiu de Mureș



Sursa: Planșă proprie, Eco Maps

Având în vedere nuanțarea micro- și mezopeisajelor locale din comuna Sâncraiu de Mureș, în localitățile comunei se pot remarca 3 tipologii de peisaj, necesare pentru delimitarea zonelor istorice de referință și a subzonelor istorice de referință.

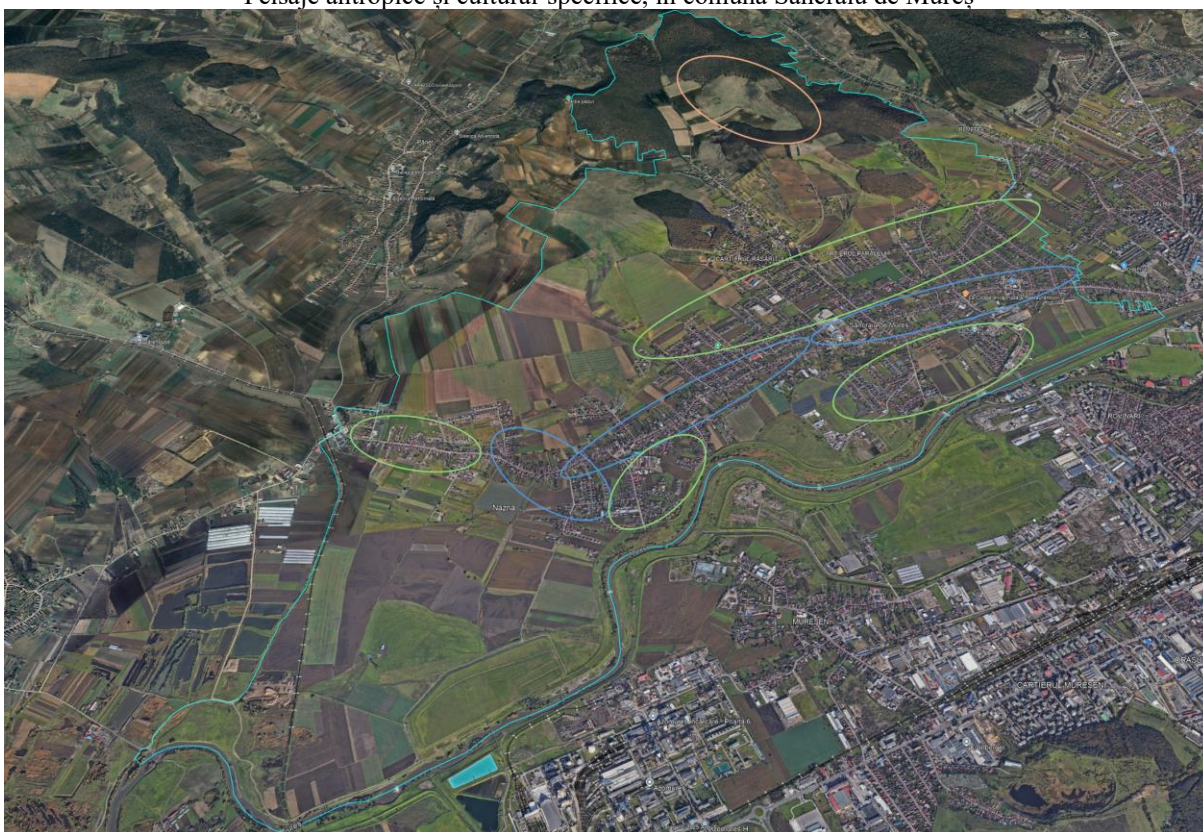
Micro- și mezopeisaje antropice (1) caracterizate printr-o morfologie a parcelarului variată, cu loturi omogene, relativ bine echilibrate, cu funcție principală aceea de locuire, cu un regim de înălțime ce variază între P și P+1 (P+M) dezvoltate pe vetrele inițiale ale celor 4 localități (astăzi contopite în

2), ce domină imaginea de ansamblu, oferind exclusiv perspective antropice, în cadrul cărora inserția factorului biotic este minimală și redusă la nivel de accesorie suburbană.

Micro- și mezopeisaje antropice (2) caracterizate printr-o morfologie a parcelarului deseori regulată, cu ritmări ale fondului construit bazate pe arhitecturi omogene, deseori repetitive, cu dezvoltare regulată în planul văii și ușor alveolară pe dealurile nordice, unde factorul antropic este din nou dominant, atât la nivel de parcelă, cât și la nivel de tramă stradală.

Micropeisaje culturale specifice, caracterizate de prezența redusă, însă bine localizată, a unei pășuni bine prezervate pe Dealul Rotund, în partea nordică a teritoriului administrativ, a cărui cadrare de fondul forestier local oferă o imagine bine păstrată a raporturilor tradiționale dintre factorul antropic și factorii biotic și abiotic.

Peisaje antropice și cultural-specifice, în comuna Sâncraiu de Mureș



Sursa: Planșă proprie, în baza Google Maps

Reglementări propuse pentru RLU PUG pentru protejarea spațiilor și a perspectivelor valoroase

Cu scopul de a îmbunătăți protecția și conservarea valorilor peisagistice oferite de zonele împădurite și de terenurile agricole, sugerăm ca elaboratorul Planului Urbanistic General (PUG) pentru Sâncraiu de Mureș să includă următoarele reglementări în cadrul Regulamentului Local de Urbanism (RLU) pentru această zonă, referitoare la folosirea terenurilor acoperite cu păduri, pășuni, fânețe sau terenuri agricole:

Terenuri agricole

- Crearea unor zone tampon în jurul zonelor împădurite și agricole pentru a le proteja de impactul negativ al dezvoltărilor urbane.
- Restricționarea construcțiilor și dezvoltărilor masive pe terenurile împădurite, pentru a păstra integritatea și frumusețea peisajului natural.
- Promovarea practicilor agricole sustenabile și responsabile pentru a menține fertilitatea solului și a proteja resursele naturale.

- Susținerea inițiativelor locale de conservare a peisajelor tradiționale și culturale asociate cu terenurile agricole și practicile agricole tradiționale.
- Implementarea unor politici de gestionare a resurselor de apă în zonele agricole pentru a asigura utilizarea sustenabilă a acestora.
- Implementarea unor măsuri de conservare și refacere a pădurilor și pășunilor existente pentru a proteja biodiversitatea și ecosistemele locale.
- Promovarea educației și conștientizării publicului cu privire la importanța conservării peisajelor naturale și agricole și a impactului pozitiv al protejării acestora asupra mediului și calității vieții.

Terenuri cu pășuni și fânețe

- Este permisă reabilitarea construcțiilor anexe agricole existente amplasate în extravilan, cu condiția ca aceasta să fie realizată folosind materiale tradiționale, cum ar fi lemnul și piatra naturală, prin metode de construire tradiționale.
- Construcțiile și amenajările pe pășunile și fânețele din extravilan sunt strict interzise.
- Introducerea de pășuni/fânețe în intravilan, cu excepția celor prevăzute în Planul Urbanistic General (PUG), va fi permisă doar în cazuri temeinic fundamentate, luând în considerare interesul public și fiind condiționată de aprobarea Planurilor Urbanistice Zonale, precum și asigurarea infrastructurii, accesului la rețele edilitare și realizarea obiectivelor de utilitate publică.
- În zonele de pășuni și fânețe se pot desfășura următoarele activități:
 - Acțiuni de înlăturare a efectelor unor calamități, cu avizul administrației și aprobarea autorității publice centrale pentru protecția mediului și pădurilor.
 - Activități tradiționale de utilizare a unor resurse regenerabile, precum recoltarea de fructe de pădure, ciuperci și plante medicinale, cu respectarea capacității productive și de suport a ecosistemelor, utilizând tehnologii cu impact redus. Aceste activități sunt permise doar pentru persoane fizice și juridice care dețin sau administrează terenuri.
 - Activități științifice și educative.
 - Ecoturism care nu necesită construcții-investiții.
 - Utilizarea rațională a pajiștilor pentru cosit și pășunat, doar cu animale domestice, de către proprietarii care dețin pășuni sau au dreptul de utilizare a acestora conform legislației naționale în vigoare.
 - Activități tradiționale de cultivare a terenurilor agricole și creștere a animalelor, precum și alte activități tradiționale desfășurate de comunitățile locale.
 - Activități de vânatoare în conformitate cu legislația în vigoare.
 - Activități de pescuit sportiv.
 - Localizarea și stingerea operativă a incendiilor.
- Se permite amenajarea unor puncte de belvedere, observație a faunei, și spații de popas, cu condiția ca acestea să fie realizate din materiale tradiționale și să fie executate folosind tehnici tradiționale. Pentru realizare și amplasare, este necesar avizul administrației locale.

Terenuri împădurite

- Construcțiile noi sunt interzise în zonele cu terenuri împădurite, cu excepția celor destinate administrării pădurii sau asigurării siguranței naționale și prevenirii calamităților naturale.
- În zonele cu terenuri împădurite se permit următoarele activități:
 - Activități tradiționale de utilizare a unor resurse regenerabile, cum ar fi recoltarea de fructe de pădure, ciuperci și plante medicinale, respectând normativele în vigoare. Aceste activități sunt permise doar persoanelor fizice și juridice care dețin/administrează terenuri în interiorul pădurii sau comunităților locale.
 - Activități științifice și educative.

- Localizarea și stingerea operativă a incendiilor.
 - Intervenții în scopul reconstrucției ecologice a ecosistemelor naturale și reabilitării ecosistemelor necorespunzătoare sau degradate, cu aprobarea administrației și autorității publice centrale pentru protecția mediului și pădurilor.
 - Acțiuni de înlăturare a efectelor unor calamități, cu avizul administrației și aprobarea autorității publice centrale pentru protecția mediului și pădurilor.
 - Exploatarea controlată (pentru uz casnic) a pădurilor de către persoanele fizice și juridice care dețin/administrează terenuri în interiorul pădurii, cu avizul administrației și aprobarea autorității publice centrale pentru protecția mediului și pădurilor.
 - Activități de vânătoare în conformitate cu legislația în vigoare.
- **Concluzii**

Analiza vechimii construcțiilor și a evoluției urbanistice din comuna Sâncraiu de Mureș conturează imaginea unei localități cu rădăcini medievale clare, dar cu o transformare accelerată în ultimele două secole. Prezența celor două monumente istorice clasate conform LMI 2015 - Biserica reformată (sec. XIII, turn; 1901, corpul principal) și Biserica romano-catolică (sec. XIV–XVIII) - confirmă existența unei comunități stabile, organizate în jurul nucleului religios și al vetrei inițiale a satului. Aceste edificii reprezintă repere temporale și simbolice, marcând continuitatea locuirii și importanța funcției ecleziastice în structura socială a comunei.

În cazul Naznei, biserica reformată, datată în secolul al XIX-lea, ilustrează extinderea zonei locuite și consolidarea unei comunități secundare, complementare nucleului principal din Sâncraiu. În această perioadă, se conturează primele diferențieri funcționale între satele componente, odată cu dezvoltarea terenurilor agricole și apariția unor construcții gospodărești durabile, realizate din materiale locale. În prima jumătate a secolului XX, localitatea păstrează un caracter preponderent rural, cu o organizare organică a tramei și un fond construit dominat de case parter, cu acoperișuri în patru ape și fronturi continue la stradă.

Transformările urbanistice semnificative apar abia în a doua jumătate a secolului XX, pe fondul industrializării și al creșterii populației. Densificarea vetrelor, introducerea unor materiale noi și apariția locuințelor standardizate definesc o etapă de tranziție spre o morfologie mixtă, în care tradiția și modernitatea coexistă. După 1990, acest proces devine accelerat și neomogen: satele istorice se extind, fronturile se fragmentează, iar caracterul rural este treptat înlocuit de o structură suburbană complexă.

Astfel, evoluția urbanistică a comunei Sâncraiu de Mureș este marcată de continuitate în ceea ce privește localizarea și reperele istorice, dar și de rupturi vizibile în imaginea construită contemporană. De la nucleele medievale și bisericile fortificate, până la ansamblurile rezidențiale moderne, teritoriul a trecut de la o expresie compactă și echilibrată la una extinsă, eterogenă, în care memoria spațială a vetrelor istorice rămâne recognoscibilă, dar puternic estompată în peisajul actual.

Analiza peisajului comunei Sâncraiu de Mureș evidențiază o evoluție complexă, definită de interferența constantă dintre mediul natural, structurile istorice și procesele de urbanizare recente. Teritoriul comunei este astăzi un spațiu de tranziție, în care componentele naturale - relieful colinar, pădurile din nord și lunca Mureșului - coexistă cu un fond construit în continuă extindere. Echilibrul dintre aceste elemente este fragil, dar încă perceptibil în anumite zone, mai ales acolo unde structura tradițională a vetrelor și relația cu peisajul agricol au fost păstrate.

Peisajul nordic, dominat de fond forestier, reprezintă componenta cea mai stabilă și mai valoroasă din punct de vedere ecologic și vizual. În opoziție, zona sudică, puternic antropizată, a fost supusă transformărilor industriale și rezidențiale, pierzându-și treptat caracterul natural. Din această polaritate rezultă imaginea unei comune fragmentate, dar nu ireversibil. Prezența coridoarelor verzi, a aliniamentelor vegetale și a văii Sâncraului oferă încă posibilități de reconectare între aceste două registre peisajere.

Factorul antropic rămâne determinant, dar poate fi controlat prin politici de gestionare a extinderii și prin conservarea elementelor naturale și culturale care definesc identitatea locală. Valorificarea durabilă a peisajului presupune nu doar protecție, ci și reintegrare - printr-o arhitectură

coerentă, o planificare a zonelor verzi și o delimitare clară a limitelor de creștere urbană.

Direcțiile esențiale pentru menținerea și îmbunătățirea calității peisajului sunt:

- conservarea fondului forestier din nord ca zonă tampon ecologică;
- refacerea vegetației ripariene și a aliniamentelor de-a lungul Mureșului;
- controlul extinderii rezidențiale în zonele agricole;
- integrarea peisajului agrar în zonele periurbane;
- revalorizarea spațiilor publice prin vegetație, mobilier urban și amenajări coerente.

Prin aplicarea acestor măsuri, comuna poate menține o structură echilibrată, în care peisajul natural și cel construit se completează reciproc, asigurând o identitate vizuală și funcțională coerentă în contextul metropolitan al municipiului Târgu Mureș.

În comuna Sâncraiu de Mureș, conform cerințelor legale în vigoare și în baza datelor privind siturile arheologice, monumentele istorice și alte obiective cu valoare patrimonială, au fost realizate o serie de cercetări neinvazive destinate documentării și delimitării zonelor cu potențial cultural. Aceste investigații au inclus observații sistematice de teren, campanii de perieghetză, documentare fotografică, corelări cartografice și măsurători topografice de detaliu. Scopul acestor demersuri a fost identificarea și conturarea exactă a monumentelor cunoscute, precum și localizarea celor menționate doar în literatura de specialitate, dar care nu sunt încă înregistrate în Repertoriul Arheologic Național sau în Repertoriul Arheologic al Județului Mureș.

În urma acestor verificări, toate monumentele istorice evidențiate anterior, indiferent dacă sunt clasate în Lista Monumentelor Istorice 2015 sau în Repertoriul Arheologic Național, sunt considerate elemente de patrimoniu valoroase pentru comunitate. Importanța lor depășește simpla categorie de clasificare – locală sau națională – prin contribuția pe care o aduc la definirea identității istorice a teritoriului. Prezența acestor obiective, izolate și dispersate în teritoriu, conferă structură memoriei locului și necesită măsuri clare de conservare și protecție. Întrucât patrimoniul construit cu valoare certă este redus numeric și fragmentar, fiecare monument trebuie tratat individual, cu reguli specifice de intervenție și cu un regim de protecție adaptat contextului.

Se impune, în acest sens, delimitarea unor zone de protecție distincte și bine documentate, în interiorul cărora prevederile Regulamentului Local de Urbanism și ale legislației naționale privind protejerea patrimoniului cultural să poată fi aplicate consecvent. Totodată, perimetrele siturilor arheologice înscrise în Registrul Arheologic Național trebuie conservate în integralitatea lor, pentru a asigura o protecție adecvată a straturilor istorice. Aceste măsuri nu trebuie privite ca restricții, ci ca instrumente de gestionare a dezvoltării teritoriale în raport cu valorile culturale.

Regulamentul Local de Urbanism asociat Planului Urbanistic General trebuie să stabilească explicit condițiile în care pot fi operate intervențiile, modificările sau reamenajările în zonele cu potențial patrimonial. Scopul său este acela de a proteja, conserva și valorifica patrimoniul cultural, arheologic și arhitectural, oferind totodată o bază solidă pentru o dezvoltare echilibrată și responsabilă a comunei din perspectivă culturală și peisajeră.

2.10. Disfuncționalități la nivelul teritoriului comunei

○ Circulație

| CIRCULAȚIE | |
|---|---|
| DISFUNCȚIONALITĂȚI | PRIORITĂȚI |
| Lipsa zonei de siguranță / protecție de-a lungul ocolitoarei propuse, DJ și DC. | Instituirea distanțelor între construcții, în localitate: <ul style="list-style-type: none"> - 12 m din ax DJ, pe ambele părți; - 10 m din ax DC / străzi, pe ambele părți; Instituirea zonei de protecție de la marginea exterioară a zonei de siguranță: <ul style="list-style-type: none"> - 50 m la ocolitoare propusa, pe ambele părți; - 20 m la DJ, pe ambele părți; - 18 m la DC, pe ambele părți. |
| Rețea stradală nemodernizată, fără trotuare, fără sistem de colectare al apelor pluviale. | Modernizarea carosabilului, trotuarelor, canalizării pluviale, marcajului rutier, semnalizării circulației, după realizarea sau modernizarea rețelelor subterane. |
| Zone conflictuale între autovehicole, pietoni. | Toate traseele pietonale și spațiile publice, vor fi amenajate cu pavaje, vor fi îmbogățite cu amenajări peisagistice, obiecte decorative statice, mobilier urban și vor fi iluminate favorizant. |
| Număr insuficient de parcări publice. | Amenajarea de parcări publice (1 parcare / 5 locuințe, 1 parcare / 1 apartament, 1 parcare / 30 salariați în adm. + 20 %, 1 parcare / 50 mp comerț, 5 parcări / biserică, 1 parcare / 30 locuri cămin cultural sau teren sport, 1 parcare / 4 cadre didactice sau sanitare, 1 parcare / 5 locuri restaurant, 4 parcări / 10 paturi cazare, 1 parcare / 100 mp clădiri agro-industriale și depozite). |
| Insuficiența transportului în comun, cu un grad scăzut de confort. | Extinderea și reorganizarea transportului în comun în toate satele comunei. Se va prevedea min.1 parcare pt. autoutilitare și 1 parcare pt. mijloacele de transport în comun în fiecare sat. |

○ **Fond construit și utilizarea terenurilor**

| FOND CONSTRUIT ȘI UTILIZAREA TERENURILOR | |
|---|--|
| DISFUNCȚIONALITĂȚI | PRIORITĂȚI |
| Terenuri cu risc mediu de declanșare a proceselor geomorfologice. | Elaborarea de studiu geotehnic pentru ficare construcție, care să determine condițiile de amplasare–fundare. Nu se permit modificări importante ale parametrilor de pantă: tăierea pantei, supraîncărcarea pantei etc.. Se interzic: defrișările, excavațiile la baza versanților. Se recomandă construcții din materiale ușoare cu regim de înălțime de max D+P+M, POT max. = 15% și plantarea zonelor afectate cu esențe cu rădăcină adâncă. |
| Terenuri cu risc de inundabilitate prin revărsare de intensitate mică, cu frecvența ridicată (asigurare 10 %) | Interdicție de construire, cu excepția lucrărilor de supraveghere a digurilor, efectuarea de lucrări hidrotehnice: diguri, regularizarea și adâncirea cursurilor de apă, redimensionarea unor poduri și podețe și interzicerea depozitării de deșeuri menajere / dejecții animaliere pe malul cursurilor de apă. |
| Terenuri cu risc de inundabilitate prin revărsare de intensitate mare, cu frecvența scăzută (asigurare 1 %) | Regularizarea albiilor cursurilor de apă, realizarea canalizării apelor pluviale, conform volumului de apă de pe versanți, amenajarea de drenuri, decompactarea solului și lucrări pedoameliorative. Se recomandă plantarea terenurilor cu specii arboricole absorbante (plop și arin). |
| Imagine urbană și relații spațiale necontrolate. | Se recomandă o îmbunătățire a relațiilor cu strada d.p.d.v. al trotuarelor, împrejmuirilor, acceselor auto și pietonale, al spațiilor plantate și cu cursurile de apă. Se vor amenaja taluzuri, ziduri de sprijin, podețe, mobilier urban. Se va păstra regimul de înălțime specific zonei. |
| Spații insuficiente pentru dezvoltare | Extinderea intravilanului și elaborarea de PUZ-uri pentru parcelare și schimbarea destinației terenului agricol. Se interzic construcțiile pe terenurile fără acces direct la parcelă. Înglobarea unor noi zone de centralitate în zonele de extindere propuse (10% din teren). Rezervarea de terenuri cu destinația: activități agro – industriale / de depozitare. |

○ **Mediu**

| PROBLEME DE MEDIU | |
|--|--|
| DISFUNCȚIONALITĂȚI | PRIORITĂȚI |
| Poluare electromagnetică datorată LEA | Se interzice amplasarea construcțiilor în zona de protecție LEA 110 kV (pe o fâșie de 37 m) și LEA 20 KV (pe o fâșie de 24 m). |
| Poluare olfactivă | Se interzice amplasarea locuințelor în zona de protecție sanitară a dispensarului veterinar pe o rază de 30m, a stației de epurare containerizate pe o rază de 50m. |
| Spații verzi publice insuficiente. | Se vor rezerva terenuri pt. spații verzi publice (min 26 mp / locuitor). Se va planta vegetație arboricolă pe terenurile în pantă, degradate, pe malurile cursurilor de apă și de-a lungul traseelor pietonale. |
| Lipsa zonelor de protecție sanitară de-a lungul cursurilor de apă. | Instituire zonă de protecție sanitară: <ul style="list-style-type: none"> - câte 15 m din albia minoră pe ambele maluri ale cursurilor de apă cadastrale – peste 5 km lungime - câte 5 m din albia minoră pe ambele maluri ale cursurilor de apă necadastrale – sub 5 km lungime |
| Poluare fizică, chimică și organică a apei / solului, datorită depozitării neautorizate de deșeuri | Interzicerea și sancționarea depozitării și deversării de deșeuri menajere / rumeguș / dejecții animaliere pe malurile cursurilor de apă și refacerea cadrului natural - ecologizarea și refacerea sit-urilor contaminate. Se vor promova min. 2 campanii de salubritate a malurilor cursurilor de apă / an. Lucrările de decolmatare a albiilor se vor executa din 5 în 5 ani. |
| Risc tehnologic asociat amplasamentelor de tip SEVESO | Necesitatea unei filtrări mai stricte a compatibilității dintre zonificarea funcțională propusă și nivelul de risc tehnologic existent |
| Risc social | Se vor promova operațiuni urbanistice de parcelare, construire de locuințe sociale echipate cu utilități și programe de asistență socială. |

o **Spații plantate, agrement, perdele de protecție**

| SPAȚII PLANTATE, AGREMENT, PERDELE DE PROTECȚIE | |
|--|---|
| DISFUNȚIONALITĂȚI | PRIORITĂȚI |
| Lipsa de perdele de protecție de-a lungul căilor de circulație importante: ocolitoare propusa, DJ, CF | Plantarea de fâșii verzi de protecție de-a lungul căilor de circulație importante: ocolitoare propusa, DJ și CF, fără a periclita vizibilitatea la trafic. Realizarea de spații verzi de aliniament între carosabil / CF și zona rezidențială, peste tot unde este posibil. |
| Lipsa de perdele de protecție la unitățile agricole, industriale / depozitare, gospodărie comunală, construcții tehnico-edilitare. | Amenajarea de perdele de protecție, minim 20% din suprafața terenurilor rezervate pentru: unități agricole, industriale / depozitare, cimitire și construcții tehnico-edilitare. Realizarea de perdele de protecție de min. 10 m lățime în incintele ce se învecinează cu zonele de locuit și cu dotări social – culturale. |
| Lipsa spațiilor plantate pe terenurile riverane cursurilor de apă / iazurilor | Plantarea cu vegetație arboricolă (salcâm, pin, salcie, etc) pe terenurile riverane cursurilor de apă / iazurilor. |
| Lipsa amenajărilor aferente spațiilor verzi publice, de agrement și terenurilor de sport | Amenajarea de parcuri / grădini publice (15 mp / locuitor), scuaruri (2,5 mp / locuitor), locuri de joacă pt. copii (1,3 mp / locuitor), zone de agrement (min. 10 mp / locuitor), terenuri de sport conform normelor în vigoare. Se vor promova spațiile verzi de protecție a versanților, malurilor cursurilor de apă și de-a lungul traseelor pietonale. |

Este obligatorie asigurarea, de către autoritățile publice locale, din terenul intravilan, a unei suprafețe de spațiu verde de minimum 26 m mp/locuitor.

Suprafața propusă prin noul PUG, destinată categoriei spațiilor verzi (sunt incluse: spații verzi, de agrement, perdele de protecție, gospodărie comunală-cimitire), este de 58.47 ha, respectiv 584700mp. Luând în calcul numărul de locuitori ai comunei aferent anului 2022 (conform datelor INS), în valoare de 10102 persoane, reiese o suprafață de 57,88 mp/locuitor de spațiu verde, asigurând astfel peste necesarul minim impus de normele specifice legale.

Conform Legii 24/2007, privind reglementarea și administrarea spațiilor verzi din intravilanul localităților – republicate, autoritățile administrației publice locale au obligația să țină evidența spațiilor verzi de pe teritoriul unităților administrative, prin constituirea registrelor locale ale spațiilor verzi, pe care le actualizează ori de câte ori intervin modificări.

Obligația organizării și conducerii registrelor spațiilor verzi revine autorităților administrației publice locale. Registrul local al spațiilor verzi este un sistem informațional care cuprinde datele tehnice ale tuturor spațiilor verzi conform indicilor de calitate și cantitate. Registrele locale ale spațiilor verzi vor fi făcute publice și vor putea fi consultate la sediile autorităților administrației publice locale.

- **Protejarea zonelor cu valoare de patrimoniu și pe baza normelor sanitare în vigoare față de construcții / culoare tehnice cu destinație specială, zone poluate**

| PROTEJAREA ZONELOR CU VALOARE DE PATRIMONIU ȘI PE BAZA NORMELOR SANITARE ÎN VIGOARE FAȚĂ DE CONSTRUCȚII ȘI CULOARE TEHNICE CU DESTINAȚIE SPECIALĂ, ZONE POLUATE | |
|--|--|
| DISFUNȚIONALITĂȚI | PRIORITĂȚI |
| Lipsa delimitării zonei de protecție aferente monumentelor istorice | Instituire zonelor de protecție și stabilirea lucrărilor de intervenție la monumente (consolidare, restaurare, modernizare, punere în valoare / introducere în circuit public / păstrare perspective spre monumente). |
| Lipsa identificării exacte a perimetrelor cu situri arheologice | În siturile reperate se va solicita "cercetare arheologică preventivă", iar în zona de protecție a siturilor se va solicita „supraveghere arheologică obligatorie” pentru toate lucrările care afectează solul, indiferent de caracter - privat sau comunitar, edilitar sau industrial, gospodăresc, utilitar sau agricol. |
| Zone naturale protejate definite în Natura 2000 ce necesită reglementarea activităților și regimului de protecție | Reglementarea protecției și activităților în cadrul zonelor naturale protejate. |
| Lipsa zonei de protecție sanitară din jurul fermelor agrozootehnice. | Pentru stabilirea distanțelor minime de protecție sanitară, la amplasarea, amenajarea, construcția exploatațiilor agrozootehnice, este obligatorie efectuarea evaluării impactului asupra sănătății populației în conformitate cu Metodologia de organizare a studiilor de evaluare a impactului anumitor proiecte publice și private asupra sănătății populației, aprobată prin Ordinul ministrului sănătății nr. 1.524/2019. Se vor respecta normele sanitare conf. OMS 119/2014 modificat și completat prin OMS 1257/2023 privind platformele de depozitare a gunoiului de grajd ce pot fi amplasate în interiorul fermei. |
| Lipsa zonei de protecție sanitară între unitățile sanitare cu servicii de spitalizare de zi/centre de sănătate/multifuncționale/creșe/grădinițe/școli și locuințe | Instituire zonă de protecție de minimum 15 m sau stabilită prin studii de impact asupra stării de sănătate a populației. |
| Lipsa zonei de protecție sanitară între unitățile cu capacitate mică de producție/ comerciale/prestări servicii/discoteci, cluburi de noapte și locuințe | Instituire zonă de protecție la o distanță de minim 15 m față de ferestrele locuințelor (OMS 119/2014). |
| Lipsa zonei de protecție sanitară între parcare și locuințe. | Instituire zonă de protecție la o distanță de minim 5 m față de locuințe. |
| Lipsa zonelor sanitare cu regim sever în jurul surselor de apă. | Instituirea zonelor de protecție împrejmuite în jurul captărilor de apă (100 m în amonte de priză, 25 m în aval și lateral de priză), stației de tratare apă (R=20 m), stației de pompare (R=10 m) și rezervorului de apă (R=20 m). |

| | |
|---|--|
| Rețea insuficientă de alimentare cu apă și canalizare | Extindere rețea de alimentare cu apă și de canalizare și instituire zonă de protecție sanitară cu regim sever pe o distanță de 10 m din ax, în fiecare parte și 30 m față de orice sursă de poluare la conductele de aducțiune apă. |
| Ape uzate insuficient epurate | Realizarea stației de epurare containerizate și instituirea zonei de protecție după efectuarea evaluării impactului asupra sănătății populației în conformitate cu Metodologia de organizare a studiilor de evaluare a impactului anumitor proiecte publice și private asupra sănătății populației, aprobată prin Ordinul ministrului sănătății nr. 1.524/2019 |
| Distanță neadecvată între fosele septice și locuințe/fântâni | Distanța minimă admisă este de 10 m față de cea mai apropiată locuință și sursă de apă. |
| Lipsa zonei de protecție aferentă LEA și antenelor GSM / releelor radio-TV. | Se interzice amplasarea construcțiilor în zona de protecție LEA 20 KV (pe o fâșie de 24 m) și LEA 110 kV (pe o fâșie de 37 m). Nivelul admis de radiație al unei antene de telefonie mobilă sau releu este cuprins între 4,5 și 9 W/mp (Ordinul Ministrului Sanatatii Publice nr. 1193 / 29.09.2006). |
| Nevalorificarea energiei regenerabile | Se impune promovarea conceptului de energie regenerabilă pe baza unor studii de fundamentare. Se vor respecta distanțele sanitare între locuințe și <ul style="list-style-type: none"> - parcuri eoliene/parcuri fotovoltaice, stabilite după efectuarea evaluării impactului asupra sănătății populației în conformitate cu Metodologia de organizare a studiilor de evaluare a impactului anumitor proiecte publice și private asupra sănătății populației, aprobată prin Ordinul ministrului sănătății nr. 1.524/2019 |

Amplasarea clădirilor destinate locuințelor trebuie să asigure însorirea acestora pe o durată de minimum 1^{1/2} ore la solstițiul de iarnă, a încăperilor de locuit din clădire și din locuințele învecinate. În cazul în care proiectul de amplasare a clădirilor evidențiază că distanța dintre clădirile învecinate este mai mică sau cel puțin egală cu înălțimea clădirii celei mai înalte, se va întocmi studiu de însorire.

2.11 Necesități și opțiuni ale populației

○ PUG - Instrument de implementare a politicilor de dezvoltare locală

Planul urbanistic general este unul din instrumentele administrației publice locale prin care asigură planificarea și coordonarea dezvoltării localităților. Acest instrument necesită coordonarea eforturilor comunității la încă două nivele: cel al unui plan de management eficient și a unor politici financiare care să facă viabile fiecare sector al dezvoltării locale: dezvoltarea terenurilor, locuirea, dezvoltarea serviciilor publice, renovarea și întreținerea cadrului fizic existent, dezvoltarea economică, protecția mediului localităților.

Luarea deciziei este în sarcina factorilor politici abilitați; pregătirea acesteia se face de către specialiști, iar implementarea de către factorii executivi. La fiecare din aceste trei etape: prin reprezentare, prin rezultatele prelucrării datelor, prin asumarea procesului de implementare, participarea cetățeanului constituie baza procesului în sine.

○ Domeniile strategice ale dezvoltării locale

Dezvoltarea locală implică activitățile concertate ale tuturor membrilor comunității, în scopuri colectiv asumate, ca factori angajați în diverse domenii specifice, dar în egală măsură ca cetățeni. Domeniile strategice ale dezvoltării locale sunt următoarele:

- demografic;
- economic;
- social;
- cultural;
- cadrul fizic;
- mediul localității;
- politic.

Domeniilor strategice de dezvoltare le corespund un număr de obiective strategice care definesc orientarea și prioritățile care pot fi dezvoltate de către comunitatea respectivă, având un anumit potențial.

○ Actorii implicați în procesul de implementare a PUG

- Administrația Publică Locală are ca principală sarcină coordonarea și planificarea dezvoltării locale; ea acționează ca lider și ca partener în același timp, potrivit scopului urmărit și gradului de implicare necesar.
- Sectorul Public este orientat cu precădere spre diversificarea ofertei către populație și ridicarea nivelului acesteia; în sarcina acestui sector stau planificarea și finanțarea serviciilor publice, managementul și adecvarea acestora la exigențele dinamice ale comunității.
- Sectorul Privat urmărește și se adaptează cererilor pieței; este interesat în regulamente locale flexibile, piață de terenuri structurată, amplasamente de calitate, informație adecvată. Rezultatele conlucrării cu acesta se traduc în dezvoltarea competitivității, diversificarea ofertei, locuri de muncă, crearea de piețe.
- Cetățenii structurați în grupuri de interese și pe venituri, constituie factorul de bază în implementarea politicilor de dezvoltare locală: sunt sursa principală de informații la nivelul PUG și instrumentul principal de control al adecvării propunerilor, sunt de asemenea, mijlocul permanent de implementare și evaluare a rezultatelor măsurilor respective.

○ **Etape relevante ale PUG care solicită consultarea cetățenilor**

- Pregătirea PUG constă în culegerea și actualizarea datelor pentru construirea liniilor strategice de dezvoltare a localităților, structurarea acestora și procesul de analiză a situației existente și a disfuncționalităților. Informațiile privind nevoile populației pot confirma sau aduce schimbări în structurarea planului urbanistic local. De la nivelul acestor informații se conturează specificul, identitatea locală – modul personalizat în care sunt rezolvate disfuncțiunile, în care este valorificată suma resurselor.
- Evaluarea adecvării propunerilor făcute prin PUG, verificarea regulamentului local aferent are loc prin consultarea cetățenilor. La această fază sunt semnalate situații particulare care pot scăpa abordării la scara localităților, precum și schimbări survenite în timpul întocmirii documentației PUG.
- Implementarea planului urbanistic are loc prin utilizarea banilor publici și prin respectarea regulamentului local de urbanism; ambele laturi ale acestui proces reclamă asumarea de către cetățeni a prevederilor PUG, implicarea în monitorizarea acestuia. Odată însușite, PUG și regulamentul aferent devin lege locală.
- Monitorizarea este un proces complex în cadrul căruia presiunile interesului comunității le domină de regulă pe cele ale intereselor individuale, iar obiectivele pe termen mediu fac, poate, mai puțin interesante pe cele pe termen scurt. Înțelegerea acestui raport este importantă pentru construirea unei atitudini civice durabile.

○ **Modalități de implicare a cetățenilor**

- Utilizarea mijloacelor de comunicare în masă este una din modalitățile cele mai eficiente de diseminare a informației și de obținere a unei imagini generale a reacției cetățenilor. Acest proces presupune un parteneriat solid cu firmele și instituțiile de profil.
- Utilizarea mijloacelor de culegere a informațiilor relevante în diverse faze de structurare a PUG: Chestionarele, sondajele de opinie, interviurile sunt modalități specifice de a obține date primare privind, de exemplu, opțiunile cetățenilor pentru direcții de dezvoltare, sau stabilirea de priorități la nivel local care, prelucrate de către specialiști vin în sprijinul procesului de întocmire a PUG,
- Informarea și dialogul prin centrele de informare pentru cetățeni sunt esențiale pentru că oferă un mediu transparent și profesional, favorabil comunicării bilaterale.
- Utilizarea corespondenței cu cetățenii urmărește stărnirea reacțiilor la probleme punctuale, în scopul găsirii unei soluții, pentru care localnicii pot determina curente de opinie în favoarea unei anumite abordări.
- Structurarea de grupuri de interes cetățenesc se află la îndemâna administrației locale ca unul din cele mai puternice instrumente de angajare a cetățenilor în rezolvarea unor probleme de anvergură medie. Acest proces presupune efortul de a concerta interesele indivizilor într-o organizație cetățenească sprijinită de factorii locali abilitați, în procesul de rezolvare a problemei respective.
- Alcătuirea de grupuri consultative privește structurarea pe domenii de interes local a unor cetățeni neangajați neapărat în sisteme instituționale, dar care pot oferi sprijin competent în acordarea de informații și consultanță cu privire la acele domenii. Scopul grupurilor consultative este de a adecva soluții propuse prin PUG, la capacitatea de implementare a populației.
- Constituirea de lideri locali este un instrument eficient de descentralizare a atribuțiilor administrației locale la nivelul micilor comunități ale localităților; este o interfață eficientă pentru mobilizarea potențialului uman local în implementarea prevederilor PUG, precum și pentru culegerea reacțiilor micilor comunități în acest sens. Liderii locali sunt persoane charismatice care se implică în acest proces în mod voluntar și pentru care recunoașterea eforturilor lor și rezolvarea problemelor sunt singurele așteptări.

- Alte manifestări. La îndemâna administrației stă o gamă largă de instrumente care să aducă într-un mod premeditat împreună pe cetățeni și problemele lor: evenimente existente sau create care să favorizeze contactul între cetățenii implicați în rezolvarea unei anumite probleme, care să aducă împreună într-un cadru neoficial cetățeni și factori de decizie, care să conducă la schimburi de experiență în domenii de interes etc. La fel de importantă este crearea unei baze civice în educația la nivelul grădinițelor și școlilor, utilizând mai mult contactele cu aspecte concrete, jocuri, simulări, decât teoria care, de multe ori este prea aridă.

2.12. Diagnosticul prospectiv

○ Prognostica demografică

Pentru orizontul imediat (2026), prognoza trebuie construită plecând de la mecanismul dominant al creșterii recente: migrația rezidențială pozitivă, specifică periurbanizării, completată de un spor natural care tinde să susțină reînnoirea generațională. Comuna a ajuns la un prag de populație în care variațiile anuale produc efecte directe asupra capacităților locale: o creștere de câteva sute de persoane într-un singur an se transformă în cerere suplimentară de clase, locuri în grădinițe/creșe, trafic zilnic mai intens și presiune pe serviciile de proximitate. În acest cadru, prognoza pentru 2026 urmărește o creștere în continuare, dar cu nuanțe: dinamica depinde de menținerea fluxului de stabiliri și de capacitatea de absorbție funcțională (locuire + utilități + acces + servicii), care poate accelera sau tempera ritmul.

Un reper util pentru proiecție este ritmul mediu al ultimilor ani. Între 2020 și 2025, populația stabilă a crescut de la 9.449 la 11.318 persoane, ceea ce înseamnă un plus de 1.869 persoane în cinci ani (aprox. 370 persoane/an, în medie). Acest ritm este compatibil cu un teritoriu periurban în expansiune, mai ales în condițiile în care balanța migratorie a devenit consistent pozitivă: în 2024, diferența dintre stabiliri și plecări cu domiciliul a fost de 322 persoane (569 stabiliri, 247 plecări). Mișcarea naturală, deși variabilă, poate adăuga un plus anual net în anii favorabili; de exemplu, într-un reper recent, diferența dintre născuți vii și decedați a fost pozitivă.

Într-o prognoză pentru 2026, este prudent să se utilizeze un scenariu de creștere moderată, aliniat la media ultimilor ani, fără a presupune accelerări suplimentare. În această logică, populația stabilă în 2026 este estimată la aproximativ 11.650–11.700 persoane, ceea ce corespunde unui plus anual de circa 330–380 persoane față de 2025. Intervalul este justificat de faptul că migrația internă poate varia de la an la an, în funcție de piața locuirii și de ritmul construcțiilor, iar componenta naturală poate compensa sau diminua parțial bilanțul anual.

Impactul imediat al acestei creșteri se citește cel mai bine prin indicatorii educaționali și prin structura pe vârste. Populația școlară totală a crescut de la 701 persoane în 2019 la 905 persoane în 2024, ceea ce înseamnă o majorare de aproximativ 29% în cinci ani. Dacă tendința se menține, pentru 2026 devine plauzibil un nivel de circa 980–1.020 elevi și copii în sistem, cu presiunea cea mai mare pe intrările în sistem: segmentul primar a urcat de la 289 (2019) la 400 (2024), iar o continuare a acestui val ar putea împinge ciclul primar spre 440–470 în 2026. Gimnaziul, relativ stabil în intervalul recent (210 în 2019, 218 în 2024), poate rămâne încă într-un regim de creștere lentă până în 2026, urmând ca presiunea majoră să apară puțin mai târziu, când cohortele numeroase din primar intră în gimnaziu. În paralel, apariția antepreșcolarului în 2024 (67 copii în creșe) indică o cerere care are tendința să crească odată cu consolidarea gospodăriilor tinere; pentru 2026 este realistă o așteptare de 80–100 copii în creșe, dacă oferta rămâne atractivă și accesibilă.

Fondul locativ este al doilea „motor” al prognozei, deoarece migrația rezidențială are nevoie de suport construit. Locuințele existente au crescut de la 3.314 (2018) la 4.451 (2023), deci cu 1.137 locuințe în cinci ani (aprox. 225/an). Pentru 2026, o extrapolare prudentă, care ia în calcul menținerea activității de construire dar și posibile frâne de piață, indică un stoc de aprox. 4.900–5.100 locuințe. Nu toate vor fi ocupate imediat, iar diferența dintre stoc și ocupare rămâne un element important pentru dimensionarea serviciilor: cererea poate crește în „valuri”, odată cu finalizarea și ocuparea etapizată.

Elementele operaționale care decurg din prognoza 2026 sunt directe:

- populația stabilă estimată la 11.650–11.700 persoane implică o presiune anuală suplimentară comparabilă cu o „mică localitate” adăugată în ritm de câțiva ani;
- creșterea anticipată a populației școlare spre 980–1.020 persoane mută punctul critic spre ciclul primar și spre segmentul antepreșcolar;
- stocul de locuințe apropiat de 4.900–5.100 unități consolidează funcția rezidențială și crește cererea pentru utilități, mobilitate și servicii de proximitate;

- balanța migratorie rămâne variabila principală: dacă diferența stabiliri–plecări se menține în zona câtorva sute de persoane anual, creșterea totală rămâne robustă chiar și în ani cu spor natural modest.

În 2026, comuna se află, cel mai probabil, într-o etapă de creștere încă activă, cu un ritm suficient de ridicat încât prognoza să fie utilă în termeni de dimensionare: capacitatea educațională, mobilitatea și utilitățile trebuie tratate ca sisteme care trebuie să preia anual o cerere nouă, nu ca infrastructuri care pot fi ajustate doar după apariția blocajelor.

○ **Scenarii de dezvoltare demografică**

Scenariile de dezvoltare sunt construite plecând de la aceeași realitate de bază: Sâncraiu de Mureș funcționează ca spațiu periurban, iar creșterea demografică este determinată în principal de migrația rezidențială, sprijinită secundar de un spor natural care poate fi pozitiv în anii favorabili. Diferențierea scenariilor rezultă din variația a trei factori: (1) intensitatea fluxului de stabiliri cu domiciliul, (2) ritmul de producție și ocupare a locuințelor, (3) capacitatea de integrare funcțională (utilități, mobilitate, educație, servicii de proximitate). În practică, scenariile descriu cum se schimbă relația dintre cererea de locuire și capacitatea locală de a o absorbi fără costuri sociale și teritoriale excesive.

Scenariul pesimist – creștere temperată, presiuni funcționale persistente

În scenariul pesimist, comuna rămâne atractivă, dar creșterea demografică încetinește vizibil, ca efect al unor blocaje de integrare: congestie în mobilitate, întâzieri în extinderea utilităților, capacități educaționale care intră în suprasarcină și o piață a locuirii care se ajustează prin prețuri mai mari sau prin încetinirea ritmului de construire. Balanța migratorie rămâne pozitivă, dar scade față de valorile recente, iar sporul natural devine mai volatil. În acest cadru, creșterea populației este încă prezentă, însă produce tensiuni repetate între zonele noi și țesuturile existente, iar calitatea locuirii se diferențiază accentuat intern.

Efecte probabile: presiune concentrată pe ciclul primar și pe antepreșcolar, funcționare la limită a unor capacități, navetism mai dificil, întâziere în formarea serviciilor de proximitate, creștere a dependenței de municipiu pentru dotări. Din perspectivă socială, integrarea noilor rezidenți este mai lentă, iar participarea comunitară rămâne fragmentată.

Scenariul mediu – creștere controlată, adaptare etapizată

În scenariul mediu, fluxul migrator se menține robust, dar este absorbit printr-un set de adaptări etapizate: extinderea și modernizarea rețelelor edilitare țin pasul cu dezvoltările rezidențiale, infrastructura educațională este dimensionată anticipativ pe „unda” cohortelor, iar mobilitatea este gestionată prin intervenții de siguranță și conectivitate. Piața locuirii rămâne activă, iar ocuparea locuințelor noi se realizează relativ constant, fără acumulări mari de stoc neocupat. Sporul natural rămâne moderat, dar contribuie la stabilitate.

Efecte probabile: menținerea unui echilibru funcțional între zonele vechi și noile dezvoltări, creșterea graduală a serviciilor de proximitate, reducerea riscurilor de supraaglomerare în educație prin extinderi planificate, consolidarea unei identități comunitare prin servicii publice mai coerente. Dependența de municipiu rămâne structurală pentru funcțiuni superioare, dar se reduce presiunea zilnică prin îmbunătățiri locale.

Scenariul optimist – creștere accelerată, valorizare teritorială și diversificare locală

În scenariul optimist, comuna își consolidează rapid rolul de pol rezidențial periurban, cu creștere demografică accelerată și cu diversificare funcțională. Migrația rezidențială se intensifică pe fondul unei oferte de locuire atractive, a unei conectivități bune și a unei capacități administrative ridicate de a gestiona etapizarea. În paralel, apar servicii private locale și funcțiuni complementare (comerț, servicii personale, activități educaționale și recreative), ceea ce reduce dependența de municipiu pentru nevoile cotidiene. Investițiile în educație și digitalizare produc un salt de calitate, iar coeziunea comunitară este susținută prin spații publice și programe locale.

Efecte probabile: creștere rapidă a populației școlare și a cererii pentru creșă/grădiniță, dar

absorbită prin capacități dezvoltate la timp; piață imobiliară foarte activă; apariția unor nuclee de servicii de cartier; mobilitate mai bine distribuită prin alternative (pietonal, velo, transport). Riscul principal este ca ritmul ridicat să necesite o disciplină de etapizare constantă, altfel pot apărea „vârfuri” de presiune.

Diferența dintre scenarii se vede în modul în care comuna gestionează relația dintre creșterea rezidențială și capacitatea publică: în scenariul pesimist, creșterea rămâne mai lentă, dar cu tensiuni repetitive; în scenariul mediu, creșterea este susținută și absorbabilă; în scenariul optimist, creșterea accelerează și generează diversificare, cu condiția ca integrarea funcțională să fie menținută prin intervenții ferme și coerente.

○ **Proгноza economică**

Proгноza pentru UAT Sâncraiu de Mureș trebuie ancorată în două constante evidențiate de situația existentă: integrarea funcțională cu Târgu Mureș și structura economică dominată numeric de microîntreprinderi, dar susținută valoric de un nucleu de firme mici și mijlocii. În 2023, baza antreprenorială este amplă (440 societăți), iar distribuția sectorială indică o concentrare a numărului de firme în prestări servicii, comerț, construcții și transporturi, în timp ce cifra de afaceri se agregă în special în comerț și construcții, iar ocuparea se sprijină pe industrie, construcții și servicii. Această combinație generează un model de creștere în care dinamica rămâne puternic corelată cu fluxurile urbane (consum, logistică, investiții imobiliare, navetă).

Comerțul își păstrează rolul de generator principal de cifră de afaceri, cu o orientare accentuată către ridicata și distribuție, legată de dinamica investițiilor și a consumului în arealul Târgu Mureș. Creșterea nu va fi liniară; va alterna episoade de expansiune cu perioade de reechilibrare a stocurilor și a marjelor, în funcție de ritmul șantierelor și de prețurile materialelor.

Construcțiile rămân sectorul cu cea mai mare sensibilitate ciclică. Volumul și ocuparea pot crește până în 2036 dacă presiunea rezidențială se menține, însă volatilitatea rămâne ridicată. Proгноza realistă este o creștere moderată, intercalată cu ajustări rapide, în care subcontractarea și mobilitatea forței de muncă vor continua să joace un rol major.

Industria își păstrează rolul de pilon al ocupării, însă cu o creștere mai temperată decât comerțul și construcțiile. Se anticipează stabilizare sau creștere graduală în activități de prelucrare și producție conexe economiei locale (metal, confecții, producții ușoare), condiționată de accesibilitate și de disponibilitatea spațiilor adecvate.

Transporturile vor crește ca răspuns la extinderea logisticii regionale. Cererea de transport rutier de mărfuri se va menține ridicată, cu efect direct asupra nevoii de platforme, accesuri și management al traficului.

Prestările de servicii vor rămâne sectorul cu cea mai mare diversitate și cu cea mai mare capacitate de a absorbi schimbări de pe piața muncii. Se anticipează o creștere susținută, mai ales în servicii profesionale, sănătate privată și servicii pentru firme, alimentate de veniturile și mobilitatea din zona urbană.

Agricultura va continua să fie dominată de culturi de câmp și de exploatații mici, cu formalizare redusă. Evoluția documentelor de producător (scădere abruptă în 2020–2021, revenire puternică în 2022) indică o capacitate de reactivare atunci când condițiile de piață și cadrul administrativ devin favorabile; prognозa pentru 2036 este o menținere a nivelului ridicat de formalizare atins în 2022, cu variații moderate.

Se anticipează o presiune continuă asupra terenurilor agricole în zonele cu acces bun și în contact cu intravilanul. Această presiune va împinge agricultura către două direcții compatibile cu periurbanul: (i) consolidare operațională prin arendă (mai ales în Nazna), (ii) nișe de proximitate cu valoare mai mare, unde logistica și piața urbană permit valorificare mai bună. Capacitățile de depozitare existente (650 t cumulativ) vor continua să funcționeze ca suport, însă fără diversificare există risc de limitare a flexibilității de valorificare în anii cu producție bună.

Datele 2018–2022 indică scăderea numărului de animale și creșterea puternică a familiilor de albine, ceea ce sugerează o reorientare graduală spre activități cu cerințe mai reduse de infrastructură

și cu valorificare mai ușoară. Structura de proprietate și regenerările din ultimul deceniu arată un management diferențiat între fondul public și privat, iar volumul recoltat raportat pentru 2022 este nul.

Evoluția turiștilor nerezidenți (cădere în 2020, creștere în 2021–2022) indică o recuperare, însă nivelul rămâne sub reperatele pre-pandemie.

Până în 2030, economia locală va tinde să se specializeze mai clar pe funcții de suport urban: logistică, servicii, comerț specializat, activități productive compatibile. Se anticipează o selecție naturală în microîntreprinderi (intrări/ieșiri frecvente), concomitent cu consolidarea unui număr mai mic de firme mici și mijlocii care vor concentra o pondere tot mai mare din cifra de afaceri. Agricultură va rămâne prezentă, dar cu risc de fragmentare dacă conversiile de teren nu sunt controlate; apicultura și nișele de proximitate au șansele cele mai bune de stabilizare. Turismul poate deveni relevant ca recreere de proximitate, cu condiția creșterii treptate a serviciilor și a organizării accesului în zonele naturale.

Până în 2036 principala variabilă care va diferenția rezultatul economic va fi calitatea organizării teritoriale: delimitarea zonelor economice, gestionarea traficului, protecția resurselor-teritoriu și capacitatea infrastructurii. În scenariul de continuitate a periurbanizării, Sâncraiu de Mureș poate deveni un pol secundar de servicii și logistică în arealul Târgu Mureș, alături de Sântana de Mureș și de Sângeorgiu de Mureș, cu industrie selectivă și agricultură restrânsă spre zone și funcții compatibile. În absența acestor corelări, creșterea rămâne probabilă, dar cu costuri crescute prin congestie, conflicte funcționale și conversii necoordonate.

○ **Scenarii de dezvoltare economică**

Scenariul pesimist pornește de la o încetinire accentuată a investițiilor în arealul Târgu Mureș și de la creșterea costurilor de operare pentru firme (energie, finanțare, logistică), cu efect direct asupra sectoarelor ciclice din comună. Construcțiile intră într-o perioadă de contracție, iar efectul se transmite către comerțul de materiale și către servicii conexe. Transporturile își reduc volumul prin scăderea fluxurilor de aprovizionare, ceea ce amplifică instabilitatea ocupării. Microîntreprinderile de servicii au o rată mai mare de ieșire de pe piață, iar o parte a activităților economice rămâne dispersată și conflictuală în intravilan, fără capacitate reală de reorganizare. În agricultură, variabilitatea randamentelor și presiunea de conversie duc la fragmentare și la reducerea suprafețelor lucrate în anumite zone; formalizarea producătorilor fluctuează, iar logistică de depozitare rămâne insuficientă pentru stabilizare. Turismul rămâne marginal, plafonat de capacitatea redusă și de cererea volatilă. Rezultatul este o economie care crește lent sau stagnează, cu costuri teritoriale ridicate: congestie, incompatibilități și presiune pe infrastructură.

Scenariul mediu menține tendința actuală de periurbanizare și o cerere urbană relativ stabilă, cu alternanțe de creștere și ajustare. Comerțul și serviciile își consolidează rolul, transporturile rămân active, iar construcțiile au episoade de accelerare urmate de perioade de temperare. Se produce o selecție graduală în microîntreprinderi, cu consolidarea unui nucleu de firme mici și mijlocii care concentrează valoarea economică. Agricultură rămâne predominant de câmp, cu randamente variabile și cu o stabilizare prin arendă în Nazna; apicultura își păstrează dinamica favorabilă. Turismul își revine gradual după șocul pandemic, în principal ca funcție de suport pentru fluxuri din Târgu Mureș. Evoluția este pozitivă, dar dependentă de gestionarea infrastructurii și a zonelor economice.

Scenariul optimist presupune organizare teritorială coerentă și investiții publice/privat orientate strategic. Se consolidează zone economice funcționale, cu accesuri controlate și separare față de locuire, ceea ce crește atractivitatea pentru logistică, servicii pentru firme și industrie ușoară. Construcțiile se stabilizează printr-un ritm predictibil, iar serviciile cu valoare adăugată cresc prin integrarea mai bună cu piața urbană. Agricultură se restructurează prin comasare operațională și prin nișe de proximitate, folosind depozitarea pentru valorificare etapizată; zootehnia rămâne extensivă, dar apicultura și activitățile complementare se consolidează. Turismul capătă consistență prin oferta mică, de calitate, corelată cu recreerea și evenimentele urbane. Rezultatul este o creștere economică robustă, cu reducerea conflictelor funcționale și cu un peisaj periurban mai echilibrat.

2.13. Reglementări urbanistice, zonificare

Autorizarea executării construcțiilor în intravilanul localităților comunei Sâncraiu de Mureș se poate face numai cu condiția asigurării dotărilor tehnico-edilitare minime aferente. Acestea sunt:

- alimentarea cu energie electrică;
 - asigurarea unui punct de alimentare cu apă potabilă la o distanță de maximum 200 m de obiectiv;
 - colectarea și depozitarea în condiții ecologice a apelor menajere reziduale și a deșeurilor;
- Se interzice utilizarea pentru alte scopuri decât cele prevăzute în P.U.G. a terenurilor libere rezervate pentru lucrări de utilitate publică. Acestea sunt:
- căile de comunicație rutieră: deschiderea, alinierea și lărgirea străzilor, modernizarea intersecțiilor existente, precum și lucrările de artă aferente (poduri, ziduri de sprijin, etc.);
 - clădirile și terenurile necesare dotărilor de învățământ, sănătate, cultură, sport, turism, administrație publică, culte, comerț;
 - zonele de protecție sanitară a surselor și rezervoarelor de apă, spațiile verzi și cele destinate amenajărilor sportive și de agrement;
 - terenurile necesare realizării rețelelor tehnico-edilitare.

Se interzice amplasarea, pe terenurile aparținând domeniului public, aferente dotărilor de învățământ, sănătate, cultură, culte, sport, turism, administrație publică, culte, comerț existente a obiectivelor cu alte funcțiuni, decât cele prevăzute prin regulament.

o Zone de protecție a monumentelor istorice:

Lista monumentelor istorice 2015 (editată MCIN), comuna Sâncraiu de Mureș

| Nr. crt. | Cod LMI 2015 | Denumire | Adresă | Datare |
|----------|--|--|--|---------------------|
| 155 | MS-I-s-B-15400 Conf Studiu Istoric si Arheologic, se propune eliminarea din RAN și LMI în lipsa reperelor topografice. | Situl arheologic de la Nazna | sat Nazna | - |
| 156 | MS-I-s-B-15400.01 | Fortificație | sat Nazna, pe un monticul, la NV de sat | Epoca medievală |
| 157 | MS-I-s-B-15400.02 | Drum | sat Nazna în malul Mureșului, pe un monticul, la NV de sat | sec. II-III, p.Chr. |
| 193 | MS-I-s-B-15420 Conf Studiu Istoric și Arheologic, localizarea este greșită, provin de fapt de la Sâncrai, jud. Alba. | Situl arheologic de la Sâncraiu de Mureș | sat Sâncraiu de Mureș, "Dealul Păgânilor" | - |
| 194 | MS-I-s-B-15420.01 | Așezare | sat Sâncraiu de Mureș, "Dealul Păgânilor", lângă sat | Sec. XII-XIII |
| 195 | MS-I-s-B-15420.02 | Așezare fortificată | sat Sâncraiu de | Epoca |

| | | | | |
|-----|-----------------|--|---|-----------------------------------|
| | | | Mureș, "Dealul Păgânilor", lângă sat | bronzului |
| 196 | MS-I-s-B-15421 | Așezarea medievală de la Sâncraiu de Mureș | sat Sâncraiu de Mureș, "Biserică" | Sec. XII-XIII |
| 685 | MS-II-m-A-15787 | Biserica reformată | sat Sâncraiu de Mureș, Str. Delureni, nr. 2 | Sec. XIII(turn), 1901 (biserică). |
| 686 | MS-II-m-A-15788 | Biserica romano-catolică | sat Sâncraiu de Mureș, Str. Școlii, nr. 317 | Sec. XIV-XVIII |

Notă:

Categoriile de monumente istorice
a – ansamblu
m – monument
s – sit

Categoriile după natura obiectivului:
I – arheologie
II – arhitectură

Grupe valorice pt. clasarea monumentelor istorice:
A – valoarea națională și universală
B – reprezentative pt. patrimoniu cultural local

○ **Zone naturale protejate în UAT Sâncraiu de Mureș:**

- Pădurile;
- Cursurile de apă;
- Spațiile verzi din intravilan.
- ROSCI0367 – "Râul Mureș între Morești și Ogra".

○ **Zone de protecție sanitare cu regim sever:**

- surse de apă – captări (100 m amonte, 25 m lateral, 25 m aval sursă);
- rezervoare de înmagazinare a apei potabile (raza = 20 m);
- stații de pompare (raza = 10 m);
- conducta de aducțiune a apei potabile (10 m din ax în fiecare parte, respectiv 30 m față de orice sursă de poluare);
- ape curgătoare cadastrale (câte 15 m pe ambele maluri);
- ape curgătoare necadastrale (câte 5 m pe ambele maluri);

○ **Zone de protecție sanitare între locuințe și alte funcțiuni:**

Este obligatorie efectuarea evaluării impactului asupra sănătății populației în conformitate cu Metodologia de organizare a studiilor de evaluare a impactului anumitor proiecte publice și private asupra sănătății populației, aprobată prin Ordinul ministrului sănătății nr. 1.524/2019, pentru următoarele obiective și activități:

- a) ferme și crescătorii de cabaline, taurine, păsări, ovine, caprine, porci, iepuri, struți și melci;
- b) complexuri industriale de porci și păsări;
- c) spitale veterinare;
- d) grajduri de izolare și carantină pentru animale;
- e) adăposturi pentru animale, inclusiv comunitare;
- f) abatoare;
- g) centre de sacrificare, târguri de animale vii și baze de achiziție a animalelor;
- h) depozite pentru colectarea și păstrarea produselor de origine animală;
- i) platforme pentru depozitarea dejecțiilor animale care deservește mai multe exploatații zootehnice, platforme comunale;
- j) stații de epurare a apelor reziduale de la fermele de porcine;
- k) depozite pentru produse de origine vegetală (silozuri de cereale, stații de tratare a semințelor);

- l) stații de epurare, inclusiv a apelor uzate menajere cu bazine acoperite, a apelor uzate industriale și apelor uzate menajere cu bazine deschise;
- m) stații de epurare de tip modular (containerizate);
- n) paturi de uscare a nămolurilor și bazine deschise pentru fermentarea nămolurilor;
- o) depozite controlate de deșeuri periculoase și nepericuloase;
- p) incineratoare pentru deșeuri periculoase și nepericuloase;
- q) crematorii umane;
- r) autobazele serviciilor de salubritate;
- s) stație de preparare mixturi asfaltice, betoane;
- t) bazele de utilaje ale întreprinderilor de transport;
- u) depozitele de combustibil cu capacitate mai mare de 10.000 de litri;
- v) depozite de fier vechi, cărbuni și ateliere de tăiat lemne;
- w) bocșe (tradiționale) pentru producerea de cărbune (mangal);
- x) parcuri eoliene;
- y) cimitire și incineratoare pentru animale de companie;
- z) stații de stocare temporară a deșeurilor, precum și stații de transfer al deșeurilor.

- **Zone de protecție față de construcții și culoare tehnice:**

- linii electrice aeriene:
 - LEA 20 kV (12 m din ax, în fiecare parte);
 - LEA 110 kV (18,5 m din ax, în fiecare parte);
- relee radio-TV și antene GSM
 - Nivelul admis de radiație al unei antene GSM sau releu este cuprins între 4,5 și 9 W/mp (Ordinul Ministrului Sănătății Publice nr. 1193 / 29.09.2006).
- căi de comunicație:
 - Centură ocolitoare propusă (50 m de la marginea exterioară a zonei de siguranță, în fiecare parte);
 - DJ (20 m de la marginea exterioară a zonei de siguranță, în fiecare parte);
 - DC (18 m de la marginea exterioară a zonei de siguranță, în fiecare parte);

- **Zone de risc tehnologic asociate amplasamentelor de tip SEVESO**

În cadrul PUG au fost preluate și delimitate zonele de impact aferente amplasamentelor industriale care intră sub incidența legislației SEVESO, pe baza studiilor de specialitate și a metodologiei aprobate prin Ordinul nr. 3710/1212/99/2017.

În aceste areale, utilizarea terenurilor și autorizarea construcțiilor se realizează cu respectarea principiilor de compatibilitate teritorială, a cerințelor de avizare specifice și a prevederilor introduse în Regulamentul Local de Urbanism

- **Zone cu interdicție definitivă de construire:**

- pe terenurile cu mare de declanșare a proceselor geomorfologice complexe (creep / șiroire / spălare în suprafață);
- de-a lungul căilor de comunicații:
 - Centură ocolitoare propusă (50 m din ax, în fiecare parte);
 - DJ (12 m din ax, în fiecare parte);
 - DC (10 m din ax, în fiecare parte);
- în zona de protecție sanitară cu regim sever:
 - ape curgătoare cadastrale (câte 15 m pe ambele maluri);
 - ape curgătoare necadastrale (câte 5 m pe ambele maluri);
- în zona de protecție a liniilor electrice aeriene:
 - LEA 20 kV (12 m din ax, în fiecare parte);
 - LEA 110 kV (18,5 m din ax, în fiecare parte);

○ **Zone cu interdicție de construire:**

- pe terenurile cu risc mediu de declanșare a proceselor geomorfologice complexe (creep / gonflare / șiroire / spălare în suprafață) – până la elaborarea de studiu geotehnic pentru fiecare construcție, care să determine condițiile de amplasare–fundare. Nu se permit modificări importante ale parametrilor de pantă: tăierea pantei, supraîncărcarea pantei etc.. Se interzic: defrișările, excavațiile la baza versanților. Se recomandă construcții din materiale ușoare cu regim de înălțime de max D+P+M, POT max. = 15% și plantarea zonelor afectate cu esențe cu rădăcină adâncă.
- pe terenurile cu risc de inundabilitate prin revărsare de intensitate mare, cu frecvență mică (asigurare 1%) – până la obținerea avizului Administrației Naționale Apele Române. Se vor executa: regularizarea albiilor cursurilor de apă, realizarea canalizării apelor pluviale, conform volumului de apă de pe versanți, amenajarea de drenuri, decompactarea solului și lucrări pedoameliorative. plantarea terenurilor cu specii arboricole absorbante (plop și arin).
- în zonele de protecție ale monumentelor istorice delimitate conform planșe –până la obținerea avizului Ministerului Culturii și Identității Naționale;
- în siturile arheologice reperate – până la cercetare arheologică preventivă în vederea descărcării de sarcină istorică, cu avizul Ministerului Culturii și Identității Naționale;
- în zonele de protecție ale siturilor arheologice – până la supraveghere arheologică;
- în zonele cu descoperiri de vestigii arheologice nelocalizate – până la evaluare arheologică de teren;
- în zonele naturale protejate Natura 2000 – până la obținerea avizului Agenției de Protecție a Mediului și a custodelui / administratorului sitului.
- în zonele care necesită restructurare urbană (parcelări, străzi propuse, etc), pentru care se solicită PUZ (conf. Planșă Reglementări Urbanistice Zonificare), până la aprobarea PUZ.
Cu scopul evitării riscului de producere a dezastrelor naturale (alunecări de teren, inundații) și protecției locuitorilor împotriva acestora, Regulamentul General de Urbanism (HG 525/ 1996 Art. 10 Expunerea la riscuri naturale) prevede:
- Autorizarea executării construcțiilor sau amenajărilor în zone expuse la riscuri naturale, cu excepția celor cărora au drept scop limitarea acestora, este interzisă, până la elaborarea de expertize geotehnice și studii hidrologice.

2.14 Obiective de utilitate publică în comună

Obiective de utilitate publică comuna Sâncraiu de Mureș

| DOMENII | | CATEGORIA DE INTERES | | |
|---|--|----------------------|----------|-------|
| | | Național | Județean | Local |
| Instituții și servicii publice | Administrative | | | X |
| | Cultură | | | X |
| | Învățământ | | | X |
| | Culte | | | X |
| | Sănătate și asist. socială | | | X |
| | Sport | | | X |
| | Turism | | | X |
| | Alimentație publică | | | X |
| | Comerț, prestări servicii | | | X |
| Căi de comunicație | Drum județean, poduri | | X | |
| | Drum comunal, poduri | | | X |
| | Străzi, parcuri, trotuare | | | X |
| Infrastructura majoră | Rețea LEA 400, 220, 110, 20 kV, posturi de transformare, telefonie | X | | |
| | Captare apă | | | X |
| | Rezervor de înmagazinare a apei | | | X |
| | Conductă de aducțiune apă | | | X |
| | Rețea de distribuție apă | | | X |
| Gospodărie comunală | Cimitire umane | | | X |
| Sisteme de protecție a mediului | Regularizări și diguri de-a lungul cursurilor de apă | X | | |
| | Păduri | X | | X |
| | Spații verzi publice | | | X |
| | Perdele de protecție de-a lungul apelor curgătoare / căilor de comunicație | | | X |
| Salvarea, protejarea și punerea în valoare a monumentelor istorice | Vestigii și situri arheologice | | | X |
| | Monumente și ansambluri de arhitectură | X | X | |
| Apărarea țării, ordinea publică și siguranța națională | Poliție | X | | |

- **Identificarea tipului de proprietate asupra terenurilor**
 - Proprietate publică**
 - Terenuri proprietate publică de interes național:
 - Apele de suprafață cu albiile lor minore, apele subterane, lucrările de regularizare a cursurilor de apă;
 - LEA 110, 20 kV, posturile de transformare;
 - Magistrale de transport gaz;
 - Păduri, pepiniere;
 - Monumentele istorice clasate;
 - Terenuri proprietate publică de interes județean:
 - podurile, parcările aferente;
 - păduri.
 - Terenuri proprietate privată a persoanelor fizice sau juridice:
 - Accese carosabile, pietonale;
 - Pășuni, fânețe, terenuri arabile, vii / livezi, păduri.
 - Construcții, clădiri: locuințe, biserici, magazine, baruri, grajduri, fânare, ferme agricole, ateliere, unități de producție;
- **Determinarea circulației juridice a terenurilor între deținători, în vederea realizării noilor obiective de utilitate publică:**
- Terenuri ce se intenționează a fi trecute în domeniul public al statului:
 - Centură ocolitoare propusă;
- Terenuri ce se intenționează a fi trecute în domeniul public al unităților administrativ-teritoriale:
 - Lărgiri, modernizări căi de comunicație;
 - Spații verzi publice;
 - Terenuri în extravilan propuse pentru împădurire în zonele afectate de alunecări de teren cu risc foarte mare și mare de declanșare.

3 ELEMENTE DE MOBILITATE URBANĂ EXISTENTE ȘI PROPUSE

Mobilitatea în comuna Sâncraiu de Mureș funcționează ca infrastructură de bază pentru viața cotidiană și pentru economia locală, în condițiile unei integrări funcționale directe cu municipiul Târgu Mureș. Într-un teritoriu periurban/metropolitan cu creștere rezidențială accelerată, mobilitatea nu se evaluează doar prin existența drumurilor, a legăturilor județene și a transportului public, ci prin calitatea lanțului complet al deplasării: plecarea din zona de locuire, accesul pietonal către stații și dotări, traversări sigure, posibilitatea de a utiliza transportul public sau autoturismul fără blocaje repetitive, apoi reîntoarcerea în condiții predictibile. Aceste componente devin decisive într-o comună în care o parte importantă a populației are rutine zilnice legate de muncă, educație, servicii și activități comerciale în Târgu Mureș, iar presiunea asupra spațiului stradal este constantă.

Structura actuală a mobilității este dominată de transportul rutier individual, susținut de o conectivitate foarte bună către municipiu, dar cu efecte colaterale specifice periurbanizării: creșterea fluxurilor la orele de vârf, apariția de secvențe de conflict între circulație și staționare în puncte de interes, amplificarea cererii pentru traversări sigure și pentru continuități pietonale, precum și presiune asupra capacității de întreținere a domeniului public. În paralel, transportul public rutier are rol important pentru o parte a populației, însă utilizabilitatea lui este condiționată de accesul efectiv la stații, de confortul punctelor de oprire și de corelarea orarelor cu programul de navetă și școlar.

3.1 Elemente de mobilitate existente

Rețeaua rutieră și conectivitatea funcțională (ierarhie și roluri)

Structura mobilității în comuna Sâncraiu de Mureș este susținută de o ierarhie rutieră clară, în care două drumuri județene au rol structural pentru conectivitatea externă și pentru distribuția internă între cele două sate. DJ 135B asigură legătura radială către municipiul Târgu Mureș, funcționând ca relație directă de acces la rețeaua urbană și la marile echipamente de rang superior (locuri de muncă, servicii, învățământ, sănătate). DJ 152A traversează și conectează Sâncraiu de Mureș și Nazna, preluând atât fluxuri locale, cât și fluxuri de tranzit intern pe direcția est-vest, cu rol de axă funcțională pentru mobilitatea zilnică și pentru activitățile economice periurbane. Această organizare explică de ce presiunea de trafic și de staționare se concentrează pe câteva secvențe-cheie, unde strada îndeplinește simultan funcții de acces, distribuție și traversare.

Caracterul periurban al comunei amplifică importanța nodurilor și a racordurilor, nu doar a traseelor. Practic, conectivitatea către Târgu Mureș se traduce în performanța relațiilor de intrare/ieșire din comună, în funcționarea intersecțiilor și în capacitatea secțiunilor stradale de a gestiona împreună circulația, staționarea și accesul la proprietăți. O parte a dezvoltării rezidențiale recente a apărut în proximitatea axelor principale, ceea ce crește numărul de accesuri și intensifică interacțiunea dintre trafic și fronturile construite, cu efecte asupra siguranței și asupra confortului. În plus, relația dintre rețeaua principală și rețeaua stradală secundară devine critică: dacă străzile locale au profile neuniforme sau lipsesc continuități pietonale, presiunea se revărsă în spațiul public prin staționare neorganizată și prin conflicte la traversare, inclusiv în secvențele din jurul dotărilor publice.

În interiorul comunei, rețeaua stradală locală are rol de distribuție către zonele de locuire, către dotări și către activitățile economice de proximitate. Funcțional, ea trebuie să asigure accesibilitate pentru intervenții și servicii (salubritate, utilități, urgențe), dar și un nivel minim de confort pentru deplasări scurte, inclusiv nemotorizate. Într-un teritoriu suburbanizat, aceste străzi nu mai funcționează doar ca „ulițe” de acces la gospodăria, ci ca infrastructură de vecinătate care susține conectarea către stații, către școală și către servicii, iar calitatea lor (profil, drenaj, continuitate, iluminat) influențează direct utilizarea spațiului public și dependența de autoturism pentru distanțe mici.

Transportul public rutier și accesul la punctele de oprire

În comuna Sâncraiu de Mureș, transportul public rutier are rol de alternativă funcțională pentru o parte a deplasărilor către municipiul Târgu Mureș și către localitățile din vecinătate, cu relevanță sporită pentru elevi, tineri fără acces constant la autoturism, vârstnici și gospodăria care își calibrează

costurile de mobilitate. Integrarea în aria metropolitană produce o cerere ridicată pentru curse în intervale predictibile dimineața și după-amiaza, iar calitatea serviciului este influențată decisiv de accesul efectiv la stații și de condițiile de așteptare, nu doar de existența traseului în sine. În teren, această condiționare este cu atât mai vizibilă cu cât axele principale (DJ 135B și DJ 152A) concentrează atât fluxurile de navetă, cât și o parte din dotările de interes public, ceea ce generează interacțiuni directe între circulație, opriri, traversări și staționare.

Punctele de oprire pentru transportul public sunt localizate, în mod natural, în relație cu rețeaua rutieră principală și cu zonele centrale/active ale satelor. În satul Sâncraiu de Mureș, dotările publice (primărie, poliție, cămin cultural, școală, cabinet medical, teren sport, lăcașuri de cult) structurează un nucleu de interes care atrage deplasări repetitive pe parcursul zilei, inclusiv în regim pietonal, iar în aceste secvențe cerința principală devine continuitatea și siguranța traseelor către punctele de oprire și către dotări. În Nazna, dotările publice (cămin cultural, școală, teren sport, lăcașuri de cult, cimitir) generează o logică similară, însă distribuția vetrei și relația cu axa DJ 152A fac ca accesul la stații și traversarea să fie percepute ca elemente sensibile, mai ales în zonele unde fronturile construite sunt apropiate de carosabil.

Caracterul periurban al comunei amplifică o particularitate importantă: o parte dintre deplasările către transportul public sunt scurte ca distanță, dar „costisitoare” ca experiență atunci când lipsesc trotuare continue, iluminat adecvat sau refugii de așteptare. În această situație, utilizarea transportului public se reduce nu prin lipsa cursei, ci prin faptul că accesul pietonal până la punctul de îmbarcare devine inconfortabil sau perceput ca nesigur, în special în orele cu vizibilitate redusă și în anotimpurile cu precipitații. În mod practic, pentru localitățile dormitor, competitivitatea transportului public este decisă de felul în care funcționează conexiunea dintre locuințe, stații și dotări, pe trasee uzuale, repetate zilnic.

În planul organizării mobilității, axele principale sunt suport al conectivității externe, iar această situație explică de ce punctele de oprire și secvențele de acces trebuie tratate ca infrastructură de interes public, nu ca elemente secundare. Structura rutieră majoră și relația directă cu municipiul Târgu Mureș, împreună cu axa internă care conectează Sâncraiu de Mureș și Nazna, conturează clar zonele în care accesul la punctele de oprire și traversările devin sensibile, mai ales în secvențele de contact dintre drumurile județene și fronturile de locuire sau servicii.

Într-o comună cu presiune rezidențială, utilizarea transportului public este influențată și de calitatea spațiului de așteptare: adăpost, iluminat, vizibilitate, informare. Situația în care stațiile sunt accesibile prin trasee pietonale continue, utilizarea este mai probabilă; unde stațiile sunt izolate de lipsa infrastructurii pietonale sau de traversări dificile, utilizarea scade și dependența de autoturism se accentuează, cu efect direct asupra presiunii de trafic și parcare în secvențele centrale.

Mobilitatea pietonală (trotuare, traversări, acces la dotări)

Mobilitatea pietonală în Sâncraiu de Mureș și Nazna are o relevanță mai mare decât într-o comună rurală clasică, deoarece o parte importantă din deplasările zilnice sunt scurte ca distanță și au ca destinație dotări de proximitate (școală/grădiniță, primărie, lăcașuri de cult, terenuri sportive, servicii). Într-o comună dormitor, aceste deplasări se suprapun frecvent cu intervale de vârf generate de navetă și de programul unităților de învățământ, ceea ce face ca traseele pietonale și traversările să fie elemente de infrastructură cu impact direct asupra siguranței, nu doar asupra confortului.

Situația existentă indică o funcționare pietonală neuniformă între sectoare: pe anumite tronsoane există trotuare sau acostamente utilizabile, iar pe altele continuitatea este întreruptă, ceea ce obligă pietonul să circule pe marginea carosabilului sau să traverseze în puncte fără amenajări. În zonele unde fronturile construite sunt apropiate de drum, spațiul disponibil pentru pieton se reduce, iar conflictul dintre circulația rutieră, accesul la proprietăți și deplasarea pietonală devine mai pronunțat. În teren, aceste discontinuități se resimt mai ales în relația dintre zonele de locuire și punctele de interes (dotări, stații, comerț), unde deplasarea pe jos ar fi naturală, dar devine mai dificilă în lipsa unei infrastructuri clare.

Traversările reprezintă o componentă sensibilă, în special în proximitatea dotărilor și în secvențele unde fluxurile pietonale se concentrează la ore fixe. În Sâncraiu de Mureș, zona dotărilor

educaționale generează un cumul de deplasări pietonale și auto, iar siguranța se joacă în detaliu: vizibilitate, semnalizare, iluminat, posibilitatea de traversare în puncte intuitive, fără ocoluri lungi. În Nazna, relația dintre vatră și axa de circulație creează, de asemenea, puncte unde traversarea devine un gest repetitiv și trebuie susținută prin soluții coerente, nu lăsată la improvizație. Acolo unde lipsesc refugii, marcaje vizibile sau iluminat, percepția de risc crește și se amplifică dependența de deplasarea cu autoturism chiar și pe distanțe scurte, cu efect în lanț asupra staționării și a congestiei locale.

Accesibilitatea pentru utilizatori vulnerabili (vârstnici, persoane cu mobilitate redusă, părinți cu cărucioare) rămâne o condiție distinctă de calitate. În zonele cu borduri înalte, rampe lipsă și trotuare înguste sau întrerupte, deplasarea devine dificilă, iar utilizarea serviciilor de proximitate scade. Într-o comună periurbană, această problemă are consecințe teritoriale: nu afectează doar confortul individual, ci produce o utilizare inegală a dotărilor și crește presiunea pe deplasarea motorizată, inclusiv către municipii.

Mobilitatea velo (potențial, utilizare și constrângeri)

Mobilitatea velo are potențial real în comuna Sâncraiu de Mureș, atât prin distanțele interne reduse, cât și prin legătura funcțională cu Târgu Mureș. În practică, bicicleta poate acoperi eficient deplasările dintre sectoarele rezidențiale și dotările locale, iar pentru o parte a populației active poate reprezenta alternativă sezonieră sau complementară pentru navetă pe distanțe scurte, cu condiția existenței unui cadru minim de siguranță și continuitate. Într-o comună dormitor, bicicleta devine relevantă și ca instrument de reducere a presiunii pe trafic și staționare, mai ales în zonele cu dotări, unde deplasările scurte cu mașina sunt frecvente.

Constrângerea majoră în situația existentă este că utilizarea velo depinde de calitatea coexistenței cu traficul rutier pe axele principale și de posibilitatea de a circula pe trasee secundare cu continuitate și conectare logică. Atunci când vitezele sunt ridicate, profilele stradale sunt neclare sau lipsește spațiul lateral utilizabil, bicicleta este împinsă către un regim de utilizare ocazională, strict în zone mai calme. În acest context, nu doar prezența unei piste sau a unei marcări punctuale contează, ci existența unor trasee coerente care conectează zonele de locuire de dotări și de direcția Târgu Mureș, fără întreruperi și fără secvențe cu risc ridicat.

Un alt element important pentru funcționarea mobilității velo este infrastructura de sprijin: parcuri pentru biciclete în puncte-cheie (școală, primărie, spații sportive, microspații publice, stații), plus intersecții și traversări tratate astfel încât bicicleta să nu fie obligată la manevre conflictuale. În lipsa acestor condiții, bicicleta rămâne utilizată preponderent recreativ și sezonier, iar potențialul ei ca mod de transport zilnic rămâne subutilizat.

Staționarea și utilizarea spațiului stradal (parcare, opriri scurte, acces la proprietăți)

Staționarea reprezintă o temă transversală în Sâncraiu de Mureș, fiind direct influențată de caracterul de comună periurbană și de modul în care sunt utilizate dotările și serviciile de proximitate. În zonele active, apar frecvent opriri scurte și staționări temporare care concurează cu circulația și cu deplasarea pietonală, iar acolo unde spațiul stradal nu este organizat prin marcaje sau soluții dedicate, efectul este blocaj local, reducerea vizibilității la traversare și ocuparea informală a zonelor laterale. În proximitatea dotărilor educaționale, fenomenul capătă un caracter repetitiv și predictibil, cu vârfuri zilnice care trebuie înțelese ca parte a funcționării comunei, nu ca excepție.

În zona străzilor de locuire, staționarea se leagă de evoluția morfologiei: pe măsură ce densitatea rezidențială crește, crește și presiunea asupra parcurii la limita proprietății și asupra parcurii pe stradă. Dacă profilele stradale sunt înguste sau neclare definite, staționarea pe carosabil afectează accesul, colectarea deșeurilor, intervențiile de urgență și circulația în condiții de iarnă. Într-un teritoriu care continuă să se dezvolte rezidențial, modul în care se gestionează staționarea devine indicator de calitate a spațiului public prin organizare, prioritizarea pietonului în zone sensibile și soluții de oprire scurtă în punctele de interes.

Siguranța circulației și punctele sensibile (intersecții, zone de dotări, traversări, viteze)

Punctele sensibile apar acolo unde se suprapun funcții diferite în același spațiu: tranzit și acces local, deplasări pietonale și staționări scurte, traversări frecvente și manevre de întoarcere/oprire. În Sâncraiu de Mureș, aceste secvențe se regăsesc în proximitatea dotărilor publice și a zonelor active,

unde deplasările se concentrează la ore fixe, iar intensitatea fluxurilor auto crește în mod repetitiv. În Nazna, punctele sensibile sunt asociate în special cu relația dintre vatră și axa de circulație, unde traversarea și accesul pietonal către puncte de interes se realizează pe lângă trafic, iar spațiul stradal are rol mixt.

Un factor determinant pentru percepția de siguranță îl reprezintă vitezele și predictibilitatea comportamentelor rutiere în interiorul localităților. Acolo unde profilul stradal sugerează „drum de tranzit”, iar fronturile construite nu sunt însoțite de elemente de calmare, riscul perceput crește, mai ales pentru copii și vârstnici. În practică, diferența dintre o traversare utilizată zilnic și una evitată ține mai mult de vizibilitate, iluminat, poziționare logică față de traseele pietonale și de faptul că șoferul anticipează prezența pietonului. Zonele cu opriri scurte (în special la dotări) introduc o vulnerabilitate suplimentară: vehicule staționate temporar reduc câmpul vizual, îngustează secțiunea de circulație și mută pietonul mai aproape de carosabil.

Intersecțiile dintre drumurile de rang superior și străzile locale sunt, de regulă, puncte în care se concentrează atât fluxurile de navetă, cât și accesul către proprietăți și servicii. În aceste secvențe, siguranța nu depinde de geometria intersecției, dar și de modul în care sunt organizate accesurile, opririle și traversările din vecinătate.

Relația dintre rețeaua principală și străzile din extinderile rezidențiale (morfologie, acces, drenaj, întreținere)

Extinderile rezidențiale recente și completările din intravilan au schimbat modul în care este utilizată rețeaua stradală locală. Străzile care funcționau tradițional ca acces la gospodării sunt solicitate acum pentru deplasări zilnice, inclusiv către dotări și către puncte de conexiune externă. Acest fenomen creează o diferență între două tipuri de străzi: cele care au un profil și o structură mai stabilă și cele care au apărut prin dezvoltări succesive, unde profilele sunt neuniforme, spațiul public este îngust sau incomplet, iar colectarea apelor pluviale rămâne vulnerabilă.

Din perspectiva funcționării, vulnerabilitatea principală a străzilor din zonele de extindere este legată de discontinuitate: lipsa unei secțiuni stradale coerente (carosabil + margini de siguranță + spațiu pietonal, unde este posibil), lipsa scurgerii controlate și intervențiile repetate care fragmentează suprafețele. În perioade cu precipitații, aceste sectoare devin mai sensibile la noroi, bălțiri și degradări accelerate, ceea ce afectează accesul local, colectarea deșeurilor și intervențiile de urgență. În sezonul rece, neuniformitatea profilului și drenajul incomplet pot produce puncte cu gheață sau acumulări, amplificând riscul și reducând confortul.

Accesurile către proprietăți, mai ales în zonele cu dezvoltare dispersată, tind să se multiplice și să se amplaseze fără o logică unitară, ceea ce crește numărul de puncte de conflict cu circulația și reduce predictibilitatea. Într-o comună cu trafic crescut pe axele principale, aceste efecte se propagă rapid: manevrele de acces/ieșire, opririle scurte și lipsa unui spațiu dedicat pentru pieton afectează simultan siguranța și fluența. În plus, întreținerea domeniului public devine mai dificilă atunci când rețeaua se extinde fragmentat, iar costurile cresc dacă nu există intervenții integrate pe tronsoane.

În ansamblu, relația dintre rețeaua principală și străzile din extinderile rezidențiale trebuie citită ca o relație de presiune: axele principale atrag și distribuie fluxuri, iar străzile locale trebuie să preia aceste fluxuri în condiții acceptabile de siguranță și confort. Într-un teritoriu periurban, calitatea locuirii este influențată direct de această tranziție dintre drumurile de rang superior și străzile de vecinătate: acolo unde tranziția este neclară, apar disfuncții repetate; acolo unde tranziția este coerentă, mobilitatea zilnică devine mai predictibilă și dependența de autoturism pentru deplasări foarte scurte se reduce.

Transportul public rutier – utilizare, predictibilitate, relația cu naveta

Transportul public nu este folosit ocazional, ci devine relevant atunci când poate susține rutine zilnice repetate: plecări dimineața spre muncă/școală, întoarceri după-amiaza, deplasări în afara intervalelor de vârf pentru servicii și cumpărături. În Sâncraiu de Mureș, apropierea imediată de Târgu Mureș creează o cerere potențială mare, însă utilizarea efectivă este condiționată de două lucruri foarte concrete: corelarea orarelor cu programul real al navelei și accesul sigur, comod, până la punctele de oprire. Atunci când un serviciu este perceput ca imprevizibil sau greu de accesat pe jos,

gospodăriile migrează rapid către autoturism, iar această migrare se vede imediat în presiunea pe trafic, pe staționare și în conflictele din zonele de dotări.

Un alt aspect specific comunelor periurbane este competiția dintre transportul public și deplasarea cu autoturismul pe distanțe foarte scurte. În practică, o parte din deplasările din comună au ca destinație chiar stația sau un punct de transfer, iar dacă traseul pietonal este incomod, se folosește mașina pentru a ajunge la stație, ceea ce mută problema din zona „mobilității externe” în zona „staționării locale”. Din această cauză, accesul la stații trebuie citit ca parte a infrastructurii de mobilitate, alături de serviciul în sine.

Siguranța pietonală în secvențele cu trafic mixt (dotări, stații, străzi principale)

Secvențele cele mai sensibile din perspectiva siguranței pietonale sunt cele în care se suprapun trei tipuri de comportamente: circulație rutieră de tranzit sau de navetă, opriri scurte (preluare/debarcare, aprovizionare, acces la servicii), traversări frecvente către dotări. În astfel de secvențe, riscul perceput crește prin volum și prin lipsa unei „discipline” a spațiului: dacă pietonul nu are continuitate, dacă trecerea nu este în punctul natural al fluxului, dacă staționarea temporară blochează vizibilitatea, traversarea se mută în zone imprevizibile.

În jurul unităților de învățământ, fenomenul are un caracter repetitiv. Apar vârfuri zilnice care se comportă ca un „eveniment de trafic” de scurtă durată: opriri succesive, întoarceri, traversări ale copiilor, deplasări pietonale în grup. Fără spații dedicate pentru oprire scurtă și fără un traseu pietonal protejat, presiunea se descarcă pe carosabil și pe marginea drumului, iar disconfortul devine rapid conflict între utilizatori (șoferi, părinți, pietoni, vecini). În Nazna, aceeași logică se aplică în punctele în care traversarea către dotări și către stații se face în proximitatea axei de circulație, unde vitezele și spațiul stradal influențează direct comportamentul pietonilor.

Mobilitatea velo – utilizare internă și relația cu Târgu Mureș

Bicicleta are două roluri distincte în comună. Un rol intern, foarte pragmatic: deplasări între sectoare rezidențiale, dotări, servicii de proximitate și spații publice. Un rol extern, sezonier sau complementar: legătura cu Târgu Mureș, mai ales pentru persoane active care acceptă bicicleta ca alternativă în anumite perioade. În ambele cazuri, utilizarea velo depinde de percepția de siguranță și de existența unor trasee care nu obligă la secvențe lungi în trafic intens. În zonele unde profilul stradal este îngust sau unde circulația rutieră are caracter de coridor, bicicleta se retrage către trasee secundare sau rămâne preponderent recreativă.

Un element care influențează decisiv utilizarea este infrastructura de sprijin: parcări pentru biciclete la școală, la primărie, la terenuri sportive, în apropierea spațiilor publice, în puncte comerciale și în zona stațiilor. Fără aceste puncte, bicicleta rămâne o opțiune personală, dar nu devine „mod de transport” la scară comunitară. Într-o comună dormitor, această diferență contează, pentru că deplasările scurte cu mașina se acumulează în orele de vârf și amplifică presiunea pe spațiul public.

Staționare, opriri scurte și funcționarea spațiului stradal

Staționarea este una dintre temele care diferențiază cel mai clar o comună periurbană de una rurală clasică. Pe măsură ce crește fondul locativ și numărul de gospodării active, crește și cererea de parcare, iar aceasta se manifestă în două moduri: parcare de rezidență (pe proprietate și, secundar, pe stradă) și opriri scurte asociate dotărilor (școală, servicii, comerț). Problema principală este modul în care afectează ele funcționarea străzii: vizibilitate la traversare, lățimea efectivă a carosabilului, accesul autospecialelor, posibilitatea de colectare a deșeurilor, manevrele în intersecții.

În zonele de dotări, opririle scurte sunt inevitabile. Dacă nu există spații dedicate și o logică de circulație clară, staționarea se mută în punctele cele mai la îndemână: în dreptul intrărilor, pe marginea carosabilului, uneori pe trotuar. Efectul este blocaj local și scăderea siguranței pietonale. În zonele rezidențiale nou dezvoltate, presiunea apare prin densitate: străzi cu profil îngust, accesuri dese, spațiu public limitat. Acolo, parcatul pe stradă nu mai e un comportament ocazional, ci devine permanent, cu impact asupra întreținerii și a accesului în situații de urgență.

Transportul de marfă, aprovizionarea și activitățile economice de proximitate

Comuna are un profil economic care include servicii de proximitate și activități dependente de acces auto (aprovizionare, livrări, prestări). Într-o zonă periurbană, aceste fluxuri se suprapun peste

fluxurile de navetă, ceea ce creează secvențe de conflict în punctele active, mai ales atunci când aprovizionarea se face direct din axele principale sau în proximitatea zonelor cu locuire densă. Din perspectiva funcționării, o problemă recurentă apare atunci când accesul pentru livrări nu este separat de accesul rezidențial, iar opririle pentru aprovizionare ocupă spațiul stradal exact în intervalele cu trafic ridicat.

În zonele unde locuirea și activitățile economice se întâlnesc direct, apar și probleme de compatibilitate: zgomot, manevre, staționări, orar de funcționare. Acestea sunt aspecte de mobilitate de detaliu, dar cu efect social mare, fiindcă se traduc în disconfort de vecinătate și în percepția că spațiul public nu este bine gestionat.

Corelarea mobilității cu dezvoltarea urbanistică (condiții pentru extinderi, densificări, zone mixte)

Evoluția intravilanului și completările în zonele construite influențează direct mobilitatea, prin modul în care generează accesuri noi, crește cererea de staționare și schimbă intensitatea utilizării străzilor de vecinătate. Într-un teritoriu periurban, riscul principal apare atunci când dezvoltarea rezidențială se produce fără o structură stradală coerentă: străzi înguste, profil neclar, lipsa scurgerii pluviale, discontinuități pietonale și accesuri dese către artere principale. În timp, aceste elemente produc blocaje locale, degradează rapid domeniul public și cresc dependența de autoturism pentru deplasări scurte, cu efect asupra zonelor centrale și asupra punctelor de interes.

Pentru zonele de extindere și pentru străzile unde se prevede creșterea fondului construit, devine necesară introducerea unor condiții minime de acces și funcționare. Accesul trebuie să fie asigurat prin străzi cu rol de colectare locală, capabile să preia fluxurile din noile dezvoltări și să le conducă către rețeaua principală prin puncte controlate, cu un număr limitat de racorduri. Această structură reduce multiplicarea accesurilor directe la drumurile județene și păstrează un regim predictibil de circulație. În paralel, se impune clarificarea secțiunilor stradale pentru străzile locale din noile dezvoltări, astfel încât să existe spațiu pentru circulație, margini de siguranță și o soluție funcțională pentru scurgerea apelor pluviale.

Drenajul pluvial trebuie tratat ca parte a infrastructurii străzii, deoarece fragmentele fără colectare și evacuare controlată produc degradări rapide, noroi, bălțiri și disconfort sezonier. În zonele noi, scurgerea pluvială devine condiție de durabilitate a carosabilului și de utilizare sigură a marginii drumului. În zonele deja construite, completarea rigolelor și rezolvarea punctelor de acumulare pot stabili rapid funcționarea străzii și reduc reclamațiile repetate legate de apă în curți sau pe carosabil.

Densificările și completările în intravilan influențează staționarea și utilizarea spațiului stradal. Pe măsură ce crește numărul de locuințe, crește și numărul de autovehicule asociate, iar cererea de parcare se mută către domeniul public acolo unde nu există spațiu suficient în incinte. În secvențele cu profil limitat, parcatul pe stradă reduce lățimea funcțională și afectează serviciile publice. Din acest motiv, dezvoltările noi trebuie corelate cu soluții de parcare în incintă și cu reguli clare de acces, pentru a evita transferul presiunii în spațiul public.

Zonele mixte, unde locuirea se află în contact cu servicii și activități economice de proximitate, introduc cerințe suplimentare de mobilitate: opriri scurte, aprovizionare, circulație pietonală intensă și traversări. Lipsa unei organizări a acestor fluxuri produce conflicte de vecinătate și degradarea confortului rezidențial. În aceste secvențe, funcționarea străzii depinde de separarea opririlor scurte de circulația de tranzit și de menținerea vizibilității la traversare, mai ales în jurul dotărilor publice.

Integrarea mobilității cu dezvoltarea urbanistică include și rețeaua pietonală de proximitate. Traseele pietonale trebuie să fie continue între zonele de locuire, stații și dotări, pentru a reduce deplasările scurte cu autoturismul. În lipsa acestei continuități, utilizarea transportului public scade, iar presiunea pe circulație și staționare crește. Într-un context periurban, acest mecanism se repetă zilnic și produce efecte vizibile în puncte recurente, în special în jurul școlii și al serviciilor.

3.2 Elemente de mobilitate propuse

Funcționarea mobilității depinde de claritatea ierarhiei stradale și de modul în care rețeaua locală se descarcă în axele principale. Pentru zonele cu creștere rezidențială, se impune stabilirea unor străzi colectoare locale, care preiau fluxurile din zonele de locuire și le conduc către arterele principale printr-un număr redus de puncte bine configurate. Această abordare reduce multiplicarea accesurilor directe la drumurile județene, stabilizează siguranța și limitează apariția unor secvențe cu manevre conflictuale. În aceeași logică, capetele de stradă înfundate și conexiunile slab conturate generează o mobilitate de tip ocolire, cresc presiunea pe câteva străzi și reduc accesibilitatea pentru servicii publice și intervenții.

În punctele în care se concentrează dotările, se justifică tratarea spațiului stradal ca spațiu de interes public, cu funcție mixtă. Aici se recomandă o organizare clară a fluxurilor: zone de oprire scurtă separate de circulația de tranzit, traversări amplasate în punctele naturale ale deplasării pietonale și delimitări care păstrează vizibilitatea. Prin această organizare, vârfurile zilnice asociate școlii și serviciilor nu mai creează blocaje aleatorii, iar presiunea asupra străzilor laterale se reduce.

Stațiile de transport public trebuie tratate ca noduri de mobilitate locală. Se recomandă o conectare pietonală coerentă către stații dinspre zonele rezidențiale, cu traversări în proximitate și cu un minim de confort (adăpost, iluminat, informare). Într-un teritoriu periurban, stațiile funcționează ca elemente care pot reduce dependența de autoturism, dar utilizarea lor crește doar atunci când accesul este clar și sigur, inclusiv seara și în sezonul rece.

Profiluri de stradă și condiții minime pentru zonele de extindere

În zonele de dezvoltare și pe străzile care urmează să fie completate cu fronturi noi, propunerea urmărește definirea unei secțiuni stradale funcționale ca standard minim: spațiu pentru circulație, margini de siguranță, traseu pietonal acolo unde este posibil, plus scurgere pluvială controlată. Pe străzile cu profil limitat, se recomandă rezolvări care reduc conflictele și cresc predictibilitatea: regim de viteză redus, prioritizare a pietonului în secvențele cu dotări, delimitări pentru staționare, astfel încât strada să rămână utilizabilă pentru servicii publice și urgențe.

Gestionarea apelor pluviale trebuie integrată în proiectarea străzii, nu tratată ulterior ca remediere. În secvențele vulnerabile, se recomandă continuitate a rigolelor/șanțurilor, evacuare controlată și întreținere periodică. Aceste elemente au efect direct asupra durabilității carosabilului și asupra confortului rezidențial, fiind printre cele mai frecvente surse de nemulțumire atunci când lipsesc.

Rețeaua pietonală de proximitate

Se propune conturarea unei rețele pietonale de proximitate, structurată pe trasee uzuale: legături între zonele de locuire și dotările centrale, legături către stații, legături către spații publice de proximitate. Prioritatea o reprezintă tronsoanele care în prezent întrerup continuitatea și obligă la deplasare pe carosabil. În secvențele cu utilizare intensă (școală, dotări), traversările trebuie corelate cu traseele pietonale reale, iar iluminatul punctelor de traversare devine obligatoriu din perspectiva siguranței.

Pentru utilizatori vulnerabili, se recomandă eliminarea discontinuităților de nivel, a bordurilor înalte și a punctelor care blochează deplasarea cu cărucior sau pentru persoane cu mobilitate redusă. Aceste intervenții sunt de mică amploare ca execuție, dar au impact mare asupra utilizării serviciilor de proximitate.

Mobilitatea velo și legăturile scurte către dotări

Se propune definirea unor trasee velo utilizabile în interiorul localităților, cu accent pe legături scurte și sigure către dotări, spații publice și stații. Traseele vor folosi, pe cât posibil, străzi secundare cu trafic redus și vor evita secvențele în care vitezele și volumele fac circulația nesigură. În punctele de interes se recomandă amenajarea parcurii pentru biciclete ca dotare minimală, astfel încât bicicleta să poată fi folosită constant pentru deplasări interne, nu doar recreativ.

Staționare și opriri scurte în punctele de interes

Organizarea staționării se propune ca parte a funcționării spațiului public, în special în punctele

cu dotări. Se recomandă delimitarea zonelor de oprire scurtă pentru preluare/debarcare și separarea lor de parcare de durată. În zonele rezidențiale cu presiune de parcare, se recomandă reguli locale de staționare adaptate profilului străzii, astfel încât să se păstreze lățimi funcționale pentru autospeciale și să se evite ocuparea traseelor pietonale.

4 STRATEGIA DE DEZVOLTARE SPAȚIALĂ

4.1 Elemente-cheie care structurează dezvoltarea spațială a comunei

Dezvoltarea spațială este condiționată de un set de elemente structurale care acționează simultan și care definesc limitele de creștere și direcțiile realiste de consolidare teritorială. Aceste elemente includ cadrul fizic, rețelele de utilități, relațiile funcționale cu municipiul polarizator, presiunile asupra spațiului public, ritmul conversiilor de teren și capacitatea de a livra servicii de proximitate la standarde așteptate de o populație activă. Ele sunt relevante deoarece se regăsesc direct în organizarea așezărilor, în funcționarea mobilității zilnice, în echiparea tehnico-edilitară și în modul în care se configurează extinderile rezidențiale.

Rețeaua de localități și rolurile interne ale satelor

Teritoriul este organizat pe două nuclee, cu roluri funcționale diferite și cu presiuni distincte asupra spațiului construit. Satul de reședință concentrează o parte semnificativă a dotărilor și a fluxurilor cotidiene, ceea ce îl transformă într-un nod local de servicii, administrație și educație. Nazna funcționează într-o logică rezidențială mai pronunțată, cu cerințe de conectivitate internă și externă, iar relația dintre vatră și axele de circulație are efect direct asupra accesibilității și a calității locuirii. Din perspectivă spațială, această structură impune o abordare diferențiată: consolidarea nucleului de reședință ca pol de dotări și servicii, respectiv întărirea accesului și a echilibrului de dotări la nivelul localității componente, astfel încât dependența de municipiu să nu fie amplificată de disfuncții interne.

Poziționarea periurbană și relația funcțională cu Târgu Mureș

Proximitatea imediată față de municipiu este elementul determinant al dinamicii spațiale. Cererea de locuire este alimentată de accesul rapid la piața muncii, la servicii specializate și la infrastructuri urbane. Această relație generează un model de comună dormitor, cu mobilitate zilnică intensă, cu vârfuri de trafic și cu presiune mare în jurul dotărilor locale. Din perspectiva strategiei spațiale, această condiționare obligă la controlul extinderilor rezidențiale și la asigurarea unui nivel coerent de echipare și spațiu public, pentru a evita degradarea atractivității rezidențiale prin costuri funcționale crescute (timp pierdut, disconfort, acces dificil la servicii).

Conectivitate și mobilitate ca infrastructură de bază a locuirii periurbane

Într-un teritoriu suburbanizat, mobilitatea se manifestă ca infrastructură socială și economică: condiționează accesul la educație, sănătate, administrație, servicii și activități economice. Performanța este dată de existența axelor rutiere, dar și de funcționarea secvențelor sensibile: intersecții, traversări, accesul către stații, organizarea opririlor scurte în zona dotărilor, continuități pietonale. Acest element este structural deoarece influențează direct distribuția presiunilor de locuire și atractivitatea noilor dezvoltări. Zonele rezidențiale care cresc fără un acces predictibil și fără un spațiu public coerent generează dependență ridicată de autoturism și presiune suplimentară pe domeniul public.

Expansiunea rezidențială, densificările și controlul morfologiei construite

Ritmul de construire și extinderile recente modifică morfologia așezărilor: apar sectoare cu parcelări noi, presiune de densificare în zonele consolidate și dezvoltări care solicită rețelele și domeniul public. În comună, acest proces are efecte tipice periurbanizării: creșterea necesarului de utilități, multiplicarea accesurilor la drum, cerere ridicată de parcare, solicitare mai mare pentru spații publice de proximitate. Strategia spațială trebuie să trateze acest proces prin consolidarea țesutului existent și direcționarea creșterii către zone echipabile, evitând fragmentarea care crește costurile publice și scade calitatea locuirii. În plus, controlul fronturilor stradale, al retragerilor și al relației cu spațiul public devine un instrument de calitate urbană, în afara celui de estetică.

Capacitatea de echipare tehnico-edilitară și funcționarea serviciilor de bază

Nivelul de echipare și calitatea funcționării serviciilor publice influențează direct atractivitatea rezidențială. Diferențele între sectoare în ceea ce privește utilitățile, drenajul pluvial, iluminatul public, salubritatea stradală sau refacerile după lucrări sunt resimțite imediat în experiența zilnică.

Din perspectivă spațială, acest element impune o abordare de consolidare: extinderile se condiționează de echipare, iar intervențiile pe domeniul public se tratează unitar, pe tronsoane, astfel încât funcționarea să fie predictibilă și costurile de mentenanță să fie controlabile. Într-o comună limitrofă unui municipiu, aceste servicii devin criterii de comparație cu mediul urban, ceea ce ridică standardul așteptat.

Structura hidrografică, drenajul și riscurile asociate

Apele de suprafață, sectoarele cu exces de umiditate și comportamentul scurgerii pluviale influențează practicabilitatea străzilor secundare, costurile de întreținere și confortul rezidențial. În zonele unde scurgerea nu este controlată apar bălțiri recurente, degradări accelerate ale carosabilului și disconfort sezonier. Acest element este structural deoarece condiționează localizarea intervențiilor și modul de proiectare a străzilor în extinderi: rigole/șanțuri continue, evacuare controlată și întreținere periodică. Coridoarele verzi-albastre și zonele sensibile devin repere pentru limitarea construirii și pentru menținerea unui cadru de funcționare stabil pe termen mediu.

Resursa de peisaj și spațiile verzi de proximitate

Cadru natural, inclusiv coridorul Mureșului și spațiile cu potențial de agrement, reprezintă o resursă de calitate a vieții și un factor de diferențiere rezidențială. Într-o comună periurbană, cererea pentru spații publice de proximitate crește odată cu densificarea și cu diversificarea populației. Din perspectivă spațială, acest element impune rezervarea de terenuri pentru microspații publice, trasee de plimbare și zone de recreere, corelate cu protecția zonelor sensibile. Fără această rezervare, spațiul public rămâne rezidual, iar viața comunitară se mută aproape integral către municipiu.

Compatibilitatea funcțiunilor și organizarea activităților economice

Activitățile economice de proximitate sunt necesare pentru reducerea dependenței de municipiu, însă trebuie localizate și reglementate astfel încât confortul rezidențial să fie menținut. În secvențele unde locuirea se întâlnește direct cu servicii sau activități generatoare de fluxuri (aprovizionare, livrări, trafic local), apar tensiuni de vecinătate. Strategia spațială tratează această problemă prin clarificarea zonelor potrivite pentru activități compatibile, prin condiții de acces și funcționare și prin protejarea zonelor de locuire față de disconfort, astfel încât mixul funcțional să susțină calitatea locuirii, nu să o erodeze.

Analiza SWOT sintetizează principalele puncte tari, puncte slabe, oportunități și amenințări, oferind un cadru comparativ pentru fundamentarea direcțiilor strategice.

| Puncte tari | Puncte slabe |
|--|---|
| Poziționare periurbană cu acces rapid la Târgu Mureș și atractivitate ridicată pentru locuire. | Presiune asupra infrastructurii și spațiului public în puncte recurente, cu efecte în funcționarea zilnică. |
| Dinamică socio-demografică activă, cu cerere constantă pentru servicii de proximitate și dotări. | Echipare tehnico-edilitară neuniformă între sectoare, cu diferențe de funcționare și întreținere. |
| Structură internă pe două nuclee, cu roluri complementare și potențial de distribuire a dotărilor. | Discontinuități în accesibilitatea pietonală și condiții neuniforme de acces la transport public. |
| Cadru natural și peisaj valoros, cu potențial de spații verzi și recreere. | Vulnerabilități la episoade pluviale prin drenaj incomplet și puncte locale de acumulare. |
| Economie locală de proximitate cu potențial de consolidare prin cererea rezidențială. | Dependență ridicată de municipiu pentru servicii specializate și o parte a funcțiunilor urbane. |
| Resursă agricolă încă relevantă ca utilizare a terenului și element de echilibru teritorial. | Presiune de conversie a terenurilor agricole și risc de fragmentare a dezvoltării în intravilan. |
| Oportunități | Amenințări |
| Coordonare metropolitană pentru mobilitate, servicii și rețele verzi. | Continuarea dezvoltărilor dispersate cu creșterea costurilor publice și scăderea calității domeniului public. |

| | |
|---|---|
| Consolidarea serviciilor de proximitate și a activităților economice compatibile. | Întârzierea echipării edilitare față de ritmul construirii, cu accentuarea disfuncțiilor între sectoare. |
| Valorizarea cadrului natural prin spații publice de proximitate și trasee de recreere. | Presiune asupra coridorului Mureșului și a zonelor sensibile, cu risc de fragmentare și utilizări improprii. |
| Etapizarea extinderilor și densificărilor, cu reducerea neuniformităților teritoriale. | Amplificarea conflictelor funcționale în zone mixte și tensiuni de vecinătate. |
| Potențial de îmbunătățire a mobilității publice și nemotorizate, prin condiții mai bune de acces. | Menținerea dependenței de autoturism pentru deplasări scurte, cu presiune pe staționare și pe zonele de dotări. |
| Creșterea eficienței energetice și a utilizării energiei regenerabile la nivel local. | Intensificarea episoadelor meteorologice extreme, cu efecte asupra infrastructurii și confortului rezidențial. |

4.2 Principii în formularea strategiei spațiale și viziune generală

Dezvoltarea spațială se fundamentează pe consolidarea țesutului existent și pe controlul extinderilor, astfel încât creșterea rezidențială să fie însoțită de infrastructură, spațiu public și dotări de proximitate. Direcția urmărește reducerea neuniformităților între sectoare, creșterea predictibilității pentru investiții publice și private și menținerea atractivității rezidențiale în condiții de presiune periurbană.

Se adoptă o logică de organizare teritorială bazată pe nuclee funcționale și pe ierarhii clare. Nucleele satelor se consolidează ca poli de servicii și dotări, iar legăturile dintre zonele de locuire, punctele de interes și axele de conectivitate externă se structurează prin rețele coerente de mobilitate și spațiu public. În această logică, creșterea în zone periferice se tratează numai în relație cu capacitatea de acces și echipare, pentru evitarea fragmentării și a costurilor publice disproporționate.

Spațiul public este tratat ca infrastructură esențială a locuirii periurbane. Rezervarea și dezvoltarea de microspații publice, trasee pietonale și elemente de recreere reprezintă condiție pentru coeziune comunitară și pentru reducerea dependenței de municipiu în activitățile cotidiene. Calitatea străzilor de vecinătate, continuitățile pietonale, iluminatul și gestionarea apelor pluviale sunt integrate ca cerințe de funcționare, nu ca intervenții punctuale.

Resursele naturale și coridoarele ecologice sunt protejate și valorificate controlat. Coridorul Mureșului și zonele sensibile sunt tratate ca structură verde-albastră, cu rol în peisaj, biodiversitate și confort climatic, iar intervențiile de acces și recreere sunt calibrate pentru a menține continuitatea și pentru a limita presiunile de urbanizare.

Organizarea funcțiunilor urmărește compatibilitatea și echilibrul dintre locuire și activități economice. Activitățile compatibile sunt direcționate către amplasamente potrivite și se condiționează prin acces, utilități și reguli de funcționare, astfel încât confortul rezidențial să fie menținut. Serviciile de proximitate sunt încurajate în nodurile locale, cu distribuție echilibrată între sectoare, pentru reducerea deplasărilor frecvente către municipiu.

Dezvoltarea spațială urmărește consolidarea comunei ca localitate periurbană matură, cu locuire de calitate, spații publice funcționale și servicii de proximitate capabile să susțină o populație activă. Viziunea este centrată pe stabilizarea procesului de creștere: completarea și modernizarea țesutului existent, extinderi controlate și echipare coerentă, astfel încât avantajul localizării față de Târgu Mureș să fie menținut prin confort urbanistic, accesibilitate și predictibilitate. Aceasta include protecția și valorizarea resurselor naturale ca element de identitate și calitate a vieții, împreună cu structurarea unei rețele de spații publice de proximitate și trasee de recreere care să lege zonele rezidențiale de dotări și de zonele verzi. În paralel, se urmărește un echilibru funcțional între locuire și activități economice compatibile, cu servicii locale mai bine distribuite și cu reducerea presiunii asupra mobilității zilnice.

4.3 Obiective generale

1. Gestionarea creșterii demografice și a cererii de locuire prin consolidarea țesutului existent, densificări controlate și extinderi limitate la zone cu acces și echipare posibilă, astfel încât presiunile asupra serviciilor și domeniului public să rămână gestionabile.

2. Întărirea rețelei de dotări și servicii de proximitate (educație, social, sănătate de bază, cultură/sport) prin localizare echilibrată în teritoriu și accesibilitate ridicată, cu reducerea dependenței de municipiu pentru nevoi curente.

3. Structurarea mobilității periurbane în logica mobilității durabile: transport public utilizabil, mobilitate activă și noduri intermodale, corelate cu siguranța rutieră și accesibilitatea în punctele de interes, în linie cu cadrul european pentru mobilitate urbană.

4. Calitatea spațiului public ca infrastructură de bază: rețea pietonală coerentă, spații publice de proximitate, iluminat, vegetație stradală și managementul staționării, cu standarde unitare între sectoare și o imagine stradală coerentă.

5. Echipare tehnico-edilitară coerentă și predictibilă (apă, canalizare, energie, salubritate, telecom), cu corelarea dezvoltărilor noi cu capacitățile rețelelor și cu standarde clare pentru intervenții și refaceri în domeniul public.

6. Infrastructură verde-albastră și adaptare climatică: managementul apei pluviale aproape de locul de cădere, reducerea scurgerii rapide și creșterea infiltrării/retenției prin soluții bazate pe natură și sisteme de drenaj sustenabil (SuDS/NBS), integrate în străzi, spații publice și dezvoltări noi, după modelele europene de reziliență la ploi intense.

7. Protecția și valorificarea controlată a resurselor naturale (coridorul Mureșului și zone sensibile) prin continuități ecologice, limitarea fragmentării și dezvoltarea unor trasee de recreere cu impact redus, cu obiectiv de calitate a vieții și biodiversitate.

8. Consolidarea economiei locale compatibile: localizarea activităților economice cu impact redus în zone adecvate, susținerea serviciilor de proximitate și reducerea conflictelor funcționale la contactul cu locuirea, cu efect de reducere a deplasărilor și creștere a ocupării locale.

9. Protejarea terenurilor agricole viabile și a peisajului rural prin limitarea conversiilor dispersate, menținerea continuității exploatărilor și utilizarea agriculturii ca element de echilibru teritorial și identitar.

10. Tranziție energetică la scară locală: creșterea performanței energetice a fondului construit și integrarea producției regenerabile, inclusiv prin modele de comunități energetice/cetățenești recunoscute la nivel european, adaptate capacității locale și clădirilor publice.

11. Reducerea riscurilor și vulnerabilităților (naturale și antropice) prin reguli de amplasare și condiții de construire, cu măsuri de prevenție integrate în zonare și în modul de echipare, astfel încât expunerea să nu crească odată cu extinderile.

12. Identitate locală și calitatea peisajului construit: protejarea reperelor culturale și coerența fronturilor stradale în zonele de creștere, cu integrarea elementelor identitare în spațiul public și în structura dotărilor.

13. Guvernanță și coordonare metropolitană: mecanisme de cooperare la scară funcțională pentru mobilitate, infrastructuri și spații verzi, în acord cu abordarea europeană a ariilor urbane funcționale.

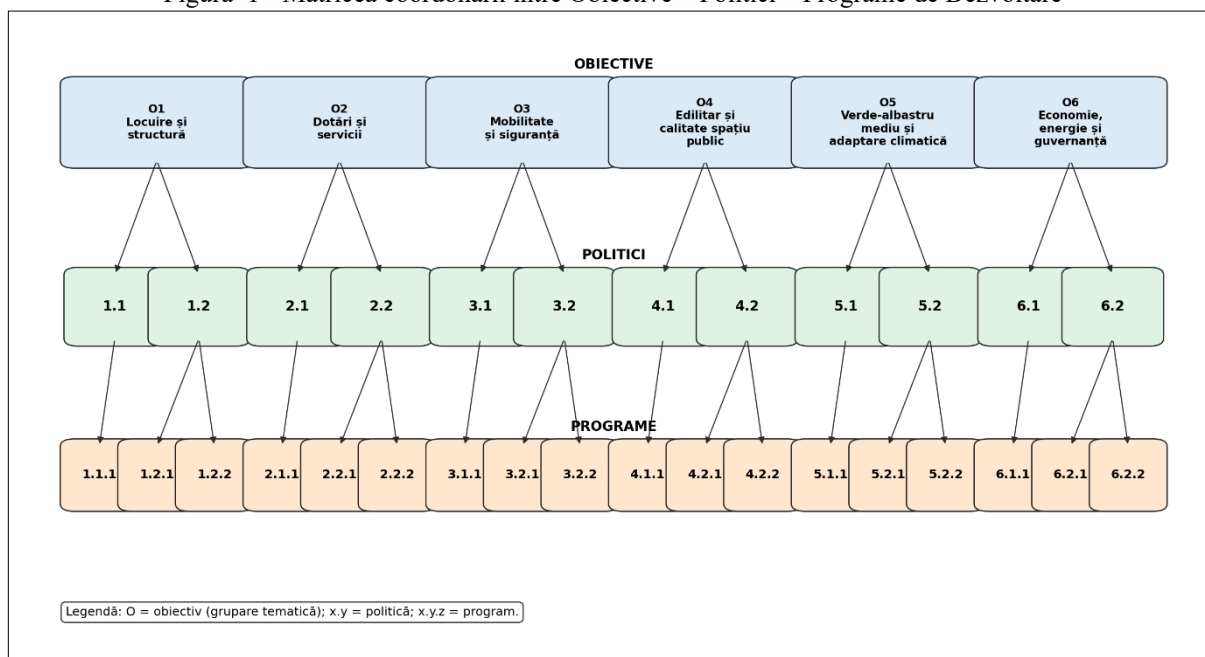
5 POLITICI ȘI PROGRAME DE INVESTIȚII PUBLICE NECESARE PENTRU IMPLEMENTARE

În vederea implementării strategiei de dezvoltare spațială, obiectivele generale sunt operaționalizate prin politici și programe de investiții publice, cu rol de a transforma direcțiile strategice în intervenții teritoriale coerente. Obiectivele stabilesc rezultatele urmărite la nivel de structură spațială și funcțională, iar politicile traduc aceste rezultate în domenii de acțiune, cu accent pe consolidarea nucleelor, controlul creșterii, echiparea edilitară, calitatea spațiului public, reziliență și compatibilitatea funcțiilor. Programele reprezintă pachete de intervenții aplicabile și etapizabile, care permit urmărirea progresului și corelarea cu portofoliul de proiecte, fără a intra în detalii de execuție.

Într-un teritoriu periurban, relațiile dintre domenii sunt puternic interdependente. Mobilitatea, utilitățile, spațiul public și serviciile de proximitate funcționează ca un sistem comun, iar intervențiile izolate generează frecvent efecte limitate sau transferă problemele dintr-un sector în altul. Din acest motiv, politica și programul sunt definite ca instrumente de coordonare: evită fragmentarea intervențiilor, stabilesc ordinea logică a acțiunilor și creează condițiile pentru ca dezvoltările noi să fie compatibile cu capacitatea infrastructurii și cu standardele de locuire.

Matricea clarifică trasabilitatea dintre nivelul strategic și cel operațional, astfel încât fiecare program să derive explicit dintr-o politică și să contribuie la atingerea obiectivelor generale. Codificarea facilitează corelarea ulterioară cu portofoliul de proiecte și permite o urmărire coerentă a implementării, inclusiv în etapa de prioritizare și programare multianuală.

Figura 1 - Matricea coordonării între Obiective – Politici – Programe de Dezvoltare



| Obiective tematice | Politica de investiții publice | Programul de investiții |
|---|---|--|
| 1. Gestionarea creșterii demografice și a cererii de locuire | 1.1 Direcționarea creșterii către zone echipabile și consolidarea țesutului existent | 1.1.1 Consolidarea străzilor de vecinătate în sectoare de completare/densificare (profil funcțional, scurgere pluvială, iluminat). 1.1.2 Rezervări pentru microspații publice în zone de creștere (locuri de joacă, zone de stat, umbrire). 1.1.3 Pachete de echipare de bază pentru sectoare noi (conectare utilități, intervenții punctuale în domeniul public). |
| | 1.2 Organizarea nucleelor active și a funcționării cotidiene | 1.2.1 Amenajări în zone centrale cu utilizare intensă (spațiu public, acces pietonal, iluminat). 1.2.2 Organizarea opririlor scurte în jurul dotărilor (preluare/debarcare, separare față de parcare de durată). |
| 2. Întărirea rețelei de dotări și servicii de proximitate | 2.1 Dotări educaționale și acces sigur | 2.1.1 Siguranță în jurul unităților educaționale (traversări tratate, iluminat punctual, trasee pietonale prioritare). 2.1.2 Modernizări funcționale în incinte și curți (acces, utilizare exterioară, legături cu domeniul public). |
| | 2.2 Servicii medicale de bază și sprijin comunitar | 2.2.1 Amenajări pentru servicii medicale și de sprijin (spații adecvate, accesibilitate, integrare în nucleu). |
| | 2.3 Facilități pentru tineret și viață comunitară | 2.3.1 Terenuri/baze sport și recreere (amenajare/modernizare, iluminat, dotări minimale). 2.3.2 Spațiu comunitar multifuncțional (activități culturale, întâlniri, evenimente). |
| 3. Structurarea mobilității periurbane | 3.1 Siguranță pietonală pe traseele uzuale | 3.1.1 Trasee pietonale coerente către dotări și stații (tronsoane prioritare, continuități, accesibilizare). 3.1.2 Traversări în puncte sensibile (vizibilitate, semnalizare, iluminat). |
| | 3.2 Transport public: puncte de oprire funcționale și acces sigur | 3.2.1 Amenajarea și standardizarea stațiilor (adăpost, iluminat, informare). 3.2.2 Acces sigur către stații (legături pietonale, traversări în proximitate). |

| | | |
|--|---|--|
| | 3.3 Managementul staționării în zonele de interes public | 3.3.1 Parcări organizate și zone de oprire scurtă în puncte cu dotări și servicii. |
| | 3.4 Mobilitate velo pentru deplasări interne | 3.4.1 Trasee velo în intravilan pe relații utile (marcaje, conectări). 3.4.2 Parcări biciclete în noduri (școală, primărie, baze sportive, stații, spații publice). |
| 4. Calitatea spațiului public și echiparea edilitară predictibilă | 4.1 Extinderi și optimizări de rețele în sectoare prioritare | 4.1.1 Apă și canalizare în sectoare deficitare (corelare cu dezvoltarea intravilanului). 4.1.2 Energie și telecom în zone compacte (continuitate, calitate). |
| | 4.2 Refaceri unitare și standard de intervenție în domeniul public | 4.2.1 Refaceri unitare după lucrări pe tronsoane (carosabil, trotuar, rigolă, acces). |
| | 4.3 Întreținere predictibilă a domeniului public | 4.3.1 Întreținere rigole/șanțuri și curățenie stradală (sezonier, puncte vulnerabile). 4.3.2 Întreținere spații verzi și aliniamente (confort, praf, imagine). |
| 5. Infrastructură verde-albastră, mediu și adaptare climatică | 5.1 Management pluvial integrat în spațiul public | 5.1.1 Intervenții pentru scurgerea pluvială la nivel stradal (rigole/șanțuri, puncte critice). 5.1.2 Soluții verzi pentru pluvial (benzi filtrante, rigole vegetate, micro-retenții). |
| | 5.2 Spații verzi publice și confort climatic | 5.2.1 Microspații publice de proximitate (umbrire, vegetație, mobilier). 5.2.2 Plantări și aliniamente stradale în sectoare expuse. |
| | 5.3 Coridorul Mureșului: protecție și utilizare controlată | 5.3.1 Trasee de plimbare și puncte de oprire (amenajări cu impact redus, întreținere). |
| 6. Economie locală compatibilă, energie și governanță | 6.1 Zone pentru activități compatibile și servicii locale | 6.1.1 Amenajări minimale pentru zone compatibile (acces, delimitări, utilități minimale). 6.1.2 Servicii de proximitate în noduri (localizare, acces, integrare cu spațiul public). |
| | 6.2 Tranziție energetică la scară locală | 6.2.1 Reabilitare energetică clădiri publice și eficientizare iluminat (reducere consum, confort). |

| | | |
|--|--|--|
| | | 6.2.2 Producție regenerabilă pe clădiri publice (fotovoltaic, autoconsum). |
| | 6.3 Reducerea vulnerabilităților și implementare coerentă | 6.3.1 Condiții de amplasare și construire în sectoare sensibile (prevenție, compatibilitate). 6.3.2 Coordonarea lucrărilor în domeniul public (planificare pe tronsoane, calendar intervenții). 6.3.3 Cooperare metropolitană pentru mobilitate și servicii (proiecte la scară funcțională). |
| | 6.4 Identitate locală și coerență urbanistică | 6.4.1 Coerență a imaginii stradale în zonele de creștere (fronturi, retrageri, spațiu public). 6.4.2 Amenajări punctuale la repere locale (spațiu public, semnalizare, trasee locale). |

5.1 Corelarea obiectivelor și politicilor PUG cu documente strategice de nivel superior

Obiectivele, politicile și programele din PUG sunt formulate pentru coerență cu direcțiile de dezvoltare teritorială utilizate la nivel național, european, județean și local. Corelarea are rol de trasabilitate între reperele strategice și intervențiile propuse, astfel încât implementarea să poată fi susținută prin programe și finanțări existente, iar portofoliul de proiecte să rămână compatibil cu Strategia de Dezvoltare Locală și cu prioritățile asumate de administrația locală.

| Obiective PUG | Direcții SDTR 2035 relevante | Observație de corelare |
|--------------------------------------|---|---|
| 1. Locuire și structură | Rețea de localități / policentrism / servicii publice | Stabilizează creșterea periurbană prin consolidarea nucleelor și controlul extinderilor, cu reducerea fragmentării și a costurilor publice. |
| 2. Dotări și servicii | Acces la servicii / coeziune / calitatea vieții | Întărește dotările de proximitate (educație, sănătate, social) ca suport pentru o populație activă și pentru echitate teritorială între sectoare. |
| 3. Mobilitate și siguranță | Conectivitate / accesibilitate / siguranță | Reduce pragurile funcționale prin acces pietonal coerent, stații utilizabile și măsuri de siguranță în puncte sensibile. |
| 4. Edilitar și spațiu public | Utilități / infrastructuri publice / eficiență investițională | Corelează dezvoltarea cu capacitatea rețelelor și introduce standarde de domeniu public pentru refaceri unitare și întreținere predictibilă. |
| 5. Verde-albastru, mediu și adaptare | Protecția resurselor / reziliență climatică / management apă | Integrează infrastructura verde-albastră și management pluvial, protejând coridoarele naturale și reducând vulnerabilități la ploi intense. |

| | | |
|-----------------------------------|--|---|
| 6. Economie, energie și guvernare | Competitivitate / tranziție energetică / capacitate instituțională | Sușține localizarea activităților compatibile, tranziția energetică și coordonarea metropolitană pentru servicii și mobilitate. |
|-----------------------------------|--|---|

| Obiective PUG | Teme Agenda Teritorială 2030 | Observație de corelare |
|--------------------------------------|---|--|
| 1. Locuire și structură | Dezvoltare echilibrată / regiuni funcționale | Consolidarea nucleelor și controlul extinderilor stabilizează creșterea și crește calitatea locuirii periurbane. |
| 2. Dotări și servicii | Echitate teritorială / servicii pentru comunități | Îmbunătățește accesul la servicii de proximitate pentru toate sectoarele, cu efect asupra coeziunii și calității vieții. |
| 3. Mobilitate și siguranță | Conectare durabilă / acces la servicii | Sușține mobilitatea zilnică prin siguranță pietonală, stații funcționale și condiții pentru transport public. |
| 4. Edilitar și spațiu public | Servicii publice eficiente / competitivitate locală | Rețele și domeniu public tratate unitar cresc eficiența intervențiilor și reduc disfuncțiile recurente. |
| 5. Verde-albastru, mediu și adaptare | Europa verde / reziliență climatică | Managementul apei pluviale și rețeaua verde-albastră susțin adaptarea climatică și confortul local. |
| 6. Economie, energie și guvernare | Tranziție verde și justă / guvernare | Promovează energie regenerabilă, eficiență și coordonare la scară funcțională. |

| Obiective PUG | Direcții Strategia de Dezvoltare Locală | Proiecte SDL |
|--------------------------------------|---|---|
| 1. Locuire și structură | Infrastructură modernă și sustenabilă (OS 1.1, OS 1.2) | Modernizare infrastructură rutieră; modernizare străzi; proiecte de dezvoltare rezidențială echipată. |
| 2. Dotări și servicii | Resurse umane, incluziune, sănătate (OS 3.1, OS 3.3, OS 3.4) | Construire creșă; extindere/reabilitare școli; modernizare clădiri medicale; grădiniță Nazna (finalizată). |
| 3. Mobilitate și siguranță | Infrastructură (OS 1.1) + Administrație/siguranță | Construire pod nou în Nazna; piste de biciclete în interiorul comunei; sistem supraveghere video / siguranță. |
| 4. Edilitar și spațiu public | Infrastructură (OS 1.2, OS 1.3) | Extindere rețea apă și canalizare; bazine apă pentru debit constant; modernizare rețea electrică; dezvoltare TIC; coșuri colectare selectivă. |
| 5. Verde-albastru, mediu și adaptare | Mediu/eficiență energetică/schimbări climatice (OS 4.1–4.4) + Turism (OS 5.1–5.3) | Zonă de agrement pe malul Mureșului; platformă de depozitare deșuri construcții/vegetale; centru colectare; proiecte de biodiversitate. |

| | | |
|-----------------------------------|---|--|
| 6. Economie, energie și guvernare | Dezvoltare economică durabilă (OS 2.1–2.4) + Digitalizare (OS 1.4) + Energie (OS 4.2) | Centru de afaceri; piață agroalimentară; digitalizarea primăriei; parc fotovoltaic; eficientizare energetică clădiri publice și blocuri. |
|-----------------------------------|---|--|

Tabel 2 - Corelare cu documente teritoriale și de mobilitate de rang superior (PATJ / Regional / Metropolitan)*

| Obiective PUG | Document/teme relevante | Observație de corelare |
|--------------------------------------|--|---|
| 1. Locuire și structură | PATJ Mureș – rețea de localități, policentrism, controlul extinderilor, echilibru teritorial | Consolidează nucleele și limitează extinderile dispersate, cu efect asupra costurilor publice și a calității locuirii periurbane. |
| 2. Dotări și servicii | PATJ Mureș + Regional (Regiunea Centru) – acces la servicii, dotări publice, echitate teritorială | Întărește dotările de proximitate și distribuția lor, reducând presiunea asupra municipiului pentru nevoi curente. |
| 3. Mobilitate și siguranță | Cadru metropolitan / PMUD / ADI transport (după caz) – mobilitate periurbană, conectare durabilă, intermodalitate | Tratează naveta și fluxurile zilnice ca temă structurală, cu măsuri de acces la stații, siguranță și funcționare în puncte sensibile. |
| 4. Edilitar și spațiu public | Regional (Strategia/PDR + Programul Regional Centru) – infrastructuri publice, regenerare, spațiu public, servicii | Sușține coerența intervențiilor pe domeniul public și eficiența echipării, cu accent pe tronsoane și zone compacte. |
| 5. Verde-albastru, mediu și adaptare | PATJ Mureș + Regional – protecția resurselor, adaptare climatică, spații verzi | Integrează coridoare verzi-albastre și soluții de adaptare, cu rol în confort climatic și în reducerea vulnerabilităților. |
| 6. Economie, energie și guvernare | Regional (Programul Regional Centru) – competitivitate locală, eficiență energetică, digitalizare, guvernare | Sușține funcțiuni economice compatibile și tranziție energetică, cu condiționări de localizare și calitate a spațiului public. |

- *PATJ Mureș – Reactualizarea Planului de Amenajare a Teritoriului Județean, județul Mureș (aprobat 2012)
- Planul de Dezvoltare a Județului Mureș 2021–2027
- REGIO – Programul Regiunea Centru 2021–2027 / Programul Regional Centru 2021–2027
- PMUD Municipiul Târgu Mureș – Orizont 2030

Tabel 3 - Corelare cu documente de apă și mediu (bazin hidrografic / risc / aer / deșeuri / climă)*

| Obiective PUG | Document/teme relevante | Observație de corelare |
|--------------------------------------|---|--|
| 1. Locuire și structură | Planuri de management risc / regimuri de protecție – limitarea expunerii în zone sensibile | Direcționează creșterea către zone cu funcționare stabilă și evită amplasări care cresc vulnerabilitatea la fenomene hidrologice. |
| 2. Dotări și servicii | Planuri de mediu (climă/aer) – confort urban, reducerea disconfortului, reziliență | Dotările și spațiile publice sunt tratate cu componentă de confort (umbrire, vegetație, microclimat), relevant pentru populație activă și utilizatori vulnerabili. |
| 3. Mobilitate și siguranță | Planuri de mediu (aer) – reducerea presiunii din trafic, praf, disconfort | Măsurile de mobilitate (pietonal/transport public) susțin reducerea expunerii la poluare locală, mai ales în zonele active și la dotări. |
| 4. Edilitar și spațiu public | Planuri de deșeuri / salubritate – colectare separată, puncte de colectare, disciplină | Corelează organizarea serviciilor de deșeuri și salubritate cu funcționarea domeniului public, reducând punctele vulnerabile și depozitățile neconforme. |
| 5. Verde-albastru, mediu și adaptare | Plan de management bazin hidrografic + risc inundații – management apă, calitate, scurgere, protecție luncă | Abordarea verde-albastră și managementul pluvial sunt compatibile cu logica de bazin: scurgere controlată, retenție/infiltrare, protecția coridorului Mureșului. |
| 6. Economie, energie și guvernare | Planuri climatice/energie (unde există) + politici de eficiență – tranziție energetică, reducere emisii | Tranziția energetică și eficiența în clădiri publice/rezidențiale sunt integrate ca direcții de reducere vulnerabilității și costuri, cu implementare etapizată. |

- *Plan de management bazin Mureș 2022–2027 (din setul tău)
- Planul de Management al Riscului la Inundații (PMRI) – Administrația Bazinală de Apă Mureș
- Plan de menținere a calității aerului în județul Mureș 2021–2025
- Plan menținere a calității aerului
- Planul Județean de Gestionare a Deșeurilor – județul Mureș

6 LISTA PRINCIPALELOR PROIECTE DE DEZVOLTARE ȘI RESTRUCTURARE

Metodologia de constituire și ierarhizare a portofoliului de investiții publice

Portofoliul de investiții publice este construit ca instrument de implementare a strategiei spațiale, cu rol de a transforma obiectivele, politicile și programele în intervenții concrete, etapizabile și verificabile. Constituirea portofoliului pornește din trei surse principale: disfuncționalitățile și nevoile rezultate din analizele sectoriale și consultarea publică, constrângerile și oportunitățile identificate prin documentele tehnice (rețele, riscuri, mediu, mobilitate), respectiv proiectele deja asumate în documentele locale și județene (SDL, planuri sectoriale). Se urmărește evitarea unei liste paralele față de documentele locale existente, portofoliul PUG având funcția de cadru integrator, care ordonează investițiile în logica structurii teritoriale și a compatibilității funcțiunilor.

Selecția investițiilor se realizează prin filtrare progresivă. În prima etapă sunt reținute intervențiile cu relevanță spațială directă: cele care influențează accesibilitatea, funcționarea domeniului public, echiparea edilitară, siguranța și calitatea spațiilor verzi. În etapa a doua sunt analizate dependențele dintre investiții, deoarece multe proiecte au eficiență redusă atunci când sunt realizate izolat. Intervențiile sunt grupate în pachete coerente la nivel de sector sau de rețea, astfel încât lucrările care afectează domeniul public să fie coordonate (utilități – drenaj – refaceri – iluminat – spații publice), iar investițiile în dotări să fie corelate cu accesul pietonal și cu organizarea opririlor scurte. În etapa a treia se verifică compatibilitatea proiectelor cu regimul de protecție și cu constrângerile de mediu și apă, cu accent pe coridorul Mureșului și pe sectoarele vulnerabile la scurgeri pluviale și acumulări.

Ierarhizarea portofoliului are la bază o evaluare multicriterială, aplicată uniform pentru toate proiectele. Criteriul de bază este impactul teritorial, evaluat prin capacitatea proiectului de a reduce disfuncționalități structurale și de a produce efecte în lanț asupra calității locuirii. Al doilea criteriu este urgența, legată de riscuri, vulnerabilități și funcționarea cotidiană în puncte sensibile. Al treilea criteriu este gradul de acoperire și echitate, respectiv măsura în care investiția reduce diferențele între sectoare și îmbunătățește accesul la dotări și servicii. Al patrulea criteriu este maturitatea tehnică și instituțională, incluzând disponibilitatea terenurilor, claritatea amplasamentului, compatibilitatea cu reglementările, posibilitatea de autorizare și capacitatea de operare/întreținere. Al cincilea criteriu privește eficiența economică, interpretată ca raport între cost și beneficiu public, cu preferință pentru proiecte care livrează beneficii multiple (mobilitate, confort, mediu, siguranță) și reduc costuri recurente de întreținere.

În cadrul ierarhizării se aplică o distincție operațională între proiecte de tip „structurant” și proiecte de tip „completare”. Proiectele structurante sunt acelea care fixează condițiile de funcționare pe termen mediu: rețele edilitare prioritare, management pluvial integrat, continuități pietonale către dotări, organizarea zonelor active și a spațiilor publice principale. Proiectele de completare sunt intervenții punctuale cu rol de îmbunătățire a confortului și imaginii, precum microspații publice, dotări de proximitate sau amenajări locale de vegetație stradală. Ordinea de implementare este construită astfel încât proiectele de completare să nu fie vulnerabile la intervenții ulterioare asupra rețelelor și să beneficieze de un domeniu public stabil.

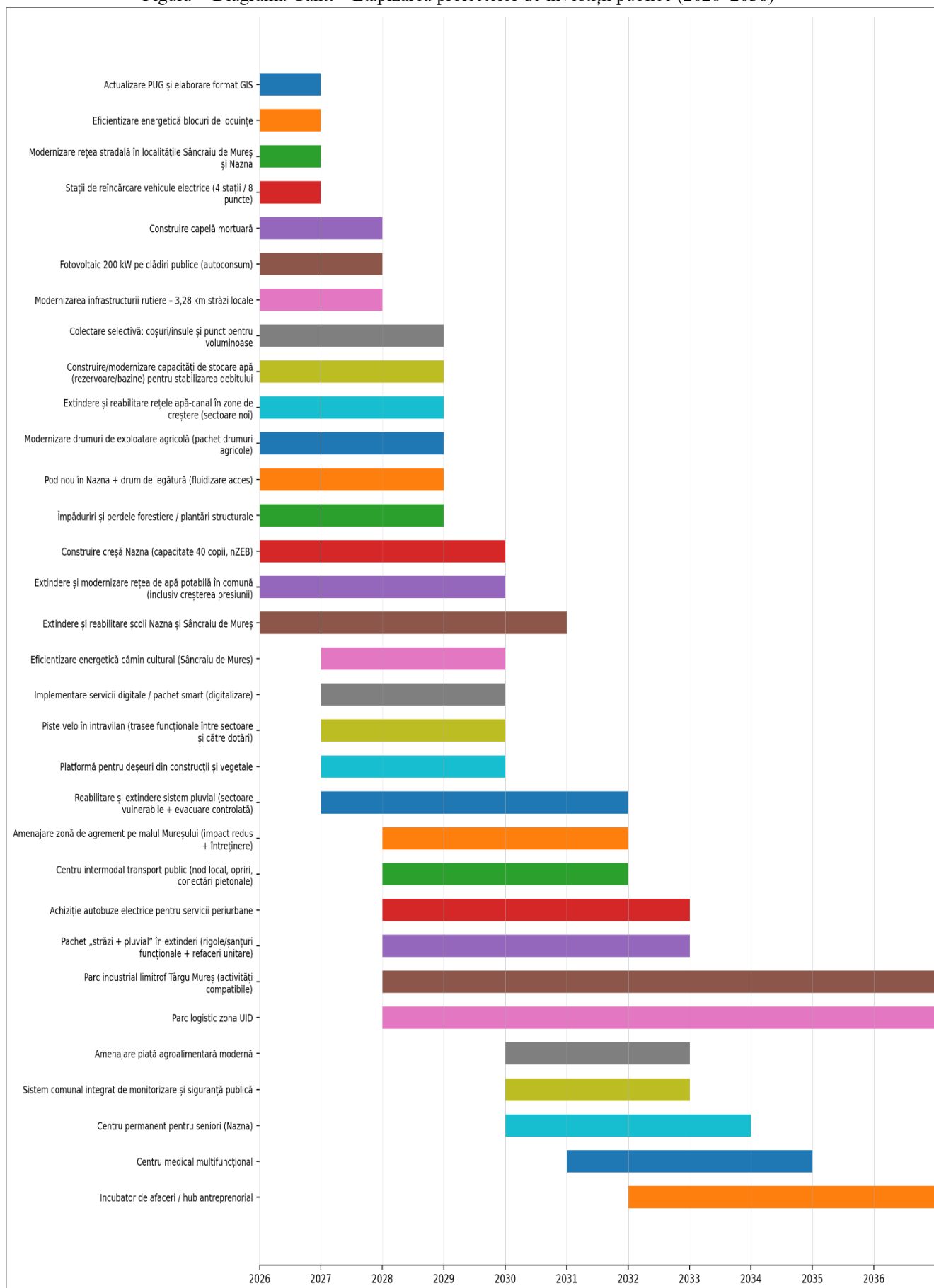
Portofoliul integrează și proiecte-pilot cu plusvaloare, inspirate din bune practici europene pentru teritorii periurbane, în special în domeniul infrastructurii verde-albastre și al adaptării climatice. Aceste proiecte sunt selectate astfel încât să fie replicabile, să aibă costuri de întreținere compatibile cu capacitatea locală și să producă beneficii multiple (reducerea bălților, confort termic, biodiversitate, calitate a spațiului public).

| Denumirea investiției | Valoarea estimată (euro) | Surse potențiale de finanțare | Etapizare (2026–2036) | Stadiul actual | Responsabil implementare |
|---|--------------------------|---|-----------------------|-----------------|-------------------------------|
| Modernizare rețea stradală în localitățile Sâncraiu de Mureș și Nazna | 3.582.900 | Anghel Saligny / Buget local | 2026 | în derulare | Primăria |
| Stații de reîncărcare vehicule electrice (4 stații / 8 puncte) | 100.000 | PNRR – C10 Fondul Local (I1.3) | 2026 | în derulare | Primăria |
| Actualizare PUG și elaborare format GIS | 100.000 | PNRR – C10 Fondul Local | 2026 | în derulare | Primăria |
| Eficientizare energetică blocuri de locuințe | 420.000 | PNRR – C5 Valul Renovării | 2026 | în derulare | Primăria |
| Construire capelă mortuară | 400.000 | Buget local | 2026–2027 | idee de proiect | Primăria |
| Fotovoltaic 200 kW pe clădiri publice (autoconsum) | 260.510 | Fondul pentru Modernizare | 2026–2027 | în derulare | Primăria |
| Modernizarea infrastructurii rutiere – 3,28 km străzi locale | 1.065.700 | PS PAC 2023–2027 (AFIR) – DR-28 / Buget local | 2026–2027 | în derulare | Primăria |
| Construire/modernizare capacități de stocare apă (rezervoare/bazine) | 300.000 | Buget local / Operator utilități | 2026–2028 | idee de proiect | Primăria / Operator utilități |
| Extindere și reabilitare rețele apă-canal în zone de creștere (sectoare noi) | 400.000 | Buget local / Operator utilități | 2026–2028 | idee de proiect | Primăria / Operator utilități |
| Modernizare drumuri de exploatare agricolă (pachet drumuri agricole) | 1.100.000 | PS PAC 2023–2027 (AFIR) – DR-27 / Buget local | 2026–2028 | în derulare | Primăria |
| Pod nou în Nazna + drum de legătură (fluidizare acces) | 1.020.400 | Anghel Saligny / Buget local | 2026–2028 | idee de proiect | Primăria |

| | | | | | |
|--|-----------|--------------------------------------|--|-----------------|-------------------------------|
| Colectare selectivă: coșuri/insule și punct pentru voluminoase | 150.000 | PDD 2021–2027 / Buget local | 2026–2028 | idee de proiect | Primăria |
| Împăduriri și perdele forestiere / plantări structurale | 450.000 | AFM – împăduriri | 2026–2028 | idee de proiect | Primăria |
| Extindere și modernizare rețea de apă potabilă în comună (inclusiv creșterea presiunii) | 7.020.000 | Buget local / Operator utilități | 2026–2029 (proiectare+execuție) | în derulare | Primăria / Operator utilități |
| Construire creșă Nazna (40 copii, nZEB) | 1.760.000 | PR Centru 2021–2027 / Buget local | 2026 (achiziție) / 2027– 2029 (execuție) | în derulare | Primăria |
| Extindere și reabilitare școli Nazna și Sâncraiu de Mureș | 8.800.000 | PNRR – C15 Educație | 2026–2027 (proiectare) / 2028–2030 (execuție) | în derulare | Primăria |
| Reabilitare și extindere sistem pluvial (sectoare vulnerabile + evacuare controlată) | 1.800.000 | PDD 2021–2027 / Buget local | 2027–2031 | idee de proiect | Primăria |
| Piste velo în intravilan (trasee funcționale între sectoare și către dotări) | 200.000 | PR Centru 2021–2027 / Buget local | 2027–2029 | idee de proiect | Primăria |
| Eficiențizare energetică cămin cultural (Sâncraiu de Mureș) | 735.000 | AFM – fotovoltaice / Buget local | 2027–2029 | idee de proiect | Primăria |
| Implementare servicii digitale / pachet smart (digitalizare) | 190.000 | PR Centru 2021–2027 / Buget local | 2027–2029 | idee de proiect | Primăria |
| Platformă pentru deșeurii din construcții și vegetale | 100.000 | PDD 2021–2027 / Buget local | 2027–2029 | idee de proiect | Primăria |
| Centru intermodal transport public (nod local, opriri, conectări pietonale) | 2.000.000 | PR Centru 2021–2027 / Buget local | 2028–2031 | idee de proiect | Primăria |
| Amenajare zonă de agrement pe malul Mureșului (impact redus + întreținere) | 600.000 | PR Centru 2021–2027 / Buget local | 2028–2031 | idee de proiect | Primăria |

| | | | | | |
|---|-----------|-----------------------------------|-----------|-----------------|-------------------------------|
| Pachet „străzi + pluvial” în extinderi (rigole/șanțuri funcționale + refaceri unitare) | 900.000 | Anghel Saligny / Buget local | 2028–2032 | idee de proiect | Primăria |
| Achiziție autobuze electrice pentru servicii periurbane | 3.000.000 | PR Centru 2021–2027 / Buget local | 2028–2032 | idee de proiect | Primăria / operator transport |
| Parc industrial limitrof Târgu Mureș (activități compatibile) | 5.000.000 | PPP / concesiune | 2028–2036 | idee de proiect | Primăria |
| Parc logistic zona UID | 2.000.000 | PPP / concesiune | 2028–2036 | idee de proiect | Primăria |
| Sistem comunal integrat de monitorizare și siguranță publică | 800.000 | PR Centru 2021–2027 / Buget local | 2030–2032 | idee de proiect | Primăria |
| Amenajare piață agroalimentară modernă | 205.000 | Buget local / Buget de stat | 2030–2032 | idee de proiect | Primăria |
| Centru permanent pentru seniori (Nazna) | 950.000 | PoIDS 2021–2027 / Buget local | 2030–2033 | idee de proiect | Primăria |
| Centru medical multifuncțional | 2.200.000 | CNI / Buget local | 2031–2034 | idee de proiect | Primăria |
| Incubator de afaceri / hub antreprenorial | 1.200.000 | PR Centru 2021–2027 / Buget local | 2032–2036 | idee de proiect | Primăria |

Figura - Diagrama Gantt – Etapizarea proiectelor de investiții publice (2026–2036)



7 PLANUL DE ACȚIUNE PENTRU IMPLEMENTARE ȘI PROGRAMUL DE INVESTIȚII PUBLICE PROPUSE PRIN PUG

7.1 Scop și metodologie de implementare

Planul de acțiune operationalizează prevederile PUG printr-o succesiune controlată de intervenții, corelate cu structura teritorială și cu ritmul de dezvoltare periurbană. În cazul unei comune periurbane, implementarea nu poate fi tratată ca o listă de proiecte independente, deoarece presiunile se manifestă simultan asupra mobilității, utilităților, spațiului public și dotărilor. Planul fixează o ordine de implementare care reduce disfuncționalitățile recurente, limitează costurile de întreținere și menține predictibilitatea dezvoltării intravilanului.

Metodologia de constituire a programului de investiții pornește din patru categorii de informații: diagnoza sectorială din studiile de fundamentare, structura obiectivelor și politicilor din Strategia de dezvoltare spațială, corelarea cu documentele strategice de rang superior și portofoliul de proiecte deja asumat la nivel local. Proiectele sunt grupate pe programe tematice și apoi ierarhizate în funcție de impactul teritorial, urgență, echitate între sectoare, maturitate și capacitate de operare. O atenție distinctă este acordată intervențiilor cu efect multiplicator: infrastructură verde-albastră pentru pluvial, echipări edilitare care stabilizează dezvoltarea, reorganizarea punctelor de interes public și creșterea accesibilității către dotări și transport public.

Programul de investiții este tratat ca instrument dinamic. El permite actualizarea anuală pe baza progresului proiectelor, a ritmului real de construire și a condițiilor externe (eligibilități de finanțare, evoluția costurilor, cerințe de avizare). Actualizarea nu modifică direcțiile stabilite de PUG, însă ajustează calendarul și pachetele de intervenții, astfel încât implementarea să rămână coerentă între sectoare și între cele două localități.

7.2 Guvernanță, responsabilități și mecanism de coordonare

Implementarea este organizată pe două niveluri: nivel de coordonare strategică și nivel de execuție operațională. Coordonarea strategică revine administrației locale prin primar și aparatul de specialitate, cu rol de prioritizare, programare multianuală și corelare a investițiilor cu reglementările PUG. Nivelul de execuție implică serviciile de specialitate, operatorii de utilități și partenerii instituționali, cu rol de proiectare, achiziție, execuție și recepție.

Responsabilitățile sunt delimitate astfel încât să existe trasabilitate între obiective, politici și proiecte:

- administrația locală asigură fundamentarea tehnică, pregătirea amplasamentelor și a documentațiilor, gestionarea achizițiilor și coordonarea intervențiilor în domeniul public;
- operatorii de utilități sunt responsabili pentru proiectarea și execuția lucrărilor de rețele, precum și pentru integrarea intervențiilor în programul de mentenanță, în relație cu dezvoltările noi;
- instituțiile publice partenere (CJ, DRDP, SGA/ABA, ANMAP, Inspectorate) contribuie prin avize, condiționări tehnice și, după caz, cofinanțări sau proiecte la scară mai mare;
- mediul privat poate participa prin parteneriate, concesiuni sau contribuții de echipare acolo unde dezvoltările noi solicită infrastructura publică.

Coordonarea intervențiilor în domeniul public este tratată ca mecanism obligatoriu, deoarece lucrările succesive și refacerile fragmentare produc costuri ridicate și degradează rapid calitatea spațiului public. Pentru străzile și sectoarele prioritare se instituie o planificare pe tronsoane, în care ordinea lucrărilor este fixată: rețele subterane, drenaj pluvial, refaceri ale carosabilului și trotuarelor, apoi iluminat și amenajări de spațiu public. În zonele cu dotări, coordonarea include și gestionarea opririlor scurte, a traversărilor și a accesului pietonal, astfel încât funcționarea zilnică să fie menținută pe perioada lucrărilor.

7.3 Etapizare și logică de implementare (2026–2036)

Etapizarea este construită în două orizonturi, cu o delimitare clară între intervențiile care stabilesc condițiile de funcționare și cele care completează calitatea locuirii.

Termen mediu (2026–2030): stabilizare funcțională și reducerea disfuncțiilor recurente

În acest interval, se prioritizează proiectele cu efect structural asupra funcționării comunei: apă-canal și capacități de rețea în sectoare deficitare, management pluvial integrat în domeniul public în puncte vulnerabile, refaceri unitare după lucrări, siguranță pietonală și organizarea zonelor de dotări, standardizarea stațiilor de transport public și conectarea lor pietonală. Se includ intervenții de eficiență energetică și regenerabile în clădiri publice atunci când contribuie la reducerea costurilor de operare și la creșterea confortului. În paralel, se inițiază proiecte-pilot de infrastructură verde-albastră în spațiul public, cu rol demonstrativ și replicabil.

Termen lung (2031–2036): consolidare, extinderi controlate și creșterea calității urbane

În acest interval se dezvoltă proiectele care cresc coeziunea și calitatea locuirii: rețea de spații publice de proximitate și trasee de recreere, extinderi suplimentare corelate cu ritmul construirii, consolidarea serviciilor comunitare și a facilităților pentru tineret, proiecte de economie locală compatibilă și servicii de proximitate distribuite. Intervențiile sunt etapizate în funcție de maturitatea proiectelor și de menținerea unei capacități de întreținere, astfel încât domeniul public să rămână funcțional și uniform între sectoare.

Condiționalități și dependențe critice

Implementarea investițiilor se bazează pe o succesiune logică de condiționalități, pentru evitarea intervențiilor repetate în același amplasament și pentru menținerea funcționării domeniului public în timpul execuției. Dependențele sunt tratate ca reguli operaționale, aplicate în programarea multianuală și în ordinea proiectelor pe tronsoane.

Dependențe între utilități, drenaj pluvial și refaceri ale domeniului public

Lucrările la rețele subterane (apă, canalizare, energie, telecom) și intervențiile pentru scurgerea pluvială se programează înaintea refacerilor de carosabil, trotuare și amenajări de spațiu public. Refacerile unitare pe tronsoane se realizează după finalizarea lucrărilor subterane și după stabilizarea soluțiilor de scurgere, pentru reducerea degradărilor accelerate și pentru limitarea costurilor de mentenanță. În zonele unde se prevede intensificarea construirii, acest principiu se aplică cu prioritate, deoarece intervențiile ulterioare asupra rețelelor tind să fragmenteze domeniul public și să degradeze funcționarea străzilor de vecinătate.

Dependențe între dotări publice și organizarea accesului

Investițiile în dotări (educație, social, sănătate, comunitar) sunt corelate cu intervenții asupra accesului și siguranței în proximitate. Amenajările la incinte și modernizările de clădiri se programează împreună cu măsuri de acces pietonal, traversări și organizarea opririlor scurte, astfel încât funcționarea zilnică să nu genereze blocaje și riscuri. În jurul unităților educaționale, organizarea accesului este tratată ca parte a proiectului, nu ca intervenție separată.

Dependențe între transport public și conectarea pietonală

Amenajarea stațiilor și îmbunătățirea serviciului de transport public își ating efectul numai dacă există trasee pietonale coerente către punctele de oprire și traversări funcționale în proximitate. În programarea investițiilor, modernizarea stațiilor se corelează cu intervențiile pe continuități pietonale, iluminat punctual și siguranță în secvențele sensibile.

Dependențe între dezvoltarea rezidențială și capacitatea de echipare

Extinderile și densificările sunt condiționate de capacitatea de echipare și de existența unui acces funcțional. În sectoarele de creștere, introducerea infrastructurii și stabilizarea domeniului public preced dezvoltările care cresc presiunea asupra serviciilor. Acest principiu se aplică în mod diferențiat pe sectoare, în funcție de maturitatea rețelelor și de vulnerabilitățile identificate la pluvial, întreținere și accesibilitate.

Dependențe de avizare și constrângeri de mediu/apă

Proiectele din coridorul Mureșului și din sectoarele sensibile se programează după clarificarea condițiilor de mediu și gospodărire a apelor. Intervențiile de agrement și acces controlat se tratează ca amenajări cu impact redus, cu reguli de utilizare și întreținere. Pentru proiectele cu componentă verde-albastră și pentru management pluvial, soluțiile se dimensionează în raport cu capacitatea de operare și cu menținerea continuităților ecologice.

○ **Plan de acțiune pe termen mediu (2026–2030)**

Tabel 4 - Plan de acțiune pe termen mediu (2026–2030)

| Etapă / pachet | Intervenții propuse | Dependențe critice | Rezultat așteptat | Interval 2026–2030 | Responsabil implementare |
|--|---|---|---|---------------------------|------------------------------------|
| A1. Inventariere și planificare pe tronsoane | Delimitarea sectoarelor prioritare (creștere rezidențială, puncte cu acumulări pluviale, zone de dotări); stabilirea tronsoanelor de intervenție; calendar comun al lucrărilor în domeniul public | Acces la date tehnice și situație teren; coordonare cu operatorii | Lista tronsoanelor prioritare + calendar multianual pe tronsoane + fișe standard de proiect | 2026 | Primăria |
| A2. Pregătire documentații și avize | Proiectare, studii punctuale unde e necesar, avize; pregătire achiziției pentru pachete prioritare | A1 finalizat; amplasamente clarificate | Documentații complete pentru achiziție (proiectare/ execuție) și implementare etapizată | 2026–2027 | Primăria + proiectanți / operatori |
| B1. Apă și canalizare – sectoare prioritare | Extindere/optimizări în sectoare deficitare și în zone cu creștere activă; stabilizare capacități și funcționare | A2 finalizat; acces la amplasamente | Rețele funcționale în sectoare prioritare + recepții pe tronsoane | 2026–2029 | Primăria + Operator apă-canal |
| B2. Energie și telecom – sectoare compacte | Extindere/optimizări în zone compacte; conectări pregătite pentru zone de dezvoltare; eliminare puncte cu serviciu neuniform | A2 finalizat; corelare cu lucrări în domeniul public | Rețele modernizate/optimizate pe tronsoane + conectări pregătite | 2027–2030 | Operator utilități + Primăria |
| C1. Pluvial – intervenții în puncte critice | Continuități rigole/șanțuri, evacuare controlată, decolmatare, | A1–A2; coordonare cu B1/B2 | Reducerea acumulărilor recurente + practicabilitate | 2026–2029 | Primăria + executanți |

| | | | | | |
|--|--|---|--|-------------------|-------------------------------|
| | corecții locale în puncte cu acumulări recurente | | sezonieră îmbunătățită | | |
| C2. Pluvial – soluții verzi pilot | Benzi filtrante, rigole vegetate, micro-retenții în microspații publice și pe tronsoane selectate; definire reguli locale de replicare | C1 pe tronsoanele vizate; întreținere asumată | 1–2 proiecte pilot replicabile + set minim de reguli/standard local | 2027–2030 | Primăria |
| D1. Refaceri unitare în domeniul public | Refaceri unitare după intervențiile la rețele/pluvial: carosabil, trotuare, rigole, accese | Finalizare pe tronson a B1/B2/C1 | Tronsoane refăcute complet, cu funcționare stabilă și durabilitate crescută | 2027–2030 | Primăria + constructori |
| D2. Întreținere predictibilă a domeniului public | Program sezonier: rigole/șanțuri, curățenie stradală, vegetație; proceduri și responsabilități | A1 (calendar); resurse anuale | Program anual de întreținere + evidență intervenții | 2026–2030 (anual) | Primăria + servicii/operatori |
| E1. Siguranță în zone de dotări | Pachete în jurul școlii/grădiniței și în zone active: traversări tratate, iluminat punctual, organizare opriri scurte | A1–A2; corelare cu D1 în zonele vizate | Zone de dotări funcționale în ore de vârf + reducerea conflictelor pieton–auto | 2026–2029 | Primăria |
| E2. Continuități pietonale prioritare | Completări pe tronsoane lipsă către dotări și stații; accesibilizare pentru utilizatori vulnerabili | A1–A2; corelare cu D1 | Trasee pietonale continue pe relații uzuale | 2026–2030 | Primăria |
| F1. Stații transport public și acces | Amenajarea stațiilor (adăpost, iluminat, informare), conectare pietonală sigură, traversări în proximitate | E2 pe traseele către stații; corelare cu E1 | Stații utilizabile + acces pietonal coerent | 2027–2030 | Primăria + operator transport |
| F2. Management staționare în puncte sensibile | Organizarea parcarilor și a opririlor scurte în zonele cu dotări/servicii; delimitări și reguli | E1; D1 în zonele vizate | Reducerea staționării informale + funcționare mai bună a spațiului stradal | 2027–2030 | Primăria |

| | | | | | |
|---|---|---|--|-----------|----------|
| | locale de funcționare | | | | |
| G1. Spații publice de proximitate | Locuri de joacă, zone de stat, umbrire, mobilier; distribuție între sectoare și între sate | D1 pe tronsoanele de acces; întreținere asumată (D2) | 2–4 microspații publice funcționale + plan de întreținere | 2027–2030 | Primăria |
| H1. Verde urban și confort climatic | Plantări, aliniamente, completări de vegetație în sectoare expuse la praf/zgomot și pe străzi de acces către dotări | D1/D2 în sectoarele vizate | Creșterea confortului și îmbunătățirea imaginii stradale | 2027–2030 | Primăria |
| I1. Eficiență energetică – clădiri publice | Reabilitare energetică clădiri publice prioritare; măsuri care reduc costurile de operare | A2 (documentații); sincronizare cu lucrări în clădiri | Reducerea consumurilor și creșterea confortului în clădiri publice | 2026–2030 | Primăria |
| I2. Energie regenerabilă – producție locală | Instalări fotovoltaice/autocostum pe clădiri publice; integrare în management energetic | I1 pentru selecția clădirilor; avize | Producție locală pentru consum public + monitorizare de bază | 2026–2030 | Primăria |
| J1. Digitalizare/ GIS pentru managementul dezvoltării | Consolidarea bazei GIS, registru intervenții pe tronsoane, evidența portofoliului și monitorizarea implementării | A1–A2; flux de date stabil | Trasabilitate a intervențiilor și suport decizional pentru etapizare | 2026–2030 | Primăria |
| K1. Economie locală și servicii de proximitate | Pregătirea amplasamentelor pentru activități compatibile și servicii locale (acces, utilități minimale, delimitări) | A1–A2; corelare cu B1/B2 | Creșterea serviciilor locale și reducerea presiunii deplasărilor către municipiu | 2028–2030 | Primăria |

○ **Plan de acțiune pe termen lung (2031–2036)**

Tabel 5 - Plan de acțiune pe termen lung (2031–2036)

| Etapă / pachet | Intervenții propuse | Dependențe critice | Rezultat așteptat | Interval 2031–2036 |
|---|--|---|--|---------------------------|
| L1. Extinderi controlate de rețele (apă/canal/energie/tel ecom) | Extinderi etapizate în sectoare noi doar după stabilizarea tronsoanelor prioritare; optimizări de capacitate în funcție de ritmul real de construire | Finalizarea pachetelor de rețele și refaceri unitare din 2026–2030; amplasamente clarificate | Dezvoltări noi echipate fără discontinuități și fără reintervenții repetate în domeniul public | 2031–2036 |
| L2. Program multianual pentru spații publice de proximitate | Extinderea rețelei de microspații publice (locuri de joacă, zone de stat, umbrire), cu distribuție echilibrată între sectoare și între sate | Stabilizarea accesului și a scurgerii pluviale pe tronsoanele vizate; program de întreținere asumat | Rețea coerentă de spații publice de proximitate, utilizabilă pe tot parcursul anului | 2031–2036 |
| L3. Trasee de recreere și valorificare controlată a coridorului Mureșului | Amenajări cu impact redus: trasee de plimbare, puncte de oprire, conectări funcționale către zone verzi; reguli de utilizare și întreținere | Clarificarea condițiilor de mediu și gospodărire a apelor; întreținere planificată | Acces recreativ controlat, creșterea calității vieții și protejarea resursei naturale | 2031–2036 |
| L4. Consolidarea dotărilor comunitare (tineret/seniori) | Dezvoltarea/modernizarea facilităților pentru tineri și a serviciilor comunitare, în raport cu presiunea demografică | Stabilizarea mobilității locale și a accesului pietonal în jurul dotărilor | Creșterea autonomiei locale pentru activități comunitare și reducerea dependenței de municipiu | 2031–2036 |
| L5. Zone pentru activități economice compatibile și servicii locale | Pregătirea și activarea amplasamentelor pentru servicii și activități compatibile (acces, utilități minimale, delimitări), cu reducerea conflictelor față de locuire | Clarificarea zonării și a accesului; corelare cu rețelele și domeniul public | Creșterea serviciilor locale și a ocupării, cu protecția confortului rezidențial | 2031–2036 |
| L6. Tranziție energetică extinsă și management energetic local | Extinderea soluțiilor de eficiență energetică și regenerabile către un număr mai mare de clădiri publice; integrarea | Capacități administrative și mecanisme de operare; proiecte mature | Reducerea costurilor recurente și creșterea rezilienței energetice locale | 2031–2036 |

| | | | | |
|--|--|---|--|-----------|
| | monitorizării consumurilor | | | |
| L7. Digitalizare pentru managementul dezvoltării și al domeniului public | Consolidarea bazei GIS, actualizare periodică, instrumente de monitorizare a intervențiilor și a portofoliului | Stabilizarea fluxurilor de date; responsabilități de actualizare | Decizie mai rapidă, trasabilitate a intervențiilor, control mai bun al dezvoltărilor | 2031–2036 |
| L8. Implementare în cooperare metropolitană | Proiecte care depășesc limita administrativă: conectări funcționale, mobilitate periurbană, servicii și rețele verzi | Acorduri și cadre de cooperare; proiecte comune | Integrare funcțională îmbunătățită și eficiență în proiecte cu impact regional | 2031–2036 |

Actualizarea portofoliului și a calendarului de implementare se realizează anual, printr-o evaluare a progresului pe pachetele de intervenții și pe tronsoanele prioritare, cu evidențierea proiectelor contractate, a celor aflate în pregătire și a celor care necesită reetapizare. Evaluarea urmărește menținerea dependențelor critice între rețele, management pluvial și refaceri unitare, precum și corelarea investițiilor în dotări cu accesul pietonal și organizarea zonelor de oprire scurtă. În funcție de ritmul real al dezvoltării rezidențiale și de evoluția presiunilor asupra serviciilor, programarea multianuală se ajustează în interiorul orizontului 2026–2036, fără modificarea direcțiilor stabilite prin PUG. Evidența proiectelor și a intervențiilor în domeniul public se recomandă a fi ținută într-un registru unic (format tabelar/GIS), cu trasabilitate către programe și cu un calendar de lucrări pe tronsoane, astfel încât coordonarea între investițiile publice și lucrările operatorilor să rămână predictibilă.

Anexe

Suprafața totală a intravilanului, în valoare de 985.82 ha, s-a mărit prin reactualizare PUG cu 31,72 ha.

Suprafața intravilanului comunei Sâncraiu de Mureș

| Denumire sat | Intravilan | | | | | |
|-------------------|------------------|---------------|--------------|-------------|------------------|-----------------|
| | (ha) | | | | | |
| | Total Existent | | Extinderi | Excluderi | Total propus | |
| | | | propuse | propuse | | |
| Sâncraiu de Mureș | T1 | 592.45 | 24,62 | 0,00 | T1 | 617,07 |
| Nazna | T1 | 393,37 | 7,10 | 0,00 | T1 | 400,47 |
| TOTAL | 2 trupuri | 985,82 | 31,72 | 0,00 | 2 trupuri | 1.017,54 |

Bilanț centralizator pe comună și zone funcționale

| ZONE FUNCȚIONALE TOTAL COMUNA SÂNCRAIU DE MUREȘ | EXISTENT | | PROPUS | |
|---|-------------------|------------------------------|-------------------|---------------------------|
| | Suprafața (ha) | % din total intravilan | Suprafața (ha) | % din total intravilan |
| Locuințe și funcțiuni complementare, din care: | | 77,70 | | |
| • Locuințe cu regim mediu de înălțime (LFC4) | 765,94 | | 749,82 | 73,69 |
| • Locuințe cu regim mic de înălțime (LFC3) | 0,45 | | 37,92 | |
| • Locuințe cu regim mic de înălțime (LFC2) | 0,00 | | 535,24 | |
| • Locuințe cu regim mic de înălțime (LFC1) | 0,00 | | 154,86 | |
| | 765,49 | | 21,80 | |
| Instituții și servicii de interes public | 23,63 | 2,40 | 25,70 | 2,53 |
| Unități industriale și de depozitare | 40,73 | 4,13 | 64,27 | 6,32 |
| Unități agricole | 3,71 | 0,38 | 3,55 | 0,35 |
| Căi de comunicație și transport din care: | 68,43 | 6,94 | 81,80 | 8,04 |
| • căi feroviare și construcții aferente | 0,50 | | 0,11 | |
| • căi rutiere / pietonale și construcții aferente | 67,93 | | 81,69 | |
| Spații verzi, agrement, perdele de protecție | 42,95 | 4,36 | 51,97 | 5,11 |
| Construcții tehnico – edilitare | 4,95 | 0,50 | 4,95 | 0,49 |
| Gospodărie comunală, din care: | 7,10 | 0,72 | 7,10 | 0,70 |
| • cimitire | 7,10 | | 7,10 | |
| Destinație specială | 16,13 | 1,64 | 16,13 | 1,59 |
| Ape | 6,25 | 0,63 | 6,25 | 0,61 |
| Terenuri agricole | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 |
| Păduri | 6,00 | 0,61 | 6,00 | 0,59 |
| Terenuri neproductive | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 |
| TOTAL INTRAVILAN | 985,82 | 100,00 | 1017,54 | 100,00 |

Necesarul de instituții și servicii publice

| Tip dotare | Destinația | Teren necesar | POT % |
|---------------------|--------------------------------|--|-------|
| Învățământ | Grădiniță | 22 mp / copil 25 copii / grupă | 25 |
| | Școală primară și gimnazială | 20 mp / elev 30 elevi / clasă | |
| | Sală sport | 120 mp / 1.000 loc. | |
| Sănătate | Dispensar | 5 mp / consultație 7,5 consult./ an / loc | 20 |
| | Cabinet stomatologic | 20 mp / 1.000 loc. | |
| | Farmacie | 100 mp / 1.000 loc. | |
| Comerț | Alimentar | 180 mp / 1.000 loc. | 40 |
| | Nealimentar | 250 mp / 1.000 loc. | |
| | Prestări servicii | 180 mp / 1.000 loc. | |
| | Alimentație publică | 180 mp / 1.000 loc. | |
| | Piață alimentară | 60 mp / 1.000 loc. | |
| Cultură | Club, Cinematograf | 40 locuri / 1.000 loc | 40 |
| | Biblioteca | 3 locuri / 1.000 vol. | |
| Sport | Bază sportivă | 0,6 ha / 1.000 loc. | 50 |
| | Bazin înot | 5 mp x pop. / 100 | |
| Administrație | Poștă și telefoane | 50 mp / 1.000 loc. | 40 |
| | Poliție și PSI | 50 mp / 1.000 loc. | |
| | Financiar – bancare | 50 mp / 1.000 loc. | |
| Turism | Pensiune | min. 1000 mp | 35 |
| Culte | Biserici | 0,25 mp / loc. | 25 |
| Industria | Industria / depozitare | | 65 |
| Gospodărie comunală | Cimitir | 0,5 ha / 1.000 loc. | |
| | Platformă gospodărească | 2 mp / locuință | |
| Locuri de joacă | 0 – 3 ani | 150 mp | |
| | 3 – 6 ani | 0,2 mp / loc. | |
| | 6 – 10 ani | 0,4 mp / loc. | |
| | peste 10 ani | 0,7 mp / loc. | |
| Spații verzi | Parc / scuar | 10 mp / loc. | |
| Străzi | | 100 mp / autoturism | |
| Parcări publice | | 50 locuri / 1.000 loc | |
| Destinație specială | Adăposturi de protecție civilă | 1 mp / loc. | |